

Kamu'da

SosyalPolitika

Yıl : 16 | Sayı: 46 | Aralık 2023 | ISSN: 1306-8334

ADİL BİR DÜNYANIN EŞİĞİNDE: TÜRKİYE YÜZYILI

Kamu'da SosyalPolitika

Memur-Sen'in
Bilimsel, Akademik ve Sosyal Hayata Katkısıdır.

Memur-Sen Adına Sahibi
Ali YALÇIN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ramazan ÇAKIRCI

Yayın Kurulu
Mahmut Faruk DOĞAN
Levent USLU
Hüseyin ÖZTÜRK
Hacı Bayram TONBUL
Soner Can TUFANOĞLU
Ali YILDIZ
Hamza ÖKSÜZ
Ahmet GÖK

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Erdinç YAZICI
Prof. Dr. Mete GÜNDOĞAN
Prof. Dr. Zakir AVŞAR
Dr. Öğr. Üyesi Kürşat Tutar
Nurullah GÜLEÇ
Dr. Mehmet Fatih ÖZTEK

Tüm Soru ve Yazışmalarınız İçin;
kamudasosyalpolitika@gmail.com

Grafik Tasarım
Mustafa Fehmi ÖZDEMİR

Yayın Türü
Yaygın - Süreli
Aralık 2023

Baskı
EPA-MAT Basın Yayın LTD.ŞTİ
(0312) 394 48 63

Yönetim Merkezi
Memur-Sen
Zübeyde Hanım Mah.
Sebze Bahçeleri Cad. No:86, 06400
Altındağ/Ankara
Tel: (0312) 230 09 72-73
Faks: (0312) 230 39 89
www.memursen.org.tr

İçindekiler

Türkiye Yüzyılı: Sistem Kuran Ülke Olmanın
Kilometre Taşı

Doç. Dr. Ramazan Akkır | Namık Kemal Üniversitesi
Öğretim Üyesi 10

Türkiye'de Ekonomik Sistem Nasıl Olmalıdır?

Prof. Dr. Mete Gündoğan | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Öğretim Üyesi 15

Türkiye Yüzyılı'nda Emek Mücadelesi

Tarkan Zengin | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Öğretim Görevlisi 24

Türkiye Yüzyılı'nda Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika
Parametreleri

Doç. Dr. Ali Aslan | İbn Haldun Üniversitesi Öğretim Üyesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü 33

Türkiye Yüzyılı'nda Bir Model Olarak İletişim Başkanlığı

Prof. Dr. Yusuf Özkır | Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi 39

Türkiye Yüzyılı için Eğitim Politikasının Ana Eksenleri

Doç. Dr. Yusuf Alpaydın | Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi
Kürşad Kültür | Marmara Üniversitesi Ph.D (c) 44

Türkiye Yüzyılı'nın Gençleri

Mesut Emre Balcı | Genç Memur-Sen Başkanı 50

Türkiye Yüzyılı'nda "Yerli ve Milli" Ulusal Kimlik İnşası

Doç. Dr. Hüseyin Alptekin | Milli Savunma Üniversitesi
Öğretim Üyesi 52

Türkiye Yüzyılı'nda Bilim Teknoloji

Prof. Dr. Saleh Sultansoy | TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi,
Ankara, Türkiye | Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası, Fizika İnstitutu,
Bakı, Azerbaycan | ATLAS, LHeC & FCC Collaborations, CERN 60

Türkiye'nin Enerjide Gelecek Stratejisi

Dr. Fatma Didem Tunçez | KTO Karatay Üniversitesi, Enerji Yönetimi Bölüm Başkanı 68

Türkiye Yüzyılı'nda Tarım Sektörü İçin 23 Stratejik Öneri

Emrullah Gökhan | TİGO TARIM CEO

Tarım Sektörü Stratejisti 80

Türkiye Yüzyılı Ortadoğu'yu Nasıl Etkileyecek?

Metin Mutanoğlu | Gazeteci/Yazar 92

Türk Sinemasının Yüzyılı Dün ve Bugün; Olanlar ve Olması Gerekenler

İsmail Doğu | Sanat Editörü/Yazar 96

Filistin'de 75 Yıldır Bitmeyen İşgal

Turan Kışlakçı | (Ortadoğu Uzmanı) Gazeteci Yazar 108

Balkanlar AB ve NATO Tarafından Yeniden Şekillendirilirken...

Osman Atalay | Araştırmacı Yazar/İHH Mütevelli Üyesi 110

Sanal Okyanusların Teknoloji Labirentlerindeki Masumlar Sosyal Medyanın Çocuklara Etkileri ve Çözüm Önerileri

Dr. Bahadır Avşar | Dijital Diplomasi Uzmanı 115

Şiirini Yaşayan Şair: İsmet Özel

Necati Sümer | Akademisyen/Yazar 122

Tarihin Eşiğinden Ufka Bakmak: Türkiye Yüzyılı

Türkiye Yüzyılı, Türkiye'nin girdiği ikinci asrına dair bir perspektif, ufuk ve projeksiyonu ifade etmektedir. Bu konsept, salt bir "hedefler seti", bir "yüz yıllık plan" olmanın ötesine geçen, müreffehliğin yanına medeniyet gibi kurucu kavramlara, gelişmişliğin yanına adalet gibi ahlaki prensiplere yer veren, maddeyi ve manayı bir araya getiren bir idealdir. Bu ideal, dünyada bir cenneti vadedenlerin dünyaya küresel bir cinneti hakim kıldığı bir zeminde son derece değerli, gerekli, hayatidir. Zulmün kol gezdiği, bire dokuz dokuza bir düzeninin insanlığı açlığa ve yokluğa mahkûm ettiği, kan üzerine kurulan sonsuz kâr düzeniyle yeryüzünün bir savaş meydanına dönüştüğü kötücül bir dünyada bu ideal gerçekçi bir umuttur.

İnsanlık olarak artık sahici bir adil dünyaya ihtiyacımız var ve bu ancak kurulu küresel düzeni değiştirme iradesi ile mümkün. "Dünya 5'ten büyüktür" cümlesinde müşahhaslaşan bu iradenin kurucu ülkesi yeni bin yılda Türkiye'dir. Türkiye, gerek bölgesinde gerekse de Güney Amerika'dan Uzak Asya'ya, Balkanlar'dan Afrika'ya küresel ölçekte bu iradenin lideri olarak görülmekte ve anılmaktadır.

Bu bölgelerde bütün küresel düzenin değişmesini isteyen bütün ülkelerin gözü Türkiye'dedir.

Küresel vesayetin cephe ülkesi olarak görülen Eski Türkiye'den içerde ve dışarda bağımsız politikalarla sorunlarını çözen, yerel ve küresel vesayet zincirini kıran, savunma sanayinde bağımlı ülke olmaktan çıkan, küresel dış politika vizyonuyla müdafaa hattını sınırlarının ötesine taşıyan ülkemiz için Türkiye Yüzyılı hem kendisi hem de çevresi için tarihsel bir eşiği ifade etmektedir. Türkiye Yüzyılı, hamaset değil gerçekçi bir hedeftir. Bu gerçekliğin dayandığı ahlaki ilke adalet ve merhamet, ufku yeni ve adil bir dünyadır. Bu gerçeklik ekonomiden enerjiye, eğitimden bilim ve teknolojiye, gençlik ve kadın politikalarından inanç ve medeniyet yaklaşımına, tarımdan dış politikaya, sinemadan çalışma hayatına medeniyet değerleriyle şekillenmiş, insanlığın birikimini tevarüs etmiş bütünlüklü bir perspektife dayanmaktadır.

Türkiye, son çeyrek asırda gerçekleştirdiği çok yönlü atılımlarla bölgesinde bir barış adası görünümündedir. Yanı sıra, kendisi dışında üretilen ve

küresel güçlerin ulusal çıkarlarına ayarlı geleneksel güvenlik paktlarının sınırlarına sığmayan özgür ve özgün yaklaşımıyla üçünü bir yol arayan ülkeler için önemli bir modeldir.

Bir emek örgütü olarak Türkiye Yüzyılı'nı emek açısından da özgün ve adil bir dünya idealinin imkânı olarak görüyor, bu ideali "Dünya 5'ten, emek sermayeden" büyüktür şiarıyla birlikte kavırıyoruz. Türkiye Yüzyılı idealini, Yusuf Has Hacib'in veciz ifadesiyle "Ömür değil, emek azizdir" anlayışıyla kapitalizmin insanlığı tüketim toplumuna indirgeyen ve kitleleri bir pazara dönüştüren "sınırsız ihtiyaçlar sınırlı kaynaklar" safatasına karşı emeği öne çıkaran bir zeminden okuyoruz. Alın terinin kıymetine vurgu yapan, tüketim toplumuna karşı paylaşımcı iktisat toplumunu öneren bir yaklaşımı Türkiye Yüzyılı'nda egemen kılmanın idealini taşıyoruz.

Eğitimden sağlığa, yerel yönetimlerden enerjiye bütün alanlarda kamusal hizmetlerin kesintisiz arzı için durmaksızın çalışan kamu görevlileri açısından Türkiye Yüzyılı, müreffeh bir ülkenin refah-

tan payını alan müreffeh kamu görevlisi idealidir aynı zamanda.

Türkiye Yüzyılı sadece Türkiye için değil dünyanın tüm mazlumları için de bir merhamet ve adalet projeksiyonudur. Türkiye Yüzyılı'nı slogana indirgmeden gerçek anlamda medeniyet değerlerimize dayalı insancıl bir Türkiye'nin ve dünyanın inşası olarak görmek ve bunun için mücadele etmek millet olarak en önemli gündemimiz olmalıdır. Türkiye Yüzyılı idealinin hamasi bir söyleme dönüşmemesi göstereceğimiz gerçekçi çabalara bağlıdır.

Memur-Sen olarak, Kamuda Sosyal Politika dergimizin bu sayısını Türkiye Yüzyılı idealine ayırdık. Türkiye Yüzyılı idealine geline süreci ve bu idealin gelecek projeksiyonunu zengin içerikli makalelerle çok yönlü olarak ele almaya çalıştık. Türkiye Yüzyılı'nın, üyelerimiz, milletimiz ve dünyamız için hayırlara vesile olmasını diliyor, dergimizin bu sayısına değerli yazılarıyla katkı sunan yazarlarımıza, emeği geçen herkese teşekkür ediyoruz.

Türkiye Yüzyılı

Cumhuriyetin ikinci yüzyılına giriyoruz. Dünya'nın krizlerle, çatışmalarla boğuştuğu bir zaman diliminde, Türkiye Yüzyılı gibi bir perspektifi konuşabilmek elbette ümidimizi artırıyor. İnanç çok önemli. Hele hele gerçek bir muhasebe sonrası oluşmuş ümit ve inanç çok çok önemli. Tam buradan hareketle Türkiye Yüzyılı görüşlerimizi bir muhasebe eşliğinde paylaşmak istiyorum.

Devletlerin ve milletlerin geleceğe ilişkin vizyon oluşturmaları, aslında, mekân ve zaman noktasında ciddi bir perspektife sahip olduklarının göstergesidir. Türkiyemiz bu noktada, bir taraftan inançla yoğrulmuş tarihi coğrafyası itibarıyla geniş bir görüş açısına sahipken, diğer taraftan, tarihi derinliği ile kendine has bir kurguya sahip olabilecek ender ülkelerden biridir.

Devletin ve milletin bir bütün halde, geleceğe yürüme iradesini sağlayacak şey de işte tarihi derinlik ve coğrafyada mukim olma bilinci üzerine yükselmiş siyasettir. Maalesef geçen yüzyılın uzunca bir kısmını “yabancılaşma” anaforuyla geçirmiş bir ülkeyiz. Tarih içinde yoğrulup gelmiş değerlerimizin sistem dışına itildiği, yani çevrede bırakıldığı bir zeminde iktidar olgusunun yabancılaşmış, yani batıcı elitler tarafından şekillendirildiği zamanlarda, elbette bir gelecek perspektifi

olamazdı. Daha açık bir ifadeyle, bu topraklara dayanmayan ve her neresinden bakarsanız bakın köksüzlüğün ifadesi olabilecek fikirler dayatılırken, ister isteme gelecek değil bugüne ilişkin bile bir görüşün oluşması mümkün değildir. Dolayısıyla, vagon metaforu üzerinden gidecek olursak, Batı'nın sömürgecilik düzleminde, evet, üst kategoride olsanız da edilgen bir konumda kalmaktan başka bir şey yapamazdınız. Yani, başkalarının verdiği gözlükle geleceğe bakmak mümkün değildi.

DARBELERLE VE TERÖRLE ÖNÜMÜZ KESİLMEK İSTENDİ

Muhasebeyi biraz daha derinleştirelim... Tarih, kendini hatırlatır. Siz ne kadar kaçınız da bir şekilde gelir, sizin karşınıza çıkar ve size sorumluluklar yükler. Siz unutsanız, komşunuz, o da unutsa düşmanınız size hatırlatmalarda bulunur. Biz burada bir düşman olgusu, ya da öteki bağlamında konuyu ele alacak değiliz. Ama, siz güçlü bir miras üzerine oturuyorsanız ve çevrenizdeki bütün oluşumların tarihi yüz yılı bile ulaşmamışsa, siz istesenez de istemesenez de oluşan her sorunda bakılan, beklenen olursunuz. Türkiye, hep bu iki-

lem içinde kalmış bu ülke. Bütün denklemler işte bu arafta şekillendi.

27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat darbelerini bir de bu perspektiften bakınız. Yani, tarihin kendini hatırlatma vasfını ortadan kaldırmak ve milleti mühendisliklerle zapt u rapt altında tutmak için yapılan bu darbeler, aslında tarih içinde şekillenen millet iradesinin önüne geçmeyi hedefliyor, kendi öz iradesi yerine batıya eklemlenmiş bir ülkeye dönüştürüyordu.

Sonra terör belası... Emperyalistler, gönül coğrafyamızda ürettiği terörle, bölge devletlerinin ayağa kalkmaması ve kendi çıkarlarını sürdürmek istiyorlardı. Hemen şunu belirtelim ki, batının terör üretmediği hiçbir stratejisi yoktur. Son yıllarda özellikle savaş stratejisini tamamen terörle şekillendirdi. Buna, vekalet savaşları stratejisi deniyordu. PKK/PYD, DEAS ve FETÖ gibi örgütlerle ülkemizin istikrara kavuşmaması için elinden geleni yaptı ABD ve onun kuyrukları.

DARBELERİ KIRDIK COĞRAFYAMIZI ÖZGÜRLEŞTİRİYORUZ

Ama milletimiz her fırsatta bu komployu bozmuş, nitekim, 15 Temmuz'da bir kere daha denenmiş darbe komplosunun bu sefer tersyüz etmiş, terörle güçlü mücadele vermiş ve anti emperyalist bir denklem oluşturarak bölgesinde ve gönül coğrafyasında güçlü adımlar atabilmiştir. Suriye'nin kuzeyinde ABD menşeli terör devlet oluşumuna karşı yürüttüğü operasyonlar, Azerbaycan'la birlikte Kuzey Kafkasya'daki son iki yüzyıllık çekilişi durdurup güçlü adımlar atarak Karabağ'ı özgürleştirirken aynı zamanda Zengezur Koridoru'na ilişkin yaptığı hamlelerle Asya ile Avrupa hattında güçlü bir ticaret oluşması noktasında önemli mesafe katetmiştir.

Bütün bu süreç içinde bir taraftan tam bağımsızlık yolunda içeride mücadele derinleştirilirken diğer

tarafından tarihi ve manevi bağımızın olduğu coğrafyaların özgülleşmesi noktasında gerçekçi stratejileri bir bir hayata geçiriyoruz. Ben buna, Afrika, Asya, Avrupa denklemine yani AfroAvrasya merkezinde Türkiye'nin yükselişi diyorum.

Bir düşünün... Bir tarafta, Türk Devletler Teşkilatı ile birlikte Asya'da güçlü bir entegrasyon süreci yaşanırken, Doğu Akdeniz, Libya ve oradan Afrika'nın içine doğru derinleşen stratejimiz, bazı emperyalist ülkelerin diline vurmuş durumda. Bu ancak, gerçekçiliğe dayanan bağımsız bir düşünce ile mümkündür.

YAPAMAZSINIZ DENİLENLER BİR BİR YAPILIYOR

Başımızın en büyük belalarından biri, komprador düşünceydi. Bu birçok bizi engelliyor, milletin yapabileceği ne varsa önüne geçiyor, deyim yerindeyse öğrenilmiş çaresizliği millete dayatıyordu. Bunu teorilerle, sözde bilimsellik adına yapıyorlardı. Ben, bağımsızlık bilinci ile hareket eden milletimizin kendi iktidarını inşa ettikten sonra bu söylemleri sahipleriyle birlikte tarihin dehlizlerine

attığını düşünüyorum.

Nitekim, savunma sanayi ile başlayıp yerli otomobil TOGG'a kadar birçok alanda atılan adımlar, bizi bir üst lige çıkarıyor. Savunma sanayine ilişkin yorumları şöyle bir hatırlayın. Özellikle batılı bazı analiste, Türkiye'nin SİHA stratejisinin savaş stratejilerini bile değiştirebileceğini ifade ediyorlardı.

Burada teknolojik ayrıntıya girecek değiliz. Bizce en önemli konu, yerleşme politikalarıdır. Dünyanın krizle boğuştuğu ve herkesin kendi derdine düştüğü bir zeminde tarımdan sanayiye kadar yerleşme stratejilerinin bir bir hayata geçiriliyor olması gerçekten çok önemli.

Artık krizler hayatımızın bir parçası. Gıda, enerji noktasında da krize ilişkin cümlelerin daha çok kurulacağı günlere doğru gidiyoruz. Bu çerçevede, Türkiye'nin önemli adımlar attığı görülüyor. Evet, etrafımızda çatışmalar her geçen gün daha da derinleşiyor. İsrail terörü bölgeyi ateşe vermeye çalışıyor. Emperyalistler bu ateşe benzin dökmek için sıraya girdiler. Böyle bir ortamda, istikrarlı politikalar üretebilmek için içeriği iyi tahkim etmek gerekiyor. Enerji politikalarından Türkiye başarılı. Gıda noktasında da kendi kendine yetebilen ülkelerde biri olmak zorundayız. Topraklarımız verimli.

Bu verimli toprakların her bir karışını ekerek, yaklaşımakta olan gıda krizini aşabiliriz.

BÜYÜK VE GÜÇLÜ TÜRKİYE EMEKLE KURULUR

Biz emek örgütüüz. Emeğin dönüştürücü gücüne inanırız. Bu çerçevede, bir ülkenin yükselmesinin temelinde de emek olduğunu biliriz. Cumhuriyetin ikinci yüzyılına girerken, yani yeni Türkiye yüzyılı perspektifinin en önemli ayaklarından birinin emeğe ve emek kesimine ilişkin geliştirilmesi gereken politikalarıdır.

Emeğe verilecek değer tabana yayılan sermaye demektir. Yani adil bölüşümün temelinde emeğin hakkı vardır. Neoliberal politikalarla dünya ölçeğinde büyük uçurumların olduğu bir zeminde, biz, “insanı yaşat ki devlet yaşasın” düsturundan hareketle, ülkemizi bir model haline getirebiliriz. Adil bölüşüm burada anahtar kavram. Dağıtım ilkesini adil bölüşüm perspektifiyle yeniden tanımlayıp, gelir dağılımında adaleti sağlayabiliriz. İnanın kaynaklarımız bol ve bu aziz milletin her bir ferdini refaha ve felaha kavuşturacak niteliktedir.

Öte yandan emeğin hakkı için mücadele veren sendikaların, aynı za-

manda sosyoloji taşıyıcıları, yani toplumun her bir ferdine dokunan bir mekanizma olduğu gerçeğinden hareketle; karar alım süreçlerinde önünde bulunan engelleri kaldırılması, toplumsal istişari sisteminin kurulması noktasında önemli olduğunu düşünüyorum. Bunun için de sendika kanunun değişmesi gerekiyor.

Aslında bütün bunlar, sivil bir anayasa ile hayata geçirilebilir. İnsanların sivil ve özgür bir düzlemde hareket etmesi hem kurumların kökleşmesine hem de ülkenin güçlenmesini sağlayacaktır. Savaşların ve çatışmaların gün geçtikçe gündeme hakim olduğunu düşünecek olursak, yapılacak bir sivil anayasa ile bir Türkiye modeli oluşturularak, insanlığa bir düzen önerisi getirebiliriz.

Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına girerken Türkiye Yüzyılı perspektifini önemsiyor ve destekliyoruz. Bu çerçevede başta sendikal alanla ilgili olmak üzere ülkemizin bütün meselelerinde fikrimizi ve zikrimizi ortaya koymaya devam edeceğiz. Çünkü bu bir süreç ve biz bu süreç sonunda Güçlü ve Büyük Türkiye'nin inşa edileceğini, yine, içinde bulunduğu coğrafyayı merkeze alarak yeryüzü ölçeğinde etkili bir ülke olacağımıza inanıyoruz.

Niyet hayır akıbet hayır...

“
Bir ülkenin yükselmesinin
temelinde de emek
olduğunu biliriz.

”

Türkiye Yüzyılı: Sistem Kuran Ülke Olmanın Kilometre Taşı

İnsan, kelime ve kavram aracılığıyla düşünür, düşler. Geçmiş özer, anı yaşar, geleceği arzular. Geçmişin ve geleceğin sarkacında, kavramların kuşatıcı şemsiyesi altında varlık olur. Ancak kavramlar, “sadece” var olmanın olmazsa olmazı olan düşünme eylemine zemin hazırlamaz. Gelecek ufku sağlar, düşünceye mesken olur, varlığı inşa eder. Geçmiş anılamının ve yorumlamının yolu, nasıl ki kavramların büyüğü atmosferinden geçiyorsa geleceği inşa etmek de kavramlardan, tanımlamalardan ve kategorilerden geçer. Dolayısıyla kavram üretmek, kavramsallaştırmalar yapmak işin püf noktasıdır. Ayrıca belirleyici olanın da hükümlanlık kuranın da kavramı icat eden, tanımlayan olduğu unutmamalı. Kavramların etkisi, sadece bununla da sınırlı değil. Kavramlar üzerinden milletlerin geçmişi de geleceği de yeniden yaratılabilir. İnsan için içinde yaşadığı ana hükmetmek yeterli değildir; geleceği kurmak da önemlidir. Bilinçli her bir birey yarınına hazırlanır, geleceğini inşa etmek için çabalar. Geleceği inşa etmenin ilk basamağı, kavramsallaştırmalar yapmaktan, bir Kızılma, bir ölkü ortaya koymaktan geçer. Kavramlar, kelimeler, ölkünün dışavurumu; geleceği inşa etmenin aracıdır. Aslında yeni bir kavram üretmenin, o kavramın içeriğine uygun çaba göstermenin zor olduğu unutulmamalı. Ama yeniden diriliş için, değişimin yasalarını aşarak zora talip olmak gerek. Kişinin şahsiyet, milletlerin diriliş amentüsü budur. Böylesi bir davranışa bugün her zamankinden daha fazla muhtacı. Ül-

kemiz, medeniyetimiz ve gönöl coğrafyamızın her bir beldesi saldırı altında. Yeni rüyalara, kuşatıcı ütopyalara ve içi dolu kavramlara ihtiyacımız var. İşte, Türkiye Yüzyılı kavramsallaştırması, böylesi bir arayışın ürünü.

Tam burada şu soruları sormak zorunlu; bugün dünyada Birleşmiş Milletler tarafından tanınmış 208 ölkö mevcut. Türkiye de bu ölkelerden birisi. Türkiye’nin geleceği için yeterince hazırlık yapıyor muyuz, bu ölkenin misyonu ne, vizyon planları hazır mı, gelecek tasavvurunun parametreleri neler, kalkınmasını tamamlamış bazı ölkeler gibi Türkiye’nin de elli yıllık, yüz yıllık ve hatta daha ötesi planları var mı, gelecek yüzyıl Türkiye’ye neyi vaat ediyor, jeopolitiğin ve jeostratejinin meydan okumaları karşısında Türkiye’nin varlığını korumasının yolu nereden geçiyor, Türkiye Yüzyılı’nın öncelikleri neler olmalı, dünyada ve bölgemizde Türkiye’yi bekleyen tehditler ve fırsatlar nelerdir, ne tür bir tarz-ı siyaset, yüzyılı biz Türklere açacak ve Türkiye yüzyılını inşa edecek?

Türkiye Yüzyılı’nın İlk Mimarı

Bu soruların anlamlı cevaplarını aramadan önce, Türkiye Yüzyılı vizyonunun ilk mimarının Turgut Özal olduğunu hatırlayalım. Özal, yaptıklarıyla, aldığı risklerle Türk siyasal hayatında görülmedik düzeyde geleceğe odaklanmış ve Türkiye’yi

21. yüzyılın oyun kurucu ülkeleri arasına katmayı tutku haline getirmiştir. O, bir taraftan Türkiye'nin özgürleşmesi, demokratikleşmesi ve sivilleşmesi yönünde yapısal dönüşümleri gerçekleştirirken diğer taraftan da açık ekonomiyi ve sivil toplumu inşa etme konusunda bütüncül bir vizyon ortaya koymuştur. Kendisini her daim milletin hizmet-kârı olarak görmüş; eser-hizmet siyasetini öncelermiştir.¹ Dolayısıyla Türkiye'nin geleceğini doğru okuyabilmek ve kurgulayabilmek için Özal'ın yaptıklarını ve yapmak isteyip de başaramadıklarını iyi anlamak gerekiyor.

Özal'a göre, "21. asır yüksek teknoloji ve bilgi çağıdır. 21. yüzyılı şekillendirecek olan hizmet sektörünün daha kabiliyetli, daha bilgili insana ihtiyaç göstermesidir. Değişim, ferdin bizzat kendisinden başlayacaktır. Dolayısıyla bu değişimi yakalayabilmek için bundan böyle Türkiye'nin hedefi, binlerce insanın çalıştığı devasa tesisler değil, bilgi çağının arkasında kalmayacak insan

yetiştirmek olmalıdır. Bu nedenle üç sahaya özel önem vermek zorundayız. Bunlar: eğitim, sağlık ve yüksek teknolojidir."² İşte bu alanlar, Özal döneminde gerçekleşen zihniyet devrimiyle birlikte geleceğin Türkiye'sini inşa etmeye başlamıştır. Bu bağlamda Özal'ın, "Çağ atlıyoruz", "dünyanın model ülkesi" olduk, "21. asır Türklerin asrı olacaktır" şeklindeki mesajları hiç boşuna değildir. O, Türk milletine müthiş bir güven duygusu, güçlü bir umut ve geleceğe yönelik iyimserlik aşılamıştır. Bu umudun yeşermesi ile Özal büyük bir dönüşüm hareketini başlatmış, Türk siyasetini farklı bir merhale kazandırmış ve Türk toplumunu sürekli yeni kavramlarla tanıştırmıştır. Bundan dolayı 1980 öncesi dönem "Özal Öncesi Dönem", 1980 sonrası ise "Özal Sonrası Dönem" olarak adlandırılmıştır.³ Onun döneminin parametresi, kendinden sonraki çağlara mührünü vuracak olan bilgi ve teknoloji olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'yi zirvelere taşıyan S/İHA teknolojisini düşünelim.

1 Akkır, Ramazan. (2015). Türkiye'de Muhafazakarlık. İstanbul: Kutupyıldızı Yayınları.

2 Cemal, H. (1990). Özal Hikayesi. İstanbul: Bilgi Yayınevi, s. 89.

3 Aktan, Coşkun C. (1999). "Turgut Özal: Liberal Reformist Miydi?". Yeni Türkiye 25. s. 461.

Özal, bunlarla da yetinmemiştir. Siyasi ve toplumsal birçok tabuyu yıkmıştır. Din, inanç ve düşünce hürriyetine giden yolu açmıştır; zihniyet dönüşümüne kaynaklık etmiştir. Özal’a göre, kendi döneminde “En önemli değişiklik, esas fikri sahada yapılmıştır, kafada, mantalitede.” Özal’ın ifadesiyle, “Müteahhitlerimiz dünyanın her tarafında Almanla da Amerikalıyla da rekabet edebiliyor. Artık kendimize güvenimiz geldi. İnsanımızın üç yüz yıllık ezikliği bitti.”⁴ Bu çerçevede bu milletin üç yüz yıldan beri devam eden geri çekilme sürecini durduran ilk lider olmuştur. Batı medeniyeti karşısında varlık-yokluk kavgası veren yaşlısından gencine, kadınından erkeğine kadar herkese umudu, direnişi ve şahlanışı aşılamış; geleceğin ruhuna uygun değişim için Türkiye’nin önünü açmaya çalışmıştır. Özal’ın Türkiye’nin önünü açacak değişimlerinden en önemlisi ‘Başkanlık Sistemi’ arzusu olmuştur. Ona göre, “Demokraside tek sistem parlamenter sistem değildir. Eğer ülkede etnik olarak daha geniş tabanlı toplumlar yaşıyorsa, onlara başkanlık sistemi daha iyi uyar. Parlamenter sistem uygulanırsa bu toplumlarda seçimlerin kazanılmasında, hizmet yarışının dışındaki faktörler (etnik farklılıklar, din ve mezhep ayrılığı, hemşehrilik ve bölgecilik vb.) ağırlık kazanıyor. Balkanlar veya Kafkasya’da bir gürültü olsa Türkiye’de de aynı sesler duyuluyor. Türkiye bir Almanya gibi mütecanis toplumlu bir ülke değil. Bir büyük imparatorluğun her alanda bir nev’i mirasçısı... Şimdi hem nisbî temsil hem parlâmenter sistem varsa, ondan sonra ne koalisyonlar ne de istikrarsızlıklardan kurtuluruz...”⁵ Dolayısıyla Türkiye Yüzyılı’nın fitilini ilk önce Özal tutuşturmuştur.

Türkiye Yüzyılı: Kadim Geçmişin Kutlu Bir Gelecek İçin Seferber Oluşu

Özal’ın bir yere kadar taşımış olduğu bayrak, Erdoğan ile daha da ileriye taşınmaktadır. Erdoğan’ın 28 Mayıs 2022 tarihinde açıklamış olduğu “Türkiye Yüzyılı” başlıklı vizyon belgesi, Türklerin yeniden tarih sahnesine çıkmasını, kutlu bir seferi ifade etmektedir. Logodan görsel formlara, on altı yıldızdan hilal etrafından yayılan güneşe kadar her bir ayrıntı aynı vizyonu, aynı gelecek ufkunu dışa vurmaktadır. İsterseniz, burayı biraz açayım; AK Parti, Türkiye Yüzyılı vizyon yaklaşımı kapsamında hazırladığı logo, Cumhurbaşkanlığı forsundaki görsel form ve anlamsal çerçeveden esinlenerek oluşturulmuştur. Logodaki 16 yıldız, kadim Türk tarihinin asli unsurlarını sembolleştirirken Türk bayrağının tamamlayıcısı tek yıldız ise ortak mirası sembolize etmektedir. Türkiye Yüzyılı vizyonunun küresel karakteri logonun dairesel konturu ile vurgulanmaktadır. Hilal etrafından yayılan 100 güneş ışınının her biri Cumhuriyetin her bir yılını simgelemektedir. Dairesel form ve altın efektli özel renkle de dünyada Türkiye Yüzyılı’nın bir güneş gibi doğduğunu göstermektedir. Logo, sadece bir estetik bir tasarım olmaktan öte kadim zamanlardan akıp gelen Türk tarihinin Türkiye Yüzyılı için seferber oluşunu ifşa etmektedir. Büyük Hun İmparatorluğundan başlayarak Batı Hun, Avrupa Hun, Ak Hun, Göktürk, Avar, Hazar, Uygur, Karahan, Gazneliler, Büyük Selçuklu, Harezmsaşahlar, Altınordu, Timur, Babür ve Devlet-i Ali Osmani’nin gelecek ufkumuzu temsil eden Türkiye Yüzyılı için seferber

4 Özal, Turgut (1992), Türkiye’nin Stratejik Öncelikleri, (İstanbul-5 Kasım 1991), The Marmara Otelı, Ankara: Başbakanlık Basımevi.

5 Barlas, Mehmet (1994), Turgut Özal’ın Anıları, İstanbul: Sabah Kitapları, s. 141.

oluşunu ve Türkiye'nin şahsı manevisinde güneş gibi yeniden doğma arzusunu temsil etmektedir.

Burada şunu vurgulamalıyız; Erdoğan tarafından kamuoyu ile paylaşılan bu vizyon belgesi, basit bir hayalin sayıklanması veya herhangi bir siyasi partinin günü kurtaran politik programı değildir; gelecek perspektifinin, ülkü ve hedef birliğinin ilmik ilmik işlenmesidir. 21. Yüzyılda Anadolu mayası ile mayalanmış Türkiye'nin yeniden dünya sahnesine çıkma iradesidir. Dünya sahnesinde bir büyük güç olma ufkudur. Küresel siyasetin belirleyici aktörü olma, daha adil bir sistem kurma azminin idealleştirilmesidir. II. Viyana Kuşatması'nın kaybedilmesi ile başlayan geri çekilmenin durdurulmasının ilanıdır. Bu küçük dibaceden sonra Türkiye Yüzyılı vizyonunun neleri kapsadığını kısaca değinelim.

İlkin, Türkiye Yüzyılı vizyonu, İslam irfanı ve çağdaş değerler arasında köprü olan Türkiye'yi sistem kurucu ülke haline getirme hedefine matuftur. Afrika'dan Avrupa'ya Asya'dan ABD'ye kadar dünyanın hemen her bir köşesi, adil bir sisteme ihtiyaç duymaktadır.

Eşitsizlik, ayrımcılık, ötekileştirme, haksızlık ve zulüm oldukça sıradanlaşmıştır. Küresel adaletsizlik ise had safhada; neredeyse tavan yapmış durumdadır. En zengin 62 kişinin dünyanın yüzde 50'sine tekabül eden 3,6 milyar insanla eşit mal varlığına sahip olduğu bir dünyada hiç adaletten veya adil bir paylaşımdan bahsedilebilir mi? Daha da beteri, en zengin 20 ülkenin geliri, en fakir 20 ülke gelirin tam 46 katından daha fazla. Hiç şüphesiz, küresel adaletsizliğin bu boyutlara ulaşmasında; uygulanan ekonomi politikalarının, sosyal ve ekonomik kalkınma konusundaki yanlış siyasetin, Batılı ülkelerin sömürü düzenlerinin veya dünya nüfusu içinde çok küçük paya sahip olan bir grubun aç gözlülüğü gibi faktörlerin etkisi bulunmaktadır.⁶ Sağlıktan eğitime, ekonomiden kalkınmaya kadar tüm alanlarda küresel adaletsizlikleri ortadan kaldıracak, barış, güvenlik ve istikrar üretecek, insanlığı adalet ve vicdan çıpasıyla kucaklayacak bir sistemin kurulması zorunlu. Var olduğu her platformda daha adil bir dünyanın mümkün olduğunu iddia eden Türkiye, adalet ve vicdan merkezli yeni bir sistemi inşa et-

Artık toplumsal güvenin
mührü ile siyasal
istikrarını sağlayan bu
ülkenin menzili de rotası
da bellidir. Menzil de
rota da tam bağımsız
Türkiye'dir, Türkiye
Yüzyılı'dır.

meye talip olmuştur. İşte, Türkiye Yüzyılı, öncelikle böylesi bir iddianın ürünüdür.

Bununla birlikte Türkiye Yüzyılı; sürdürülebilirliği, huzuru, kalkınmayı, değerleri, gücü, başarıyı, barışı, bilimi, haklı olmayı, verimliliği, istikrarı, şefkati, iletişimi, dijitalleşmeyi, üretimi, istikbali ve gençliği yani hayatın her alanını kapsamaktadır. Aslında bu başlıkların tamamı, bu ülkenin gelecek tasarımı ile ilgili. İkinci yüzyılında “Oyun kurucu ülke” olmak isteyen Türkiye, kalkınma-hizmet politikalarından başlayarak toplumsalın tüm alanlarını estetik bir biçimde devlet-millet eksenini doldurma gayretindedir. Bu gelecek tasarımı siyasetten sanata, ekonomiden eğitime kadar toplumsalın tüm alanlarını içermektedir. Türkiye'nin herhangi bir alanı boş bırakmak gibi bir lüksü yoktur. Savunma sanayii alanında zirveye oturan bir ülkenin eğitim alanını boş bırakması veya yeterince ilgi göstermemesi düşünülebilir mi? Unutmayalım ki, Türkiye Yüzyılı'nı mayalayanlar arasında yer alan Selçuklular döneminde Melikşah, veziri Nizamülmülk ile hem İslâm hem de Batı tarihini değiştiren iki büyük devrimi gerçekleştirmişti. Bir taraftan Haçlı ve Moğol saldırılarını püskürtmüş diğer taraftan da tarihte modern üniversiteye kaynaklık eden medrese modelinin temellerini atarak yaşanan medeni-

yet krizinin aşılmasında belirleyici olmuştu. Melikşah, kendi döneminde Batı medeniyetinin saldırısını eğitim ile aşmıştı. Benzeri bir saldırıya maruz kalan Türkiye, neden benzeri bir yola müracaat etmesin? Neden Türkiye'nin üniversiteleri bu medeniyet yürüyüşünü zemin hazırlasın? İşte, bu vizyon belgesi “sadece” bu ülkenin kuşatmayı yarması değil, oyunu yeniden kurma mücadelesinin göstergesidir.

Ezcümle, Türkiye Yüzyılı, tüm alanlarda tam bağımsız Türkiye iradesidir. Savunma sanayinden, doğal gaz ve petrol arama çalışmalarına, ekonomiden sağlığa ve ilaç sanayine, teröre karşı mücadeleden rol belirleyen dış politikaya ve uzay çalışmalarına kadar pek çok alanda tam bağımsız Türkiye'nin inşasıdır. Erdoğan'ın da belirttiği gibi “Küresel düzeyde söz, etki, üretim, ihracat, istihdam gücü kazanan ülkemiz, bunu Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'yle garanti altına aldığımız güven ve istikrar iklimi sayesinde elde etmiştir. Bölgesinde ve dünyada gücü giderek artan Türkiye'nin, yönetimde istikrar ve güvene sıkı sıkıya sahip çıkması halinde ulaşamayacağı hedef yoktur.” Artık toplumsal güvenin mührü ile siyasal istikrarını sağlayan bu ülkenin menzili de rotası da bellidir. Menzil de rota da tam bağımsız Türkiye'dir, Türkiye Yüzyılı'dır.

Türkiye’de Ekonomik Sistem Nasıl Olmalıdır?

Türkiye hem tarihi hem coğrafi hem de doğal kaynaklar açısından büyük zenginliklere sahip bir ülkedir. Lakin tüm bu potansiyeline rağmen hak ettiği refahı yaşayamamaktadır. Onlarca yıldır, içinde bulunduğu ataletten çıkmak için değişik programlar ve planlar yapmasına rağmen tam olarak başarılı olduğu söylenemez.

Son yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar, ülkenin genel gidişatını da etkisi altına almıştır. Çünkü bu sıkıntılar, yüksek enflasyon, işsizlik, döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve ekonomik büyüme hızındaki düşüş gibi her kesimi doğrudan ilgilendiren önemli sorunları içermektedir. Bu durum da Türkiye'nin ekonomik sisteminin yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir.

Ülkenin, sistemi yeniden yapılandırmadan bu sıkıntılarla başa çıkılabilmesi mümkün gözükmemektedir. Çünkü böyle durumlarda hep bir dizi önemli adımları içeren planlar ve programlar yapılagelmiştir. Lakin bu şekilde sorunların bir kısmı düzeltilirken diğer kısımlarda farklı sorunlar oluşturulmuştur.

Bu makale, Türkiye'nin mevcut ekonomik sıkıntılarına bütüncül olarak yaklaşmaktadır. Bütüncüllük, sistematik bir bakış açısı gerektirmektedir. Sistemin tamamının yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. Ekonomik yapılanmanın etkile-

yeceği bütün sektörleri birlikte ele almayı gerektirmektedir. Üretim sisteminin ve tüketim sisteminin birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Dolayısıyla bütün bunlar, mal ve hizmetlerin üretilmesi ile paranın üretilmesi arasında şeffaf, ön-görülebilir ve adil bir ilişki kurulmasını gerektirir.

Neticede, gerçek bir ekonomik yeniden yapılan-dırma bütün bunları içine alan yapılandırmadır. Aynı zamanda bu çalışma, böyle bir yapılanma-nın ana hatlarını ortaya koyarak kurgu tayin edici bir karaktere sahiptir.

MEVCUT EKONOMİK SIKINTILAR

Türkiye'nin ekonomik sıkıntılarının öne çıkanlarını, ana hatları ile şu şekilde özetleyebiliriz:

Yüksek Enflasyon

Türkiye, son yıllarda yüksek enflasyonla mücadele ediyor. Yüksek fiyat artışları, tüketici harcamalarını sınırlıyor ve vatandaşların alım gücünü azaltıyor. Bu durum, aile bütçelerini sıkıştırarak günlük yaşamı olumsuz etkiliyor. Geçmişte de Türkiye’de yüksek enflasyonlu dönemler yaşanmıştı. Böyle dönemler için toplum, kendisini koruyacak farklı mekanizmalar geliştirmiştir. Temel

olarak alınacak ekonomik tedbirlerle enflasyonun ortadan kaldırılacağına inanmaktan ziyade enflasyonist ortamları kabullenerek zararını en aza indirme yoluna gitmiştir. Mallarda stokçuluğun tabana yayılması, dolarizasyon, kayıt dışılık bunlara verilecek önemli örneklerdendir.

İşsizlik Sorunu

İşsizlik oranları oldukça yüksektir. TÜİK'in verdiği işsizlik rakamları gerçeği yansıtmakla birlikte kullandıkları tanımlar gereği bütünü yansıtmamaktadır. Sürekli yeni tanımlamalar, yeni hesaplamalar ve detaylar bütünün gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır. Özellikle genç nüfusun iş gücüne katılımıyla birlikte rakamların oldukça arttığı görülür. Genç işsizlik, gençlerin geleceğe dair belirsizliklerinin artması ve işsiz gençlerin potansiyelinin boşa harcanması demektir. Bütün bunlara, son sıralarda yaşanan düzensiz göçmenleri ve onların oluşturduğu kayıt dışı veya ucuz iş gücü imkânlarını da kattığımızda durumun ne kadar acil ve vahim olduğu daha da iyi anlaşılır.

Ayrıca, ülkemizde yetişmiş iş gücünün dışarıya gitmesinin oluşturduğu kayıpları da hesaba katmak gerekir.

Döviz Kurlarındaki Dalgalanmalar

Türk lirasının döviz kurlarına karşı dalgalanmaları oldukça büyük problemler üretmektedir. Hem yatırımcılar hem de tüketiciler için belirsizliği artırmaktadır. Bu dalgalanmalar, dış ticaretin ve uluslararası işlemlerin yönetimini de zorlaştırmaktadır. İstikrarlı bir ödemeler sistemi oluşturulması için özel çalışmalar yapılması gerekmektedir. Uzun vadeli hesap yapamayan bir sistemin, toplumun refah ve mutluluğunu temin etmesi de mümkün olamaz.

Yüksek Dış Borç

Türkiye, yüksek dış borçla karşı karşıyadır. Dış borcun ödenmesi ekonomik istikrar açısından kritik önem taşır ve bu borçların yönetimi büyük bir özen gerektirir. Dış borçlar, gelecek nesilleri ve yatırımları olumsuz olarak etkilemektedir.

Bunların, sistem içerisinde ayrı bir şekilde değerlendirilip çözümlenmesi gerekir. Ancak sürekli borç alıp borç ödeme, sistemin bir parçası haline getirilirse bunun pek de mümkün olamayacağını belirtmek gerekir.

Ekonomik Büyüme Hızındaki Düşüş

Son yıllarda Türkiye'nin ekonomik büyümesinde bir yavaşlama gözlemlenmektedir. Bu durum, iş fırsatlarının azalmasına, işsizliğin artmasına ve genel ekonomik zorluklara yol açmaktadır.

Para Kredi Döngüsündeki Yetersizlikler ve Yanlışlıklar

Paranın üretimi ve dolaşımı bir ülke ekonomisi için en önemli alt yapıyı oluşturur. Ülkemizde uygulanan para kredi sistemi, Borca Dayalı Para Sistemidir. Para borç olarak üretilir ve borç olarak transfer eder. Borca Dayalı Para Sistemi modern ekonomilerin temelini oluşturmakla birlikte, bir dizi olumsuz etkiye sahiptir. Bu olumsuzlukların her biri ülke ekonomisini ağır bunalımlara sokabilecek potansiyele sahiptir. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Ekonomik Döngüler ve Balonlar: Borç oranları yükseldiğinde, balonlar oluşabilir ve bu balonlar patladığında

ciddi ekonomik krizlere yol açar. Örneğin, 2008 küresel finansal krizi, borca dayalı bir ekonomi modelinin risklerini açıkça ortaya koymuştur. Türkiye'de yaşanan 1994 ve 2001 krizlerini de bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

Fırsat Eşitsizliği: Borca dayalı sistemler, genellikle zengin ve yoksul arasındaki gelir eşitsizliğini artırır. Çünkü zenginler borç alabilme kapasitesine sahipken, yoksullar aynı imkânlara sahip değildir.

Faiz Yükü: Borçların faizi, özellikle yüksek faiz oranlarında, bireyler ve hükümetler için ciddi bir yük oluşturur. Bu durum da sosyal hizmetlere ve yatırımlara daha az kaynak ayrılmasına sebep olur.

Kısa Vadeli İşlemlere Odaklanma: Borç finansmanı, çoğu zaman kısa vadeli kazançları hedefler. Bu da uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedeflerine zarar verir.

Borç Tuzağı: Yüksek faiz oranları ve yüksek borç seviyeleri, bireyleri ve ülkeleri borç tuzağına sürükler. Bu durum, ekonomik büyüme için gereken sermayenin borç faizine gitmesine sebep olur.

Ülkemizde uygulanan para kredi sistemi, Borca Dayalı Para Sistemidir. Para borç olarak üretilir ve borç olarak transfer eder.

Mali İstikrarsızlık: Borca dayalı sistemler, mali istikrarsızlığı teşvik eder. Örneğin, yüksek borç yükü, bir ülkenin dış şoklara ve spekülasyon hareketlerine daha açık hale gelmesine neden olur.

Sosyal ve Politik Gerilimler: Yüksek borç seviyeleri, vergi artışları veya hizmet kesintileri gibi popüler olmayan önlemlerin alınmasını gerektirir. Bu da sosyal ve politik gerilimlere yol açar.

Ekonomik Bağımlılık: Borca dayalı bir ekonomi, finansal kurumlar ve kreditor ülkeler gibi dış faktörlere bağımlı hale gelebilir. Bu da ekonomik egemenlik kaybına yol açar.

Kaynakların Yanlış Dağılımı: Borca dayalı para sistemi, kaynakların spekülasyon veya tüketim odaklı sektörlerle, üretken olmayan alanlara gitmesine yol açar.

Sistemin Bütüncül Bir Bakış Açısıyla Yeniden Yapılandırılması

Türkiye'nin mevcut ekonomik sıkıntılarıyla başarılı bir şekilde mücadele edebilmesi için aşağıdaki önerileri de bünyesinde barındıran bir ideal ekonomik kurgu oluşturması gerekir. Bu kurgunun da bir matematik modelleme ile simüle edilmesi şarttır. Simülasyonlarla ekonomisini içinde bulunduğu sıkıntılardan adım adım çıkarıp olması gereken hedefe ulaştırması gerekir.

Enflasyon Kontrolü

Türkiye, enflasyonun kontrol altına alınması için etkili politikaları benimsemelidir. Merkez Bankası'nın politik etkilerken kurtulacak ancak devletin hizmetinde olacak bir şekilde yeniden yapılandırılması gerekir. Banka, fiyat

istikrarını ve para istikrarını eş zamanlı olarak temin edebilecek bir şekilde çalışmalıdır. Bunlardan birinin diğerinin içerisinde münemiç olduğu varsayımından uzaklaşmalıdır. Finansal kurumların para yaratma kabiliyetlerini genel ekonomik program içerisinde kontrol altında tutmalıdır.

İnsan Sermayesi Yatırımı

Eğitim ve özellikle de mesleki eğitime daha fazla yatırım yapılarak işsizlik sorunu hafifletilebilir. Nitelikli iş gücü, daha fazla istihdam yaratır ve ekonomik büyümeyi teşvik eder. Ayrıca, işgücü piyasasının eğitim ve beceriye dayalı talebi karşılayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Dış Borç Yönetimi

Türkiye'nin dış borçlarını öncelikle sürdürülebilir bir seviyede tutması ve yönetmesi gerekmektedir. Dış borçların çeşitlendirilmesi, yabancı yatırımların çekilmesi ve döviz rezervlerinin artırılması, ekonomik istikrarı sağlamada önemli katkılar sağlar. Aynı zamanda, dış borç artışının önüne geçilmelidir. Akabinde de dış borçlarını azaltacak programlar uygulaması gerekir.

Dış Ticaretin Çeşitlendirilmesi

Türkiye, dış ticaretini çeşitlendirmeli ve yeni pazarlara erişim sağlamalıdır. Tarım ürünleri, hafif sanayi ürünleri, teknoloji ve hizmetler gibi çeşitli sektörlerin geliştirilmesi, ekonomik büyümeyi teşvik eder. Ayrıca, dış ticaret politikaları gözden geçirilmeli ve rekabetçi avantajları vurgulayan stratejiler benimsenmelidir.

Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma ilkelerine dayalı bir ekonomik sistemi benimsemek, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik büyüme arasında denge kurmayı amaçlar. Temiz enerji, yeşil teknolojiler ve çevresel koruma önlemleri gibi alanlara yatırım yapmak, hem ekonomik hem de çevresel fayda sağlar.

Tarım ve Hayvancılığın Lokomotif Sektörler Olarak Tespit Edilmesi

Türkiye, tarihsel olarak tarım ve hayvancılığın önemli bir parçası olmuş, bu sektörler ülkenin ekonomik gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur. Günümüzde bile tarım ve hayvancılık, Türkiye'nin ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlamaya devam etmektedir.

Tarım ve hayvancılık sektörleri, Türkiye'nin istihdamının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan insanlar için önemli bir geçim kaynağı olan bu sektörler, milyonlarca kişiye iş imkânı sunar. Tarım,

özellikle mevsimlik işçilik ihtiyacı nedeniyle tarım işçileri için istihdam yaratırken, hayvancılık da uzun vadeli istihdam fırsatları sunar.

Tarım ve hayvancılık sektörleri, gıda üretiminin temelini oluşturur. Türkiye'nin bu alandaki çeşitliliği, tarım ürünleri ve hayvansal ürünlerin geniş bir yelpazesini içerir. Bu ürünler hem iç tüketim hem de dış ticaret için büyük bir öneme sahiptir.

Tarım, sadece gıda üretimi için değil, aynı zamanda endüstriyel kullanım için de önemlidir. Tarım ürünleri, biyoyakıtlar, tekstil, kimya, ilaç ve diğer birçok sektörde hammaddeler olarak kullanılır. Bu, tarımın ekonomideki döngüsel etkilerini artırır ve farklı sektörler arasında bağlantılar kurar.

Tarım ve hayvancılık, kırsal bölgelerde gelir farklılıklarını azaltmada önemli bir rol oynar. Tarım, kırsal alanlarda yaşayan insanlara gelir sağlar ve bu bölgelerin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunur. Aynı zamanda, tarım ve hayvancılık ürünlerinin pazarlanması için

gerekli olan altyapı ve lojistik hizmetler de kırsal alanlarda iş imkânları yaratır.

Tarım ve hayvancılık sektörleri, sürdürülebilirlik ve çevre koruma açısından da önemlidir. Organik tarım uygulamaları, su kaynaklarının korunması ve toprak erozyonunun önlenmesi gibi çevresel faydalar sağlar. Ayrıca, yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimi için biyoyakıtların kullanılması gibi yeşil teknolojilerin geliştirilmesine de olanak tanır.

Tarım ve hayvancılık sektörleri, teknoloji transferini ve inovasyonu da teşvik eder. Çiftçilere ve işletmelere yeni tarım teknolojileri ve yöntemleri sunmak, verimliliği artırır ve ürün kalitesini iyileştirir. Ayrıca, bu sektörlerde yapılan Ar-Ge çalışmaları, Türkiye'nin teknolojik açıdan daha rekabetçi hale gelmesine katkıda bulunabilir.

Türkiye'nin tarım ve hayvancılık sektörlerinin ekonomiyeye olan bu önemli katkıları, bu alanlara daha fazla yatırım yapılması gerektiğini göstermektedir. Tarım ve hayvancılık politikalarının lokomotif olarak kullanılması Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına büyük ve istikrarlı bir katkı sağlar.

Bölgesel İşbirliği

Türkiye'nin ekonomik geleceğini şekillendirmede bölgesel işbirliği, önemli bir role sahiptir. Bölgesel işbirliği, Türkiye'nin ekonomik sıkıntılarını aşma, büyüme potansiyelini artırma ve daha sürdürülebilir bir gelecek inşa etme açısından kritik bir faktördür. Bölgesel işbirliği, Türk şirketlerinin diğer ülkelerle ticaret yapma ve pazarlara erişim sağlama kapasitesini artırır.

Bölgesel işbirliği, ekonomik büyümeyi teşvik eder. Ortak projeler, yatırımlar ve ticaret, ekonomik faaliyetleri canlandırır ve bölgesel ekonomik büyümeyi artırır.

Bölgesel işbirliği, lojistik ve altyapı projelerini hızlandırır. Bu, sınırları aşan ticareti kolaylaştırır ve mal ve hizmetlerin daha hızlı ve verimli bir şekilde taşınmasını sağlar. Özellikle transit geçiş yolları, limanlar ve sınır kapıları gibi altyapı yatırımları, bölgesel işbirliği sayesinde gelişir.

Bölgesel işbirliği sayesinde, enerji kaynaklarının paylaşımı ve enerji işbirliği, Türkiye'nin enerji güvenliği artar. Bölgesel enerji projeleri, Türkiye'nin enerji kaynaklarına daha fazla erişim sağlamasına ve enerji ithalatını çeşitlendirmesine yardımcı olur. Aynı zamanda, enerji ticareti ve altyapısı, Türkiye'nin bölgesel bir enerji merkezi olma potansiyelini artırır.

Bölgesel işbirliği, jeopolitik ve güvenlik istikrarını da artırır. İşbirliği projeleri, bölgesel güvenlik tehditlerine karşı birlikte çalışma fırsatı sunar ve barışın korunmasına katkıda bulunur. Bu, Türkiye'nin bölgede güvenilir bir partner olarak görülmesine yardımcı olur.

Bölgesel işbirliği, teknoloji ve inovasyon transferini kolaylaştırır. Bilgi ve teknolojinin paylaşımı, Türk işletmelerinin rekabet gücünü artırır. Daha yaratıcı çözümler bulmalarına olanak tanır. Bu da Türkiye'nin teknolojik olarak daha gelişmiş ülkelerle entegre olmasına yardımcı olur.

Bölgesel işbirliği, aynı zamanda, sosyal ve kültürel bağların güçlendirilmesine de

katkıda bulunur. Ortak projeler, insanların farklı kültürleri tanımlarını ve anlamalarını teşvik eder. Bu, insanlar arasında daha iyi anlayış, işbirliği ve barışa teşvik eder.

Sektörler Arası İşbirliği ve İnovasyon

Sektörler arası işbirliği, inovasyon ve Ar-Ge yatırımları, Türkiye'nin ekonomik potansiyelini artırır. Rekabetçiliğini güçlendirir. Bu durumda ülke, hem iç hem de uluslararası yatırımcıları cezbetme potansiyeline sahip olur. Türkiye'yi daha güçlü ve sürdürülebilir bir ekonomiye taşır.

Bu çerçevede stratejik sektörlerin belirlenmesi ve geliştirilmesi kritik bir öneme sahiptir. Örneğin Türkiye'de son sıralarda hızla gelişen savunma sanayi yatırımları stratejik sektörlerin iddialı bir elemanı haline dönüşmüştür. Bu nedenle, ülkenin ekonomik kalkınma stratejilerinin önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmelidir.

İdeal Ekonomik Sistem ve Geleceğe Bakış

Türkiye'nin mevcut ekonomik sıkıntılarının üstesinden gelmesi, bütüncül bir yaklaşımı gerektirir.

Bütüncül yaklaşım demek, sistem yaklaşımı demektir. Ekonominin alt yapısının yeniden kurgulanması demektir. Bu da mal ve hizmetlerin üretimi ile tüketimi arasında matematiksel bir denge oluşturulmasını gerektirir. Bu durum da bir yandan refahın üretimini sağlarken diğer yandan da refahın adil bir şekilde bölüşümünün temin edilmesini gerektirir.

Bu durumda öncelikle yapılması gereken iş genel bir denge modeli oluşturmaktır. Daha sonra bu modeldeki kısıtlara yönelik optimizasyon çalışmaları yapılması gerekecektir. Kısıtları genellikle sektörler ve imkânları oluşturacağı için sektörlerle göre optimizasyon çalışmaları yürütülmesi gerekecektir. Bu da “genel denge modeli”ni destekleyen yüzlerce matematiksel modelin oluşturulması demektir. Bu şekilde üretim tarafı halledilmiş olacaktır. Tüketim tarafı ise, paranın üretilmesi ve dolaşımı ile ilgilidir. Bu da Merkez Bankasının uygulayacağı fiyat istikrarı ve para istikrarını eş zamanlı temin eden sistem ile doğrudan ilişkilidir. Bunların birlikte veriye dayalı olarak yönetimi Hazine ve Maliye'nin temel işlevini oluşturacaktır.

Bu şekilde bir yapı veya sistem, enflasyonun kontrol edilmesi, işsizliğin azaltılması, dış borçların yönetilmesi ve ekonomik

Bu durumda öncelikle yapılması gereken iş genel bir denge modeli oluşturmaktır. Daha sonra bu modeldeki kısıtlara yönelik optimizasyon çalışmaları yapılması gerekecektir. .

büyümenin teşvik edilmesi için sağlam bir temel sunar. Refahın üretimi ve adil bir şekilde bölüşümüne katkı sunar. Dolayısıyla da fertlerin refah ve mutluluğunu temin eder. Lakin bu değişimlerin, uzun olmasa da zaman alabileceğini ve kararlılık gerektirebileceğini de unutmamak gerekir.

Türkiye, mevcut sıkıntıları aşabilir ve daha istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonomiye doğru ilerleyebilir. Bunu yapabilmek için gereken her şeye sahiptir. Bu durumda hem iç hem de uluslararası yatırımcıların ülkeye olan güveni artar. Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik refahı güvence altına alınmış olur.

Önerilen ideal ekonomik sistemi benimsemek, Türkiye'nin gelecekteki başarılarını şekillendirmek için atılacak önemli bir adım olacaktır. Türkiye'nin önündeki potansiyel büyük ve parlaktır. Bu nedenle, bu zorlukların üstesinden gelme iradesi ve vizyonu büyük önem taşımaktadır. Küresel ekonomik gelişmeler de Türkiye'nin büyük bir ekonomik

atılım yapmasına yardımcı olacak şekilde seyretmektedir. Ülkenin, bu tarihi fırsatı değerlendirmesi için gerekli olan tek şey iyi planlamadır.

KAYNAKÇA

Chang, H.J. Çev. Emin Akçaoğlu, Sanayileşmenin Gizli Tarihi, Epos Yayınları, 2009.

Congdon, T. The Debt Threat. Basil Blackwell, NY, 1988.

Douthwaite, R. Short Circuit Strengthening Local Economics for Security in an Unstable World. 1996

Galbraith, JK. The Nature of Mass Poverty, Penguin Books, 1979.

Gundogan, M. Money Creation Versus Wealth Creation, 2nd International Conference on Emerging

Research in Sciences & Humanities (2nd ERS-2017), Dubai-UAE, Dated: 15th-16th February, 2017.

Gündoğan, M. Refah Toplumu, Vadi Yayınları 71, 1997.

Gündoğan, M. Sekiz Deniz Yaylası Güçlü Türkiye Güçlü Bölge, Nobel Akademik Yayıncılık, Genişletilmiş 2. Basım, 2016.

Gündoğan, M. Sekiz Deniz Yaylası Güçlü Türkiye Güçlü Bölge, Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.

Gündoğan, Mete. Yeni Bir Dünya: Eski Dünyanın Yeni İpek Yolu Projesi, SETAM Yayınları, Şubat 2023, Ankara.

Gündoğan, M , Yıldırım, R . "Restructuring Governments Using A Geometric Ratio Technique And Its Multiple Effects". Journal of Turkish Operations Management 2 (2018): 125-154

Göyünç, Nejat. "Dicle ve Fırat Nehirlerinde Nakliyat", Dergi Park, (Erişim 09 Aralık 2022). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1529135>

İbni Haldun. Mukaddime. Çeviren Halil Kendir, Yeni Şafak Yayınları, 2004, İstanbul.

Lee, Kang-Soek and Werner, Richard A. Methodological and Ideological Options Reconsidering Monetary Policy: An Empirical Examination of the Relationship Between Interest Rates and Nominal GDP Growth in the U.S. Ecological Economics 146 (2018) 26-34, journal homepage: www.elsevier.com/locate/ecocon.

Malthus, T. An Essay on the Principle of Population, Penguin Classics, London, 1985.

National Economic Action Council. National Eco-

nomic Recovery Plan. Prime Ministry, Malaysia, 1998.

Ormerod, P. The Death of Economics, Faber and Faber, London, 1994.

Pidcock David Musa, Satanic Voices Ancient and Modern, 1992, Mustaqim Islamic Art and Literature, Milton Keynes.

Roger Owen ve Şevket Pamuk, 20. YÜZYILDA ORTADOĞU EKONOMİLERİ TARİHİ

Smith, H.N. The Politics of Plenty, The South Yorkshire Times Printing Co. Ltd. London, 1946.

Telman, Ö.T. Merkez Bankalarının Bağımsızlığı, Güray Matbaası, İstanbul, 1994.

The Economics of Calvin and Calvinism <https://mises.org/library/economics-calvin-and-calvinism>

Thoren, T.R. and Warner, R.F. The Truth in Money, 4. Edition, A Truth in Money Publication, USA, 1994.

Tomlinson, J. Honest Money, Helix Editions Ltd. Munich, 1993.

Turan, Aslıhan P. "Hazar Havzasında Enerji Diplomasisi", Bilge Strateji, 2/2, (2010), 43-72.

Werner, Richard. Shifting from Central Planning to a Decentralised Economy: Do we Need Central Banks? 15 January 2017, Rawjapan, Articles and Essays.

Yavi E. Bir ülke Nasıl Batırılır, Yazıcı Basım Yayıncılık, 3. Baskı, 2001.

Yılmaz, Esra. "İpek Yolu Hakkında Kısa Bir Değerlendirme", e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, 9/2, (2017), 672-683.

Türkiye Yüzyılı'nda Emek Mücadelesi

Türkiye Yüzyılı'na girdiğimiz bu dönemde küresel ölçekte yaşanan savaşlar, salgınlar, doğal afetler, ekonomik krizler ve kavimlerin göçünü andıran göçler tüm dünya için önemli riskler oluşturuyor. Dünyada yaşanan bu olumsuzluklar ülkemizi de doğrudan etkiliyor. Gıda, enerji, emtia fiyatlarının orantısız biçimde artması emekçilerin hayatlarını zorlaştırıyor. Genel olarak devletler ve özelde Türkiye oluşan ekonomik ve sosyal risklere karşı vatandaşlarını koruyacak tedbirleri devreye sokuyor. Sıkıntılı dönemlerde geniş emek kesimlerinin hayatlarını kolaylaştırmak, satın alma güçlerini korumak, çalışma hayatına ilişkin var olan sorunlarını çözmek, bütçede emekçi kesimlerinin payını artırmak gibi çeşitli tedbirler hayata geçirilir. Türkiye bu kapsamda küresel krizlerin ülkemizi etkilemesiyle birlikte geniş emek kesimlerinin satın alma gücünü koruyacak düzenlemeler yaptı. Ancak enflasyonist baskı halen devam ettiği için emek kesimlerinin beklentileri devam ediyor.

Emek mücadelesi içinde yer alan aktörler işçiler, memurlar, emekliler ile dar ve sabit gelirliler dediğimiz tüm kesimlerdir. Bu kesimlerin örgütleri olan sendikalar, emekli dernekleri ve çeşitli platformlar da emek mücadelesinin içindedir. Emek mücadelesinin içinde örgütlü olmayan yapılar da vardır. Hatta örgütlü yapıları olmayan emek kesimlerinin sayısı, örgütlü emek kesimlerinden çok daha fazladır. Bu nedenle emek mücadelesinin

kapsama alanı oldukça geniştir. Emek mücadelesinin tüm aktörlerini ele almak yazının sınırlarını aşacağından özellikle sendikaları ele alacağız.

Sendikalarda ve sendikacılarda son yıllarda yaşanan olumlu değişimin boyutu Türkiye Yüzyılı'nı inşa etmede önemli bir işlev görecektir. Türkiye uzun yıllar milli irade düşmanı vesayet odaklarının güdümünde bir yönetime sahne oldu. Vesayet odakları yalnızca siyasete değil sendikalara, odalara, barolara ve sivil topluma da sirayet etti. Bazı yapılar vesayet odaklarının gönüllü hizmetçileri oldular. Bazı yapılar da bu vesayet odaklarıyla mücadele ettiler. Türkiye'de sendikalar uzun yıllar vesayet odaklarının etkisi altında kaldı. Türkiye'nin vesayet odaklarıyla verdiği büyük mücadele sonucunda darbe destekçisi sendikaların oldukça zayıfladığı bir döneme girdik. Geçmişte darbeleri destekleyen sendikalar varken bugün 15 Temmuz'da olduğu gibi milyonlarca üyesini darbelere karşı meydanlara çağıran sendikalar var.

Yazıda ilk olarak 'Türkiye Yüzyılı' kavramını açıklamaya çalışacağız. İkinci olarak emek mücadelesinin kalelerinden olan sendikaların tarihsel gelişimini ele aldıktan sonra sendikaların mevcut durumlarını inceleyeceğiz. Son olarak emekçilerin Türkiye Yüzyılı'na hangi sorunlarla girdiğini ve gelecekte hangi mesele ve risklerle karşılaşma ihtimali olduğunu değerlendireceğiz.

‘Türkiye Yüzyılı’ Kavramı

28 Ekim 2022 tarihinde yapılan ‘Türkiye Yüzyılı’ tanıtım toplantısında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bir vizyon belgesi açıkladı. Cumhuriyetin yeni yüzyılını ‘Türkiye Yüzyılı’ olarak nitelendirerek, hem bu kavramın içeriğini hem bu dönemin hedeflerini hem de bu dönemde yapılacakları anlattı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye Yüzyılı’nı kavramsal olarak şu şekilde açıkladı: “Türkiye Yüzyılı, yıllarca ülkeyi kutuplaştıran, birlik, beraberlik, kardeşlik ürünü olan muhabbet iklimine zarar veren bütün ayrışmaların bir tarafa bırakılmasıdır. Türkiye yüzyılı; hakiki icraatları samimi kabullerle buluşturmanın, insani değerleri ideolojik fanatizmin önüne geçirmenin, hakkı teslim etmeyi bağnazlığa yeğ tutmanın, gerçeklere sırtını dönenlerin yönünü hakikate çevirmenin, böylece hep birlikte daha büyük hedeflere yöneleceğimiz yeni bir başlangıcın adıdır.” Türkiye Yüzyılı için belirlenen temel hedef ise Türkiye’nin siyasi, ekonomik, teknolojik, askeri, diplomatik ve her alanda dünyanın en büyük 10 devleti arasına çıkartılmasıdır. Bu çerçeveden ba-

kıldığında emekçiler olmadan ülkemizin bu hedefleri gerçekleştirmesine imkan yoktur. Bu nedenle yazıda Türkiye Yüzyılı’nda emekçilerin genel durumunu, beklentilerini ve geleceğe yönelik olarak yapılması gerekenleri analiz etmeye çalışacağız.

Türkiye’de Sendikacılık

Türkiye’de sendikal yapıların ortaya çıkışı ve gelişim süreci Batı’ya nazaran yavaş ilerlemiştir. Sanayileşmede yaşanan gecikme, toplumda bir güç oluşturabilecek kadar emekçinin ortaya çıkışını da geciktirmiştir (Mahiroğulları, 2005). Bu aşamada mevcut işçi gruplarına liderlik edecek yeterlilikte kadroların henüz yetişmemiş olması da gecikmenin başka bir nedenini oluşturmaktadır (Dereli, 1975: 283). Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren işçiler arasında bazı örgütlenme çabaları görülmekle birlikte sınıf bilincine dayalı bir örgütlenmenin olduğu söylenemez.

1946 yılına gelindiğinde 1938 tarihli Cemiyetler Kanunu’nda yer alan “Sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamaz” hükmünün kaldırılmasıyla hukuki

1960 darbesinden 1980 darbesine kadar olan dönem sendikacılık adına bilinçlenme ve gelişim dönemidir. Bu dönemde grev, lokavt ve toplu sözleşme hakları hukuki güvenceye kavuşmuş, işçi tanımı genişletilerek fikir işçileri de sendikal haklara sahip olmuştur.

anlamda sendikal yapılanmanın önü açılmıştır (Mahiroğulları, 2016: 82). Bu tarihten sonra da Türkiye’de kurulan sendikalar bir sınıf bilincine dayalı olarak değil özellikle sol siyasi partilerin desteğiyle kurulmuştur. Bu anlamda Türkiye’deki sendikal hareketin fikri temellerinin de Batı’dan farklı olduğunu söylemek mümkündür (Koray, 1994: 155). Sendikaların sol siyasi partilerden aldığı bu destek devrin hükümetini komünizmin yayılmasına sendikaların aracılık edeceği konusunda endişelendirmiş ve bir yıl dolmadan sendikalar İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nın kararıyla kapatılmıştır (Işıkli, 1995: 156). Sendikaların ideolojik temelli örgütlenmesine engel olabilmek için de 5018 Sendikalar Kanunu çıkarılmıştır (Mahiroğulları, 2016: 88). Yaşanan bu kapatma olayı ve sicillerine işlenen komünizm bağlantılı olma şüphesi ilerleyen dönemlerde de sendikal faaliyetleri olumsuz etkilemiştir. Uzun zaman sendikalara üye olmak konusunda çekinceler yaşanmış (Lefranc ve Sülker, 1966:155), tüzüklerinde herhangi bir ideolojiyle bağlantıları olmadığını belirtmek zorunda hisseden çekingen yapılara dönüşmüştür (Mahiroğulları, 2001b: 98). 1960 askeri darbesine kadar olan bu dönemde, yasadaki kaynaklanan grev yasağı, sendikaların grevli toplu pazarlık hakkının

olmayışı, işverenlerin olumsuz tutumları, sanayileşmenin yeterli düzeye ulaşmamış olması nedeniyle ücretli çalışan sayısının azlığı ve sendikaların yaşadığı mali sıkıntıları, sendikacılığı olumsuz etkileyen faktörler olarak dikkat çekmektedir (Mahiroğulları, 2016:124-129).

Türkiye’de İşçi ve Memur Sendikacılığının Gelişimi

Memurlara sendikalaşma hakkı ilk olarak 1961 Anayasası’nın 46. maddesi ile tanınmış, örgütlenme imkânına ise 1965 yılında çıkarılan 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu’nu ile kavuşulmuştur. 1971 askeri muhtırasıyla memurların sendikal hakları ellerinden alınmıştır. 1960 darbesinden 1980 darbesine kadar olan dönem sendikacılık adına bilinçlenme ve gelişim dönemidir. Bu dönemde grev, lokavt ve toplu sözleşme hakları hukuki güvenceye kavuşmuş, işçi tanımı genişletilerek fikir işçileri de sendikal haklara sahip olmuştur.

1960 dönemi örgütlenmenin önünü açacak düzenlemelerin yaşandığı aynı zamanda bu düzenlemelerin öngörülemez sonuçlarının da tecrübe edildiği bir süreç olmuştur. Bu dönemde ideolojik nedenlerle yaşanan ayrılıkların bir

yansıması olarak sendika sayısı 900'lü rakamlara ulaşmıştır (Mahiroğulları, 2016:594). Sendikal liderler arasında yaşanan kişisel sorunlar, ideolojik sendikacılık anlayışının ortaya çıkması ve siyasi partilerin sendikalara sızarak oy devşirme politikaları döneme damga vuran sendikal bölünmüşlüğün nedenleri olarak sayılabilir (Mahiroğulları, 2001a: 170). Aynı dönemde istihdamın yüzde 60 oranında tarım sektöründe olması, sanayileşme düzeyinin yetersiz olması da döneme damga vuran yapısal olumsuzluklar olarak görülmektedir.

1980 darbesinin ardından yeniden seçimlerin yapıldığı 1983 yılına kadar olan dönemde, yaşanan toplumsal olayların faillerinden biri olarak görülen sendikaların cezalandırıldığı, önceki dönemde elde ettikleri haklarında kısıtlamalara gidildiği söylenebilir (Işıklı, 1995: 41). 1982 Anayasası, 2821 ve 2822 sayılı kanunlar bu bakış açısıyla sendikalara yaklaşmıştır.

Memur sendikacılığı açısından 1965-1971 yılları arasında kısa süren bu özgürlüğün ardından 1990'lı yıllara kadar memurlara örgütlenme hakkı tanınmamıştır. Memurların sendikalaşması açısından 90'lı yıllarda verilen bazı Danıştay kararları ile ILO sözleşmeleri olumlu katkılar sağlamıştır. Nihayet 1995 tarihinde Anayasa'da ilgili maddelerde yapılan değişiklikler ile memur sendikalarının kurulmasına imkân verilmiştir. 2001 yılında ise 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu çıkmıştır. Memur sendikacılığının yasaklandığı dönemden 30 yıl sonra yasal zemine kavuşmuştur. Toplu sözleşme ve grev hakkı içermeyen yasa yıllarca tartışılmıştır. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile memurlara verilen toplu sözleşme hakkına ilişkin yasal düzenlemeler 2012 yılında yapılmıştır. Memurlar 2012 yılından itibaren toplu sözleşme hakkını kullanmaktadırlar.

1997'deki Anayasaya Uyum Yasaları yürürlüğe girene kadar geniş kapsamlı siyasi faaliyet yasası, toplu pazarlık ve grev hakkının kullanılmasını güçleştirici düzenlemeler getirilmiş; örgütlenmenin önünde çok sayıda yasal engel konulmuştur (Mahiroğulları, 2001a: 172). 2000'li yıllardan sonra ülkemizin darbelerle ve vesayet anlayışıyla mücadelesi sendikal alanda da kendini göstermiştir. İşçi sendikacılığında 12 Eylül darbesinin ürünü olan 2821 ve 2822 sayılı kanunlar 29 yıl sonra değiştirilerek sendikal özgürlükler anlamında bir takım değişiklikler yapılmıştır. İki yasa birleştirilmiş ve 2012 yılında 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu olarak çıkarılmıştır. İşçi sendikacılığında sendikaların da katkısıyla yeni bir kanun çıkarılmıştır.

İşçi sendikacılığı açısından 2012 yılında yapılan yasal değişiklikler son derece önemlidir. Zira 12 Eylül darbesinden sonra tepkisel olarak yapılan Anayasa sendikal hakları kısıtlayıcı özelliklere sahiptir. Ayrıca 1983 yılında yürürlüğe giren 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu darbe ürünü yasalardır. Uzun bir dönem bu yasaların kısıtlayıcı hükümleriyle işçi sendikacılığı sürdürülmüştür.

İşçi ve Memurlarda Sendikalaşma Oranları

Türkiye Yüzyılı'na girerken sendikalaşmada hangi aşamada olduğumuza bakmak gerekir. Bu kapsamda işçi ve memur sendikalaşma oranları geleceğe dönük yapılması gerekenlere dair önemli bir veri olarak değerlendirilmelidir.

Her yıl Temmuz ayında işçi ve memur sendikalarıyla ilgili verilerin yer aldığı tebliğler yayınlanır. Temmuz ayının ilk haftasında kamu görevlileri

sendikaları ile konfederasyonlarının üye sayılarına ilişkin veriler Resmi Gazete’de yayınlanıyor. Genellikle Temmuz ayının son günlerinde ise işkollarındaki işçi sayıları ve sendikaların üye sayılarına ilişkin tebliğ yayınlanıyor. Memur sendika verileri yılda bir defa yayınlanırken işçi sendika verileri yılda iki defa Ocak ve Temmuz aylarında yayınlanıyor. Tebliğlerde yer alan memur sendika istatistiklerine göre hangi sendikanın ne kadar üyesi olduğu, yetkili sendikaların ve konfederasyonun kim olduğu ve hizmet kolları itibarıyla hangi sendikaların yetkili olduğu tespit edilir. İşçi sendika istatistiklerine göre ise hangi sendikanın ne kadar üyesi olduğu ve işkolları itibarıyla hangi sendikaların işkolu barajını aşarak toplu iş sözleşmesi yetkisi elde ettiği tespit edilir.

İşçi sendikalarının üye sayılarının tespitinde uzun yıllar sendikaların kendi beyanları esas alınarak tebliğler yayınlandı. 2009 yılında yapılan yasal değişiklik ile de işçi sendikalarının üye sayılarının tespitinde sendikaların bildirimleri yerine, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kayıtlarının esas alınması kararlaştırıldı. Ancak bazı sendikaların toplu sözleşme yapmak için gerekli baraj şartını yerine getiremeyeceği gerekçesiyle istatistikleri yayınlama uygulaması yasal düzenleme ile birkaç defa ertelendi. SGK verilerinin esas alındığı ilk istatistikler 2013 yılı Ocak ayında yayınlandı.

İşçi sendikacılığında 2012 yapılan yasal değişiklik ile sendikaya üyelikte noter şartının kaldırılarak e-devlet üzerinden üye olma imkanı verilmesi, taşeron işçilerine kadro verilmesi, taşeron işçilerine toplu iş sözleşmesi yapılması imkanı verilmesi gibi düzenlemeler ile işçi sendikaları teşkilatlarının çalışmalarını sendikalı işçi sayısını ve oranını artırdı.

Aşağıdaki tablodan görüldüğü üzere 2013’te 1 mil-

yon 1 bin 671 olan sendikalı sayısı 2023 yılında 2 milyon 421 bin 940’a çıktı. Sendikalı işçi sayısı son on yılda 1 milyon 420 bin 269 kişi arttı. 2013 yılında yüzde 9,21 olan işçi sendikalaşma oranı ise 2023 yılında yüzde 14,76’ya yükseldi. İşçilerdeki sendikalaşma oranları düşük gibi görünse de son on yılda çok büyük bir gelişme gösterdi. İşçi sendikacılığında yüzde 14’ler seviyesinde olan örgütlenme oranı yeterli olmadığı için daha alınması gereken önemli bir mesafe var.

Tablo 1: İşçilerde Sendikalaşma Oranları (2013-2023)

	TOPLAM SENDİKALI İŞÇİ SAYISI	SENDİKA- LAŞMA ORANI (%)
2013 (OCAK)	1.001.671	9,21
2014 (OCAK)	1.096.540	9,45
2015 (OCAK)	1.297.464	10,65
2016 (OCAK)	1.514.053	11,96
2017 (OCAK)	1.546.565	12,18
2018 (OCAK)	1.714.397	12,38
2018 (TEMMUZ)	1.802.155	12,76
2019 (OCAK)	1.859.038	13,86
2019 (TEMMUZ)	1.894.170	13,76
2020 (OCAK)	1.917.893	13,84
2020 (TEMMUZ)	1.946.165	13,66
2021 (OCAK)	2.069.476	14,40
2021 (TEMMUZ)	2.123.685	14,13
2022 (OCAK)	2.189.645	14,32
2022 (TEMMUZ)	2.280.285	14,26
2023 (OCAK)	2.330.988	14,42
2022 (TEMMUZ)	2.421.940	14,76

Memurların sendikalaşma oranlarıyla ilgili ilk resmi veriler 2002 yılında yayınlandı. 2002 yılı verilerine göre ülkemizde memur sendikalarına üye olabilecek kamu görevlilerinin sayısı 1 milyon 357 bin 326 kişi, sendikalara üye olanların sayısı 650 bin 770 kişi ve sendikalılık oranı ise yüzde 47,94 olmuştur. 2023 yılı verilerine göre ülkemizde memur sendikalarına üye olabilecek kamu görevlilerinin sayısı 2 milyon 858 bin 424 kişi, sendikalara üye olanların sayısı 2 milyon 130 bin 644 kişi ve sendikalılık oranı ise yüzde 74,54 oldu. 21 yıllık sürede memur sendikalı sayısı 1 milyon 479 bin 874 kişi arttı. Memur sendikacılığında da yapılan yasal düzenlemeler ile sendikaların faaliyetleri sendikalaşma oranlarının bu kadar yüksek olmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Tablo 2: Kamu Görevlileri Sendikalaşma Oranları (2002-2023)

Yıllar	Toplam Kamu Görevlisi Sayısı	Sendika Üyesi Kamu Görevlisi Sayısı	Sendika-laşma Oranı
2002	1.357.326	650.770	47,94
2003	1.272.267	788.846	62,00
2004	1.564.777	787.882	50,53
2005	1.584.490	747.617	47,18
2006	1.568.324	779.399	49,70
2007	1.617.410	855.463	52,89
2008	1.691.299	930.397	55,01
2009	1.784.414	1.017.072	57,00
2010	1.767.737	1.023.362	57,89
2011	1.874.543	1.195.102	63,75
2012	2.017.978	1.375.661	68,17
2013	2.134.638	1.468.021	68,77

2014	2.270.558	1.589.964	70,03
2015	2.354.314	1.679.028	71,32
2016	2.452.249	1.756.934	71,64
2017	2.431.228	1.684.323	69,28
2018	2.484.580	1.673.318	67,34
2019	2.549.094	1.702.644	66,79
2020	2.633.931	1.723.623	65,44
2021	2.658.555	1.718.984	64,66
2022	2.746.681	1.994.845	72,63
2023	2.858.424	2.130.644	74,54

Türkiye Yüzyılı'nda Çalışma Hayatı

Küresel ölçekte meydana gelen krizlerin emek kesimlerini yoğun biçimde etkilediği bir dönemden geçiyoruz. Bu nedenle gıda, enerji, emtia, kira, mal ve hizmet fiyatlarının orantısız biçimde arttığı bir dönemde emekçilerin temel gündem maddesi maaşlar ve ücretler oluyor. Emek kesiminin önemli sorunları olmasına rağmen dönemin şartları gereği satın alma gücünü koruyacak ekonomik haklar öne çıkmaktadır.

Emek kesimleri bakımından ekonomik haklar öne çıksa da diğer meselelerde önümüzdeki dönemde gündemde olacaktır. Mesela çalışanların çalışma şartlarına ilişkin sorunlar, sendikacılıkta yaşanan sorunlar, kamu personel sistemi, yasalarda yapılacak düzenlemeler, çalışma hayatındaki dijitalleşme, işgücü piyasalarında yapılması gereken düzenlemeler, yeşil ve dijital dönüşümün çalışma hayatına etkileri, platform çalışanları, iş ve aile hayatının uyumu ve benzeri birçok konu Türkiye Yüzyılı'nda çalışma hayatının temel başlıkları olacaktır.

Çalışma hayatı açısından geçtiğimiz birkaç yıl çok geniş emek kesimleri için en kapsamlı düzenlemelerin yapıldığı bir dönem oldu. 3600 ek gösterge düzenlemesi, asgari ücrete ara artışlar, sözleşmeli personelin memur kadrolarına geçirilmesi, EYT, geçici işçiler meselesi gibi birçok sorun bu dönemde çözüldü. Kapsam dışı bırakılan taşeronların kadro beklentisi, ücretlere ve maaşlara refah payı eklenmesi, emekli maaşlarının artırılması ve benzeri birçok talep yeni dönemde de dile getirilmektedir.

Enflasyonist baskıların geniş emek kesimlerini etkilediği böyle dönemlerde emek kesimlerinin hayatlarını kolaylaştıracak adımlar atmak son derece önemlidir. Ücret ve maaş artışlarına refah payı eklemek, gelir vergisini azaltmak, asgari ücrete ilave artışlar yapmak, toplu sözleşmeler yoluyla çalışanlara kazanımlar sağlamak, çalışanlara güvenli çalışma ortamı sağlamak ve kanuni düzenlemelerle gelirlerini artırmak emekçi kesiminin satın alma gücünü koruyacak tedbirlerdir.

Yeni dönemde bu konuların dışında dünyanın tartıştığı bazı meselelerde tartışılacaktır. Mesela uzaktan çalışma, ulaşılabilir olmama hakkı, hafta-

da 4 günlük çalışma, çalışma hayatında dijitalleşme, endüstri 4.0'ın çalışma hayatına etkileri, yeşil dönüşüm ve çalışma hayatına etkileri, iş ve aile hayatının uyumlaştırılması, dezavantajlı gruplara yönelik düzenlemeler ve benzeri birçok konu yeni dönemde tartışılacaktır. Sendikaların yapısal dönüşümü, sendikal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, üye-sendika bağının güçlendirilmesi, 4688 sayılı yasa başta olmak üzere sendikal yasalara yönelik değişikliklerde yeni dönemin gündemleri arasında olacaktır.

Ulaşılabilir Olmama Hakkı

Avrupa Birliği Parlamentosu 21 Ocak 2021 tarihinde "ulaşılabilir olmama hakkı" ile ilgili bir önerge kabul etti. Tavsiyeler içeren önergeyi 'bağlantıyı kesme hakkı' olarak da ifade edebiliriz. Önerge taslağının 2'nci maddesinde ulaşılabilir olmama hakkını şöyle tanımlıyor: "Çalışma saatleri dışında, dijital araçlar vasıtasıyla işle ilgili faaliyetlerle doğrudan ya da dolaylı olarak meşgul olmamaya veya iletişime katılmamaya ulaşılabilir olmama hakkı denir." Çalışanlar dijitalleşmeyle birlikte, iş ile ilgili bir gelişmeyi kaçırırım endişesiyle sürekli

cep telefonuna ve bilgisayara bakıyor. Çalışanlar kendilerine gruptan gelen iş talimatları veya elektronik posta mesajları ya da anlık mesajlaşma uygulamalarını devamlı kontrol ediyor. Aynı zamanda sürekli kontrol edilme duygusu çalışanlarda baskı oluşturuyor. Önümüzdeki dönemde çalışma hayatının önemli gündem maddelerinden biri bu olacaktır.

Haftada 4 Günlük Çalışma

Çalışanların iş ve aile dengesi ile sosyal hayata vakit ayırabilmesi için çalışma sürelerinin azaltılması sanayi devriminden bugüne uzun yıllardır çalışanların temel talepleri arasında yer almaktadır. Pandemiyle birlikte çalışma hayatının dijitalleşmesi ve uzaktan çalışmanın artması neticesinde haftalık çalışma saatlerini azaltmadan haftalık çalışma gün sayısını azaltmak gündeme geldi. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinin bazılarında bu konuda yasal düzenleme yapıldı. Bazı ülkelerde ise yasal düzenleme çalışmaları ve pilot uygulamalar yapılıyor.

Haftada 4 gün çalışmayı bazı araştırmacılar 100-80-100 modeli olarak adlandırıyorlar. Modelin açılı

lımı ise “işçiler maaşlarının yüzde 100’ünü alırlar, sürenin yüzde 80’ini çalışırlar, bunun karşılığında da yüzde 100 üretkenlik sağlarlar.” Bazı araştırmacılara göre “Birçok işçi, daha az saat çalışmaya başladıktan sonra kendilerini daha iyi, daha enerjik ve daha az stresli hissettiklerini, bunun da egzersiz, arkadaşlar ve hobiler gibi diğer faaliyetler için daha fazla enerjiye sahip olmalarını sağladığı” tespitlerini yapıyor. Türkiye için erken olduğu düşünülse de bu konuda yeni dönemde tartışılacaktır.

Sendikal Hareketin Dönüşümü

Yeni dönemde sendikal hareketin önemli gündem maddelerinden biri de ideolojik, çatışmacı ve arkaik sendikal anlayışların daha da marjinal hale geleceği bir dönem olacaktır. Vesayet odaklarıyla mücadelede alınan önemli mesafe nedeniyle darbeleri destekleyen sendikalar kitlesel sendikalar olmaktan çıkarak marjinal yapılara dönüştüler. Milli irade düşmanlığı, İslam karşıtlığı ve milletin değerlerine mesafeli duruşları nedeniyle bu sendikal yapılar oldukça güç kaybetti.

Ülkemizde sendikalar erken cumhuriyet dönemi- nin kadroları tarafından gerçek işlevleri dışında inşa edilmişti. Bizde endüstri ilişkiler sistemi, sendikal hareketler işçi, işveren ve devlet üçlüsünün uzlaşması ile oluşmadı. Bu nedenle sendikalar yeni kurulan rejimin kültürel modernleştirme sürecinin bir aygıtı olarak görüldü. Erken cumhuriyet döneminin kadroları sendikaları, çalışanların ekonomik ve sosyal haklarını koruyan yapılar değil, yeni kurulan sistemin taşıyıcıları olarak gördüler. Bu işlevi yerine getirecek sendikal liderler sendikalara yerleştirildi. Siyasette "halk için halka rağmen" olarak yürüttükleri politikalarının sendikal hareketteki izdüşümü ise "işçiler için işçilere rağmen" oldu. Mesela 28 Şubat darbesinde meslek liselerinin kapatılmasını savunan sendikalar vardı. İşçilerin önemli bir bölümü dindar/muhafazakâr olmasına rağmen imam-hatiplerin kapanmasını savunan ve başörtüsü karşıtı açıklamalar yapan sendikacılar hep oldu.

Uzun yıllar sendikal hareketin liderliğini yürüten ideolojik ve arkaik olan sendikal anlayış ve sendikacı tipolojisi önemli oranda değişti. Bu değişimi en son 15 Temmuz'da hain darbe girişimi sırasında gördük. Daha önce darbeleri ve darbeleri alkışlayan sendikaların çoğunlukta olmasına rağmen 15 Temmuz'da darbe girişimine direnen sendikalar çoğunlukta olması bu değişimin önemli bir göstergesi olmuştur. Sendikal harekette büyük oranda değişmiş olsa da halen darbeci ve İslam karşıtı sendikalar varlığını sürdürüyor. Ancak yeni dönemde bu sendikaların daha da zayıflayacağı bir dönem olacaktır.

Türkiye Yüzyılı, darbeleri alkışlayan değil darbelere karşı duran sendikaların daha da güç kazanacağı bir dönem olacaktır. Türkiye Yüzyılı, ideolojik ve çatışmacı sendikaların daha da marjinal hale

geleceği bir dönem olacaktır. Türkiye Yüzyılı, sosyal diyaloga önem veren ve üyeye hizmeti merkeze alan sendikaların daha da güç kazanacağı bir dönem olacaktır. Türkiye Yüzyılı, üyelerinin hak ve menfaatlerini geliştirmeyi temel hedef alan sendikaların daha da büyüyeceği bir dönem olacaktır.

KAYNAKÇA

- Dereli, T. (1975). *Aydınlar Sendika Hareketi ve Endüstri İlişkiler Sistemi*. İstanbul: İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını.
- Işıklı, A. (1995). *Sendikacılık ve Siyaset*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Koray, M. (1994). *Değişen Koşullarda Sendikacılık*. İstanbul: TÜSES Yayını.
- Lefranc, G.; Sülker K. (1966). *Dünya'da ve Bizde Sendikacılık*. Ankara: Varlık Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2001a). "Türkiye'de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Faktörler". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2 (1): 161-190.
- Mahiroğulları, A. (2001b). "Anadolu'da Sendikacılık: Sivas Örneği". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 16:1, 93-114.
- Mahiroğulları, A. (2005). *Cumhuriyet'ten Günümüze Türkiye'de İşçi Sendikacılığı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2016). *Osmanlı'dan günümüze Türk Sendikacılık Tarihi*. Sivas: Özlem Kitabevi.
- Zengin, Dr. Ülkü Nur, Zengin, T. (2022). "Türkiye'de ve Avrupa'da Sendikal Yoğunlaşma". *İş ve Hayat Dergisi*, 15, 9-25.

Türkiye Yüzyılı'nda Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Parametreleri

Türkiye Yüzyılı dış politikada yeni bir politika ve politika kapsamında yeni bir strateji benimsendiğini ifade etmektedir. Türkiye devleti kuruluşundan itibaren otonomisini muhafaza etmek için çok çeşitli stratejiler izlemiştir. Bu stratejiler öncelikle uluslararası sistemin değişen şartları ve iç siyasette hâkim durumda olan yönetici elitin iradesi tarafından belirlenmiştir. Devletin 1923'te kuruluşundan Soğuk Savaş'ın başlangıcına kadar olan dönemde (1923-1945) Türkiye tarafsızlık (neutrality) stratejisi takip etmiştir. Tarafsızlık stratejisi uluslararası alanda aktif bir rol oynamak istemeyen devletlerin tercih ettiği bir stratejidir. Türkiye açısından bu strateji ilk yıllarda makul bir tercihti. Kapsamlı bir yönetim reformu geçirmiş ve iktidar değişikliği yaşamış bir devlet olarak öncelikli hedef içeriye odaklanarak yeni rejimin konsolide edilmesiydi. Ayrıca, art arda gelen ve yenilgiyle sonuçlanan savaşların yarattığı yorgun bir devlet olarak askeri ve ekonomik anlamda bitkin durumdaydı. Uluslararası sistemin 1880'lerden itibaren iki kutba ayrılmış olmasının ve büyük güçlerin birbirini dengelemesinin de tarafsızlık stratejisi tercihinde etkisi büyüktü. İki aşamalı bir mücadeleye sahne olan bu kutuplaşmanın ilk etabı olan Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Almanya ile birlikte hareket etmiş ve kaybetmişti. Balkan Savaşları ve daha öncesinde Rusya'ya kaybedilen toprakları ele geçirme hedefi daha

fazla toprağın kaybedilmesiyle sonuçlanmıştı. Bu sürecin ikinci etabını teşkil eden İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye tarafsız kalmayı tercih etti. Her iki kanadın baskılarına rağmen savaşın sonuna kadar tarafsızlığını sürdürdü. Özetle elinde kalanı korumak, otonomisini muhafaza etmek devletin öncelikli amacı oldu.

1945 yılında hem ülke içerisinde hem de uluslararası alanda şartlar büyük bir değişikliğe uğradı. İç siyasi alanda imparatorluğun son döneminden itibaren farklı aktörler arasında kurulan siyasi ittifak sona erdi. İkinci Dünya Savaşı şartlarında uygulamaya konulan sert politikalar zaten hali hazırda var olan ekonomik sıkıntıları ve ittifak içi siyasi gerilimleri körükledi. Böylece, bürokrasi sınıfı ile ittifakın diğer önemli bileşeni olan toplumsal unsurların arası açıldı. Demokrat Parti altında toplanan toplumsal unsurlar siyasette daha baskın hale gelmeye başladı. 1950'den itibaren de Türkiye siyaseti dönemsel askeri müdahalelere rağmen bu gelenekten gelen siyasi aktörlerin etkisi altında geçti. "Sağ" olarak adlandırılan bu siyaset Türkiye'ye sadece iç politik alanda değil, dış politika alanda da farklı bir eksen çizmekteydi. "Sol" olarak ifade edilen ve bürokrasinin liderliğindeki siyasetin temkinli tarafsızlık stratejisine karşın sağ dış siyasette daha fazla sorumluluk alan ve etkin olmak isteyen bir strateji takip etmekten yana oldu.

Mesela, Demokrat Parti'nin 1950 seçim vaatlerinden birisi "Güçlü ve Büyük Türkiye"yi inşa etmekte. Sağın ülke siyasetinde artan etkisiyle tarafsızlık stratejisi 1945'ten sonra takip edilmedi. Bu strateji değişimini doğuran bir başka ve belki de daha kritik öneme sahip sebep ise uluslararası sistemde yeni bir döneme girilmesiydi. Türkiye'nin iki savaş arası dönemde (1918-1945) tarafsızlık stratejisi takip etmesini mümkün kılan en temel unsurlardan bir tanesi Türkiye'yi de içine alan Yakın Doğu bölgesinde Rusya ile Almanya'nın birbirini dengelemesiydi. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın ağır bir yenilgi alması ve zayıflamasıyla Rusya'nın bölgedeki gücünün dengelenmesi sona erdi. Komünizm ideolojisinin etkisi ve sahip olduğu tarihi emperyalist geleneğiyle zaten revizyonizme yatkın olan Rusya'nın önü açıldı. Daha önce siyasi şartlar nedeniyle statükocu bir siyaset izleyen Sovyet Rusya siyasi şartların değişmesiyle bölgede yayılmacı revizyonist bir siyaset takip etmeye başladı. Sovyet Rusya'nın önemli hedeflerinden birisi de Türkiye'ydı. Savaşın hemen akabinde Türkiye'yi doğuda toprak ve boğazlar üzerinde hak talepleriyle

tehdit etmeye başladı. Güç farklılığı nedeniyle Türkiye'nin hemen yanı başındaki revizyonist Sovyet Rusya'yı kendi başına durdurması ve dengelemesi mümkün değildi. Bu sebeple Türkiye uzun süre devam ettirdiği tarafsızlık stratejisini ister istemez terk etmek zorunda kaldı. Bu yapısal faktör, 1945 yılı itibarıyla tarafsızlık stratejisinin terk edilmesinin sadece sağın (DP) değil solun (CHP) da kabul ettiği bir politika değişikliği olmasının nedenidir. Türkiye'nin Batı ittifakına girişi Demokrat Parti iktidarı başlamadan önce Sovyet tehdidinin bariz olduğu 1945-46 yıllarında gerçekleşmişti. 1950'li yıllarda iktidara hâkim olan Demokrat Parti bu politika değişikliğini benimsedi ve derinleştirdi. Sovyet Rusya yayılmacılığı karşısında Türkiye'nin yeni stratejisi ABD'yi takip etmek (bandwagoning) oldu. Bu strateji 1945-1990 arasında ülkenin dış politikasına hâkim oldu. Avrupa'nın düşüşüyle sistemin yeni hegemonu haline gelen ABD'nin en büyük rakibi ideolojik olarak da karşıt olduğu Sovyet Rusya'ydı. Sovyet Rusya'nın çevrelenerek revizyonizminin bastırılması için Türkiye'yi de içine alan Avrupa'nın ekonomik ve askeri olarak ayağa kaldı-

2000’li yılların başından itibaren sürekli ivme kazanan savunma sanayiinde Türkiye ABD başta olmak üzere dışa bağımlılığını çok büyük oranda sona erdirdi.

rılması siyasetini başlattı. Özellikle NATO’nun inşa edilmesi bu politika bağlamında gerçekleşti. Genel olarak, bu dönemde küresel çapta komünizmle mücadele söz konusuydu ve bu durum sıcak çatışmaların yaşanmasına da yol açtı. Türkiye bunlardan bazılarına –mesela Kore Savaşı– askeri destek verdi. Türkiye ABD’yi takip etme stratejisi kapsamında ABD ile zaman zaman sürtüşse de –özellikle Kıbrıs söz konusu olduğunda– Sovyet Rusya tehdidi ve yönetici elitin bu yöndeki iradesi nedeniyle bu stratejiyi takip etti.

Soğuk Savaş’ın sona ermesi uluslararası sistemde şartların radikal bir değişime uğraması anlamına geliyordu. ABD hegemonyasına meydan okuyan Sovyet Rusya bir türlü yeterli materyal güce ulaşamadı. Bu meydan okumayı iki gücün doğrudan karşı karşıya geldiği sıcak bir çatışma noktasına taşıyamadı. ABD hegemonyasına son vererek onun yerini alamadı. ABD mukayeseli güç üstünlüğünü sürekli elinde tuttu. Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemde ortaya çıkan tek-kutupluluk şartları ABD’nin istediklerini yapma konusunda elinin daha rahat olmasını sağladı. Soğuk Savaş döneminde Sovyet Rusya her ne kadar ABD’den görece zayıf olsa da varlığıyla ABD’ye ciddi bir şe-

kilde kısıtlıyordu. Bu kısıtlamanın ortadan kalkması ABD’nin “liberal hegemonya” politikasını devreye sokmasına yol açtı. ABD bu politika kapsamında uluslararası sistemdeki tüm devletleri kendi siyasi ve ekonomik rejimine uygun hale getirmek için agresif ve tek-taraf-lı bir siyaset izlemeye başladı. Bu agresif ve yayılmacı politika diğer ülkelerin iç işlerine siyasi müdahaleleri ve askeri işgalleri doğurdu. ABD’nin liberal hegemonya politikasından en kötü etkilenen ülkelere birisi Türkiye oldu. 1991 ve 2003’te Irak’ın, 2001’de Afganistan’ın işgal edilmesi ve 2010-2015 arasında Ortadoğu bölgesine yapılan diğer askeri müdahaleler Türkiye’nin güvenliğine ciddi tehditler yarattı. Mülteci sorunu, radikalizm ve terör sorunu ve PKK terör örgütünün etki alanı bularak devletleşme sürecine girmeye çalışması önemli ölçüde ABD’nin liberal hegemonya siyasetinin bir neticesiydi. Ayrıca, bu dönemde Türkiye’nin iç işlerine yönelik ABD’nin dolaylı siyasi müdahaleleri göz ardı edilmeyecek boyuttaydı. Tüm bu unsurların yarattığı şartlar Türkiye’nin dış politikada sürdürdüğü ABD’yi takip etme stratejisini ve müttefiklik ilişkisini gözden geçirmesine yol açtı. Normal şartlarda aşırı güçlü ve agresifliğiyle tehdit oluşturan ABD’nin dengelenmesi için diğer devletlerin bir araya gelerek ittifak

oluşturması beklenirdi. Ancak ABD'nin sahip olduğu devasa materyal güç yüzünden dengelenmesi söz konusu olmadı. Ayrıca, ABD'nin devletlere sunduğu ucuz askeri güvenlik ve ekonomik fırsatlar da dengeleyici karşı bir bloğun oluşmasını engelledi. Türkiye de dahil sistemdeki hiçbir devlet dengeleme (balancing) stratejisi takip edemedi. Bu durumda devletler yumuşak dengeleme (soft balancing), savuşturma (buck-passing), korunma (hedging) ve asimetrik dengeleme (asymmetric balancing) gibi alternatif stratejilere yöneldi. Yumuşak dengeleme ABD gücünün ve tek-tarafli maceracı politikalarının kurumlar aracılığıyla sınırlandırılmasını kapsıyordu. Savuşturma ise devletlerin ABD gücünü sınırlandırma sorumluluğunu başka devletlerin üzerine yıkmaya ve tarafları karşı karşıya getirmeye çalışmalarını içeriyordu. Asimetrik dengeleme ise, bazı devletlerin ABD'yi terör örgütleriyle kapıştırarak meşgul etme ve yıpratma politikası kapsamında uygulamaya konmaktaydı. Türkiye de 1990'ların sonundan itibaren ABD'ye olan bağımlılığını azaltmak ve aşmak adına alternatif strateji arayışında oldu. Bu stratejiler genellikle korunma ve kurtulma (leash-slipping) özellikleri gösterdi. Türkiye korunma ile kurtulma stratejileri arasında salınım yaşadı.

Korunma stratejisi sistemin büyük gücünün yaptıkları ya da yapmadıklarıyla diğer devletleri tehditlere maruz bırakması karşısında bu devletlerin kendilerini koruma altına almak için izledikleri stratejidir. ABD'nin liberal hegemonya politikası kapsamında son 30 yılda bölgede gerçekleştirdiği işgallerin yarattığı istikrarsızlık ve Türkiye'ye bir zamanlar sunduğu askeri güvenlik imkanlarını geri çekmesi Türkiye tarafından korunma stratejisinin devreye sokulmasına yol açtı. Bu minvalde Türkiye terörle mücadele konusunda yardım ala-

madığı hatta engellendiği ve karşısında bulunduğu ABD'ye olan askeri bağımlılığını azaltmak adına kendi savunma sanayisini geliştirme yoluna gitti. 2000'li yılların başından itibaren sürekli ivme kazanan savunma sanayiinde Türkiye ABD başta olmak üzere dışa bağımlılığını çok büyük oranda sona erdirdi. Savunma sanayiinde yerlilik oranı son 20 yılda yüzde 20'lerden yüzde 80'lere ulaştı. Aynı zamanda, üretilen silahlarla Türkiye materyal kapasitesini yukarı çekerek caydırıcılığını ve müttefik olarak çekiciliğini artırmış oldu. İkinci olarak, sınırların gerisinde beklemek yerine terörle kaynağında mücadele etme politikasını devreye sokarak ülkenin güney sınırlarının ötesinde bir dizi askeri operasyon gerçekleştirdi. Bu operasyonlar neticesinde elde edilen sınır dışı mevzilerde askeri varlığın korunmasına devam edilmektedir. Sınırların dışına çıkma politikası sadece terörle mücadele de değil, tüm güvenlik politikasında devreye sokuldu. Doğu Akdeniz'de son dönemde sağlanan nüfuz ve yabancı topraklardaki askeri üslerin artış göstermesi bunun somut bir göstergesidir. Üçüncü olarak, ABD'den bağımsız bir şekilde üçüncü devletlerle askeri ve ekonomik ilişkilerini geliştirme politikasını benimsedi. Müttefikleri çeşitlendirme politikası kapsamında ilişkilerin geliştirildiği ülkeler arasında Rusya gibi büyük güç adayları olduğu gibi bölgesel güçte devletler de yer almaktadır. Dördüncü olarak, uluslararası krizlerde aktif bir şekilde aracı rolü oynayarak ve insani yardımlar konusunda öncü bir konum alarak yumuşak gücünü ve uluslararası prestijini artırma yoluna gitti.

Kurtulma stratejisi de Türkiye'nin 1990'lardan itibaren menüsünde yer almaktadır. Kurtulma stratejisi materyal kapasite açısından büyük güçlerin gerisinde ancak uluslararası sistemde statü olarak

kendisini yukarıda gören devletler tarafından takip edilir. Bir zamanlar büyük güç konumunda yer almış ancak daha sonra düşüşe geçmiş devletlerin yeniden büyük güç konumuna yükselmek için takip ettiği bir stratejidir. Kurtulma stratejisi takip eden devletler hem materyal kapasitelerini ciddi oranda yukarı çekmenin hem de çevrelerinde kendisine benzer devletlerle işbirliğini geliştirerek uluslararası sistemde yeni bir kutup oluşturma peşinde olur. ABD'nin liberal hegemonya stratejisinin olumsuz etkilerinin hissedilmeye başlandığı ve kimlik arayışlarının hâkim olduğu 1990'larda Türkiye'de çeşitli kurtulma stratejileri tartışıldı. Bunlardan biri etnik benzerlik üzerinden Türk devletleriyle yakın işbirliği kurarak uluslararası sistemde yeni bir politik yapı ve kutup oluşturma kapsıyordu. Bununla benzer şekilde, İslami kimlik zemininde bazı İslam ülkeleriyle D-8 olarak adlandırılan bir birliğin kurulması da siyaset arenasında gündeme geldi. Üçüncü olarak, liberal-demokratik kimlik üzerinden Avrupa Birliği ile entegrasyonun

nihayete erdirilmesi politikası da gündemi meşgul etti. Bu bakış açısından Avrupa Birliği, uluslararası sistemde yeni bir siyasi birim ve kutup olarak tasavvur edilmekteydi. Kurtulma stratejisi içeren bu alternatif politikaların hiçbiri uygulamaya konulamadı. Bunda iç siyasi sebepler kadar uluslararası gelişmelerin de büyük etkisi oldu. İçerde bu politikaları destekleyen yönetici bir elitin iktidarda etkili olamaması önemli rol oynadı. ABD'nin ülke siyasetinde, özellikle bürokraside önemli nüfuzu vardı. Dışarıda ise ilişki kurulmak istenen devletlerin isteksizliği ve ABD'nin devletleri 11 Eylül saldırıları sonrasında "terörle savaş" doktrini çerçevesinde hizaya çekme çabalarının baltalayıcı etkileri önemli rol oynadı.

Türkiye 2000'li yılların ilk on yılının sonunda yeni bir kurtulma stratejisi devreye soktu. 1990'lardaki öncüllerinde olduğu gibi bu kurtulma stratejisi de bölgesel düzeyde işbirliklerinin geliştirilmesi ön planda oldu. Türkiye bölge ülkeleriyle ortak

Uluslararası sistemde son yıllarda yeni bir kırılma gerçekleşmektedir. Asya güçlerinin yükselişi bu kırılmada önemli rol oynamaktadır. Bu kırılma karşısında ABD başarısız olan liberal hegemonya politikasını sonlandırdı.

medeniyet ve tarih zemininde ekonomik ve siyasi entegrasyonu hedefledi. 1990'lardan farklı olarak savunma sanayiinin geliştirilmesi üzerinden materyal kapasite artırımına ağırlık verildi. Ancak 2010-2015 yılları arasında Arap ayaklanmalarının patlak vermesi ve ABD'nin bölgeye olan müdahaleleri Türkiye'nin kurtulma stratejisini akamete uğrattı. Türkiye sonraki süreçte savunma sanayiine ağırlığı daha da artırdı. Materyal kapasite artırımını açısından önemli bir yol kat etti. Ancak bölgede kendisine karşı bir ittifakın kurulmasını engelleyemedi. Suudi Arabistan, BAE, İsrail, Yunanistan ve Mısır gibi bölge ülkeleriyle ilişkiler gerildi. Bu ülkelerin önemli kısmı ile normalleşme süreci başlatılması ancak son bir iki yılda mümkün olabildi.

Uluslararası sistemde son yıllarda yeni bir kırılma gerçekleşmektedir. Asya güçlerinin yükselişi bu kırılmada önemli rol oynamaktadır. Bu kırılma karşısında ABD başarısız olan liberal hegemonya politikasını sonlandırdı. Dikkatini Çin-Rusya eksenine kaydırarak büyük güç rekabetine dönüş yaptı. Özellikle Çin'in ABD hegemonyasına meydan okumasını bastırmak en temel stratejik hedef olarak ortaya çıktı. Sistemin iki kutba ayrılma sürecine girdiği bu ortamda Türkiye, Türkiye Yüzyılı olarak ad-

landırılan politikayı takip etme kararı aldı. Türkiye çift-kutupluluğa doğru yol alan mevcut uluslararası sistemde Türkiye Yüzyılı politikasıyla üçüncü bir kutup oluşturma stratejisi takip etmektedir. Bu politika kapsamında Türkiye yeni bir kurtulma stratejisi ortaya koymaktadır. Materyal kapasite artırımına ivme kazandırılması, ilişkilerin bozuk olduğu bölge ülkeleriyle atılan normalleşme adımları ve ülkenin etrafını saran farklı coğrafyalarda müttefik kazanma çabaları buna işaret etmektedir. Türkiye etrafında bir çekim alanı oluşturarak yeniden şekillenen uluslararası sistemde yerini almaya çalışmaktadır. Bu politikalar Türk dış politika tarihinde önemli bir değişimi temsil etmektedir. Kuruluşundan itibaren defansif bir şekilde hareket ederek tarafsızlık ve takip etme stratejileriyle otonomisini muhafaza etmeye çalışan Türkiye, kurtulma stratejisiyle ofansif bir şekilde hareket ederek otonomisini artırma mücadelesi vermektedir. Bu iddialı politikanın başarısı iç ve dış faktörlere bağlıdır. İçerde bu politikayı benimseyen yönetici elitin iktidarının devam etmesine ve ülkenin materyal gücünü daha da yukarı çekmesine, dışarıda ise büyük güçlerin bölgeye müdahalelerin azalması ve bölge devletlerinin yeni bir kutup oluşturmaya yönelik işbirliği yapmasına bağlıdır.

Türkiye Yüzyılı'nda Bir Model Olarak İletişim Başkanlığı

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı 24 Temmuz 2023 tarihinde beşinci yılını doldurdu. Türkiye'nin Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde 24 Haziran 2018 seçimleriyle birlikte fiili olarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçmesinden sonra 24 Temmuz 2018 tarihinde kurulan İletişim Başkanlığı aradan geçen beş yılda gerek yapısal anlamda gerekse söylem düzeyinde yeni sistemin önemli bir parçasını oluşturdu ve yapı taşlarından biri oldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından 25 Temmuz'da kurumun Başkanı olarak atanan Prof. Dr. Fahrettin Altun'un yönettiği kurum ikinci beş yılına da Altun'un başkanlığında girmiş durumda. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 14-28 Mayıs 2023 seçimlerini kazandıktan sonra 9 Haziran'da Altun'u yeniden İletişim Başkanı olarak atadı. Atama sonrası twitter hesabından açıklama yapan Altun "İletişim Başkanlığı görevini yeniden şahsıma tevdi eden Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a tensipleri için şükranlarımı arz ediyorum. Cumhurbaşkanımızın vizyonu doğrultusunda Türkiye Yüzyılı hedeflerimiz için hep birlikte çalışacak, hakikat mücadelemizi sürdüreceğiz. Allah birliğimizi, beraberliğimizi daim etsin" ifadelerini kullanarak hem Cumhurbaşkanı Erdoğan'a teşekkür etmiş hem de ikinci beş yılın da ilk beş yıl gibi dinamik olacağının işaretini vermiştir. Nitekim bu sürecin etkin ve yeni adımlar bağlamında devam ettiği görülmektedir. İletişim Başkanlığı, Türkiye'nin

küresel ölçekteki hedefleri doğrultusunda tam bağımsız Türkiye ideali ve Ankara merkezli yerli-millî siyasetin sesi olunması noktasındaki işlevi her geçen gün artmaktadır. Türkiye İletişim Modeli vurgusu da yükselen Türkiye'nin iletişim alanında ki bir göstergesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türk dış politikasının küresel ölçekte edindiği itibardan insani yardımlar noktasındaki başarısına ve zor süreçlerdeki oyun kurucu-oyunu değiştirici müdahalelerine uzanan geniş bir çizgide Türkiye'nin sert ve yumuşak güçlerini etkin şekilde kullanması Türkiye lehine dikkat çekici bir dinamizm oluşturmuştur. Bu özne olma halinin iletişim politikaları alanındaki yansıması olarak ise Türkiye İletişim Modeli ifadesi kullanılmaktadır.

Kurumsal Hafızanın Korunması ve Yeniden Yapılanma

İletişim Başkanlığı'nın birinci beş yılına bakıldığında pek çok açıdan bir değerlendirme yapmak müm-

kündür. Fakat burada belirli bir sınırlama yapılması zorunluluğundan dolayı ağırlıklı olarak iki noktaya temas edilmektedir. Birincisi temel ihtiyaçlar noktasında tespitlerin yapılmasından sonra kurumsal düzlemde atılan somut adımlardır. İkincisi de Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı söylem temelli saldırılara karşı içerik üretimi noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda iletişimin farklı nosyonlarından faydalanıldığı görülmektedir. Bu yönleriyle de *"iletişimin tüm araç ve yöntemleri ile Türkiye'nin her alanda nitelikli temsilini sağlamak ve bu doğrultuda Türkiye markasını güçlendirmek"* perspektifinin adım adım hayata geçirildiğini söylemek mümkündür.

İletişim Başkanlığı kurulduğunda büyük ölçüde Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün kurumsal altyapısı üzerine inşa edilmişti. Bu tercih aynı zamanda Osmanlı'dan Cumhuriyete ve günümüze uzanan çizgide iletişim alanındaki kurumsal hafızanın ve mirasın sürekliliği anlamına gelmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan 2018'de seçimden önceki konuşmasında İletişim Başkanlığı konusunda *"Devletin ve Cumhurbaşkanlığının basın, yayın ve iletişime dair tüm çalışmalarını koordine edecek"*

ifadelerini kullanmıştı. Ayrıca Erdoğan seçimden önceki aynı konuşmasında *"Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü gibi kurumları ve mevcut sistemde farklı isimler altında çalışan bazı kurumları da başkanlık adıyla buraya alıyoruz"* ifadelerine yer vererek bu konuya işaret etmişti. İletişim Başkanlığı sonraki süreçte bu kurumsal yapısını pek çok alanda yenilemiş ve çeşitlendirmiştir. Bu kapsamda İletişim Başkanlığı bünyesinde faaliyete geçen kurumların birkaçı şu şekildedir: Stratejik İletişim ve Kriz Yönetimi Dairesi, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Dijital Medya Direktörlüğü, Dezenformasyonla Mücadele Merkezi ve Türkiye Marka Ofisi... Her biri kendi alanında önemli işlere imza atan bu birimler aynı zamanda çeşitli etkinlikler kapsamında kamusal görünürlükleriyle de ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de kamu yayıncılığının iki önemli yapı taşı olan TRT ve Anadolu Ajansı'nın İletişim Başkanlığı şemsiyesi altında bulunması Başkanlığın kurumsal kapasitesini ve mesaj üretim noktasındaki gücünü artırmaktadır. Resmi ilanların dağıtımı konusunda yıllara sâri bir tecrübesi bulunan Basın İlan Kurumu ve RTÜK de İletişim Başkanlığı bünyesinde yer almaktadır. Başkan-

lık bünyesinde faaliyet gösteren CİMER ise ayrıca dikkati çekmektedir. Devlet-millet buluşmasının en güzel örneklerinden biri olan CİMER sorunların hızlı bir şekilde iletilmesine ve hızlı bir şekilde çözüm yollarının aranmasına aracılık etmektedir.

Söylem Üretimi

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından 2 Aralık 2022 tarihinde İstanbul TİM Maslak Gösteri Merkezi'nde düzenlenen Uluslararası Stratejik İletişim Zirvesi'ne gönderdiği mesajda İletişim Başkanlığı'nın üstlendiği işleve dair bir çerçeve çizmiş ve bu kapsamda şu ifadeleri kullanmıştır: *"İnsanların haber alma hakkını her şeyin üstünde tutan, hakikat odaklı yeni bir iletişim anlayışına ihtiyacımız var. Türkiye İletişim Modeli, bu arayışımızın ürünüdür. Bu modelin gayesi, hakikat dairesi içerisinde demokrasi ve uluslararası hukuktan güç alan bir iletişim anlayışını hem savunmak hem de uygulamada tesis etmektir. Nitekim ekim ayında yürürlüğe giren düzenlemeyle vatandaşlarımızın doğru ve tarafsız haber alma özgürlüğünü garanti eden adımlar attık. Yalanın ve çarpıtmanın iletişim kanallarını zehirlediği bir denklemde temiz ve açık iletişim anlayışından taviz vermeyeceğimizi*

bir kez daha gösterdik. Yaşadığımız her hadiseyle zamanlıca attığımız bu adımın ne kadar yerinde ve isabetli olduğuna şahitlik ediyoruz. Stratejik iletişimi de uluslararası iş birliğini geliştirecek önemli bir araç olarak değerlendiriyoruz."

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu ifadeleri aslında İletişim Başkanlığı tarafından ortaya konulan esas yaklaşım biçimini ve temel hedefleri özetlemektedir. Yeni sistemin başından itibaren iletişim olgusuna bir bütün olarak değer vererek ona devlet yönetiminde etkin bir alan açmış olması Erdoğan'ın bu alandaki yaklaşımını öne çıkartmaktadır. Bu temel çerçeve doğrultusunda İletişim Başkanı, devletin zirvesinde gerçekleştirilen MGK toplantısından Kabine toplantısına, yabancı devlet başkanları ile yapılan toplantılardan diğer görüşmelere uzanan geniş bir alanda toplantılara katılabilmekte ve devletin iletişim konusundaki süreçlerini yakından müşahade edebilmektedir. Bu konuda aracı-sız olunması ihtiyaçların tespiti ve cevap üretilebilmesi konusunda belirgin bir katkı sağlamaktadır. Nitekim tüm bu sürece sonuçları açısından bakıldığında ortadaki başarı net şekilde görülmektedir.

Söylem üretimi konusunda İletişim Başkanı Altun tarafından iki kavramın yoğun şekilde kullanıldığı

— 66 —

Söylem Üretimi konusunda İletişim Başkanı Altun tarafından iki kavramın yoğun şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu anlamda "Hakikat mücadelesi" ve "dezenformasyonla mücadele" bir kavram seti olarak Türkiye'nin gündemine girmiş durumdadır

görülmektedir. Bu anlamda “Hakikat mücadelesi” ve “dezenformasyonla mücadele” bir kavram seti olarak Türkiye’nin gündemine girmiş durumdadır. Altun sık sık bu konuda özellikle sosyal medya düzleminde öne çıkan dezenformasyon problemi sadece Türkiye’nin bir sorunu olarak görmekte ve bu problemin küresel ölçekte bir problem olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye’nin bu konuda öncü rol oynayarak sorunun küresel kamuoyunun dikkatine taşınmasındaki etkisini belirterek Türkiye’nin hakikat mücadelesinde verdiği çabaya değinmektedir. Nitekim Altun Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının 5. kuruluş yıl dönümünde paylaştığı mesajında bu konuya önemli bir yer ayırmaktadır. Altun’un mesajı şu şekildedir:

“Cumhuriyet tarihinden bugüne basın, yayın ve enformasyon alanında faaliyet gösteren tüm kurumların bize bıraktıkları emaneti devralarak 2018 yılından bu yana stratejik iletişimin kurumsallaşması çalışmalarımızı hız kesmeden sürdürüyoruz. Millet-devlet arasındaki iletişim köprüsünü güçlendirmeyi amaç edinen Başkanlığımız, “hakikat mücadelesinden” taviz vermeden, kamuoyunu doğru, şeffaf ve hızlı bir şekilde bilgilendirmeye devam edecektir. Dezenformasyonla mücadeleden stratejik iletişime, halkla ilişkilerden kamu diplomasisine, basın yayın ve dijital medyadan Türkiye Marka Ofisi’ne kadar birçok alanda etkin bir şekilde faaliyet gösteren Başkanlığımız, ulusal ve uluslararası alanda Türkiye’nin itibarını ve marka değerini yükseltmek için var gücüyle çalışmalarını sürdürecektir. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliğinde Türkiye Yüzyılı’nı “iletişimin yüzyılı” yapmak ve daha güçlü Türkiye için ortaya koyduğumuz hedeflere ulaşmak için hiç durmadan mücadele edeceğiz. İletişim Başkanlığı olarak, 5 yıldır olduğu gibi hakikatin peşinde gitmeye, mille-

timizin sesi olmaya, Türkiye’nin haklı davasını, tezlerini güçlü bir biçimde uluslararası alana taşımaya ve gönül köprüleri kurmaya devam edeceğiz. Bu vesileyle kıymetli desteklerini hiçbir zaman bizden esirgemeyen Sayın Cumhurbaşkanımıza, Başkanlığımızın bu günlere gelmesinde katkı sağlayan tüm çalışma arkadaşlarıma şükranlarımı sunuyorum.”

Mesajın Gücünü Tahkim Etmek

İletişim Başkanlığı tarafından hem kurumsal kapasitenin geliştirilmesi hem de yeni birimler ihdas edilmesiyle etki alanının artırılması içerik üretimi konusunda ve mesajın çoğaltılabilmesi konusunda çıtayı yükseltmiştir. Türkiye’nin temel tezlerinin anlatılması, savunulması ve Türkiye’ye yönelik itham ve iddialar karşısında dinamik bir sürecin uygun araçlar vasıtasıyla işletilmesini burada vurgulamak gerekir. Özellikle PKK, PYD, FETÖ ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin ve yandaşlarının Türkiye karşıtı kampanyalarının zayıflatılması noktasında üretilen içerikler oldukça stratejiktir ve büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin haklarının anlatılması, Azerbaycan toprağı Dağlık Karabağ’ın Ermenistan işgalinden kurtarılması ve siber vatan olgusunun kavramsallaştırılmasında benzer bir çaba ortaya konulmuştur. Türkiye, muhatapları tarafından anlaşılmayı beklemek yerine kendini en etkin araçlarla anlatma yolunu seçmiş görünüyor. Bu anlamda Altun’un tüm süreçler için “iletişimi olsa da olur aşamasından iletişimi olmazsa olmaz aşamasına taşıyamız gerekiyor” mealindeki yaklaşımı kurucu bir role sahiptir; bu yönüyle iletişim olgusu politika üretilen konularda sonradan sürece dahil edilen değil uygulama öncesinde sürecin bir parçası olarak tasarlanması gereken stratejik bir özne olması

boyutuyla önem kazanmaktadır. İletişim tasarımı mesajın çeşitlendirilmesi yani farklı araçlar kullanılarak tek bir mesajın vurgulanması konusu değer kazanmaktadır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yurtdışı ziyaretlerinde Türkiye'nin temel tezlerinin anlatıldığı kitapların farklı dillerde yazılması, aynı konularda kısa videoların hazırlanması ve bunların muhataplarıyla paylaşılması Erdoğan'ın mesajlarını destekleyici ve tahkim edici bir özellik taşımaktadır. Benzer şekilde farklı ülkelerin etkin gazetelerine yazılan yazılar ve billboardlarda yapılan paylaşımlar İletişim Başkanlığı'nın içerik üretimleri noktasında öne çıkmaktadır.

İletişim Başkanlığı internet sitesinde yer verilen içeriklerin stratejik değeri konusuna da vurgu yapmak gerekir. Sitede stratejik iletişim başlığı altında paylaşılan içeriklerde gerçekleştirilmesi gereken temel hedeflere odaklanıldığı görülmektedir. Burada bulunan içerikler duruma göre ilgili içeriklere ihtiyacı olan herkesin faydalanabileceği şekilde paylaşılmıştır.

Benzer şekilde İletişim Başkanı Altun'un Türkiye karşıtı yayınlara ve açıklamalara hızlı şekilde cevap vermesi ve bu konuda Türkiye'nin duruşunu anlatması stratejik iletişim yönetimi konusunda belirgin bir örneği oluşturmaktadır. İletişim Başkanlığı'ndaki birimler de bu konularda içerik üretimi yaparak süreci desteklemektedir. Türkiye'nin tezlerinin anlatılması, savunulması ve algı operasyonlarına karşı hızlı cevap üretilmesi yakın dönemdeki pek çok örnekte görülmektedir. Kaşıkçı cinayetinden Türkiye'nin Afgan mültecilere ev sahipliği yapacağı yalanına ve Trakya bölgemizi Yunanistan'ın parçası olarak gösteren haritadan Cumhurbaşkanı Erdoğan hakkındaki iftiralara pek çok başlıkta aktif bir iletişim stratejisi yürütülmektedir. Türkiye'nin insani diplomasi konusunda ortaya koyduğu çaba ve hem bölgesinde hem de küresel ölçekte üstlendiği

arabulucu, uzlaştırıcı ve barıştırıcı pozisyonun öne çıkmasında da İletişim Başkanlığı etkin anlatıcı konumunu sürdürmektedir. Aralarında Reuters ve BBC gibi küresel yayın kuruluşlarının yer aldığı irili ufaklı medya yapılanmalarının hayali ürünler üzerinden sık sık İletişim Başkanlığı'nı hedef almasının arkasında bu olgu yatmaktadır.

Bir Model Olarak İletişim Başkanlığı

Sonuçta İletişim Başkanlığı Türkiye'nin ihtiyacı olan bir boşluğu doldurmaktadır. Öncesi ve sonrası analiz edilerek yapılabilecek bir kıyaslama bu gerçeği net şekilde ortaya koymaktadır. İletişim Başkanlığı'nın gerek Türkiye içinde farklı siyasal yapılanmalar tarafından gerekse diğer bazı ülkelerde bir model olarak taklit edilmeye çalışılması elde edilen başarının somut bir göstergesidir. Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğinde ortaya koyduğu sistemsel başarılar ve küresel ölçekteki yol haritasının bir yansımasının bu anlamda İletişim Başkanlığı uhdesinde görünür olduğunu söylemek mümkündür. Bu yönleriyle bakıldığında Türkiye İletişim Modeli, Cumhuriyetin İkinci Yüzyılını, Türkiye Yüzyılı yapacak en kritik hamlelerden birini oluşturmaktadır. İletişim aygıtlarının merkezinde yer aldığı son 200 yılın öne çıkarttığı iletişim olgusunun ıskalanmaması ve hassas bir şekilde yatırım yapılması Türkiye yüzyılı vurgusunun en önemli enstrümanı olmaya aday görünmektedir. Çünkü İletişim Başkanlığı mesaj tasarımı konusunda hem koordinasyonu sağlamada büyük bir çaba içinde hem de içerik üretimindeki parçalı görüntüyü minimize etme noktasında önemli bir mesafe almış durumdadır. Bu somut çıktılar İletişim Başkanlığı nezdinde Türkiye İletişim Modeli olarak küresel ölçekte ciddi bir farkındalık oluşturuyor.

Doç. Dr. Yusuf Alpaydın

Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi

Kürşad Kültür

Marmara Üniversitesi Ph.D (ç)

Türkiye Yüzyılı için Eğitim Politikasının Ana Eksenleri

Eğitimin Bugünü: Ak Partili Yıllarda Eğitimdeki Başlıca Gelişmeler

2002'den günümüze kadar olan dönemde, eğitimde izlenen politikalar hızlıca gözden geçirildiğinde en temelde eğitime erişim önündeki katsayı ve başörtüsü gibi ideolojik engellerin kaldırıldığı, eğitim bütçelerinin önemli ölçüde artırıldığı, okullaşma oranlarının yükseltildiği, öğretmen istihdamının geliştirildiği, derslik, teknoloji ve materyal gibi alt yapı sorunlarının büyük ölçüde çözüldüğü, toplumsal gelişmelere paralel olarak müfredatların iki defa güncellendiği, kademeler arası geçiş ve ölçme değerlendirme sistemlerinde çeşitli modellerin denendiği ve iyileştirmeler yapıldığı ve son olarak öğretmen gelişimine yönelik ilginin ve eğitimlerin artırıldığını görmekteyiz.

Daha yakından bakıldığında, eğitim bütçesinin 2002'deki GSYH'ye oranı yüzde 2,95'lerden 2021'de yüzde 3,76'ya yükseldiği görülmektedir. Okulöncesi, ilköğretim, Orta öğretim ve Yükseköğretimde kurum sayıları ve okullaşma oranları, sürekli olarak artırılmıştır. Kademeli olarak arttırılan bütçe ile başta okullar olmak üzere, fiziki altyapının sürekli

olarak yenilendiği ve artırıldığı, okul binalarının tamamının yenilendiği ve Z Kütüphaneler, Spor Salonları, Tasarım Beceri Atölyeleri ve Laboratuvar gibi yeni öğrenme ortamlarıyla zenginleştirildiği gözlenmektedir. Mevcut altyapıdaki olgunlaşma ile 12 yıllık zorunlu eğitim sistemi yeni 4+4+4 eğitim modeli ile 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren hayata geçmiş, yukardaki sorunların çoğu çözüme kavuşturulmuştur. MEB 2023 Eğitim Vizyonu doğrultusunda okulların bilim, kültür, sanat, spor ve yaşam alanlarına dönüştürülmesi için çabalar devam etmektedir. Sınıf mevcutları OECD ortalamalarına yaklaşmıştır. 2000'li yılların başında 500 bin civarında bulunan insan kaynağında da (eğitim kadrosu), 2,5 kat artış sağlanmış ve son atamalarla 1,2 milyonu aşan önemli bir insan kaynağına ulaşılmıştır. Ücretsiz ders kitaplarının yanı sıra, teknoloji geliştirme projeleri ile 2012'den itibaren okullar, akıllı tahta başta olmak üzere trend eğitim teknolojilerine, bağlantı ve cihazlara kavuşturulmuştur.

Ülkemizdeki yeteneklerin seçilerek yetiştirilmesi için ek müfredat sunan BİLSEM'lerin sayısı 1995'ten bu yana özellikle son 2 yıl içerisinde 2 kat artırılarak 100 bine yakın yetenekli öğrenciye

hizmet verecek şekilde 185'ten 379'a ulaşmıştır (MEB, 2022). Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla dezavantajlı kesimler başta olmak üzere toplumun geneline kapsayıcı eğitim çerçevesince ücretsiz ek müfredat destekleri sunulmuştur. Bu bağlamda, Yaz Okulları, Aile Okulları, İYEP (İlkokullarda Yetiştirme Programları) ve ortaokullarda ve liselerde hayata geçirilen DYK (Destekleme ve Yetiştirme Kursları) ile çeşitli çocuk kulüpleri açılmış, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı başta olmak üzere eğitim destekleri konusunda aynı ve nakdi yardımlar, geçici koruma altında bulunanlara yönelik PICTES gibi uluslararası yardım kanalları çeşitlendirilmiştir. Uluslararası eğitim başarılarında (PISA, PIRLS, TIMMS) ilerlemeler sağlanmış, patent ve yeniliklerde ise uluslararası inovasyon endekslerinde ve WIPO'da önemli sıçramalar yaşanmıştır.

Uluslararası öğrenci sayıları YTB verilerine son on yıllık süreçte yüzde 75 civarında artarak 25 bini burslu olmak üzere, 148 binlere ulaşmıştır. Bu sayının 2023 yılında 200 bine ulaşması beklenmektedir (YTB, 2023). Konuyla ilgili bir çok resmi platform ile Mevlâna ve Farabi gibi değişim prog-

ramları da bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye Maarif Vakfı başta olmak üzere, YTB, YÖK, Yunus Emre Enstitüsü, TÖMER gibi kurumlarla uluslararası eğitim alanında diplomatik güç ve yetenek stratejileri dahil insanlığa daha iyi hizmet etmenin, ortak ahlak yaklaşımı geliştirme konusunda çabalar karşılık bulmaktadır.

Tüm bu gelişmeler ve kaynak artışına rağmen eğitimin kalitesi ve başarısı konusunda çeşitli soru işaretleri bulunmaktadır. Türkiye'nin uluslararası değerlendirme sınavlarındaki karnesi arzu edilen düzeylere gelememiştir. Ortaöğretime geçiş ve yükseköğretime geçiş sınavları gibi ulusal değerlendirmelerde öğrencilerin ana dil becerileri ve matematik gibi alanlardaki ortalama başarıları yetersiz görülmektedir. Bu durum bizi ülke olarak eğitimde sahip olduğumuz fiziki, teknolojik kaynaklarla insan kaynaklarının etkili ve verimli bir organizasyon içinde kullanılmadığı düşüncesine götürmektedir. Eğitim alanındaki oldukça önemli olan bu teknik ve niceliksel gelişmelere mukabil eğitim ruh ve mana boyutunda, başka deyişle eğitimin sosyal, kültürel, milli ve manevi gelişimi

destekleme boyutunda toplumun önemli bir bölümünün tatminsizlik yaşadığını da müşahade etmekteyiz.

Türkiye Yüzyılı Eğitimde Ne Öngörüyor?

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 28 Ekim 2022’de “Türkiye Yüzyılı” olarak vurgulanan Yüzüncü Yıl Vizyonu, eğitim, bilim ve teknoloji bağlamlarında Türkiye’de eğitimin geleceğine odaklanan çeşitli projelere sahiptir. Bu projeler, n eğitimi, yetenek gelişimi ve kariyer fırsatlarını güçlendirmeye yönelik kapsamlı bir yaklaşımla gençlerin işbirliği, iletişim becerileri, mali okuryazarlık ve teknoloji alanlarında gelişimlerine odaklanmaktadır. Ayrıca, spor, çevre bilinci, dijital beceriler ve mesleki eğitim gibi farklı alanlara da temas etmektedir. Özellikle çeşitli desteklerle Türkiye’nin genç nüfusunun, potansiyelini açığa çıkarmak adına çeşitli inisiyatifler içeren bu projelerle, gençlerin eğitim ve kariyer alanlarında önemli adımlar atmaya yönelik bir vizyon ortaya koyulmaktadır.

Türkiye’nin geleceğe dönük bilim ve teknoloji alanındaki projeleri arasında akıllı şehirlerden savunma teknolojilerine, çevre koruma-

dan uzay araştırmalarına kadar geniş bir çerçeve ile karşılaşılmaktadır. Kentlerin sürdürülebilir gelişiminin teşvik edilmesi, savunma kabiliyetini artıran insansız hava araçlarının geliştirilmesi, dijital teknolojilerden çevre koruma projelerine kadar farklı alanlara odaklanan projeler, potansiyel insan kaynağının eğitimle uyarlanmasını gerektirebilir. Türkiye’nin savunma sanayisi ve teknolojik altyapısını güçlendiren bu tür projelerin, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve uzay araştırmaları gibi önemli alanlarda da inovasyonu teşvik edebileceği öngörülmektedir. Ak Parti eğitim politikalarında önemli izleklerden bir tanesi olmakla birlikte Türkiye Yüzyılı belgesinin bu haliyle özellikle eğitim alanında gerçekleştirecek projelere ve somut işlere vurgu yaptığı, eğitimin diğer boyutu olan millî ve manevî gelişim konusunda yeterli hedefler koymadığı ifade edilebilir.

Küresel Eğitim Trendleri

İçinde bulunduğumuz çağda eğitim trendleri ağırlıklı olarak eğitimin yeni teknolojiye ve çalışma dünyasına hazırlanması üzerinden sürmektedir. Gerçekten de teknolojideki hızlı gelişmelerle birlikte teknolojinin eğitimdeki rolü de göz ardı edilemez boyutlara ulaşmıştır.

Türkiye'nin geleceğe dönük bilim ve teknoloji alanındaki projeleri arasında akıllı şehirlerden savunma teknolojilerine, çevre korumadan uzay araştırmalarına kadar geniş bir çerçeve ile karşılaşılmaktadır.

Sanal gerçeklikten yapay zekaya ve çevrimiçi öğrenme platformlarına kadar teknoloji, öğretme ve öğrenme biçimimizde ciddi dönüşümler yaşıyor. Yapay zekâ, sanallaştırma ve öğrenme analitiği, eğitimi dönüştürmede şimdiden önemli bir rol oynamaya başladı.

Hızlı değişimler her kesimde artan bir beceri ihtiyacına ve değişen mesleklere dikkat çekiyor. Gelecekte uzmanlıklar paha biçilemez rekabet avantajları sağlayabilir. Bu bağlamda üniversiteleşen şirket ve şirketleşen üniversite paradigmalarına ve yeteneklere odaklanmak, dev diplomaların yanında mikro sertifikasyonlarla becerileri sürekli geliştirmek ve eğitimi hızlı gelişmelere uyarlamak için hayat boyu eğitimi teşvik edecek esnek öğrenme modelleri konusunda çabalar oldukça kıymetlidir. STEAM eğitimi, bilim, teknoloji, mühendislik, sanat ve matematik alanlarını birleştirerek öğrencilere tasarım temelli gelecek ekseninde zengin beceriler kazandırmak için önemli fırsatlar sağlamaktadır. Her alandaki gelişmeler, tasarımın estetik, mühendislik ve bilimle güçlendirilmesinin altını çizmektedir. STEAM'in çok disiplinli yaklaşımı sayesinde öğrenciler, 21. Yüzyıl becerileri açısından da son derece önemli görülen problem çözme becerilerini, yaratıcılık ve yenilikçi becerileriyle perçinleştirmektedirler.

Dil becerileri, dijital beceriler, yaratıcılık ve yenilik becerileri ile işbirliği ve iletişim becerileri şimdiden istihdam dünyasında en çok tercih edilen beceriler içerisinde yer alıyor. Eğitim sistemlerinin ve işverenlerin ortak girişimleri ile bu alanlara odaklanarak öğrencilerin yumuşak, katı ve aktarılabilir beceri portföylerinin değişime duyarlı bir şekilde geliştirmelerine yardımcı olması gerekmektedir. Hayat boyu eğitimin de sürekli bu ihtiyaçları karşılamak adına esneklik sağlaması önemlidir.

Gelecekte ekolojik ve sosyal etkiyi artırmada eğitim daha da önemli bir araç haline gelecektir. Küresel iklim krizinin, artan dünya nüfusu ve azalan kaynakların tehdit ettiği geleceğimizde, gelecekteki nesiller için doğa ve çevre bilinci, kritik bir öneme sahip olmalıdır. Çevre eğitimi, öğrencilerin sürdürülebilirlik ve doğal kaynakları koruma konularındaki farkındalıkları kazanmasına yardımcı olabilir. Eğitim, insan bilinci üzerinden ekolojik sorunlara çözüm üretmek için vazgeçilemez bir politika aracı olarak görülmelidir. İnsan hakları ve sosyal adalet konularında bilinçlendirilecek öğrencilerin, küresel vatandaşlık duyguları da artabilir. Bu bağlamda insani ve çevresel sorunlara çözüm konusunda daha duyarlı bir küresel toplum için daha işbirlikçi ve sınırlar ötesi bir eğitim yaklaşımını barındıran sistemler inşa etmemiz gerekebilir. Dijital bölünmeler ve eşitsizlikler karşısında eğitim sistemleri adil olabilmek adına bu zorluklarla başa çıkmak için yeni altyapılara ve sistemlere ihtiyaç duyabilir.

Öğrenci odaklı performans değerlendirme sistemleri sayesinde öğrencilerin gerçek dünya becerilerini kullanma yeteneklerini uyarlamak, kazanımları yeniden değerlendirmemize ve ilgi, yetenek ve farklılaşmaya tutabilir. Analitik değerlendirmeye odaklanan teknolojiler ve sunum, araştırma ve proje temelli pedagojik yaklaşımlar analitik gelecekte eğitim trendleri arasında yer alıyor. Araştırma, eleştirel düşünme, bildiklerini ifade edebilme, işbirlikleri, özetleme ve çok disiplinli ve bağlamsal beceriler, geleceğimizi oluşturuyor.

Gelecekte yerelde ve küreselde ortaklıklar ve işbirlikleri rekabet edebilmenin en önemli yolları arasında görülmektedir. İşbirlikçi öğretim modelleri ile grup çalışması ve eş zamanlı öğrenme gibi farklı yöntemlerle öğrencilerin birlikte çalışma

kültürüne aşına olmaları konusunda yaklaşımlar gelecekte daha da talep görebilir. Bu tür yaklaşımlar, bir taraftan işbirliği becerilerini geliştirirken diğer taraftan empati, iletişim ve problem çözme konularındaki yetenekleri de geliştirebilir. Bu bağlamda eğitim sistemleri, her türlü etkileşimi, ortaklıkları ve işbirliklerini zenginleştirecek fırsatları inşa etmelidir.

Çağımızdaki teknolojik entegrasyonlarla sınırlar bulanıklaşmakta ve küreselleşme hızlanmaktadır. Bu süreç eğitimin milli kültürün sürdürülmesi boyutuyla ilgili endişeleri de doğurmaktadır. Bu bağlamda eğitim politikasının temel vazifelerinden biri entegre edilen teknolojilerin kültüre uygunluğunu denetlemek olmalıdır. Yine teknolojilerin ayartıcılığı karşısında uyanık olmak teknolojinin vaatlerinin sınırları olduğunun farkında olmak önemli bir konudur. Zira öğrencilerin insani, manevi gelişimleri, olumlu karakter gelişimleri elde edilecek tüm teknik başarılardan daha önemlidir. Bu boyutun gelişimi ise ancak eğitimin asli tabiatında yer alan insan insana, gönül gönüle bir etki-

leşimden ve bu etkileşimi besleyen bir eğitim/okul kültüründen geçmektedir.

Sonuç: Türkiye Yüzyılında Eğitimin Öncelikleri

Hızla gelişen eğitim ve iş dünyasında, öğrenme konusundaki gelecek, birçok yeni trendle beslenmeye devam etmektedir. Teknolojilerden değer temelli yaklaşımlara ve esnek öğrenme modellerinden, global vatandaşlığa ve adil ve barışçıl bir düzene kadar tüm bu trendler, eğitimi, iş dünyasını ve toplumu şekillendirmektedir. Değişen ihtiyaçlara ve taleplere duyarlı olan, uygun kaynak ve yapılara sahip olan eğitim sistemleri daha iyi rekabet edecektir. Eğitim sistemleri rekabetten pay elde edebilmek için özellikle dijital mecraları nitelikli bilgi kaynağına dönüştüren ve işleri hızlandıran teknolojilere öncelik vermelidir.

Esnek öğrenme modelleri ile hayat boyu eğitimin teşvik edilmesi, çok dilli eğitime geçişte esnek öğrenme modelleriyle yeteneklerin çekilmesi, dev

diplomaların yanında mikro sertifikasyonların da akredite edilmesi gelecekte ihtiyaç duyulacak uzman ihtiyacının karşılanması için son derece önemli olacaktır.

Okulların geleceği konusundaki tartışmalar anlamsız gözükmemektedir. Çok çeşitli toplumsal fonksiyonlara sahip olan okullar, müfredatlar ve öğretmenler gelecekte de var olmaya devam edecektir. Ancak okullar, giderek bireysel, farklılaştırılmış ve uyarlanmış yeni yapılarla bireysel ve sosyal çalışma alanlarını zenginleştirecek yeni yapılara dönüşme baskısı altında kalacaktır. Öğretmenler, alternatif eğitim modelleri ile daha küçük gruplarla, daha bireysel çalışmalara yönelecek, ayrıca öğretmenlerin, öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimleri ve bireysel becerileri üzerinde çalışma odakları öne çıkacaktır. Ancak, tüm gelecek resmi içerisinde, acil durumlarda ortaya çıkacak krizler, beklenmedik felaketler, eğitim anlayışında zorunlu yapısal uyarlamalar, kırılmalar yaşatabilir. Eğitim üzerindeki baskılar, beklentiler eğitime artan talepler; eğitimin mevcut paradigmasının uzun bir süre daha devam edeceğini gösterirken, gelişimin yanı sıra kırılmalara karşı da tedbirli olmamız gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye Yüzyılı Vizyonu çerçevesinde yapay zeka ve sanallaştırma teknolojilerinin öğrenme ortamlarına entegrasyonu, yönetsel süreçlerin otomasyonlarla desteklenmesi, gelecek meslekleri ve eğitimleri konusunda K12 ve yükseköğretimdeki geçiş politikalarına ağırlık verilmesi, öğrenci odaklı analitik öğrenme süreçlerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve bireyselleştirilmiş eğitimin desteklenerek farklılaştırılmış yönleriyle sisteme uyarlanması, işbirlikçi öğrenme modellerinin zenginleştirilmesine, bireyden gruba ve gruptan bireye etkileşimlerin ve giden öğrenci hareketliliğin

global etki açısından artırılmasında fayda vardır. Sınırları bulanıklaştıran bilgi ve teknolojiler ile hızlı gelişmeler karşısında insani, milli ve manevi değerler başta olmak üzere globalde öne çıkan ahlaki değerleri de anlayan/kucaklayan eğitim sistemlerine ihtiyaç olacaktır.

Bu çerçevede, Türkiye Yüzyılı için eğitim sisteminin politika öncelikleri şu şekilde özetlenebilir:

- ◊ Eğitimin ve okulların daha esnek ve adaptif bir yapıya kavuşturulması için ademi merkeziyetçi bir yönetim reformu yapmak
- ◊ Öğretmen ve yöneticilerin özlük, kariyer, performans ve teşvik sistemlerinin bütünleştirilerek öğrenen/dinamik bir insan kaynağının geliştirilmesi
- ◊ Tüm eğitim kademelerinde tüm öğrenciler için temel becerileri garanti etmek
- ◊ Gençlerin içinde yaşadıkları toplumun ilim, düşünce, kültür ve maneviyatı ile bağının tesis edilmesi
- ◊ İnovasyonu, girişimi, sürdürülebilirliği ve ARGE'yi destekleyecek beceri ve süreçlere odaklanmak
- ◊ Eğitimden istihdama geçişi kolaylaştırmak
- ◊ Okul içinde ve dışında dijitalleşme sürecini etkili bir şekilde organize etmek
- ◊ Eğitim kazanımlarının hesap-verebilirlik bağlamında analitik gelecekle uyumlu olması ve yeni ölçme değerlendirme sistemlerinin inşası
- ◊ Yeteneklerin seçilmesi, yetiştirilmesi ve elde tutulmasını sağlamak.

Türkiye Yüzyılı'nın Gençleri

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 29 Ekim 2023 itibarıyla yüzüncü yılını kutlamaktadır. Bu yüz yıllık birikim, devletimizin devamlılığı ve varlığını sürdürmesi noktasında oldukça önemli bir yol haritası olacaktır. İmparatorluk bakiyesi olan Türkiye'nin devlet geleneğinin, bin yıllık bir müktesebatın devamı olduğu, hem uluslararası toplumun hem de milletimizin malumudur. Büyük devletler, toplum ve devlet ilişkisinin kuvvetli olmasını, bu ilişkide de en güçlü bağın bilhassa gençlerle kurulmasını hedefler. Çünkü milletlerin devamlılığını sağlayacak en önemli unsur, ülkenin gençliği ve o gençlerin sahip olduğu şuur ve mefkuredir.

Cumhuriyetin ikinci yüzyılının Türkiye yüzyılı olarak tanımlanması, son derece iddialı ve özgüven ihtiva eden bir duruştur. Bu yaklaşım önceki yüzyılların ve geçmiş yüzyılın bütün tecrübelerini değerlendirerek toplumdaki bütün beklentileri doğru bir zeminde ele alarak, birlikte ortak bir gelecek idealiyle yeni bir yüzyıl inşa etmeyi ortaya koymaktadır. Genel bir perspektifle değerlendirecek olursak; önümüzdeki yüzyılın Türkiye'nin bütün dünya sathında şimdikinden çok daha önemli bir pozisyona gelebilmesi, adil ve yaşanabilir bir dünyanın inşası için neler yapılabileceği hususu tartışılmalı, özellikle gençlere bakan yönüyle bu konular irdelenmelidir.

Teknoloji ve sermaye gelişiminin negatif yönlü etkilediği doğurganlık oranı, genç nüfus oranını da etkilemektedir. Bu durumun bilhassa gelişmiş

ülkelerde bile ciddi sıkıntılara yol açtığını, son zamanlarda parlamentolarında iş göçü ile ilgili aldıkları kararlardan anlamak mümkündür. Buna karşılık genç nüfus oranı yüksek olan ülkeler için de ciddi avantajlar ortaya çıkmaktadır. Gençlik politikaları, bütün ülkelerde üzerinde en çok durulan ve çokça tartışılan konulardan biri olmuştur. Milletlerin geleceği yetişen nesillerin bilgi, birikim ve bilinç düzeyiyle orantılı olarak şekillenmektedir. Geçmişini bilen, bugünü yorumlayabilen ve geleceğe dair strateji üretebilen dinamik bir gençlik yapısı, ulaşılması arzulanan bir hedef olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle gençler yeni yüzyılın özneleri olarak toplumda öncü olacak, ülkemizin yarınlarını inşa edecektir.

Dünya uzun zamandır büyük bir kriz yaşamaktadır. Özellikle iki büyük ve yıkıcı savaşın sonunda bir takım değerler çerçevesinde ülkeler bir araya gelmiş ve uluslararası kuruluşlar oluşturulmuştur. Ülkeler arası gerginliklerin savaşa dönmeden çözüme kavuşması, bütün ülkelerin kendi yaklaşımlarını dile getirmesi ve kalıcı barışın sağlanması gibi amaçlarla kurulan uluslararası kuruluşların bugün hiçbir geçerliliğinin kalmadığı aşıkardır. Birleşmiş Milletler'de 5 daimi üyenin sahip olduğu yetkiler, geri kalan üye ülkelerin varlığını ve iddialarını anlamsız kılmakta ve adeta Birleşmiş Milletler'in fonksiyonu bu 5 ülkeyi ve müttefiklerini korumakla eşdeğer hale gelmektedir. Sistemin kurucu güçleri dünyanın geri kalanı ile ilgili her

— 66 —

**Türkiye nereden
üretildiği belli olmayan,
sosyolojik bir temele
dayanmaktan öte farklı
amaçlarla nesilleri
alfabedeki kimi harflerle
tanımlamaya çalışan
kuşak tartışmalarının
anlamsızlığını idrak
edip kendi gençliğini
bahsettiğimiz bu sağlam
temellerle yetiştirmelidir.**

— 67 —

konuda kendilerini söz sahibi kabul etmekte, BM genel kurulunun üzerinde adeta bir vesayet kurarak kendi kontrol mekanizmalarını oluşturmaktadır.

Fransa'daki Charlie Hebdo dergisine gerçekleştirilen ve on yedi kişinin öldüğü saldırı sonrası elliye yakın devlet ve hükümet başkanını kol kola Paris sokaklarında yürüten bu denklem, söz konusu Bosna, Suriye, Irak, Afganistan ve Filistin'de öldürülen yüz binlerce kadın, çocuk ve masum insan için sus pus olmakta ve bırakın inisiyatif almayı zulmeden tarafları desteklemeyi seçmektedir. Haklı olanın değil, güçlü olanın üstün olduğu uluslararası sistemin bu işlevsiz tavrıyla sürdürülemez olduğu ve değişmesi gerektiği aşîkârdır. Bu değişikliği sağlayacak olan da hiç şüphesiz bugünün dinamiklerini doğru ve vicdanlı bir şekilde okuyan ve gelecekte aktör olacak gençlerdir.

Önümüzdeki yüzyılın Türkiye Yüzyılı olabilmesi ve ülkemizin uluslararası düzende söz sahibi olarak etkin rol oynaması, Türkiye'nin güçlü olmasından geçmektedir. Bu güç üretmekle, teknolojiyi yönetmekle, dünyanın seyrini iyi görüp, doğru hamleleri yapmakla oluşacaktır. İletişim çağında gücün sahibi olabilmek daha fazla araştırmaktan, daha fazla üretmekten, bilimi geliştirerek insanlığın hiz-

metine sunabilmekten geçmektedir. Geçmişî bilen, tarihi bir öğretici olarak görüp dünyadaki mevcut sistemin hangi bağlamlarda oluştuğunu ve bu süreçte Türkiye'nin konumunu doğru okuyabilen zihinler geleceği kurgulayabilecek bir kapasiteyle hareket edecektir. Türkiye'nin genç nüfusu bu şuuru sahiplenip hem kendi ülkesi hem tüm dünya için çözümler üretebilecek altyapı ile büyümeli ve hem Batı'yı hem de Doğu'yu iyi tanıyıp özgüvenli bir duruş sergilemelidir.

Türkiye nereden üretildiği belli olmayan, sosyolojik bir temele dayanmaktan öte farklı amaçlarla nesilleri alfabedeki kimi harflerle tanımlamaya çalışan kuşak tartışmalarının anlamsızlığını idrak edip kendi gençliğini bahsettiğimiz bu sağlam temellerle yetiştirmelidir. Bu süreç herhangi bir kurum ya da yapıya yüklenmekten öte aileden okula, devlet kurumlarından sivil topluma tüm aktörlerin ortak bir anlayışla yüklenmesi gereken bir sorumluluktur. Nitelikli, özgüvenli, bir alanda uzmanlaşmış, dünyayı tanıyan, kendi ülkesinin potansiyelinin farkında olacak Türkiye Yüzyılı gençliği, hem ülkemizin geleceğini şekillendirecek hem de dünyanın kronikleşmiş sorunlarına çözüm üretebilecek yeni uluslararası sistemde Türkiye'yi merkez haline getirerek geleceğe yürüyecektir.

Türkiye Yüzyılı'nda “Yerli ve Milli” Ulusal Kimlik İnşası

2002'den bugüne 21 yıllık iktidarında AK Parti dış politikadan ekonomik büyüme ve kalkınma politikalarına kadar pek çok alanda o güne kadar benimsenen resmi söylemden ayrışan yeni politikalar geliştirmiştir. AK Parti'nin kimlik politikalarında da geçmiş dönemlerle karşılaştırdığında belirli alanlarda önemli değişiklikler gözlemlenmiştir. AK Parti kimlik siyasetine dair bu yeni söylem ve politikalar bütününe muhafazakâr demokrasi siyasi kimliği içinde sunmuştur. Bu yeni yaklaşımın en net gözlemlendiği alan dindar vatandaşların devlet nezdinde öteki olarak görülmesine son verilmesi, başörtüsünün tehdit olarak algılanarak devlet kurumlarına sokulmaması gibi tuhaf uygulamaların son bulması olmuştur. Öte yandan Kürt meselesinde de Kürtçe dil eğitimi ve yayıncılığın yasaklardan arındırılması, Kürtçe eğitimi ve yayıncılığın bilakis devlet tarafından da bir kamu hizmeti olarak sağlanması kayda değer bir kırılmadır. Yine son 20 yıl içerisinde gayrimüslim vatandaşlardan Alevilere kadar farklı inanç gruplarının eğitim müfredatında yer alış biçim ve miktarı değişmiş, ibadethaneleri üzerinden din hizmetine erişim-

lerini kolaylaştıracak adımlar atılmıştır. Tüm bu gelişmelere bakarak AK Parti'nin Türkiye'de alışılmış tek-tipçi ve baskılayıcı kimlik politikalarına son verdiği, kimlik konusunda özgürlükçü, liberal bir tutum takındığı söylenebilir.

Muhafazakâr Bir Milliyetçilik Anlayışı

AK Parti kurulduğu günden bugüne kendisini liberal değil, muhafazakâr demokrat bir parti olarak tanımlamaktadır.¹ Türkiye Yüzyılı olarak adlandırılan cumhuriyetin ikinci yüzyılına girdiğimiz 2023 yılında milli kimlik politikaları da değişim ve sürekliliğin tartışıldığı bir politika alanı olarak öne çıkmaktadır. Parti kimliğini muhafazakâr demokrat olarak adlandıran AK Parti farklı inanç ve dil gruplarına özgürlük alanı açarken milli kimlik tanımını prosedürel ve liberal bir anayasacılık üzerinden değil, büyük oranda İslam inancının şekillendirdiği gelenek ve maneviyat üzerinden yapmış, bununla birlikte son yıllarda “yerli ve milli” kavramıyla somutlaştığı üzere enternasyonalist

1 Erdoğan, AK Parti Genel Başkanı olarak kendisinin ve partisinin siyasal kimliğinin muhafazakar demokrat olduğunu defaatle net bir şekilde ortaya koymuştur. Örneğin, Erdoğan 2003 yılında TBMM'de 59. Hükümet programını sunarken kendi partisini muhafazakar demokrat, muhalefet partisini ise sosyal demokrat olarak tanımlamıştır (Resmi Gazete 2003). AK Parti'nin İstanbul 10 Ocak 2004'te düzenlediği "Uluslararası Muhafazakarlık ve Demokrasi Sempozyumu"nun açılışında yaptığı konuşmada, “Biz AK Parti olarak 'muhafazakar demokrasi' anlayışına önem atfediyoruz” (Hürriyet 2004), 11 Kasım 2006 tarihinde AK Parti 2. Olağan Kongresi'nde “AK Parti, muhafazakar-demokrat siyasal kimlik ile Türkiye'de siyasetin normalleşmesine ve gerçekçi, ahlaki bir zemine oturarak kalite kazanmasına katkıda bulunma iddiasındadır” (Anadolu Ajansı 2006) ifadelerini kullanmıştır. AK Parti'nin 2015 yılındaki 4. Olağan Büyük Kongresi'nde yayınladığı 2023 Siyasi Vizyonu da Muhafazakar Demokrat Siyasi Kimlik başlığıyla başlamaktadır. AK Parti'nin muhafazakar demokrat parti kimliğine dair bkz. (Akdoğan 2003).

bir kimlik değil, Türkiye merkezli bir muhafazakâr-
lığı benimsemiştir. AK Parti söylem ve politikala-
rıyla toplumun İslam dini temelinde yüzyıllar içeri-
sinde biriktirdiği gelenekle yoğrulan manevi iklimi
muhafaza etmeye çalışmış, bu iklimin şekillenme-
sinde rol oynamış Selçuklu ve Osmanlı dönemle-
rini cumhuriyet Türkiye'sinin ötekisi olarak değil
“biz” kategorisi içinde değerlendirmiş, toplumsal
din pratiklerini katı laikçi uygulamaların din karşıtı
söylem ve politikalarından muhafaza etme ilke-
sine sahip olmuştur. “Milli kültürümüzdeki esas
yapıyı, üslûbu koru[ma]” olarak ifade edilen (Res-
mi Gazete 2003) bu muhafazakar misyon dönem
dönem daha liberal, dönem dönemse daha milli-
yetçi söylem benimsemekle beraber partinin aile
kurumu, din eğitimi ve manevi değerler vurgusu
kuruluşundan bugüne muhafazakâr toplum poli-
tikalarının bir sabiti olagelmıştır.

Bu bakımdan AK Parti'nin çevresinde şekillenen
Cumhur İttifakı 1930'ların CHP'si tarafından İsla-
miyet öncesi Türk tarihi merkezinde şekillendiri-
len Türk milliyetçiliğine karşı Akçura ve Gökalp²
gibi Türk milliyetçiliğinin erken dönem entelektü-
ellerinden de kısmen beslenerek, sonraki yıllarda
ise gerek Milli Görüş gerekse Aydınlar Ocağı³ çev-
resinde geliştirilen Türk-İslam sentezi düşüncesi
zemininde kendi muhafazakâr parti kimliğiyle
uyumlu yeni bir milliyetçilik ve milli kimlik proje-
sine imza atmaktadır.

İşlevsel ancak kültürden kopuk olmayan bir milliyetçilik: “Yerli ve milli”

AK Parti'nin kuruluşundan beri benimsenen bu
muhafazakâr çizgi ‘Türkiye yüzyılı’na girdiğimiz

2 Ziya Gökalp, Türk milli kimliğini İslam dini aidiyetine kıyasla öncelemiş ve daha çok öne çıkarmışsa da İslam dinine rağmen değil, onunla bütünleşik bir milliyetçilik düşüncesi ortaya koymuştur. Gökalp, “(İslam ümmetindeniz) dediğimiz için, nazarımızda en mukaddes kitap Kuran-ı Kerim, en mukaddes insan Hazret-i Muhammed, en mukaddes mabet Kabe, en mukaddes din İslamiyet olacaktır” satırlarıyla İslam ile çatışmayan, din ile tamamlayıcı bir ilişki içinde bir Türk milliyetçiliği düşüncesi geliştirmeye çalışmıştır (Gökalp 2019, 72).

3 Aydınlar Ocağı ve Türk-İslam sentezi hakkında bkz. (Kadıoğlu 2020).

— 66 —

Ülke içinde yaşayan ve anadili Türkçe olmayan farklı etnik topluluklar bir yandan, Orta Asya başta olmak üzere yurtdışında Türkçe konuşan ve Türk millî aidiyetine mensup topluluklar diğer yandan bir millet-bir devlet şiarını benimseyen ulus devlet milliyetçiliğini sorunsallaştırmıştır.

— 67 —

2023 yılı itibarıyla kristalize olmuş, çeşitli arayışlardan sonra “yerli ve millî” söylemiyle bir cevap üzerinde mutabık kalmıştır. İlk kullanıldığı dönemlerde sanayileşme ve millî savunma hamlesi çerçevesinde kullanım olanağı bulan “yerli ve millî” ifadesi zamanla daha geniş bir zemine taşınmış, bir kimlik vizyonu haline gelmiştir. Kuşatıcı ve otantik bir toplumsal kimlik arayışına dair bu yeni cevap “Ne Mutlu Türküm diyene” ifadesindeki gibi bir hissediş ile mi yoksa “damarlardaki asil kan” ifadesindeki gibi ortak köken ve hatta üstün ırk çağrışımları yapan bir rotada mı ilerleyecektir? Öte yandan bu düşüncenin coğrafi sınırları ne olacaktır? Türkiye’nin coğrafi sınırları mı, Misak-ı Milli mi, yoksa Turan mı? Bu makalede ‘Türkiye yüzyılı’na giren Türkiye’nin geçen yüzyılda çözmekte sorun yaşadığı millî kimlik meselesine AK Parti’nin ve daha geniş haliyle Cumhur İttifakı’nın verdiği cevap tahlil edilecektir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın defaatle vurguladığı üzere “tek vatan, tek millet, tek bayrak, tek devlet” şeklinde kodlanan bu yeni millî kimliğin ve milliyetçiliğin ırkçı, etnik ve/veya irredentist milliyetçilik nosyonlarından ayrıştığını, her milliyetçilikte olduğu gibi kültüralist kodları olmakla beraber bu kültürel zeminin belirli bir işleve göre tayin edildiğini iddia etmek müm-

kündür. Bu işlevin karşılayabileceği ihtiyaçlar şu şekilde sıralanabilir:

Türkiye’nin diğer Türki devletler ve Türki halklarla akrabalığını vurgulamak;

Türkiye sınırları dışındaki Türklerle kültürel yakınlaşmayı takip ederken aynı zamanda anadili Türkçe olmayan, etnik hafızalarını Orta Asya’ya götürmeyen Kürt, Zaza ve Arap kökenli Türk vatandaşları başta olmak üzere farklı etnik kimlik gruplarını kuşatabilmek;

Kuruluş döneminde “öteki” olarak konumlanan Osmanlı İmparatorluğu’nu yeni ‘Türkiye yüzyılı’nda öteki konumundan çıkarıp “biz” kategorisi içine alarak muhafazakâr milliyetçiliği resmi milliyetçiliğin bir parçası haline getirmek;

Kuruluş döneminden 28 Şubat sürecine kadar resmi söylemde irtica ile özdeşleştirilen ancak geniş toplumsal kesimlerde etkisini sürdüren İslami pratikleri millî kimliğin kültürel öğeleri haline getirmek;

Böylelikle Türkiye’deki farklı etnik grupları etnik kimliklerini ve anadil başta olmak üzere kültürel farklılıklarını yadsımadan ulusal bir Türk üst kimliği altında birleştirmek, resmi milliyetçiliği katı seküler bir dilden çıkarıp muhafazakâr milliyetçi bir çizgiye taşımak olarak sıralanabilir.

İşlevsel milliyetçiliğe (*functional nationalism*) milliyetçilik literatüründe yaygınlık kazandıran Ernst Gellner'e göre milliyetçilik, sosyoekonomik modernleşme sürecinin kültürel ve siyasal alandaki tamamlayıcı bir parçasıdır. Sanayileşme ve işbölümünün dönüştürdüğü ekonomik sistem, bu sistemin tamamlayıcısı ortak dil ve tarih anlatısına dayalı eğitim sistemi ve merkezileşen bürokratik kurumların ihtiyacı olan standardizasyonu milliyetçilik sağlamıştır (Gellner 2008). Bu yaklaşımda modern ekonomik sistem organizasyonel gereksinimler sebebiyle merkezi bir devlete ihtiyaç duymakta, merkezi devlet ise vatandaşların daha kolay idare edilebilmesi için homojen bir kültüre ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere geliştirilen milliyetçilik projesi siyasal bir kimlik grubu olarak milleti inşa etmektedir. Milliyetçiliğe karşıladığı işlev üzerinden, yani araçsallık açısından yaklaşan bu modernist yaklaşımlar milliyetçilik ideolojisini, aidiyetini ve kimliğini objektif ve verili olarak değil, modernleşme sürecinin tamamlayıcı bir parçası olarak ele alırlar.

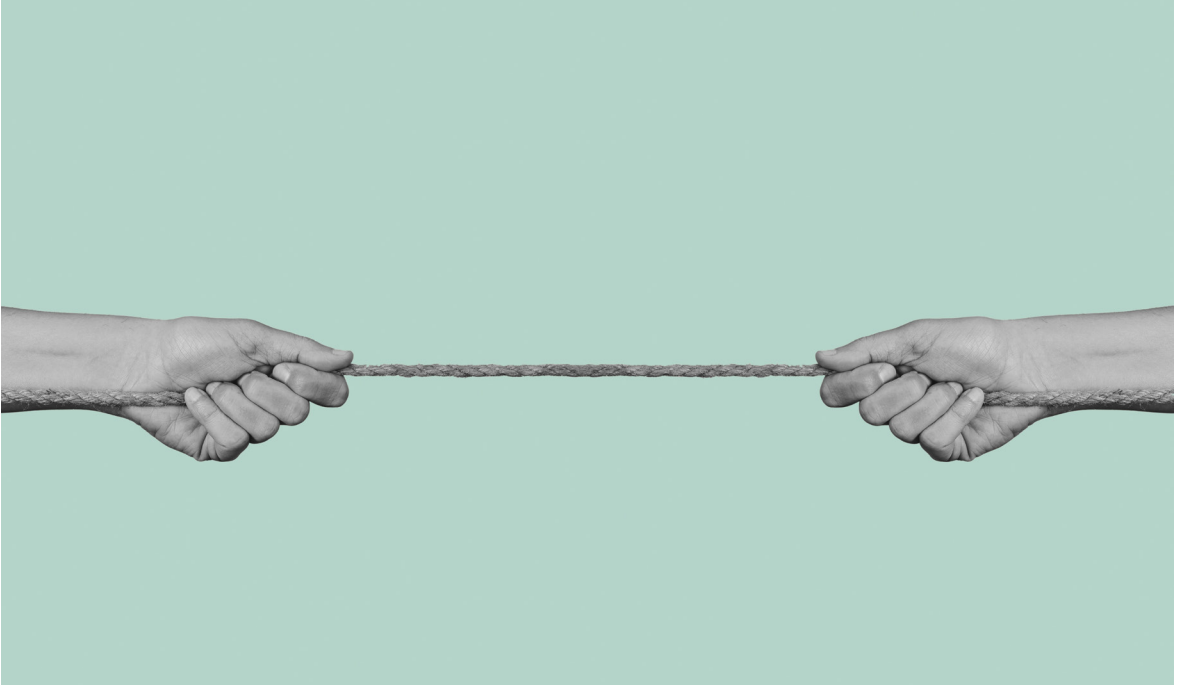
Kültürel ya da duygusal milliyetçiliğe alternatif bir yaklaşım olarak gösterilen işlevsel milliyetçilik ruhsuz, maneviyatsız, tarihsiz olmakla eleştirilebilir. Dahası milliyetçilik laboratuvar ortamında, toplumsal ve tarihi gerçekliklerden kopuk olarak geliştirilebilecek denli soyut bir yaklaşım da olamaz, olursa toplum nezdinde kabul görmez. Bu gerçekliği Gellner dahil modernist ekol de kabul etmekte, milliyetçiliğin etnik ve dini kültürel hafızaya referanslarla geliştirildiğinin altını çizmektedirler.

Türk milliyetçiliği de bu açıdan bir ihtiyacı rasyonel biçimde karşılamak üzere, yani bir işlev görmek üzere tercih edilmiş, bir ihtiyaca karşılık olarak önce aydınlar, sonra devlet tarafından ge-

liştirilmiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında öncelikle dağılan bir imparatorluğu bir arada tutmak, dağılma kesinleştikten sonra en azından geride kalan toprak ve insan unsurlarını bir arada tutabilecek bir çatı üretmek, yerel, etnik ve/veya dini alternatif aidiyetlerin ayrıştırıcı etkilerini kontrol altında tutmak bu işlevlerden öne çıkanları olmuştur. Türk milliyetçiliği her ne kadar pek çok açıdan başarılı olmuş, nüfusun çoğunluğu tarafından benimsenen milli bir kimlik oluşturulabilmiş ise de ikinci yüzyılına giren Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye Yüzyılı'nda milli kimlik konusunda da hem geçmiş yüzyıldan tevarüs eden sorunlara çözüm bulmak hem de milli kimliği yıpratabilecek yeni meydan okumalara cevap üretebilmek için “nasıl bir milliyetçilik?” sorusuna cevap aramaya devam edecektir.

Bu ihtiyacın birkaç sebebinden bahsedilebilir. Öncelikle cumhuriyetin ilk yüzyılındaki milli kimlik inşa çalışmaları yer yer tutarsızlıklara düşmüştür. Toprak/vatan temalı bir milliyetçilik ile kan/ortak ırk temalı bir milliyetçilik arasında yaşanan gelgitler kim Türk, kim değil sorusuna tutarlı bir cevap verme imkânını kısıtlamıştır. Ülke içinde yaşayan ve anadili Türkçe olmayan farklı etnik topluluklar bir yandan, Orta Asya başta olmak üzere yurtdışında Türkçe konuşan ve Türk milli aidiyetine mensup topluluklar diğer yandan bir millet-bir devlet şiarını benimseyen ulus devlet milliyetçiliğini sornsallaştırmıştır.

Her kimlik grubu “biz kimiz” sorusunu cevaplarken inkâr edeceği, kendini farklılaştıracığı bir “öteki” inşa eder (Tajfel and Turner 2004). Cumhuriyetin kurucu döneminde bu “öteki” kimliği coğrafi açıdan başka devletlerin milletleri olurken zamansal açıdan Osmanlı olarak belirlenmiştir. Bununla beraber, geç kalınmış ve başarıyla uygulanamamış bir kimlik inşa projesi olarak Osmanlılık kimliğinin

vatandaşıta ciddi bir hissi karşılığı olmadığından yeni Cumhuriyet, Osmanlılık üst kimliği altında varlığını sürdürmüş dini, mezhepsel, etnik ve ideolojik farklılıkları da kendisine alternatif kimlik grupları olarak bulmuş ve onlarla mücadele etmiştir. Bir bakıma Yusuf Akçura'nın (Akçura 1976) Türkçülüğe alternatif siyasetler olarak bahsettiği Osmanlıcılık ve İslamcılık düşüncelerinin politika yapıcılar tarafından terk edilmesi Cumhuriyet'in kurulması ile mümkün olmuştur.

Yunanistan'la nüfus mübadelesinden, yerleşke isimlerinin Türkçeleştirilmesine, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun açılmasından Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulmasına, Türkçe ezandan tarikatların yasaklanmasına, göç, iskân ve vatandaşlık politikalarından resmi tarih anlatısına kadar pek çok kurum ve politika homojen bir Türk milleti inşa etmek üzere tasarlanmıştır. Her modern devlet gibi Türkiye Cumhuriyeti de kendi ulusunu inşa ederken cari ihtiyaçlara cevap vermeye

çalışmış, tarihi referanslarında bu ihtiyaçlara göre seçici davranmıştır.

Bu seçici referanslar ve yeni eklentilerle inşa edilen milli kimlik projesine yönelik itirazlar devam etse de projenin başarısız olduğu söylenemez. Türkiye'de İslamcılık ve sosyalizm gibi esasında enternasyonalist prensipler üzerine bina edilmiş ideolojilerin bile savunucularının hemen hepsinin milliyetçiliği reddetmeden milliyetçi İslamcılık ve milliyetçi sosyalizm türevleri geliştirmesi bu başarının kanıtıdır. Ne var ki resmi milliyetçiliğin ilk yüzyılı içindeki Kürtler ve dışardaki Türkleri nasıl konumlandıracağı konusunda bocalamalar yaşamıştır. Kürtler konusunda Kürt kimliği ile Türk kimliğinin resmi söylemde birbirlerini dışlayıcı şekilde kodlanması, Türk kabul edilmek için Kürtlüğün inkâr edilmesi zarureti doğurmuştur. Bu durumun simetrik bir karşılığı ise tepkisel Kürt milliyetçiliğinde görülmüştür. Yine Türk ve Kürt kimliklerini birbirini dışlayan kategoriler olarak kodlayan bu

yaklaşım, örneğin bugün özellikle HDP çizgisindeki siyaset bu söylemi benimserken hem Türk hem Kürt olunamayacağını, dolayısıyla anadili Kürtçe olan Türk vatandaşlarının Türk ulusal kimliği içinde görülemeyeceğini iddia etmektedir. “Türk değil Kürt”, ya da “Türkiyeli Kürt” olarak ifade bulan bu tepkisel kimlik inşası cumhuriyetin ilk yüzyılında çözülememiş bir mesele olarak halen önümüzde durmaktadır.

Öte yandan Orta Asya Türklerinden Azerbaycan Türklerine, KKTC Türklerinden Irak ve Suriye Türkmenlerine, Balkan Türklerinden Avrupa’daki Türk diasporasına kadar geniş kesimler üzerinde de Türk milli kimliğinin neresinde oldukları sorusu üzerinde bir mutabakata varılamamıştır. Türkiye Yüzyılı bir yandan geçmişten bugüne kalan bu meseleleri cevap bulmak, bir yandan da zamanla ortaya çıkacak yeni meydan okumalar ve milli kimliğe alternatif yeni cevaplara karşı milli kimlik sorusu üzerinde düşünmeye ve proje geliştirmeye devam etmektedir. Ana sorunsalı Kürtleri dışarıda bırakmayan bir Türk milli kimliği inşası olan bu yaklaşım 20 yılı aşkındır devam eden AK Parti hükümetleri tarafından “yerli ve milli” olmak üzerinden sürdürülmektedir.

Bu yeni milli kimlik yaklaşımı öncelikle milli kimliği cumhuriyet sonrası Türkiye ile sınırlı tutmakta, yahut 1930’lu yıllarda Reşit Galip çevresi tarafından savunulduğu gibi Osmanlı’yı bypass ederek bir tarih miti etrafında şekillenmemektedir. Osmanlı tecrübesini de içine alacak şekilde geriye giden bu yaklaşım Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ifadesiyle “Türkiye’nin ve Türk Milletinin asırlardır devam eden beka sorunu” ile ilgilidir (T.C. Cumhurbaşkanlığı 2017). “Tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet” şiarını temel prensipleri olarak açıklayan Erdoğan bu prensipleri

kurmay subayların mezuniyet töreninde ordu bürokrasisi önünde de (T.C. Millî Savunma Bakanlığı 2023) Diyarbakır’da Selahaddin Eyyubi Camii açılış töreninde Kürt vatandaşlar önünde de (Diyaret İşleri Başkanlığı 2023) aynı şekilde tekrar etmektedir. Bu temel prensiple siyasal birliktelik ifade eden bayrak, vatan ve devlet vurgularıyla literatürde vatanseverlik olarak adlandırılacak siyasal bir milliyetçilik türüne yakın görünmekte, kültüralist milliyetçilik formundan farklılaşmaktadır. Brubaker’ın sınıflandırmasına göre Fransız-Alman vatandaşlık stereotiplerinden Fransız türüne yakın duran bu yaklaşım yine de kültüralist çağrışımları toptan reddetmemektedir. Ülke içindeki farklı etnik gruplara mensup vatandaşları ortak bir ulusal kimlik altında birleştirmek ve yurtdışındaki Türk toplumlarıyla kültürel yakınlığı pekiştirerek ekonomik ve siyasi avantajlar sağlamak gibi rasyonel gerekçelere dayansa da bu işlevsel milliyetçilik türü kültürel dayanaklardan kopuk olamaz. Zira milli kimlik sadece bir kimlik kartından yahut ortak çıkar belirleme sürecinden ibaret değildir; ortak bir bilinç ve hissedişe gereksinim duyar. Bu ortak zemini ortak kültürde arayanlar için cevap “yerli ve milli” olmaktadır. Bu sebeple bugün Kürt olarak tanınan Selahaddin Eyyubi’den El Cezeri’ye kadar pek çok isim de “yerli ve millilik” içerisinde kodlanarak yeni milli kimlik inşa sürecinin parçası olabilmektedir.

“Tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet” şiarıyla “yerli ve milli” olarak kodlanan bu yeni Türk milliyetçiliği ışığında yurtdışındaki Türk toplumlarla ilişkiler devletler düzeyinde yeni ismiyle Türk Devletleri Teşkilatı ile toplumlar düzeyinde ise AK Parti hükümetleri döneminde faaliyetleri etkinleştirilen Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile sürdürülmektedir. Maarif Vakfı’ndan

Diyanet İşleri Başkanlığı'na pek çok resmi ve yarı-resmi kurum ve kuruluş Türk dünyası özelinde kültürel entegrasyon çabalarında bulunmakta, askeri işbirliğinden iletişim kanallarının etkinleştirilmesine dair pek çok alanda entegrasyon yolunda adımlar atılmaktadır. Türkiye içindeyse farklı etnik toplulukları kuşatabilmek adına “tek dil” ve “tek din” ifadeleri kullanılmamakta, “Tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet” ile yetinilmektedir. Ne var ki söylenmese de millet tanımının içine dâhil olan her vatandaşın Türkçe konuşabilmesi gerekliliğine yönelik bir vurgu da söz konusudur. Nitekim, Kürtçe seçmeli ders uygulamaları, enstitüleri, dil kursları ve yayıncılık konusunda yasaklar kaldırılmış ancak zorunlu eğitim halen Türkçe olarak verilmektedir. Buradaki temel endişe noktası farklı anadillerde verilecek zorunlu eğitimin ülkeyi birbirini anlamayan topluluklara, dolayısıyla çok uluslu bir yapıya dönüştüreceği fikridir. Hakeza, “tek din” ibaresi de söz konusu şiar da yer bulmasa da AK Parti'nin muhafazakâr toplumsal po-

litikaları tabii olarak İslami değerleri önelemekte ve milli kimlik inşasında İslami kültür öğelerine öncelik vermektedir. Bu durum AK Parti'nin erken yıllarından bugüne değişmeyen bir sabitidir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, henüz başbakan iken “dinin üst kimlik değil, Türkiye'nin çimentosu olduğunu” söylemiş, “Türkiye’de 30’a yakın etnik unsur” var iken ülkenin yüzde 99’unun Müslüman olduğunu vurgulamıştır: “yüzde 99’u Müslüman bir ülke Türkiye’de din bir çimentodur” (Hürriyet 2005).

Sonuç yerine

AK Parti, Türkiye Yüzyılı olarak adlandırdığı Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci yüzyılına girerken ilk yüzyıldan tevarüs eden temel ve sistemik sorunları çözme amacını taşımaktadır. Bu sorunların başlıcalarından biri çeşitli meydan okumalara maruz kalmış ve bu sebeple amacına tam olarak ulaşamamış olan Cumhuriyet'in milli kimlik inşasıdır. Kürtler başta olmak üzere Türkiye'deki farklı

etnik unsurları ortak bir milli kimlik altında buluşturmak, öte yandan yurtdışındaki Türk devlet ve toplumlarıyla işbirliği ve entegrasyona zemin hazırlayabilmek bu yeni milli kimlik inşa projesinin temel iki amacıdır. Bu amaçlara ulaşabilmek adına işlevsel milliyetçilik yaklaşımı öne çıkmakta ancak bu rasyonel yaklaşım tümüyle kültürden arındırılmak bir yana, ortak bir kültürel zemin üzerine inşa edilmektedir. Türkiye içindeki farklı etnik toplulukları ortak bir milli kimlik altında birleştirebilmek adına “Osmanlı” ve “İslam” AK Parti’nin muhafazakâr kökeni itibarıyla etkin ve inandırıcı şekilde kullanılabildiği ortak kültür ve tarih referanslarıdır. Yurtdışındaki Türk toplumlarıyla işbirliği ve entegrasyon çabaları ise daha çok liderler diplomasisi ve bu diplomasi üzerine bina edilen Türk Devletleri Teşkilatı gibi örgütlenmeler üzerinden kurumsallaştırılmaya çalışılmaktadır. Böylelikle milli kimlik inşasında Osmanlı ve İslam referanslarını dışlayan, etnik farklılıkları yok sayan, katı seküler ve etnik bir milliyetçilik yerine AK Parti’nin muhafazakâr siyasi kimliğiyle uyumlu muhafazakâr bir milliyetçilik inşa edilmektedir.

Kaynakça:

Akçura, Yusuf. 1976. *Üç Tarz-ı Siyaset*. Türk Tarih Kurumu.

Akdoğan, Yalçın. 2003. *Muhafazakar Demokrasi*. Ak Parti.

Anadolu Ajansı. 2006. “Başbakan Erdoğan’ın Konuşması.” 2006. <https://www.aa.com.tr/tr/arsiv/basbakan-erdoganin-konusmasi/428390>.

Diyanet İşleri Başkanlığı. 2023. “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Diyarbakır’da Selahattin Eyyubi Cami-

i’nin Açılışını Gerçekleştirdi.” 2023. <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Content/PrintDetail/35388>.

Gellner, Ernest. 2008. *Nations and Nationalism*. Cornell University Press.

Gökalp, Ziya. 2019. *Türkçülüğün Esasları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Hürriyet. 2004. “Erdoğan: Din üzerinden siyasete karşıyız,” January 10, 2004, sec. gündem. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-din-uzerinden-siyasete-karsiyiz-38556005>.

———. 2005. “Erdoğan: Din Türkiye’nin Çimentosudur - Son Dakika Haberleri.” 2005. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-din-turkiye-nin-cimentosudur-3634007>.

Kadıoğlu, Ahmet Selim. 2020. “Türk-İslam Sentezi’nin Oluşum ve Gelişim Süreci.” *OPUS International Journal of Society Researches* 16 (27): 813–34.

Resmi Gazete. 2003. “Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN Tarafından TBMM’ne Sunulan 59’uncu Hükümet Programı.” March 23, 2003. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/03/20030324.htm>.

Tajfel, Henri, and John C. Turner. 2004. “The Social Identity Theory of Intergroup Behavior.” *In Political Psychology*, 276–93. Psychology Press.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. 2017. “Tek Millet, Tek Bayrak, Tek Vatan, Tek Devlet İçin Evet.” 2017. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/70982/tek-millet-tek-bayrak-tek-vatan-tek-devlet-icin-evet>.

T.C. Millî Savunma Bakanlığı. 2023. “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Millî Savunma Üniversitesi Mezuniyet Töreni Konuşması.” *Twitter*. <https://twitter.com/tcsavunma/status/1677351886674960385>.

Prof. Dr. Saleh Sultansoy

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası, Fizika İnstitutu, Bakı, Azərbaycan
ATLAS, LHeC & FCC Collaborations, CERN

Türkiye Yüzyılı'nda **Bilim Teknoloji**

“Göklerde ve Yerde nice ayetler vardır.

Ve onlar, o ayetlerden yüz çevirerek yanından geçerler.”

Yusuf suresi, 105.ayet

“De ki: "Göklerde ve yerde ne var? Bir bakıverin."

İman etmeyen bir topluluğa apaçık Ayetler ve uyarmalar bir şey sağlamaz.”

Yunus suresi, 101.ayet

ÖNSÖZ

Hızlı ve sürekli kalkınmanın temelinde doğru belirlenmiş Bilim ve Teknoloji stratejisi yatmaktadır. Gelişmiş ülkelerin AR-GE altyapıları incelendiğinde üç model öne çıkıyor:

- Anglosakson modeli (en etkin örnek ABD),
- Kıta Avrupası modeli (en etkin örnek Almanya),
- Uzak Doğu modeli (en etkin örnek Japonya).

Tüm modellerin ortak özelliğini öncelikli araştırma alanlarını ve stratejik teknolojileri içeren Ulusal Laboratuvarlar Sistemi oluşturuyor. Uzak Doğu modelinde bu sistem Bilim Kenti şeklindedir (Japonya'da Tsukuba Bilim Kenti, Güney Kore'de Daejeon Bilim Kenti).

Stratejik teknolojiler arasında Parçacık Hızlandırıcıları istisnai öneme sahiptir. ABD'de 7 (FNAL, SLAC, BNL, JLab, ORNL, ANL, LANL), Almanya'da

4 (DESY, BESSY, ANKA, GSI), Japonya'da 4 (KEK, RIKEN, Spring-8, J-PARC), İngiltere, Fransa, G.Kore, Rusya, Çin, Hindistan'ın hepsinde birkaç tane Ulusal Hızlandırıcı Laboratuvarı mevcuttur.

Gelişmiş ülkelerin AR-GE altyapıları irdelendikten sonra Türkiye ve Türk Dünyası için öneriler sunulacaktır. Türk Bilim Kenti (Ankara Temel Araştırmalar Merkezi) ve Türk Hızlandırıcı Kompleksi (Turkish Accelerator Complex – TAC projesi) ile ilgili genel bilgiler verilecektir.

1. Giriş: En Stratejik STRATEJİ

Muasıır medeniyet seviyesinin temelinde doğru belirlenmiş, etkin Bilim ve Teknoloji stratejisi yatıyor. Anglosaksonların ve genel olarak Batı'nın yükselişinin asıl nedeni son yüzyıllarda bilim ve dolayısıyla teknoloji alanlarında gerçekleştirdikleri atılımdır. Japonya ve Güney Kore bu atılımı 15 yılda başardı!

1960 yılında kişi başına Gayri Safi Milli Hasılası bizden az olan Japonya 2020 yılında bizim 4.7 katımıza (3 kat az olan Güney Kore ise 3.7 katımıza) ulaşmıştır. 1990'ların başında Çin'in kişi başına GSMH'sı Türkiye'nin beşte biri idi, bugün 1.5 katına çıkmıştır. Aşıkâr görünen bu değişimin nedeni İlim-İrfan'ın ayrılmaz parçası olan Doğa Bilimlerine (Göklerdeki ve Yerdeki Ayetlere) yaklaşım farkıdır.

Tarih boyunca Bilim ve Teknolojide önde olan toplumlar dünyayı yönetmiştir. İslam Rönesansı'nın temeli müminlere düşünmeyi ve ilim yapmayı emreden yüzlerce ayetin doğru anlaşılmasına dayanıyor. Maalesef, 11. yüzyılda kısmen ve 16. yüzyılın sonundan itibaren tamamen Göklerde ve Yerde var olan nice Ayetlerden yüz çevirdik... (16. yüzyılın sonunda dünyanın en büyük gözlemevi olan İstanbul Rasathanesini yok etmekle yetinmeyip, doğa bilimlerini medrese eğitiminden çıkardık.)

2. Bir Yüzde Var Faizlerden İçeri

Burada bahsedeceğim yüzde banka faizi değil, it-halatın ihracatı karşılama faizi de değil, tefeci faizi

hiç değil. Bu yüzde tüm faizlerin oluşmasında istisnai etkiye sahiptir.

2.1. Ar-Ge Harcamaları

Aşağıdaki Tabloda Türkiye, Japonya, G. Kore ve İsrail'in kişi başına gayri-safi milli hasılası ve AR-GE harcamaları karşılaştırılmıştır.

Ülke	Kişi Başına GSMH (US \$)		Ar-Ge/ GSMH 2020 (DB)	Kişi Başına Ar-Ge (US \$) 2020
	1960 (DB)	2020 (DB)		
Türkiye	510	8.560	%1.1	94
Japonya	480	39.990	%3.26	1300
G. Kore	160	31.720	%4.81	1500
İsrail	1230	44,850	%5.44	2400
Dünya	450	10,900	%2.6	280

Giriş kısmında da bahsettiğimiz üzere; 1960 yılında kişi başına Gayri Safi Milli Hasılası bizden az olan Japonya bu gün bizim 4.7 katımıza, 3 kat az olan Güney Kore ise 3.7 katımıza ulaşmıştır. Bunun nedeni tablonun son iki sütunundaki verilerden açıkça anlaşılabilir. Türkiye'nin kişi başına

Ar-Ge harcamaları Dünya ortalamasının bile üç kat altındadır.

Dünya standartlarına göre Ar-Ge harcamalarının eşik değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

AR-GE/GSMH	Asgari (minimum)	Azami (optimum)
1970'ler	%1	> %2
2010'lar	%2	> %3

Görüldüğü gibi Türkiye 1970'lerin asgari değerine (%1) son yıllarda ulaşabilmiştir. Hatırlatalım ki, 2002 yılında Türkiye'nin Ar-Ge harcamaları %0.3 seviyesinde idi. Bu harcamaların üç katına çıkması savunma sanayimiz başta olmak üzere teknoloji atılımımızın temelini oluşturmuştur. Fakat bu yeterli değildir, çünkü ekonomik sistemin sürdürülebilir olması için eşik değerin (%2) üzerine çıkmanız gerekiyor.

2.2. BTYK kararı

Yukarıda bahsedilenler göz önünde tutularak 8 Eylül 2004 tarihinde yapılan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu 10'uncu toplantısında Ar-Ge harcamalarımızın GSYİH içindeki payının 2010 yılına kadar %2'ye yükseltilmesi karara bağlanmıştır:

“Ülkemizdeki Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payının 2010 yılına kadar %2'ye yükseltilmesi için gerekli ek kamu kaynaklarının 2005 yılı bütçesi ile başlamak üzere tahsis edilmesine karar verilmiştir.” (Resmi Gazete, 22 Ekim 2004 – Sayı: 25621, sayfa 20)

Bu karar uygulansaydı, eşik değere 2010 yılında ulaşacaktık ve Cumhuriyetimizin 100. yılında azami değeri (%3) yakalamış olacaktık. Bu sayede muasır medeniyet seviyesinde Ar-Ge altyapısı

kurarak küresel ekonomik krizin etkilerini hafifletebilirdik. En üst düzeyde kabul edilen kararların uygulanmamasının nedenleri irdelenmelidir.

2.3. Temel Araştırmaların Önemi

AR-GE sistemi üç ana kısımdan oluşuyor: Temel araştırmalar, uygulamalı araştırmalar ve İnovasyon. Gelişmiş ülkelerde bu kısımlara toplam AR-GE harcamalarında ayrılan paylar sırasıyla %15-20, %20-25 ve %55-65 civarındadır (Güney Kore %18, %18 ve %64). Temel araştırmaların finansmanı kamu (devlet) tarafından, uygulamalı araştırmaların finansmanı yarı-yarıya kamu ve özel sektör, inovasyon finansmanının ise ağırlıklı olarak özel sektör tarafından sağlanmaktadır.

Burada Temel araştırmaların, yani Göklerde ve Yerde var olan Ayetlerin, önemini vurgulamam gerekiyor. Aslında kutsal kitabımızda bu mevzu çok net bir şekilde vurgulanmıştır: Bakara 164, Yunus 6, Yunus 101 ve 105, Casiye 3 ve 13, Rum 25, Ankebüt 44, Âli İmran 190-191. Bu bakımdan Türkiye'de temel bilimlere olan duyarsızlığı anlamak mümkün değil. Gençlerimizin temel bilim bölümlerini seçememesinin ana nedeni istihdam problemidir. Bu problemin çözümü Ulusal Laboratuvar Sistemimizi kurmamıza ve Temel araştırmalara azami bütçe ayırmamıza bağlıdır.

3. Gelişmiş Ülkelerin Ar-Ge Modelleri

Gelişmiş ülkelerin AR-GE altyapılarını irdelersek üç ana model ortaya çıkıyor: Anglosakson modeli (en etkin örneği ABD), Kıta Avrupası modeli (en etkin örneği Almanya) ve Uzak Doğu modeli (en etkin örnekler Japonya ve Güney Kore). Son modelin özelliği kalkınmayı kısa sürede (15-20 yıl) sağlamasıdır.

Konu bazında baktığımız zaman 21. yüzyılın çehresini belirleyecek:

- ~ 10 stratejik (kritik, jenerik) teknoloji,
- ~ 10 öncelikli (temel) araştırma alanı,
- ~ 250 alt-alan saptanmıştır.

Tüm modellerin ortak özelliği:

◊ Stratejik teknolojiler ve temel araştırma alanlarının hepsinde binlerce bilim insanının çalıştığı en azından birer ulusal araştırma merkezi (laboratuvarı, enstitüsü, kurumu)

◊ Alt-alanların hepsinde yüzlerce çalışanı olan orta çaplı araştırma merkezleri

gelişmiş ülkelerin her birinde kurulmuştur.

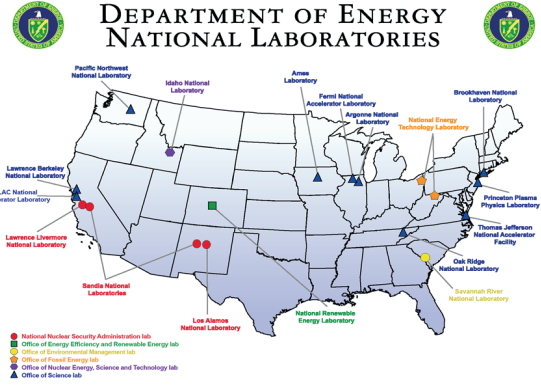
Aşağıdaki tabloda bu laboratuvarların bağlı olduğu (veya finansmanını sağlayan) kurumlar belirtilmiştir.

Ülkeler	Ulusal Laboratuvarlar Sistemi	Alt-alan Laboratuvarları
ABD	DOE (Enerji Bakanlığı)	NSF vb
Almanya	Von Helmholtz Association	Max Planck Society
Japonya	Tsukuba Science City	JSPS vb
Türkiye	-	TÜBİTAK

3.1. Ulusal Laboratuvarlar Sistemi

AR-GE'ye ayrılan harcamalar kadar bu harcamaların etkin bir şekilde yapılması da çok önemlidir. Burada tüm gelişmiş ülkelerin sahip olduğu Ulusal Araştırma Laboratuvarlar Sistemi ile ilgili bazı bilgiler aktarıyorum.

Yukarıda belirttiğim gibi ABD'de Ulusal Laboratuvarların çoğu Enerji Bakanlığı'na bağlıdır. Bunlardan 7'si doğrudan Hızlandırıcı Laboratuvarıdır.

Almanya'nın Ulusal Araştırma Laboratuvarları aşağıdaki resimde gösterilmiştir. Bunlardan 4'ü doğrudan Hızlandırıcı Laboratuvarıdır.

3.2. Uzakdoğu Modelinin Ana Eksenini: Bilim Kentleri

Uzak Doğu modelinin ana eksenini (Axis Mundi) Bilim Kentleri oluşturuyor. Yukarıda bahsettiğimiz

ulusal ve alt-alan laboratuvarlarının çoğu Japonya'da Tsukuba, Güney Kore'de Daedeok bilim kentlerinde kurulmuştur.

Japonya Tsukuba Bilim Kentini 1964 yılında kuruyor, 1970'ler Japon mucizesi.

Güney Kore Daedeok Bilim Kentini 1973 yılında kuruyor, 1980'ler Kore mucizesi.

İlk Türk Bilim Kenti (Ankara Temel Araştırmalar Merkezi - ATAM) projesi 1994 yılında önerildi ve ilgili Kanun Tasarısı TBMM'ne sunuldu...

4. Ne Yapmalı?

Bu bölümde Türkiye ve Türk Dünyasında Ar-Ge atılımı gerçekleştirmemiz için elzem olduğunu düşündüğümüz hususlar sıralanmıştır. Bunun için Türk Devletleri Teşkilatı himayesinde Bilim ve Teknoloji Üst Kurulu oluşturulmalıdır.

4.1. Ar-Ge harcamaları

Bu mevzuda 2004 yılında itibaren alınan BTYK kararlarının neden uygulanmadığı irdelenmelidir. Maalesef, 2023 yılında Türkiye'nin Ar-Ge harcamalarını GSYİH'nın %3'üne ulaştırma hedefini gerçekleştiremedik. Önümüzdeki 15 yılda gelişmiş ülkeler arasında yer almak istiyorsak Ar-Ge

harcamalarımızı hızla artırmalıyız. Bu amaca yönelik aşağıdaki tabloda verilen rakamları tutturmalıyız.

	Mevcut	2025	2030	2035	2040
Türkiye	%1.1	1.5	2	3	4
Türk Cumhuriyetleri	< %0.2	0.4	1	2	3

Eklenen bütçenin %10'u Türk Bilim Kentinin kuruluşuna ayrılırsa, 2030 yılında yolun yarısını kat etmiş oluruz. Hatırlatalım ki, Japonya ve Güney Kore, Tsukuba ve Daedeok bilim kentlerini kurarak, bilim ve teknoloji atılımlarını 15 yılda gerçekleştirdiler.

Ar-Ge harcamalarının en az %5'i Türk dünyasının ortak projelerine (Avrupa Birliği Çerçeve Programları benzeri) ayrılmalıdır.

4.2. Ar-Ge altyapısı ve modelleri

Gelişmiş ülkelerin Ar-Ge altyapıları ile ilgili genel bilgileri 3. bölümde sunmuştuk. Bu altyapılar %90 oranında örtüşmektedir ve bu kısım Türk Dünyasında da kurulmalıdır. Kalan %10'luk kısım ise bizim coğrafyaya uygun şekilde seçilebilir.

Türkiye için Japonya, Almanya ve ABD modellerinin sentezi uygulanabilir. Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan için Norveç, İsrail ve Hollanda modellerinin sentezi; Özbekistan için Güney Kore ve Tayvan modellerinin sentezi, Kırgızistan için İsveçre modeli seçilebilir.

4.3. Türk Bilim Kenti projesi

Türk Bilim Kenti (Ankara Temel Araştırmalar Merkezi) projesi 1993-1994 yıllarında Ankara

Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi öğretim üyelerinden oluşan 18 kişilik bir grup tarafından gelişmiş ülkelerdeki durum incelenerek hazırlandı. 1994 yılı sonunda proje TBMM'ne sunuldu ve ilgili Kanun tasarısı gündemin 2. sırasına kadar yükseldi. Maalesef, erken seçimden dolayı proje rafa kaldırıldı.

Projesi çerçevesinde isimleri aşağıda verilen ulusal araştırma enstitülerinin kurulması önerilmişti:

1. Yüksek Enerji Fiziği
2. Termonükleer Füzyon
3. Yüksek Sıcaklık Süperiletkenliği
4. Atom ve Molekül Fiziği (Lazeler ve Spektroskopi)
5. Bilişim Teknolojileri
6. Moleküler Biyoloji
7. Biyoteknoloji
8. Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları
9. Lineer Olmayan Çalışmalar
10. Jeolojik Sistemler
11. Uzay Araştırmaları
12. Yeni Malzemeler
13. Polimer Araştırmaları
14. Biyosistemler ve Çevre Bilimi
15. Optoelektronik
16. Nükleer Teknoloji
17. Ergonomi (İnsan Mühendisliği)

Bu listeyi son 30 yılın gelişmelerini göz önünde tutarak güncelleyip, Türk Bilim Kenti projesini Türk Devletleri Teşkilatının gündemine taşımamız.

4.4. Türk Hızlandırıcı Kompleksi projesi

Ulusal Yüksek Enerji Fiziği (YEF) merkezinin kurulması fikri Eylül 1991'de Prof. Dr. Engin Arık ve Prof. Dr. Asim Barut ile Bodrum'da düzenlenen Uluslararası Yaz Okulu esnasında yaptığımız sohbet sırasında doğdu. Aynı yılın Kasım ayında KEK'te (Japonya) düzenlenen Uluslararası YEF konferansında, Ankara yakınlarında kurulacak ulusal merkezimizin mutlaka KEK benzeri bir hızlandırıcı kompleksine sahip olması gerektiğini düşündüm. Bu kompleks bir taraftan çeşitli hızlandırıcı teknolojileri içermeli, diğer taraftan ise hem temel, hem de uygulamalı araştırmalar yapmaya imkan sağlamalıydı. İstenen özellikleri taşıyan linak-halka tipli charm-tau fabrikası projesi ile ilgili ilk bildiri 1992 yılında düzenlenen Türk Fizik Derneği kongresinde sunuldu ve 1993 yılında Türk Fizik Dergisi'nde yayınlandı.

TAC projesi 1997 yılından itibaren DPT (2011-2018 yıllarında Kalkınma Bakanlığı, günümüzde Cumhurbaşkanlığına bağlı Strateji ve

Bu kompleks bir taraftan çeşitli hızlandırıcı teknolojileri içermeli, diğer taraftan ise hem temel, hem de uygulamalı araştırmalar yapmaya imkan sağlamalıydı.

Bütçe Başkanlığı) desteği ile sürdürülmektedir. 1997-2000 yıllarını kapsayan ilk aşamada Hızlandırıcı teknolojilerinin gelişmiş ülkelerdeki hali irdelenerek Türkiye’de yapılması gerekenler belirlendi. İkinci aşamada (2002-2005) TAC projesinin genel tasarım raporu hazırlandı. Bu aşamada TAC projesi temel parçacık fiziğine yönelik Linak-Halka tipli Super-Charm Fabrikası, pozitron halkası temelinde sinkrotron ışınımı kaynağını, linak bazlı serbest elektron lazerini ve GeV enerjili proton hızlandırıcısını içeriyordu. Bunlardan birincisi “Maddenin kudret-i zerriyesinin” (bak Mehmet Akif Ersoy, SAFAHAT 6. kitap, Asım) ülkemizde de incelenmesi bakımından, sonuncusu ise Toryumun enerji kaynağı olarak kullanılması bakımından istisnai öneme sahiptir.

Bu proje stratejik teknolojiler ile ilgili ilk Türk Dünyası ortak laboratuvarı olarak Türk Devletleri Teşkilatı’nın gündemine alınabilir.

4.5. Diğer öneriler

7’den 77’ye Bilim: bu bakımdan son yıllarda farklı illerimizde kurulan Bilim Merkezleri büyük öneme sahiptir. Buna ilaveten tüm bilim alanlarında farklı yaş ve eğitim düzeyine hitap eden kitaplar yayınlamalıyız. Yabancı dillerde yayınlanan kaliteli kitapları Türkçeye çevirmeliyiz. Çocuklar için çizgi filmleri çok yararlı olur. Türk ve İslam âlimlerinin hayatı ile ilgili belgeseller toplumun ilim-irfana yönlendirilmesinde faydalı olur. Bu görevi TÜBİTAK ve Milli Eğitim Bakanlığı üstlenmelidir.

Türkçe Bilim Terminolojisi: Bilim ve teknolojinin çeşitli alanlarında kullanılan terimlerin birçoğunu Türkçeleştirmek yararlı olur (aşırıya varmak şartıyla!). Bunu yaparken tüm Türk lehçeleri dikkate alınmalıdır.

Bilim Tarihi Dersi: Lise ve üniversitelerde oku-

tulacak bu derste, Sümer döneminden itibaren Türk dünyasının ve 7. yüzyıldan itibaren İslam dünyasında bilim ve teknolojinin gelişmesine katkıları vurgulanmalıdır. Bu sayede gençlerimizin ilme yönelmesini ve özgüvene sahip olmasını sağlayabiliriz.

Asım'ın nesli: “maddenin kudret-i zerriyesi”ni umursamayanlar Asımın nesli olamaz. Mehmet Akif Ersoy’u, İsmail Bey (Gaspıralı’yı) ve diğer büyüklerimizi doğru anlayıp yeni kuşaklara anlatmalıyız.

SONSÖZ

Türkiye'nin asıl görevi yeni bir Türk-İslam Rönesansı'nı başlatmaktır. Bunun için ivedilikle (gelişmiş ülkelerin Ar-Ge altyapısını göz önünde tutarak) etkin bir Bilim ve Teknoloji Stratejisi hazırlayıp hayata geçirmeliyiz. İlim-İrfan'ın bizim coğrafyada yaygınlaşması için azami gayret sarf etmeliyiz. Bunu yaparsak Türk-İslam âleminin (ve genelde İnsanlığın) huzur ve refaha kavuşmasını sağlayabiliriz.

Yeter ki Göklerdeki ve Yerdeki Ayetlerden yüz çevirmeyelim!

KAYNAKÇA

Ord. Prof. Dr. Aydın SAYILI, “Bilim, Kültür ve Uygarlık Açısından Tarihimiz”, Türk Bilim Politikası 1983-2003, T.C. Devlet Bakanlığı, Ekim 1983.

Ord. Prof. Dr. Fuat SEZGİN, “İslam Uygarlığında Mimari, Geometri, Fizik, Kimya, Tıp”, Boyut Yayın Grubu, 2012.

Prof. Dr. Muhammet Abdus SALAM, “Highlights of Science for Turkey”, in “Renaissance of Sciences in Islamic Countries”, World Scientific Publishing Company, 1994.

ABD Ulusal Lab sistemi: <https://www.energy.gov/science/office-science-national-laboratories>

Almanya Ulusal Lab sistemi: <https://www.helmholtz.de/en/about-us/helmholtz-centers/>

Tsukuba Bilim Kenti: https://www.tsukuba-network.jp/english/index_en.html

Daedeok Bilim Kenti: https://oak.go.kr/central/journallist/journaldetail.do?article_seq=11821

S. Sultansoy, “Türk Dünyasının kalkınmasında Bilim ve Teknoloji işbirliğinin önemi”, 1.Türk Devlet ve Topluluklar Kurultayı, 21-23 Mart 1993, Antalya, Türkiye.

S. Sultansoy, “Türk Dünyasının kalkınmasında Bilim ve Teknoloji işbirliğinin önemi”, Onuncu Türk Devlet ve Topluluklar Kurultayı, 18-20 Eylül 2006, Antalya, Türkiye.

S. Sultansoy, “Türk Dünyası Bilim ve Teknolojinin Neresinde?”, Dünya Türk Forumu, 2010: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/4439/turk_dunyasi_bilim_ve_teknolojinin_neresinde

S. Sultansoy, “En Stratejik STRATEJİ: Gelişmiş Ülkelerin Ar-Ge Altyapısı ve Türk Dünyası için Öneriler”, Türkiye Bilimler Akademisi konferansı, 21 Ekim 2015, Ankara. http://video.tuba.gov.tr/?page_id=1153

S. Sultansoy, “İlimde Birlik Veya 21.Yüzyılda Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak”, I. Uluslararası Türk Dünyası Mühendislik Ve Fen Bilimleri Kongresi, 7-10 Aralık 2017, Antalya.

Türkiye'nin Enerjide Gelecek Stratejisi

İnsanlık tarihinin en önemli evrenlerinden biri, enerji kaynaklarının keşfi ve kullanımı sürecidir. Enerji kaynakları, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana yaşamımızı şekillendiren önemli bir unsur olmuştur. İnsanlar, tarih boyunca enerji sağlamak için doğal kaynakları kullanmışlardır. İlk enerji kaynaklarından biri olan odun, ısınma ve pişirme gibi temel enerji ihtiyaçlarını karşılamak için yaygın olarak kullanılmıştır. Ayrıca su gücü de eski çağlardan beri kullanılan bir enerji kaynağıdır.

Önemli bir enerji kaynağı olan kömür ilk çağlarda ısınma amaçlı olarak kullanılmış sonraki çağlarda ise ısınmanın yanında tuğla, cam, seramik, sabun kaynatma, kireç yakma, dövme, damıtma ve mayalama gibi pek çok endüstride kullanılmıştır. Ancak asıl önemi sanayi devrimi sırasında kömürün demir-çelik endüstrisinde kullanılması ve buhar makinesinin kullanılmaya başlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminin başlangıcıyla birlikte kömür, enerji üretiminde önemli bir rol oynamaya başlamış; buhar gücüyle çalışan makinelerin ve fabrikaların enerji ihtiyacını karşılamak için kullanılmıştır.

En çok kullanılan enerji kaynaklarından biri olan petrol; antik mısırdaki mumyalamada, Pers tabletlerine göre aydınlatma ve ilaç yapımında, Herodot'un söylemine göre Babil kulesinin inşasında, Bizans'ın rum ateşinin yapımında kullanıldığı bilinmektedir. Modern anlamda kullanımı ise 19. yüzyılda başlamıştır. ABD'de Drake Kuyusu'nun

açılmasıyla petrolün ticari değeri anlaşılmıştır. Başlangıçta aydınlatma amacıyla kullanılan petrolün, makinelerde etkin olarak kullanımıyla endüstriyel gelişmelerle birlikte 'içten yanmalı motor'ların icadıyla gerçekleşmiştir. Petrol, ulaşım sektöründe önemli bir yakıt kaynağı olarak bugün hala yaygın olarak kullanılmaktadır.

Temiz enerji kaynağı olarak bilinen doğalgaz, tarih boyunca ısıtma, aydınlatma ve enerji üretimi gibi çeşitli amaçlar için kullanılmıştır. 18. yüzyılın ortalarında, Londra'da doğal gazla aydınlatılan ilk sokak lambasının kurulmasıyla doğal gazın modern kullanımı başlamıştır. Bu dönemde doğal gazın yanma özelliklerinin daha iyi anlaşılması, gaz ocakları ve ısıtma sistemleri gibi yeni teknolojilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kömür ve petrole göre daha az sera gazı oluşturan ve daha temiz bir enerji kaynağı olan doğal gaz 20. yüzyılda, elektrik üretimi, endüstriyel süreçler ve ev ısıtması gibi birçok alanda yaygın olarak kullanılmıştır. Ayrıca, doğal gaz, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş sürecinde geçiş yakıtı olarak da görülmektedir.

İlk kez 20. yüzyılın başlarında Albert Einstein'ın ünlü $E=mc^2$ denklemiyle teorik olarak öngörülen nükleer enerji, 1938 yılında Otto Hahn ve Fritz Strassmann tarafından nükleer fisyonun keşfedilmesiyle ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında silah olarak kullanılan ve yıkıcı etkileri olan (Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atılması) nükleer enerji, savaştan sonra barışçıl amaçlarla

kullanılmaya başlanmıştır. İlk ticari nükleer enerji santrali, 1954 yılında Sovyetler Birliği'nde faaliyete geçmiş daha sonra, diğer ülkelerde de nükleer enerji santralleri inşa edilmiştir. Çernobil Nükleer Santrali'nin 1986'daki patlaması ve Fukushima Daiichi Nükleer Santrali'nin 2011'deki deprem ve tsunamiden etkilenmesi, nükleer enerji teknolojisinin geliştirilmesi ve güvenlik önlemlerinin iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sınırlı olmayan; güneş, rüzgar, su ve biyokütle gibi sürekli olarak yenilenebilen doğal kaynaklardan elde edilen enerjiye yenilenebilir enerji denilmektedir. Antik çağlarda insanlar güneş enerjisiyle çalışan sistemler kullanarak ısınma ve aydınlatma sağlamakta, rüzgâr ve akarsulardan elde edilen mekanik enerjiyi kullanarak öğütme gibi çeşitli amaçlar için kullanmaktaydılar. Yenilenebilir enerjinin modern kullanımı ise endüstriyel devrimle birlikte hız kazanmıştır. 19. yüzyılın ortalarında suyun gücünü elektrik üretimi için kullanan hidroelektrik türbinler geliştirilmiştir. 20. yüzyılda güneş enerjisi teknolojileri geliştirilerek fotovoltaik güneş panelleri ile elektrik üretilmiştir. Gelişen

teknoloji ile birlikte rüzgâr türbinlerinin kapasitesi artmış ve önemli bir elektrik enerjisi kaynağı haline gelmiştir. Biyokütle enerjisi, organik atıklardan enerji üretmek için kullanılan bir başka yenilenebilir enerji kaynağı olmuştur. Yerkabuğunun çeşitli derinliklerindeki ısı gerek ısıtma gerekse elektrik üretimi için kullanılmakta ve jeotermal enerji kaynağı olarak adlandırılmaktadır.

Enerji kaynaklarının tarihi, insanlığın enerji ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli olarak yeni kaynaklar keşfettiği ve kullanımını geliştirdiği bir süreçtir. İlerleyen yıllarda, teknolojik gelişmeler ve enerji verimliliği ön planda olacak ve enerji kaynaklarının dönüşümü devam edecektir.

Enerji Haritaları ve Türkiye'nin Konumu

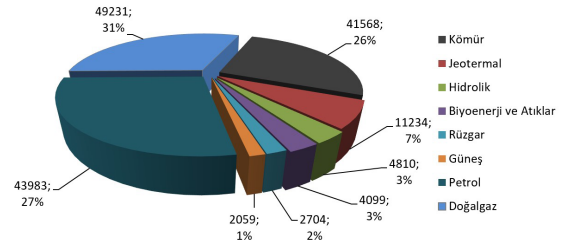
Türkiye, enerji kaynakları üreticisi ülkelerle tüketici ülkeler arasında stratejik bir coğrafi konumda bulunan ve köklü tarihi geçmişiyle zenginleşmiş bir ülkedir. Coğrafi konumu ve enerji kaynaklarına erişimi, Türkiye'yi enerji güvenliği açısından

önemli bir aktör haline getirmektedir. Son yüzyıl-da hızla artan nüfus, sanayide ileri teknoloji kul-lanımı ve ekonomik büyümenin enerji ihtiyacını giderek artırması, enerji politikalarının stratejik bir önem taşıdığı gerçeğini ortaya koymuştur. Enerji, Türkiye'nin ekonomik kalkınması, sanayileşmesi ve sosyal refahı için kritik bir itici güç haline gel-miştir.

Türkiye’de Birincil Enerji Arzı;

Birincil enerji, herhangi bir değişim ya da dönü-şüme uğramadan doğrudan doğal kaynaklardan toplanan enerjidir. İnsan yapımı dönüşüme tabi tutulan enerji ise ikincil enerjidir. Örneğin rüzgâr-dan elde edilen elektrik birincil enerji iken doğal-gazın çevrim santrallerinde elektriğe çevrilmesi ile elde edilen elektrik ikincil enerjidir. Birincil enerji kaynakları, fosil yakıtlar (petrol, kömür, doğal gaz), nükleer ve yenilenebilir enerjidir(Güneş, Rüzgâr, Jeotermal, Hidrolik, Dalga vb.). Farklı kaynakların enerjilerini ifade etmek ve karşılaştırmak için Ton Eşdeğer Petrol (TEP) birimi geliştirilmiştir. Bir TEP bir ton ham petrolün içerdiği enerji miktarını yani 41,868 gigajoule temsil etmektedir

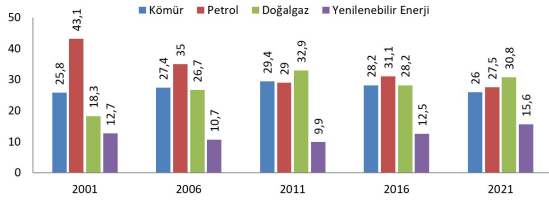
Türkiye’nin 2021 yılı birincil enerji arzı toplam 159,43 milyon TEP olarak gerçekleşmiştir(1). Birin-cil enerji arzının % 84’ü fosil yakıtlardan, % 16’sı ise yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilmiştir. Birincil enerji arzında 1. sırayı 49,23 milyon TEP ile doğalgaz, 2. sırayı 43,98 milyon TEP ile petrol, 3. sırayı 41,57 milyon TEP ile kömür almıştır. Bunları sırasıyla; 11,23 milyon TEP ile jeotermal, 4,81 mil-yon TEP ile hidrolik, 4,1 milyon TEP ile biyoenerji ve atıklar, 2,7 milyon TEP ile rüzgar ve 2,06 milyon TEP güneş takip etmektedir.

Şekil-1. 2021 Yılı Türkiye Birincil Enerji Arzı Kaynakların Miktar ve Payları(BinTEP) (1).

Birincil enerji arzının son 20 yılı incelendiğinde; 2001 yılında 73,49 milyon TEP olan toplam arzın 2021 yılında %217 artışla 159,43 milyon TEP oldu-ğu, kaynaklara göre inceleme yapıldığında; 2001 yılında 18,98 milyon TEP olan kömür arzının 2021 yılında %219 artışla 41,57 milyon TEP, 31,70 milyon TEP olan petrol arzının % 139 artışla 43,98 milyon TEP, 13,48 milyon TEP olan doğalgaz arzının % 365 artışla 49,231 milyon TEP, 9,33 milyon TEP olan yenilenebilir enerji arzının % 267 artışla 24,91 mil-yon TEP olduğu görülmektedir. Türkiye’nin 2001 yılı birincil enerji arzının kaynaklara göre dağılımı incelendiğinde; %43,1’inin petrolden, %25,8’inin kömürden, %18,3’ünün doğalgazdan, %12,7’sinin yenilenebilir enerjiden karşılandığı, 2021 yılında ise %29’unun doğalgazdan, %25,9’unun petrol-den, %24,5’inin kömürden, %14,7’sinin yenile-nebilir enerjiden karşılandığı görülmektedir. Do-ğalgaza olan talebin artmasının en büyük sebebi doğalgazın diğer fosil yakıtlardan daha temiz bir yakıt olması ve kullanımının da daha kolay olma-sıdır. Diğer dikkat çekici bir husus ise yenilenebilir enerji arzı artışının 2. sırada olmasıdır. Hatta son 5 yıla göre değerlendirme yapacak olursak yeni-lenebilir enerji arzı artışının %147 artışla 1. sırada olduğu görülmektedir. Yenilenebilir enerji arzında ki artışın başlıca sebepleri; enerji fiyatlarının yük-selmesi, güneş ve rüzgar enerjisi santrallerinin ku-rulum maliyetlerinin düşmesi, teşvik mekanizma-

larının geliştirilmesi, fosil yakıtlardan kaynaklanan emisyonların ücretlendirilmesidir.

Şekil-2. 2001-2021 Yılları arasında birincil enerji arzının kaynaklara göre dağılımı (%) (1).

Tablo 1. Türkiye Birincil Enerji Arzı İçinde Kaynakların Miktarı ile Arz ve Pay Değişimi

	2001	2006	2011	2016	2021	2002-2021	2016-2021
	Arz (BinTEP)	Arz (BinTEP)	Arz (BinTEP)	Arz (BinTEP)	Arz (BinTEP)	Arz Değişimi (%)	Arz Değişimi (%)
Kömür	18984	26452	32879	38358	41568	219	0.2
Petrol	31697	33829	32447	42204	43983	136	-15.6
Doğalgaz	13480	25730	36861	38338	49231	337	12.5
Yenilenebilir	9332	10297	11105	16910	24906	231	2.9
Toplam Arz	73493	96490	111964	136229	159431	233	117
						----	----
						117	3.1

Toplumsal refah için gerekli olan sanayileşme ve üretimin enerjiye olan ihtiyacı artırması, enerji kullanımı ile sosyal kalkınma arasında pozitif bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Ekonomik olarak kalkınmış, yaşam standartları yüksek olan ülkelerde kişi başına düşen enerji kullanımının da yüksek olması beklenmektedir. Bu nedenle enerji kullanımı, ülkelerin gelişmişlik düzeyinin ölçülmesinde önemli bir gösterge olmuştur. Kişi başı enerji kullanımında Türkiye'nin son 20 yılı incelendiğinde; 2001 yılında 1,15 TEP olan kişi başı enerji kullanımı büyüme ve gelişmeye bağlı olarak %163 artışla 2021 yılında 1,88 TEP olmuştur. Türkiye'nin kişi başı enerji kullanımı 2021 yılı ortalaması 1,80 TEP olan Dünya ortalaması ile benzerlik gösterirken, 6,69 TEP olan Amerika Birleşik Devletleri'nin, 4,01 TEP olan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerinin ve 3,22 TEP olan Avrupa Birliği ülkelerinin altında kalmaktadır.

Şekil-3. 2001-2021 Türkiye'nin Kişibaşı Birincil Enerji Arzı (TEP/Kişi) (1)

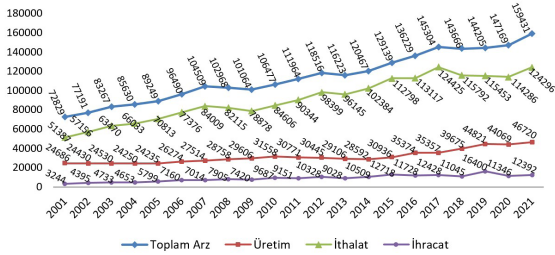
Enerji Dış Ticareti;

Türkiye'nin enerji tarihinde, enerji kaynaklarının büyük bir kısmını ithal ederek karşılamak zorunda kalması, uzun yıllar boyunca önemli bir mesele olmuştur. Özellikle petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların yüksek oranda dışa bağımlılık yaratması, enerji arz güvenliği açısından önemli riskler taşımıştır. Ancak Türkiye enerji politikalarında köklü değişimler ve dönüşüm sürecine girmiştir.

Türkiye'nin enerji güvenliği, enerji kaynaklarının çeşitliliği ve enerji ithalatı bağımlılığının azaltılması üzerine odaklanmaktadır. Türkiye'nin enerji portföyü, çeşitli kaynaklardan enerji üretimine dayanmaktadır. Hidroelektrik, termal, rüzgâr ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir kaynaklar, Türkiye'nin enerji üretiminde giderek daha önemli bir rol oynamaktadır.

Enerji arzının çeşitlendirilmesi ve yerli kaynakların kullanımına yönelik stratejiler, Türkiye'yi sadece enerji tüketicisi değil, aynı zamanda enerji üreticisi bir ülkeye dönüştürmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde, sürdürülebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar artmış ve özellikle rüzgâr, güneş ve hidroelektrik enerjisi gibi alternatiflerin kapasitesi önemli ölçüde genişlemiştir.

Türkiye'nin enerji güvenliği stratejisi, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve enerji ithalatı bağımlılığının azaltılması üzerine odaklanmaktadır. Bu amaçla, Türkiye, yerli enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması gibi politikaları uygulamaktadır. Ayrıca, Türkiye, enerji altyapısının güçlendirilmesi ve enerji depolama kapasitesinin artırılması gibi tedbirler olarak enerji güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır.

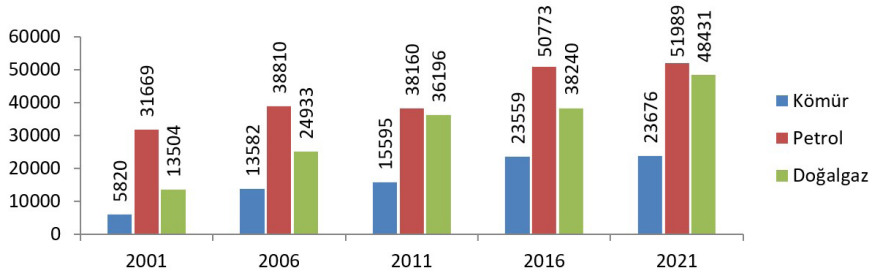
Şekil-4. 2001-2021 Türkiye Toplam Birincil Enerji Arzı, Üretimi, İthalatı, İhracatı (BinTEP)

Tablo 2. Enerji Üretim, İthalat ve İhracatının Toplam Enerji Arzı İçerisinde Payları

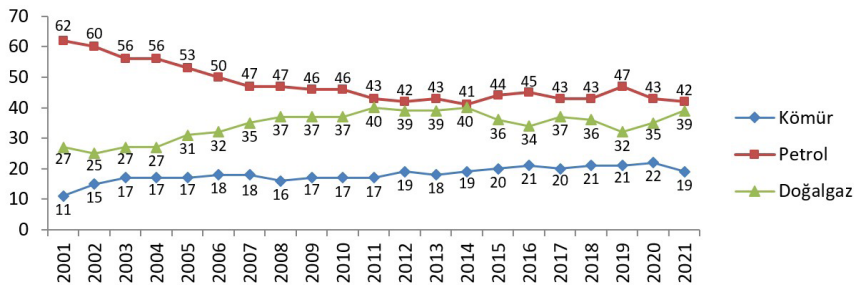
2021	29	78	8	10
2020	30	78	8	10
2019	31	80	11	14
2018	28	81	8	10
2017	24	86	9	10
2016	26	83	9	10
2015	24	87	9	11
2014	24	85	9	10
2013	25	83	8	9
2012	26	83	9	11
2011	28	81	8	10
2010	30	80	9	12
2009	29	78	7	9
2008	28	80	8	10
2007	26	80	7	8
2006	27	80	7	9
2005	27	79	7	8
2004	28	77	5	7
2003	30	76	6	8
2002	32	74	6	8
2001	34	71	5	6
YIL	Üretim/Toplam Arz (%)	İthalat/Toplam Arz (%)	İhracat/Toplam Arz (%)	İhracat/İthalat (%)

Türkiye'nin enerji ithalatının kaynaklara göre dağılımının son 20 yılı incelendiğinde; 2001 yılında 31,67 milyon TEP olan petrol ithalatının %164 artışla 51,99 milyon TEP, 13,50 milyon TEP olan doğalgaz ithalatının %359 artış ile 48,43 milyon TEP, 5,82 milyon TEP olan kömür ithalatının %407 artışla 23,67 milyon TEP olduğu görülmektedir. 2001 yılında enerji ithalatının %62'si petrolden, %27'si doğalgazdan, %11'i kömürden gerçekleşirken 2021 yılında %42'si petrolden, %39'u doğalgazdan, %19'u kömürden gerçekleşmiştir. Petrol fiyatlarının yükselmesi ve petrole göre daha ucuz olan kömür ve doğalgazın artan elektrik ve ısı üretimi ihtiyacının karşılanmasında kullanılması toplam enerji arzı içerisinde kömür ve doğalgazın payının artmasına neden olmuştur. Petrolün toplam arz içinde payının düşmesine rağmen miktarının artması ise ulaştırmada enerjiye olan ihtiyacın artması ve neredeyse tamamının petrolden karşılanmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin enerji dış ticareti istatistiklerinin son 20 yılı incelendiğinde; 2001 yılında toplam ithalatının 41,4 milyar ABD Dolar'ı olduğu, enerji ithalatının ise toplam ithalatın %20'si olan 8,3 milyar ABD Dolar'ı olduğu görülmektedir. Enerji ihracatı ise 31,3 milyon ABD Dolar'ı olarak gerçekleşmiştir. Enerji ihracatının ithalatı karşılama oranı ise %5,3 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında ise toplam ithalatın 271,4 milyar ABD Dolar'ı, enerji ithalatının ise toplam ithalatın %18,7'si olan 50,7 milyar ABD Dolar'ı olarak gerçekleştiği görülmektedir. Enerji ihracatının ithalatı karşılama oranı ise %16,8 olarak gerçekleşmiştir. Enerji ihracatının yaklaşık %90'ı petrol ürünlerinin satışından elde edilmiştir. Karadeniz'de Sakarya Gaz Sahasında keşfedilen 710 milyar metreküp rezerve sahip doğal gazın, Gabar Dağı bölgesinde, günlük 100 bin varillik üretim kapasitesine sahip petrol rezervi keşfinin enerji ithalatını azaltacağı öngörülmektedir.

Şekil-5. 2001-2021 Türkiye Enerji İthalatının Kaynaklara Göre Dağılımı (MTEP)

Şekil-6. 2001-2021 Enerji İthalatında Kaynakların Payı (%)

Tablo 3. Enerji Dış Ticaret İstatistikleri(2)

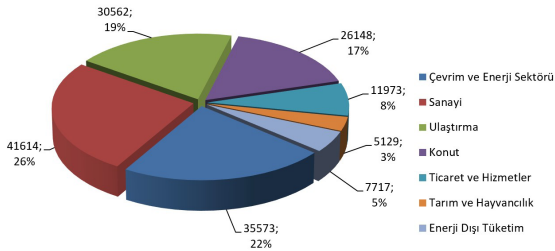
Yıl	Enerji İthalatı (Bin ABD \$)	Toplam İthalat (Bin ABD \$)	Enerji İthalatı/ Toplam İthalat (%)	Enerji İhracatı (Bin ABD \$)	Toplam İhracat (Bin ABD \$)	Enerji İhracatı Toplam İhracat (%)	Enerji İhracatı Enerji İthalatı (%)
2001	8 339 366	41 399 083	20.14	444 700	31 334 216	1.42	5.33
2002	9 203 888	51 553 797	17.85	691 543	36 059 089	1.92	7.51
2003	11 575 068	69 339 692	16.69	980 133	47 252 836	2.07	8.47
2004	14 407 288	97 539 766	14.77	1 429 186	63 167 153	2.26	9.92
2005	21 255 586	116 774 151	18.20	2 641 145	73 476 408	3.59	12.43
2006	28 859 098	139 576 174	20.68	3 567 425	85 534 676	4.17	12.36
2007	33 883 135	170 062 715	19.92	5 147 932	107 271 750	4.80	15.19
2008	48 281 193	201 963 574	23.91	7 531 776	132 027 196	5.70	15.60
2009	29 905 305	140 928 421	21.22	3 921 300	102 142 613	3.84	13.11
2010	38 497 229	185 544 332	20.75	4 469 479	113 883 219	3.92	11.61
2011	54 117 539	240 841 676	22.47	6 539 030	134 906 869	4.85	12.08
2012	60 117 407	236 545 141	25.41	7 708 169	152 461 737	5.06	12.82
2013	57 752 649	260 822 803	22.14	10 117 704	161 480 915	6.27	17.52
2014	56 175 583	251 142 429	22.37	7 500 274	166 504 862	4.50	13.35
2015	38 651 587	213 619 212	18.09	5 148 351	150 982 114	3.41	13.32
2016	27 464 819	202 189 242	13.58	3 380 090	149 246 999	2.26	12.31
2017	37 654 929	238 715 128	15.77	4 799 234	164 494 619	2.92	12.75
2018	43 613 270	231 152 483	18.87	5 809 572	177 168 756	3.28	13.32
2019	41 731 207	210 345 203	19.84	8 447 379	180 832 722	4.67	20.24
2020	28 925 037	219 516 807	13.18	4 715 215	169 637 755	2.78	16.30
2021	50 691 986	271 425 553	18.68	8 506 562	225 214 458	3.78	16.78

Türkiye'nin Birincil Enerji Kullanımı;

Türkiye'nin 2021 yılı birincil enerji tüketiminin sektörler göre dağılımı incelendiğinde; en fazla enerji tüketiminin toplam enerji tüketiminin %26'sı

olan 41,61 milyon TEP ile sanayi sektörü olduğu görülmektedir. Bunu 35,57 milyon TEP enerji tüketimi ile çevrim ve enerji sektörü, 30,56 milyon TEP ile ulaştırma sektörü, 26,15 milyon TEP ile konut tüketimi, 11,97 milyon TEP ile ticaret ve hizmetler sektörü, 7,72 milyon TEP ile enerji dışı tüketim ve

5,13 milyon TEP ile tarım ve hayvancılık sektörü izlemektedir. Sanayi enerji tüketiminin 11,71 milyon TEP'i kömürden, 10,82 milyon TEP'i doğalgazdan, 11,61 milyon TEP'i elektrikten, 3,9 milyon TEP'i diğer ısı sektöründen, 2,65 milyon TEP'i petrolden, 1,01 milyon TEP'i biyoenerji ve atıklardan, 0,3 milyon TEP'i güneşten karşılanmaktadır. Çevrim ve enerji sektöründe kullanılan enerjinin 25,63 milyon TEP'i kömürden, 19,53 milyon TEP'i doğalgazdan karşılanmaktadır. Ulaştırma kullanılan enerjinin 29,94 milyon TEP'i petrolden, 0,26 milyon TEP'i doğalgazdan, 0,23 milyon TEP'i biyoenerjiden, 0,14 milyon TEP'i elektrikten karşılanmaktadır. Konutlarda ise kullanılan enerjinin 13,76 milyon TEP'i doğalgazdan, 5,29 milyon TEP'i elektrikten, 3,72 milyon TEP'i kömürden, 1,53 milyon TEP'i biyoenerji ve atıklardan, 0,85 milyon TEP'i jeotermal kaynaklardan, 0,56 milyon TEP'i güneş enerjisinden ve 0,44 milyon TEP'i petrolden karşılanmaktadır.

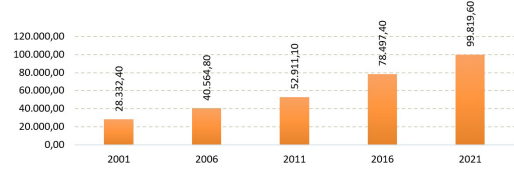

Şekil-7. 2021 Yılı Birincil Enerji Tüketimi Sektörlere Göre Dağılımı (BinTEP)

Elektrik;

2001 yılında elektrik tüketimi 97,07 Terawatt saat (TWh) iken 2021 yılında 286,69 TWh'a çıkmıştır. Yükselen elektrik tüketimi, 2035 yılına kadar yıllık ortalama %3,5 düzeyinde artarak 510,5 TWh seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2021-2035 döneminde devreye alınması gereken yeni kapasite miktarı ise 96,9 GW düzeyindedir. Ülkenin

enerji planlamasında, kurulu güç artışının %73'ü yenilenebilir enerjiden karşılanması planlanmaktadır.

Şekil-8. Türkiye'nin Elektrik Kurulu Gücünün Yıllar İtibari ile Değişimi (MW)(3)

2021 yılı itibarıyla Türkiye'nin kurulu gücü 99 820 MW'tır. Kurulu gücün kaynaklara göre dağılımı; %31,55'i hidrolik enerji, %26,01'i doğalgaz, %19,15'i kömür, %10,63'ü rüzgâr, %7,83'ü güneş, %1,68'i jeotermal ve %3,15'i ise diğer kaynaklar şeklindedir.

Türkiye'nin başlıca elektrik enerjisi kaynakları (kurulu güce kıyasla sıralama); hidrolik, doğal gaz, rüzgâr, linyit, diğer kömür çeşitleri, rüzgâr, güneş, jeotermal, biyokütle, atık ısı, sıvı yakıttır. Yenilenebilir kaynağın kurulu güçteki payı %53,7 iken, fosil kaynağın oranı %46,3'tür. Türkiye, fosil enerji kaynağı açısından zengin bir ülke olmadığından, enerji sisteminin daha esnek bir yapıya kavuşturulması amacıyla üretim ve tedarik kaynaklarının çeşitlendirilmesi, temel arz güvenliği politikaları arasındadır. Türkiye bu nedenle, tek bir enerji kaynağına bağlı kalmamakta ve bir kaynak için tek ülkeye bağlı olmayacak şekilde dış ilişkilerinin düzenlemektedir. Buna karşın Türkiye, büyük bir yenilenebilir enerji potansiyeline sahip bir ülkedir.

Nükleer Enerji

Diğer enerji santrallerine göre nükleer enerji santrallerinin çevreye verdiği zarar daha azdır. Nükleer

enerjide, çevreye yayılarak havayı kirleten ve sera etkisini arttıran karbondioksit, sülfür oksit, nitrojen dioksit gibi gazların emisyonu söz konusu olmadığından iklim değişikliği politikalarında yer verilen önemli bir enerji kaynağı olarak yerini almaktadır.

2022 yılı Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna savaşında, Ukrayna'da bulunan nükleer santrallerin savaş alanının ortasında kalması nükleer santralin sadece kurulu ülke için bir tehlike arz etmediğini ortaya koymuştur. Nitekim 1986 yılında oluşan Çernobil faciasından Türkiye de etkilenmiştir. Patlaması büyük etkiye sahip olan lakin elde edilen istatistiklerle patlama ihtimali çok düşük olan nükleer santrallerinden Türkiye bu nedenle vazgeçmemelidir. Komşu ülkeleri olan Ermenistan, İran, Bulgaristan, Rusya ve Ukrayna'da nükleer reaktörler mevcuttur. Nükleer santraller meteorolojik şartlardan etkilenmeden 7/24 güvenli bir şekilde elektrik üretimi gerçekleştirmektedir. Elektrik birim maliyet fiyatlandırmasında, nükleer yakıtın maliyeti toplam maliyet içinde çok düşük miktardadır. Dolayısıyla yakıt fiyatlarında yaşanacak dalgalanmalar, elektrik üretim maliyetlerini etkilememektedir. Nükleer yakıtın hammaddesi olan uranyum dünyada farklı coğrafyalara yayılmıştır.

Türkiye'de 9 Temmuz 2018 tarihinde 702 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Nükleer Enerji Kurumu kurulmuştur(4). Mevcut durumda iki adet nükleer santral kurulumu çalışmaları yürütülmektedir. Türkiye'de, ilk reaktörü 2023 yılında devreye alınan Akkuyu Nükleer Enerji Santrali, her biri 1.200 MW kapasiteye sahip 4 reaktörden oluşmaktadır. Santralin 2027 yılında tam kapasite çalışacağı öngörülmektedir. Türkiye'nin toplam elektrik tüketiminin yaklaşık %10'unu karşılaması hedeflenmektedir.

Türkiye, ikinci nükleer reaktörü için aday olan Sinop-İnceburun'da sahanın santral kurmaya uygun olup olmadığını göstermeye yönelik çalışmalarını 2012 yılında başlamıştır. Santralin 1120 MW'lık 4 reaktör ünitesiyle toplam 4.480 MW kurulu güce sahip olması planlanmıştır.

İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Enerji;

Avrupa Birliği (AB), hem iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak hem de pandemi sonrası ekonomi dönüşüm programı düşüncesiyle Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı 11 Aralık 2019 tarihinde açıklamıştır. Anlaşma kapsamında birtakım hedefler belirlenmiş ve hayata geçirilmesine odaklanılmıştır. AB Yeşil Mutabakat eylem planı kapsamında ilk olarak doğal kaynakların sorumsuz kullanılmaması ve iklim krizine neden olan salınımların en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Avrupa 2050 yılında ilk iklim-nötr kıta olmayı hedeflemektedir. Avrupa Yeşil Mutabakatı, uluslararası ticari faaliyetlerden kaynaklanan karbon emisyonlarını azaltmak için düzenlenen karbon vergisi gibi çeşitli küresel sera gazı emisyon azaltmaya yönelik çalışmalar, ticari paydaşlara sunulmaktadır. Genel olarak mutabakatın kapsamı 7 strateji altında özetlenmiştir. Bunlar biyoçeşitliliğin korunması, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir sanayi, temiz enerji, inşaat ve renovasyon, sürdürülebilir hareket (ulaşım), kirliliğin ortadan kaldırılmasıdır. Her bir strateji fosil enerji kullanımını minimize etmek, karbon emisyonuna sebebiyet vermeyen yenilenebilir enerji kullanımını arttırmayı önermektedir(5).

Paris Anlaşmasıyla Türkiye, küresel sıcaklık artışını 2 dereceyle sınırlamalı, sera gazı salınımlarını doğanın kendi kendine yok edebileceği noktaya çekebilmeli, her 5 yılda karbon salınımlarını

değerlendirerek yeni hedefler ortaya koymalıdır.

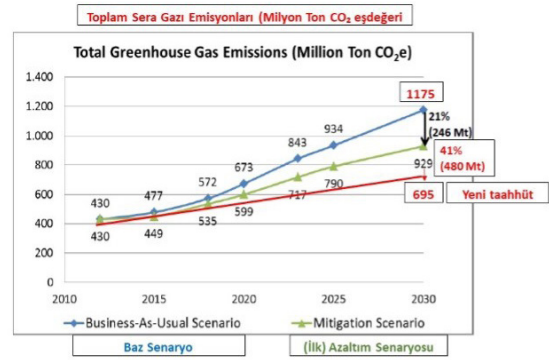
Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Yeşil Mutabakat Eylem Planı'nda; sınırda karbon düzenlemeleri, yeşil ve döngüsel bir ekonomi, yeşil finansman, temiz, ekonomik ve güvenli enerji arzı, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir akıllı ulaşım, iklim değişikliği ile mücadele, diplomasi ve Avrupa Yeşil Mutabakatı bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri başlıklarında hedefler belirlemiştir (5).

Avrupa Yeşil Mutabakatı'na uyum kapsamında Ticaret Bakanlığı'nın Yeşil Mutabakat Eylem Planı'nın yayınlanması (Temmuz, 2021) ve Paris İklim Anlaşması'nın TBMM tarafından onaylanarak yürürlüğe girmesi (Kasım, 2021) nedeniyle Türkiye iklim çalışmalarına yönelik tutum ve mevzuat politikalarını hızlandırmaktadır. Her iki faaliyette de dünya çapında fosil yakıttan yenilenebilir enerjiye mecburi bir değişim söz konusudur. Türkiye de bu dönüşümdeki yerini almaktadır.

Ülkelerin iklim değişikliğine neden olan sera gazı emisyonlarını azaltmak ve iklim etkilerine uyum sağlamak için hedefler belirlemektedirler. Ulusal Katkı Beyanları (Nationally Determined Contributions); her ülkenin kendi koşullarına göre gönüllü olarak belirlediği ulusal emisyonları azaltma ve iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlama hedeflerine nasıl ulaşılabileceğini tanımlar ve ilerlemenin yolunda kalması için izleme ve doğrulamaya yönelik sistemleri geliştirir. İklim finansmanı, planların uygulanmasında kilit rol oynadığından, Ulusal Katkı Beyanları ideal olarak bir finansman stratejisini de detaylandırmalıdır. Paris İklim Anlaşması'nın taraflarının her birinin bir "Ulusal Katkı Beyanı" oluşturması ve bunu her beş yılda bir güncellemesi gerekmektedir.

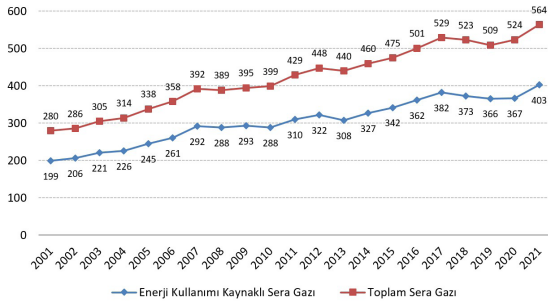
Türkiye, 20 Eylül 2015 tarihinde, 2030 yılı itibarıyla

gerçekleşmesi öngörülen "Niyet Edilen Ulusal Katkı" beyanını %21'e varan artıştan azaltım olarak açıklamıştır. Hiç önlem alınmazsa emisyonlarının 2030'da 1 milyar 175 tona çıkacağını, verilen beyanla bu miktarın %21 azaltım ile 929 milyon tonda tutulacağını taahhüt edilmiştir. 2022'nin kasım ayında Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 27. Taraflar Konferansı (COP27) BM Bakanlar Toplantısı'nda Türkiye beyanını güncelleyerek 2012'ye kıyasla 2030'a kadar %41 oranında azaltıma yükseltmiştir. Böylelikle, 2030 yılı için yaklaşık 500 milyon ton emisyon azaltımı yapılacağı ve en geç 2038 yılında emisyonların tepe noktasına ulaşacağı açıklamıştır.

Şekil-10. Toplam Sera Gazı Emisyonları Azaltım Beyanı (Milyon Ton Co2e)(6)

Ulusal Katkı Beyanını gerçekleştirilebilmesi için 2030 yılına kadar; güneş enerji santrallerinin 33 GW kurulu güç kapasitesine, rüzgar enerji santrallerinin 18 GW kurulu güç kapasitesine, hidroelektrik enerji santrallerinin 35 GW kurulu güç kapasitesine ulaşması, 4,8 GW kurulu güç kapasitesine sahip nükleer enerji santralini faaliyete geçmesi, birincil enerji tüketiminde yenilenebilir enerji kaynakları payının %20,4'e çıkarılması, Enerji Verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planının uygulanması ile enerji yoğunluğunun azaltılması hedeflemektedir.

Şekil-10. 2001-2021 Toplam ve Enerji Kaynaklı Sera Gazı Miktarı (Milyon ton CO₂ eşd.)(7)

Tablo 2. 2001-2021 Enerji Kaynaklı Sera Gazı Kullanımının Toplam Sera Gazı İçerisindeki Payı (%) (8)

Yıl	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EKKSG/ TSG	71	72	72	72	72	73	74	74	74

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
72	72	72	70	71	72	72	72	71	72	70	71

Türkiye'nin toplam sera gazı emisyonlarının yıllara göre değişimi incelendiğinde 2001 yılında toplam sera gazı miktarının 280 Milyon ton CO₂eşd olduğu 2021 yılında ise % 201 artışla 564 Milyon ton CO₂eşd olduğu görülmektedir. Enerji kaynaklı sera gazı miktarının 2001 yılında 199 Milyon ton CO₂eşd olduğu 2021 yılında ise % 203 artışla 403 Milyon ton CO₂eşd olduğu görülmektedir. Enerji kaynaklı sera gazlarının toplam sera gazları içerisindeki payı 2001 yılında da 2021 yılında da % 71 olmuştur. Buda sera gazlarının azaltımı için öncelikle enerji sektörüne yoğunlaşılması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç

Türkiye gelişmekte olan bir ülkedir ve enerji talebi giderek artmaktadır. Enerji dışa bağımlılığı yüksek olan ülkenin enerjiyi en etkin biçimde kullanması ve yerli kaynaklara yönelmesi gerekmektedir. Enerji fiyatlarının üretim maliyetini etkilemesi nedeniyle enerji doğal olarak ülke ekonomisini etkileyen bir faktör konumundadır. Türkiye'nin yenilenebilir enerjiyi destekleyen uluslararası anlaşmalarda yer alması, yenilenebilir enerji potansiyelinin kullanılabilmesi için özel sektöre teşvikler vermesi, nükleer enerji santrali kurması ve fosil enerji kaynakları arayışı içinde olması cari açıktaki yer alan enerji maliyetlerini düşürmeye yönelik çalışmalar olarak açıklanabilir. Uzun vadeli enerji planlarının daha etkin ve verimli şekilde planlanması gerekmektedir. Enerji mevzuatında var olan açıklıklar ve sektörün dinamiğinin sürekli değişmesi nedeniyle mevzuat sürekli değişim halindedir. Bu ise enerji piyasasındaki prosedürlerin uzun sürmesine neden olmaktadır.

Günümüzde Türkiye enerji sektörü, altyapıda gerçekleşen gelişmeler ve teknolojiye yenilikçi adımlarla birlikte ivme kazanmaktadır. Rüzgâr tarlaları ve güneş enerjisi santralleri, ülkenin farklı bölgelerinde çevre dostu elektrik üretimine önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca, enerji verimliliği projeleri sayesinde tüketimdeki artışa rağmen daha fazla enerji tasarrufu sağlanmaktadır.

Ancak enerji sektörü, bazı önemli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Artan enerji talebi, dışa bağımlılık ve küresel enerji piyasalarındaki dalgalanmalar, Türkiye'nin enerji güvenliği ve istikrarı açısından ciddi endişelere yol açmaktadır. Aynı zamanda, kırsal bölgelerde enerji erişiminin sağlanması ve enerji verimliliğinin artırılması konularında daha fazla çaba gerekmektedir.

Türkiye'nin enerji geleceği, enerji politikalarının sürdürülebilirlik ve stratejik planlama perspektifinden ele alınmasına bağlı olarak şekillenecektir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına daha fazla yatırım yapmak, enerji arz güvenliğini artırmak ve çevresel etkileri azaltmak için hayati öneme sahiptir. Aynı zamanda, yerli kaynakların kullanımı ve enerji verimliliği alanındaki çalışmalar, enerji ithalatının azaltılmasına ve enerji sektörünün daha dengeli ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin enerji görünümü, geçmişten bugüne yaşanan dönüşüm ve gelişim süreçleriyle şekillenmiştir. Gelecekteki enerji perspektifleri ise sürdürülebilirlik, çevre koruma ve enerji güvenliği temelinde belirlenecektir. Enerji politikalarında yapılan doğru adımlarla Türkiye, enerji bağımlılığını azaltarak kalkınma hedeflerine ulaşabilecek ve çevresel açıdan daha dengeli bir enerji portföyüne sahip olacaktır.

Türkiye'nin enerji güvenliği, bölgesel işbirliği ve enerji diplomasisi üzerine de odaklanmaktadır. Türkiye, komşu ülkeler ve enerji kaynakları üreticisi ülkelerle işbirliği yaparak enerji güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) gibi projeler, Türkiye'nin enerji altyapısını güçlendirmekte ve enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden taşınmasını sağlamaktadır. Ayrıca, Türkiye, enerji anlaşmaları ve diplomatik girişimler aracılığıyla enerji güvenliği konusunda uluslararası işbirliğini de teşvik etmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin enerji güvenliği konumu oldukça önemlidir. Coğrafi konumu ve enerji kaynaklarına erişimi, Türkiye'yi enerji koridorları üzerinde stratejik bir aktör haline getirmektedir. Türkiye'nin enerji güvenliği stratejisi, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, enerji ithalatı bağımlılığının

azaltılması, yerli enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve bölgesel işbirliği üzerine odaklanmalıdır.

KAYNAKÇA

1. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2021). Ulusal Enerji Denge Tabloları. <https://enerji.gov.tr/eigm-raporlari>
2. Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Fasıllara Göre İhracat. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=fas%C4%B1>
3. T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu. (2021). Elektrik Piyasası Yıllık Sektör Raporu Listesi. <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Ice-rik/3-0-24/elektrikiyillik-sektor-raporu>
4. Resmî Gazete. (2018, 9 Temmuz). Nükleer Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M1-1.pdf>
5. T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021, Temmuz). Yeşil Mutabakat Eylem Planı 2021. <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MU-TABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>
6. <https://yetkinreport.com/2023/04/27/turkiye-iklim-icin-bmye-ulusal-katki-beyani-ni-sundu/>
7. Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Sera Gazı Emisyonları <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=sera>
8. Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Sektörlere Göre Toplam Sera Gazı Emisyonları <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=sera>

Türkiye Yüzyılı'nda Tarım Sektörü İçin 23 Stratejik Öneri

Tarım, tarih boyunca toplumların gelişimini şekillendirmiştir. İnsanlığın yerleşik hayatla tanışmasının temellinde de tarım gelir. 20. yüzyılda toplumların gelişmişlik düzeylerini belirleyen sanayileşme, önemini korumakla birlikte bugün tarımın ön plana çıktığı bir süreci yaşıyoruz. İklimle ilgili yaşanan tartışmalar da toprağın, suyun ve tarımın daha önemli hale geleceğini gösteriyor. Bu değişimle birlikte Türkiye gibi biyoçeşitliliği ve iklim avantajları olan ülkelerin ön plana çıkacağı bir sürecin eşiğindeyiz. Ancak küresel tarımın karşılaştığı zorluklar, toplumların bu alandaki stratejilerini gözden geçirmelerini gerektiriyor. Türkiye'nin tarihsel tarım potansiyeli tam anlamıyla kullanılmamaktadır. Yüksek tarım ürünü ithalatı, ekonomik sorunların ötesinde, kültürel ve tarihsel bir muaheme gerektiriyor.

Türkiye'nin tarım politikaları, gıda güvencesi, üretkenlik, kırsal kalkınma ve teknolojik yenilikçilik gibi hedefleri içeriyor gibi görünse de, bu hedeflere ulaşmakta bazı temel eksiklikler bulunuyor. Bu eksikliklerin kaynağı, küresel ekonomik dalgalanmalar, iklim krizi, toprak erozyonu ve tarım alanlarının farklı amaçlar için kullanılması gibi faktörlerin yanı sıra, yatırım eksikliği, Ar-Ge'ye ayrılan kaynakların azalması, tarımsal eğitim eksikliği ve gençlerin bu sektöre ilgisizliği gibi içsel sorunlardır.

Son on yılda tarım sektörüne yapılan yatırımlar ve teşvikler, yerel üretimi desteklemiş ve dışa bağımlılığı azaltmıştır. Ancak uluslararası düzeyde tarım ürünleri ihracatındaki potansiyel henüz yakalanmamıştır. Dolayısıyla, daha kapsamlı ve etkili politikalara ihtiyaç vardır. Bu, ekonomik bağımsızlığı sağlamanın yanı sıra tarım sektörünün sürdürülebilirliği için de önemlidir. Yatırımların artırılması, Ar-Ge'ye daha fazla kaynak tahsis edilmesi ve gençlerin tarıma ilgi göstermesinin teşvik edilmesi, geleceği şekillendirecek önemli unsurlardır.

Tarım sadece ekonomik bir aktivite değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir öneme sahiptir. Bu nedenle, tarımsal değerleri korumak ve sürdürmek için stratejik politikalar benimsenmelidir. Geleneksel tarım yöntemlerini çağdaş teknolojiyle birleştirerek sürdürülebilir bir tarım modeline geçiş yapmalıyız. Cumhuriyetimizin 100. yılında tarım politikamızın, mevcut zorlukları aşmanın yanı sıra gelecek nesillere güçlü bir temel sağlayacak şekilde güncellenmesi gerekmektedir.

Türkiye sahip olduğu biyoçeşitliliği, iklim avantajları ve tarıma dayalı sanayi altyapısıyla tarım alanında önemli bir aktör haline gelebilir. Ancak, bu konum ekonomik ve kurumsal faktörlerle şekillenmektedir. Türkiye'nin son yıllarda tarımsal üretimini artırması, bu adaptif kapasitenin ve

kurumsal reformların bir sonucu olabilir. Ancak, jeopolitik gerilimler ve ekonomik dalgalanmalar nedeniyle Türkiye'nin tarım politikalarını yeniden gözden geçirmesi ve kurumsal yapılarını güçlendirmesi gerekmektedir.

Son yirmi yılın küresel kontekstinde tarım ve kırsal kalkınma, hem doğrudan hem de dolaylı olarak, ekonomik ve kurumsal dinamiklerle etkileşime girmiştir. İklim değişikliğinin yol açtığı volatilité ve üretim maliyetlerindeki artışla beraber, tarım sektörü gıda krizlerinin merkezine oturmuştur. Bu arka planda, biyoteknoloji, yapay zekâ ve makine öğrenimi gibi teknolojik yenilikler, tarım sektörüne tarihsel bir perspektifte benzeri görülmemiş fırsatlar ve zorluklar sunmaktadır.

Küresel değişim karşısında ülkeler ve firmaların reaksiyonları, ekonomik yapılarına ve kurumsal mekanizmalarına göre değişkenlik göstermektedir. Dinamikleri doğru bir şekilde okuyarak proaktif stratejiler geliştirenler, tarım temelli ekonomik yarışta liderliği ele almaktadır. Bu aktörlerin, detayları dikkatli bir şekilde planlamaları ve tarımsal vizyonlarını inşa ederken hem yerel deneyimler-

den hem de bilimsel literatürden en üst seviyede yararlandıklarını görmek beklenen bir durumdur.

Bu çalışmada, Türkiye'nin tarımsal alanda sahip olduğu derin bilgi birikimi, mevcut kaynakları ve potansiyeline odaklanarak analitik tespitlerde ve önerilerde bulunulacaktır. Cumhuriyetin kuruluşunun yüzüncü yılına yaklaşırken, bu analizlerin ve önerilerin tarım ve kırsal kalkınma üzerine çalışan uzmanlar ve politika yapımcılar için değerli bir rehber olmasını umuyoruz.

Kaliteli Bürokrasi: Türk Tarımının Sürdürülebilir Geleceği İçin Anahtar

Türkiye'de tarımının gelecekteki potansiyelini tam anlamıyla ortaya koyabilmesi için, derinlemesine anlayışla şekillendirilmiş dinamik bir bürokratik yapının etkinleştirilmesi gerekiyor. "Kurumsal kalitenin" ekonomik başarının temel taşı olduğu prensibini göz önünde bulundurarak, tarım sektörü için de bu kalitenin inşası kaçınılmazdır. Tarımın, hem makroekonomik dengelerdeki rolü hem

Netice itibariyle, tarım sektöründeki kurumsal hafızanın korunması ve süreklilik, sadece şu anki üreticiler için değil, geleceğin tarım dünyası için de elzemdir. Her ne kadar bakanlar ve yöneticiler değişse de, bir ülkenin tarım vizyonu ve stratejik hedefleri bu değişikliklerden etkilenmemeli, kurumsal hafıza bu sürekliliği sağlama görevini üstlenmelidir.

de toplumsal kalkınmada oynadığı kritik fonksiyon düşünüldüğünde, politika yapıcılarının sadece teknik uzmanlıkla değil, aynı zamanda stratejik vizyonla donatılmış olmaları da gerekiyor. Türkiye'nin tarımsal alandaki kompleks zorluklarına yanıt verebilmek ve sektörün global arenada rekabetçi bir konum kazanabilmesi için, bilgiye dayalı, adaptif ve yenilikçi bir bürokrasi modeline ihtiyaç duyulmaktadır. Bu, sadece kısa vadeli hedeflere ulaşmak için değil, aynı zamanda uzun vadeli, sürdürülebilir bir tarımsal kalkınma stratejisinin oluşturulması için de kritik bir öneme sahiptir.

Kurumsal Hafıza ve Tarım Politikalarının Sürekliliği

Tarım, bir ülkenin hem ekonomik hem de sosyal dokusu için temel bir sektördür. Bu yüzden tarım politikalarının sürekliliği, kurumsal hafızanın korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bakan veya üst düzey yetkililerin değişmesi, tarım stratejilerinde ani ve kökten dönüşlere yol açmamalıdır. Aksine, kurumsal hafızanın sağlamlığı, tarımın geleceğini şekillendirmede birikmiş bilgi ve deneyimin sürekli olarak kullanılmasına olanak tanır.

Sürdürülebilir tarım politikaları, bu süreklilik anlayışının bir ürünüdür. Bir ülkenin tarımsal kaynaklarının, teknolojisinin ve pazarlarının etkin bir şekilde yönetilmesi için uzun vadeli planlama ve stratejilere ihtiyaç vardır. Bu planlar ve stratejiler, geçici politika değişiklikleriyle sektöre uğratılmamalı, her yeni yönetim de bu birikimi koruyarak ve üzerine katarak ilerlemelidir.

Netice itibariyle, tarım sektöründeki kurumsal hafızanın korunması ve süreklilik, sadece şu anki üreticiler için değil, geleceğin tarım dünyası için de elzemdir. Her ne kadar bakanlar ve yöneticiler değişse de, bir ülkenin tarım vizyonu ve stratejik hedefleri bu değişikliklerden etkilenmemeli, kurumsal hafıza bu sürekliliği sağlama görevini üstlenmelidir.

Veriye Dayalı Politika Yapımı: Türkiye'nin Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Stratejisinin Temel Taşı

Verinin gücü, modern ekonomik kalkınmanın temel taşıdır. Bir toplumun gelişmesi ve sürdürülebilirlik yolunda ilerlemesi, doğru, güncel ve eksiksiz verilere dayalı

sağlam bir temele ihtiyaç duyar. Ne yazık ki ülkemizde, tarım ve kırsal kalkınma alanında, teknik altyapıdan ekonomik göstergelere kadar birçok kritik sektörde, bu verilere profesyonel bir yaklaşımla ve tüm uzmanların erişimine açık bir şekilde ulaşılamamaktadır. Ancak bilmeliyiz ki bilgiye dayalı politika oluşturma, ekonomik dönüşümün ve inovasyonun ilk adımı, doğru ve güncel veriye erişimdir. Bu nedenle, tüm paydaşların katkısıyla, ulusal bir Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Veri Bankası'nın kurulması sadece bir öneri değil, aynı zamanda bir zorunluluktur. Bu, Türkiye'nin tarım sektöründe global arenada rekabet edebilmesinin ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmesinin anahtarıdır.

Koordineli Tarım: Sürdürülebilirlik ve Uzun Vadeli Planlamanın Gücü:

Küresel rekabetin merkezine oturan tarım sektöründe, asgari bir aile işletmesinden en üst düzeydeki bakanlıklara kadar tüm kurumların, adeta bir orkestra şefinin taktığı gibi, koordineli ve entegre bir şekilde hareket etmesi imperatif bir gerekliliktir. Bugüne dek uygulanan çoğu politika ve planlama, ne yazık ki, genellikle anlık sorunlara çözüm arayan kısa vadeli tedbirlerden öteye gitmemiştir. Ancak, geçici ve izole edilmiş çözümler, bir sektörün kalkınması için ne yeterli ne de sürdürülebilirdir. Türkiye'nin tarımsal potansiyeli, yalnızca disiplinlerarası bir uzlaşmayla ve uzun vadeli, kapsamlı stratejilerle optimize edilebilir. Unutulmamalıdır ki, yıllara yayılan, bilgiye ve veriye dayalı, stratejik ve çok paydaşlı planlamalar gerçekleştirilmedikçe, mevcut kapasite ve yeni ortaya çıkan fırsatlar da kaçırılmış olacaktır. Bu noktada, yalnızca geçici çözümler üretmek yerine, tarım sektöründe dö-

nüştürücü bir inovasyon ve yapısal reform yaratmak için kohezyonlu ve holistik politikaların geliştirilmesi zorunludur.

Sürdürülebilir Tarım Politikalarında Yenilikçi ve Proaktif Yaklaşımın Önemi:

Türkiye'nin tarımsal meselelerini sürdürülebilir bir şekilde ele alabilmek için gözden geçirme, analiz ve yenilikçi düşüncenin sürekli hâle getirilmesi gerekmektedir. Bu durum sadece mevcut sorunlara karşı reaktif çözümler üretmekten çok daha fazlasını ifade eder; tam aksine, tarımsal politikalarımızı ve uygulamalarımızı sistematik bir yaklaşım ile yönetmek, veri odaklı analizler yapmak ve bu veriler ışığında hedefler oluşturmak kaçınılmazdır. Geçici politik rüzgarlardan müstağni, uzun vadeli planlamanın oluşturulması, tarımın çoklu paydaş yapısını gözeterek, tecrübeli insan sermayesini kullanarak bütüncül ve hesap verebilir politikaların inşa edilmesi gerekir. Bu sadece bir ideal ya da teorik bir model değildir; aksine, Türkiye'nin kalkınma ve sürdürülebilirlik vizyonuna uygun bir yol haritasının ana unsurlarından biridir. Bunun için sadece mevcut sorunları teşhis etmek yetmez, bunları kapsamlı bir şekilde analiz etmek ve gelecekte ortaya çıkabilecek problemlere karşı da proaktif olmak esastır. Ancak bu sayede tarım sektöründe elde edilen kazanımlar, sadece dönemsel değil, yapısal bir dönüşümü de beraberinde getirecektir.

İnovasyonla Geleceği Şekillendirmek:

Tarım Sektöründe Ar-Ge'nin Önemi: Tarihin bize öğrettiği temel gerçeklerden biri, durağanlık yerine dinamizmin hayati öneme sahip olduğudur.

Küresel arenada tarım sektöründe ayakta kalmak ve liderlik etmek için bilgi ve inovasyonun öncü bir rol oynaması kaçınılmazdır. Araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) çalışmaları, bu bilginin evrenselleştirilmesi ve uygulanmasıyla sadece sektörel kalkınma için değil, ulusal ekonominin canlılığını sürdürmek için de zorunludur. Ne yazık ki ülkemizde, Ar-Ge çalışmaları sıklıkla yabancı ülkelerde geliştirilen yeniliklerin taklidine odaklanmaktadır. Gerçekten global bir oyuncu olmak ve geleceği şekillendirmek istiyorsak, varolanın ötesine geçmeli ve henüz varolmayanı yaratma peşinde koşmalıyız. Bunun için rasyonel ve özgün Ar-Ge stratejilerini benimsemek esastır. Bu vizyon ışığında, kamu kurumlarının tarıma yönelik Ar-Ge destekleri, sektörün dinamikleri ve evrensel trendlere uyumlu bir şekilde acilen gözden geçirilmeli ve revize edilmelidir.

Bilgi Çağında Tarım; Değişen Gerçeklik ve Eğitim Reformu:

Günümüzde bilgi çağına tanık olurken, paradok-

sal bir şekilde ne kadar az şey bildiğimizi kabul etmeliyiz. Özellikle tarım sektöründe, her ay sayısız araştırmanın saygın dergilerde yayınlandığı bir dönemde yaşıyoruz. Ancak bu bolluk içinde dikkate alınması gereken önemli bir gerçek var: Tarımla ilgili kabul ettiğimiz bilgilerin sınırlı geçerliliği. Bu, tarım alanındaki herkes için bir uyarı işareti olmalıdır.

Tarım sektörünün, hızla değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabilmesi için eğitim kurumlarının yeniden yapılandırılması kaçınılmazdır. Bu kurumlar, esneklikleri sayesinde sektörün gereksinimlerine anında yanıt verebilmelidir. Ayrıca, bu kurumlarda görev yapan akademisyenlerin, bilimsel ve uygulamalı çalışmalarını teşvik etmek için farklı teşvik yöntemlerine erişimi olmalıdır. Nitelikli öğrencilerin tercih ettiği ve yüksek standartlarda eğitim sunduğu yerler haline gelmeleri, bu eğitim kurumlarının başlıca hedefi olmalıdır. Bu sayede tarım sektörü, daha iyi eğitim almış ve bilgiye daha fazla erişim sağlamış profesyonellerle güçlenerek gelecekteki zorluklara daha hazırlıklı bir şekilde karşı koyabilir.

Tarım Sektöründe Gençlerin Eğitimi ve Modernizasyonu:

Tarım sektörü, bir ülkenin ekonomik kalkınmasının ve gıda güvenliğinin sağlanması açısından kritik bir rol oynar. Ancak bu sektörün sürdürülebilirliği ve büyümesi için önemli bir ihtiyaç, ara elemanların kapasitesini ve kalitesini artırmaktır. Ülkemizde tarım sektörünün geleceğini şekillendirecek olan genç nüfusa yönelik eğitilmiş bireylerin yetiştirilmesi büyük bir gerekliliktir. Bu amacı gerçekleştirmek için tarım meslek liselerinin daha fazla yaygınlaştırılması ve bu okullarda eğitim gören bireylerin sadece vasıfsız işçiler olarak değil, aynı zamanda tarımın teknik uzmanları olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Kamuoyunun, tarım sektöründeki ara elemanların taşıdığı kritik önemin ve bu elemanların sahip olduğu niteliklerin bilincinde olması son derece önemlidir. Bu, gençlerin tarıma olan ilgilerini artırabilir ve tarım sektörünün modernizasyonu için gerekli olan yetenekli işgücünün yetiştirilmesine katkıda bulunabilir.

Kooperatifçilik ve Ortak Çalışma Kültürü:

Tarım sektöründeki bu dönüşümü etkili bir şekilde yönetmek, kurumsal bir anlayışa dayalı politikaların geliştirilmesine bağlıdır. Tarım politikalarımızın temel önceliği, birlikte çalışmanın ve birlikte kazanmanın temelini atan kooperatifçilik gibi ortak çalışma modellerinin hak ettiği değeri görmesi ve yaygınlaştırılması olmalıdır. Tarım, sadece bireysel çabalarla değil, kooperatifçilik ve ortak çalışma kültürüyle daha büyük başarılarla ulaşabilir. Bu, tarımın sürdürülebilirliği ve verimliliği için kritik bir adımdır. Bu nedenle, tarım sek-

töründeki olağanüstü gelişmeleri en verimli ve en az kayıpla karşılamak için kurumsal bir yaklaşım benimsemeliyiz. Bu, tarımda başarının anahtarıdır.

Aile Çiftçiliğinin Geleceği:

Sürdürülebilirlik ve Kooperatifler ile çiftçiliği, tarım sektörünün temel taşıdır ve kırsal kalkınmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu önemli segmentin sürdürülebilirliğini desteklemek için tarımsal, çevresel ve sosyal politikaların özel olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Aile çiftçiliği, her yönüyle ele alınmalı ve bu kesimin ihtiyaçları, potansiyeli ve sınırlamaları daha iyi anlaşılacak şekilde, en üst düzeyde teknik destek sunulmalıdır. Ayrıca, aile çiftçilerinin dayanışma içinde kooperatifler altında örgütlenmelerini teşvik etmek önemlidir. Bu şekilde, aile çiftçileri daha fazla kaynak, bilgi ve pazar erişimi elde edebilirler, bu da sadece kendi sürdürülebilirlikleri için değil, aynı zamanda genel tarım sektörünün güçlenmesi için kritik bir adım olabilir.

Türkiye'nin Tarımsal İhracat Potansiyeli ve Geleceği:

125 Milyar Dolarlık Hedef; Türkiye'nin tarımsal ihracatının artırılması, ülkenin ekonomik büyümesi ve kalkınması için kritik bir öneme sahiptir. Bu hedefe ulaşmak için acil önlemler alınmalıdır. İlk olarak, tarımsal ürünlerin kalitesi ve verimliliği artırılmalıdır. Modern tarım teknikleri ve teknolojileri kullanılarak ürünlerin daha yüksek standartlarda yetiştirilmesi ve işlenmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, yeni pazarlara erişim sağlamak için ticaret anlaşmaları ve diplomatik ilişkiler geliştirilmelidir.

Tarımsal ihracat kapasitesini genişletmek için, lo-

jistik altyapının iyileştirilmesi ve taşıma maliyetlerinin azaltılması önemlidir. Modern depolama ve taşıma sistemleri ile ürünlerin daha uzun süre taze kalması sağlanmalıdır. Ayrıca, tarım ürünlerinin uluslararası standartlara uygunluğu ve sertifikasyonu kolaylaştırılmalıdır.

Stratejik bir plan oluşturarak önümüzdeki beş yıl içinde tarımsal ihracatı 125 milyar dolara çıkarmak hedeflenmelidir. Bu planın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, çeşitli paydaşlarla işbirliği yapılması ve tarım sektörünün sürdürülebilirliği dikkate alınmalıdır. Tarımın geliştirilmesi, Türkiye'nin ekonomik büyümesini destekleyen önemli bir taşıyıcıdır ve bu potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sektörle İşbirliği; Tarımda Sorunların Çözümü

Tarım sektörünün geleceği ve sürdürülebilirliği için işbirliği, olmazsa olmaz bir faktördür. Bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, dernekler ve sektör kurulları gibi paydaşlarla yakın işbirliği içinde olmak, sektörün karşılaştığı sorunları daha derinlemesine anlamamıza ve etkili çözüm yolları bulmamıza yardımcı olur. Bu kuruluşlar, sahada karşılaşılan gerçek sorunları ve sektörün ihtiyaçlarını daha net bir şekilde ortaya koyarlar. Ayrıca sektörde hızla değişen dinamiklere daha hızlı uyum sağlayabilmek için bu paydaşlarla birlikte çalışmak gereklidir. Tarım politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında bu işbirliği, sektörün daha sürdürülebilir ve rekabetçi bir şekilde ilerlemesine katkı sunar. Dolayısıyla, tarım sektöründeki tüm paydaşlar arasında sağlam ve işbirlikçi bir ilişki kurulması, sektörün geleceği ve başarısı için hayati bir öneme sahiptir.

Tarımda Çeşitlilik ve Büyüme:

Farklı Yaklaşımlarla Sürdürülebilirlik: Türkiye'nin tarım sektöründe sürdürülebilir bir kalkınma sağlayabilmesi için, sadece bir tarım modeline sıkı sıkıya bağlı kalmak büyük bir yanılgıdır. Aile çiftçiliği, kırsal kalkınma açısından kritik bir rol oynar ve bu modelin desteklenmesi gereklidir. Ancak, ülkenin tarım potansiyelini tam anlamıyla değerlendirebilmek için büyük tarım alanlarında da yatırımlar yapılmalıdır. Büyük çiftliklerin sayısının artırılması, tarımın ulusal ekonomiye daha fazla katkı sağlamasına olanak tanır.

Büyük ölçekli tarım işletmeleri için teknik destek ve altyapı oluşturulması da büyük bir öneme sahiptir. Özellikle sulama sistemlerinin geliştirilmesi ve su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetilmesi, tarım verimliliğini artırma açısından acil bir gerekliliktir. Bu, hem büyük çiftliklerin hem de aile çiftçiliğinin daha sürdürülebilir ve verimli bir şekilde faaliyet göstermelerine katkı sağlayacaktır.

Tarım Sektöründe Teknoloji ve İnovasyon:

Türkiye'de tarım sektörünün güçlendirilmesi ve teknolojik altyapısının iyileştirilmesi için, teknoloji transfer ofisleri, teknoparklar ve yenilik merkezleri gibi kurumlara yer verilmelidir. Bu kurumlar, tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu bilgiyi üretebilir ve yayabilirler. Bununla birlikte endüstri ile akademi arasındaki iş birliğini artırmak için daha fazla çaba harcanmalıdır. Bu, tarım teknolojilerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında daha etkili bir yaklaşımın benimsenmesine yardımcı olabilir. Bu nedenle bu kurumların dinamik bek-

— 66 —

**Tarımın sürdürülebilirliği,
doğal kaynakların
korunması ve yerel
toplulukların refahı için
kritik işleve sahiptir.
Yatırımların bu ilkeleri
dikkate alarak yapılması,
uzun vadede daha
sağlam bir temel
oluşturacaktır.**

— 67 —

lentilere ve sektörün ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermesi için çeşitli paydaşlarla iş birliği içinde çalışmaları gerekmektedir. Bu sayede Türkiye'nin tarım sektörü, daha güçlü ve sürdürülebilir bir şekilde gelişebilir.

Tarım sektöründe teknolojik gelişmeler hızla ilerliyor, ancak devletin yatırım teşvik ve destek sistemleri, birçok yeni teknolojik yatırım için yeterli olanakları sunamıyor. Bu nedenle, yatırım teşvik ve destek sistemlerinin güncellenmesi ve genişletilmesi gerekiyor. Bu sayede tarım sektörü, yeni teknolojilere erişim sağlayarak daha rekabetçi hale gelebilir ve sürdürülebilir büyüme sağlayabilir.

Yabancı Sermaye ve Türk Tarımı:

Yabancı sermayenin Türk tarımına olan etkisi önemlidir ve bu etkinin kaliteli ve sürdürülebilir bir şekilde oluşturulması gereklidir. Türkiye'nin tarım potansiyeli ve coğrafi konumu, yabancı yatırımcılar için çekici bir pazar sunmaktadır. Ancak, bu yatırımların nitelikli ve sürdürülebilir olmasına ilişkin koşulların belirlenmesi ve yatırımın bu koşullara göre yapılması elzemdir.

Öncelikle yabancı tarım firmalarının Türkiye'de Ar-Ge merkezleri açması teşvik edilmelidir. Bu, hem

tarımına katkı sağlayacak inovasyonların geliştirilmesine imkan tanır hem de yerel tarım sektörünün uluslararası standartlara uyum sağlamasına yardımcı olur. Bu Ar-Ge merkezleri, tarımın verimliliğini artırmak, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve yeni tarım teknolojileri geliştirmek için kullanılabilir.

Bunun yanı sıra, yabancı sermayenin Türkiye'deki tarım yatırımlarının çevresel ve toplumsal etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Tarımın sürdürülebilirliği, doğal kaynakların korunması ve yerel toplulukların refahı için kritik işleve sahiptir. Yatırımların bu ilkeleri dikkate alarak yapılması, uzun vadede daha sağlam bir temel oluşturacaktır.

Yabancı sermayenin Türkiye'de tarım sektörüne katkı sağlaması için yerel işbirlikleri teşvik edilmelidir. Yerel çiftçiler ve üreticiler ile yabancı yatırımcılar arasında işbirliği ve bilgi paylaşımı, sektörün gelişimine olumlu katkıda bulunabilir. Bu işbirlikleri, yerel ekonomileri desteklerken aynı zamanda uluslararası pazarlara erişime de kapı aralar.

Yabancı sermayenin Türk tarımına katkısı büyük potansiyele sahiptir. Ancak bu katkının nitelikli, sürdürülebilir ve çevreye duyarlı bir şekilde gerçekleşmesi için dikkatli bir yaklaşım gerekmektedir. Bu,

Türkiye'nin tarım sektörünü uluslararası düzeyde rekabetçi ve yenilikçi bir şekilde güçlendirmesine yardımcı olabilir.

Stratejik ve Sürdürülebilir Tarım; Geleceğe Yönelik Üretim Planları:

Türkiye'de tarım sektörünü geleceğe taşımanın temel adımlarından biri, üretim stratejilerini sağlam bir bilimsel temele dayandırmaktır. Her bölgenin ve çevresel koşulların her tarım ürünü için uygun olmadığını kabul etmek, verimliliği artırmak ve kaynakları etkili bir şekilde kullanmak için kritik bir adımdır. Bu nedenle, ülke olarak belirli tarım ürünlerine odaklanarak stratejik bir yaklaşım benimsemeliyiz. Bu yaklaşım, bölgesel düzeyde stratejik, niş ve katma değeri yüksek tarım ürünlerinin belirlenmesini içerir. Bu şekilde tarım sektörünü daha sürdürülebilir ve rekabetçi hale getirerek geleceğe taşıyabiliriz.

Yeşil Mutabakat; Türkiye'nin Tarım Sektöründeki Etkin Dönüşümü:

Türkiye'nin Yeşil Mutabakat sürecinde etkin bir şekilde ilerlemesi ve tarım sektörünün bu dönüşümde sorunsuz bir şekilde yer alabilmesi için, sağlam politika ve yönetim stratejilerine ihtiyaç vardır. Bu, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik büyümeyi dengelemek anlamına gelir. Tarım sektörünün paydaşları, bu dönüşümün bir parçası olarak uygun eğitim ve teknik destekle zarar görmeden bu süreçleri hayata geçirebilmelidir. Yeşil Mutabakat, hem çevresel hem de ekonomik hedeflere odaklanan bir fırsat sunmaktadır ve Türkiye, bu dönüşümü akıllı ve dengeli politikalarla yönlendirerek hem çevreye hem de ekonomiye olumlu katkılarda bulunabilir.

Tarımda Verimliliği Sağlamanın İmkânları:

Arazilerin parçalı ve küçük olması, tarımın verimliliğini ve etkinliğini olumsuz etkileyen bir durumdur. Bu nedenle, hem devlet hem de özel sektör, birlikte çalışarak tarımı daha yüksek katma değerli bir sektör haline getirmesi için büyük arazi projelerine odaklanmalıdır. Bu projeler, tarımda ölçek ekonomisinden faydalanarak verimliliği artırabilir ve modern tarım tekniklerinin ve teknolojilerinin daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayabilir. Büyük ölçekli tarım girişimleri, sektörün rekabet gücünü artırarak yüksek katma değerli ürünlerin üretimini destekleyebilir ve tarıma dayalı ekonomik kalkınmanın önünü açabilir. Bu yaklaşım, tarım sektörünün daha sürdürülebilir, verimli ve karlı bir şekilde gelişmesine katkı sağlar.

Kırsal Kalkınmada Ziraat Mühendisleri ve Veterinerlerin Rolü:

Kırsal bölgelere ziraat mühendisi ve veteriner gibi uzmanların tahsis edilmesi önemlidir ve bu çalışmaların devlet tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Bakanlık her yıl ziraat odaları ve diğer kuruluşlara destek sağlamasına rağmen, bu desteklerin sahada etkili bir şekilde kullanılmadığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle ziraat mühendisleri ve veterinerlerin kırsal bölgelerdeki çalışmalarının sahada gerçekleştirilmesi için desteklerin doğrudan devlet tarafından planlı bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Bu sayede kırsal bölgelerde tarımın ve hayvancılığın geliştirilmesi, üreticilere yönelik danışmanlık hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması ve tarımsal verimliliğin

artırılması sağlanabilir. Devletin aktif rol alarak bu çalışmaları yönlendirmesi ve kaynakları doğru bir şekilde kullandırması, kırsal bölgelerde tarımsal potansiyelin tam olarak değerlendirilmesini sağlayabilir ve çiftçilerin yaşam şartlarını olumlu yönde etkileyebilir.

Çiftçilik ve Köylü: Tarım Sektörünün Değerli İki Yüzü:

Köylü ve çiftçinin ayrı kavramlar olduğunu anlamak, tarım politikalarının etkin bir şekilde şekillenmesinde önemli bir adımdır. Çiftçilik, tarım sektörünün temel taşıdır ve bir meslek olarak kabul edilmelidir. Toplumun çiftçilere yönelik sosyolojik küçümsemelerden arınması gerekmektedir. Tarımsal üretim destekleri, üreten çiftçilere yönelik olmalı ve bu mesleği teşvik etmelidir. Köylü ise ayrı bir destekleme mekanizması altında kırsal kalkınma destekleriyle desteklenmelidir. Bu yaklaşım, tarımın daha sürdürülebilir ve verimli hale gelmesine katkı sağlayacaktır. Çiftçilik, toplumun en değerli meslek gruplarından biridir ve bu gerçek unutulmamalıdır. Bu sayede, tarım sektörü daha sağlam temeller üzerine inşa edilerek gelecek nesillere daha iyi bir miras bırakılabilir.

Tarım Maliyetleri ve Enflasyon: Yerli Üretim Altyapısının Önemi

Enflasyonun en büyük sebeplerinden biri, tarım ve gıda ürünlerindeki fiyat artışlarıdır. Bu fiyat artışlarının temel nedeni, tarım girdilerinin yüksek maliyetidir. Tohum, gübre, ilaç, sera malzemeleri gibi temel tarım unsurları, üreticiler için giderek

Ülkenin tarım potansiyelini en üst düzeye çıkarmak ve bu sektörde sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için cesur bir vizyon geliştirmeliyiz. Bu vizyonun merkezinde, tarım sektörünü şekillendirecek yüz büyük tarım firmasının oluşturulması yer almalıdır. Ancak bu büyük firmaların etrafında geniş bir ekosistem inşa etmek de kritik bir unsurdur.

daha pahalı hale gelmektedir. Bu durum, ülke genelinde tüketici fiyatlarının artmasına ve ekonomik istikrarsızlığa neden olmaktadır.

Bu nedenle, yerli üretim altyapısının güçlendirilmesi ve tarım sektörünün sürdürülebilirliği büyük bir önem taşımaktadır. Tarım ve gıda ürünleri, sadece son ürün olarak değil, aynı zamanda daha yüksek kalitede ve rekabetçi ürünler olarak üretilmelidir. Bu, tarım girdilerinin maliyetini düşürmek ve enflasyonu kontrol altına almak için kritik bir adımdır. Ülke olarak, tarım sektörünün modernizasyonu ve verimliliğini artırmak için yoğun bir şekilde çalışmalı ve bu alana yatırımlar yapmalıyız. Bu şekilde, enflasyon oranlarını düşürmek ve ekonomik istikrarı sağlamak mümkün olacaktır.

Türkiye'de Tarımın Geleceği: Yüz Büyük Tarım Firması ve Stratejik Vizyon

Türkiye'nin tarım sektörü, Cumhuriyet'in yüzüncü yılına yaklaşırken önemli bir dönüm noktasında bulunuyor. Ülkenin tarım potansiyelini en üst düzeye çıkarmak ve bu sektörde sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için cesur bir vizyon ge-

liştirmeliyiz. Bu vizyonun merkezinde, tarım sektörünü şekillendirecek yüz büyük tarım firmasının oluşturulması yer almalıdır. Ancak bu büyük firmaların etrafında geniş bir ekosistem inşa etmek de kritik bir unsurdur. Bu ekosistem, tarımın her aşamasında faaliyet gösteren işletmeleri içermeli ve güçlü işbirlikleri ile sinerji oluşturulmalıdır.

Türkiye Yüzyılı'nda hedeflenen bu yüz büyük tarım firması, yerel katma değeri artırmalı, ürün kalitesini yükseltmeli ve Türk tarımını küresel arenada daha rekabetçi kılmalıdır. Bu, Türkiye'nin tarım sektörünü sadece iç pazarda değil, uluslararası pazarda da güçlü bir şekilde temsil etme fırsatını beraberinde getirir. Bu hedeflere ulaşmak için tarım sektörünün stratejik bir konuma taşınması gerekmektedir. Savunma sanayisindeki başarı, tarım sektöründe de yakalanmalıdır.

Bu yolda atılacak adımlar, tarım sektörünün sürdürülebilirliğini ve Türkiye ekonomisinin büyümesini desteklemek açısından hayati öneme sahiptir. Tarımsal üretim teknolojileri, Ar-Ge çalışmaları, eğitim ve danışmanlık hizmetleri gibi alanlarda yoğun bir destek sağlanmalıdır. Ayrıca, yeni iş fırsatları ve girişimcilik için teşvikler, finansman imkanları ve ihracat destekleri gibi önlemler de hayata geçirilmelidir.

Devlet, tarım sektörüne stratejik bir yaklaşım benimsemeli ve güçlü bir vizyonla hareket etmelidir. Türkiye'nin tarımsal kalkınmasını hızlandırmak ve ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamak için bu vizyonun ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. Tarım, Türkiye'nin geleceği için büyük bir potansiyele sahiptir ve bu potansiyeli değerlendirmek, ülkenin ekonomik büyümesine ve refahına önemli katkılar sunacaktır.

Ufkumuzda, teknolojik ve ekonomik fırsatlarla dolu yeni bir dönem var. Ancak bu döneme, geçmişte hiç olmadığı kadar hazırlıksız yakalanan insanlık, Covid-19 pandemisi, iklim krizi, Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde ne kadar kırılgan olduğunu bir kez daha görmüştür. Bu tarihsel sınavda başarılı olabilmek için, hem siyasi yönetimler hem de özel sektör, katılımcı, objektif ve inovatif bir yaklaşımı benimsemeli ve tutarlı bir bakış açısıyla hareket etmelidir.

Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılında, tarım alanında sağlam adımlar atmak kaçınılmaz bir gerek-

liliktir. Tarım, ülkemizin ekonomik büyümesi ve gıda güvencesi için kritik bir sektördür. Yukarıdaki öneriler, tarım sektörünün modernizasyonu, sürdürülebilir tarım uygulamalarının teşvik edilmesi ve çevresel koruma çabalarının artırılması için değerlendirilmelidir. Bu değişimler yalnızca hükümetlerin sorumluluğunda değildir. Özel sektör de bu süreçte aktif rol almalıdır. Yenilikçi tarım teknolojileri geliştirilmeli, verimlilik artırılmalı ve sürdürülebilir tarım uygulamalarına yatırım yapılmalıdır.

Sonuç olarak bu zorlu dönemde, tüm paydaşların işbirliği yapması ve geleceğimizi korumak için gerekli adımları hayata geçirmesi önem arz ediyor. İklim krizi, uluslararası çatışmalar ve gıda güvenliği gibi sorunlarla başa çıkmak, insanlığın ortak sorumluluğudur. Ülkemizin refahı, dünyanın daha adil bir yer olması için tarım olmazsa olmaz bir basamaktır. Her alanda olduğu gibi tarımda da tutum ve politikalarımızı değiştirerek daha sürdürülebilir bir gelecek inşası hedef olmalıdır. Bu hedefe ulaşmanın yolu ise birlikte çalışmaktan geçiyor.

Türkiye Yüzyılı Ortadoğu'yu Nasıl Etkileyecek?

Bu başlıkla ilgili bir değerlendirme yapmadan önce Ortadoğu'nun son yüzyılına ve siyasi dönüşümlerine bakmamız gerekir. Osmanlı sonrası Ortadoğu'da üç ayrı dönem yaşanmıştır. Kuruluş ve sömürge dönemi, diktatörler dönemi ve Arap Baharı sonrası ayağa kalkma çabaları.

Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'nın zorlu koşullarında ve hatta biraz öncesinde varlık yokluk mücadelesi verdiği dönemde tıpkı Balkanlar'da olduğu gibi Ortadoğu'da da bağımsızlık hareketleri ortaya çıkmış ve İstanbul'da vatani kurtarma çabaları sürerken Osmanlı tebaası altındaki bölgelerde birbiri ardına bağımsızlıklar ilan edilmişti. O günün koşullarında bir yandan yurdu örümcek ağı gibi sarmış düşman kuvvetlerine karşı canhıraş mücadele veren Osmanlı'nın bu bağımsızlık hareketlerine karşı koyacak gücü kalmamıştı. Zira bir yandan ağır işgaller diğer yandan ekonomik yıkım ardı ardına gelmişti.

İngilizler ve Fransızlar bir yandan toprak işgalleriyle Osmanlı ordularını oyalarken diğer yandan bağımsızlık fikri ile Ortadoğu halklarını kışkırtıyor ve hatta örgütüyordu. Skyes Picot anlaşması Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinin adeta resmi ilanı olmuştu. Peki, Osmanlı çekilince bölgede neler yaşandı? Özellikle İngilizlerin eliyle (ki burada Osmanlı'nın yok edilmesinde en temel ülke olan Britanya Krallığı'nı söylememiz gerekir) Ortadoğu'da bir-

çok devletçik oluşturuldu. Osmanlı'ya karşı milliyetçi hareketleri silahlandıran İngilizler kurdukları bu devletler üzerinde bugün hala etkisi görülecek şekilde bir hegemonya alanına sahip oldular.

Osmanlı sonrası Ortadoğu'ya baktığımızda yeni kurulan devletlerin uzun yıllar fiili olarak sömürgeci devletler olan Britanya Krallığı ve Fransa'nın yarı kontrolünde olduğunu görüyoruz. Mısır'da Kral Faruk yönetimi, Suriye ve Lübnan'da 1923-1946 yılları arasında Fransız manda yönetimi, Irak'ta Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal tarafından kurulan yeni yönetim bize bu örnekleri sunmakta. Bu yönetim şekli tam sömürgecilik olarak tanımlanmasa da İngiltere ve Fransa'nın emanetçiler (trustee) veya manda valileri tarafından yönetilen özel statülü yapılar olarak tanımlanabilir.

Manda yönetimleri, bir süre sonra kaynakların yabancı şirketler üzerinden sömürüldüğü bir yapıya dönüştüğünde bu kez bu yönetimlere karşı ulusalçı ve milliyetçi hareketler ortaya çıkmaya başladı. Aynı zamanda Filistin topraklarında yaşanan ve Arapların Yahudi çeteler tarafından katledilmesi ve buna manda yönetimlerince müdahale edilmemesi de bu milliyetçi hareketlerin ortaya çıkmasını tetikledi. 1930'lu yılların sonlarında Suriye ve Irak'ta Marksist Arap aydınlarının girişimleriyle sosyalizm ideolojisi temelli Arap milliyetçiliği hareketleri ortaya çıkmaya başladı. Yerli kaynakların

millileştirilmesi ve sosyalist hayat tarzını savunan bu hareketler Arap Baas (diriliş) Sosyalist Partisi'nin kuruluşuna öncülük etti. Ne var ki, bu hareketler Arap dünyasına huzur getirmedi. Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Batı boyunduruğunda bulunan halk tam da özgürlüğe kavuştuğunu düşünürken bu kez Baas yönetimlerinin sert politikalarıyla karşı karşıya kaldılar. Yönetimleri ele geçiren Baas fikriyatlı partiler, ülke ekonomisini düzeltmedikleri gibi bu durumu eleştiren hiç kimseye de müsaade etmedi.

Arap halklarının Baas ideolojisi gölgesinde süren zorlu hayatı, bu kez iç çatışmalar ve ardından yaşanan batı destekli askeri darbelerle önü alınamaz kara bir döngüye dönüştü. Darbeler ve sonrasında yaşanan ekonomik krizler bölge halkları üzerine karabasan gibi çöktü. Bu durum, darbelerle yönetimleri ele geçiren askerlerin 30, 40 yıl koltuklarını terk etmedikleri ve kurdukları muhaberat teşkilatlarıyla muhalifleri susturdıkları bir atmosfer içinde yıllarca sürdü. Başta ABD olmak üzere batı ülkeleri, halklarını boyunduruk altına alan bu yönetimleri dolaylı ve dolaysız şekilde destekledi. Zira halkla-

rıyla kavgalı bu liderler koltuklarında kalabilmek için batının çıkarlarına göz yummak zorundaydılar ve ülkelerini Batı'nın pazarı haline getiriyorlardı.

2011 yılının sonunda Tunus'ta başlayan Arap Baharı işte bu kara döngünün sonunu getirecek umut olarak görüldü. O güne kadar ülkesi adına söz sahibi olmayan Arap halkları sonunda derin bir nefes alacaklarını düşündü. Yılların birikmiş öfkesi ile birçok ülkede yönetimler halk eliyle değişmeye başladı. Arap halklarının değişim arzusu Libya, Yemen ve Suriye'de iç savaşların yaşanmasına rağmen devam etti.

Bugünün Ortadoğu'suna geldiğimizde görünen manzara şudur; neredeyse Arap baharının yaşandığı hiçbir ülkede siyasi istikrar sağlanamamıştır. Yemen kuzey ve güney olmak üzere ikiye bölünmüştür ve iç savaş devam etmektedir. Savaş nedeniyle dünyanın en büyük insani krizlerinden biri yaşanmaktadır. Hastalıklar nedeniyle çoğu çocuk binlerce kişi vefat etti.

Libya'da yürütülen siyasi çabalara rağmen ülke fiili olarak doğu ve batı olmak üzere bölünmüştür.

— 66 —

Arap Baharı ve Arap devrimlerini inceleyen bütün araştırmacılar halkların, özgürlükleri için meydanlara çıkmalarındaki ana sebepleri sayarken Türkiye gibi Müslüman bir ülkenin örneğine özel olarak işaret ederler.

— 67 —

Siyasi süreç her an patlayacak yeni çatışmalara gebe. Fransa'nın sömürgeci politikaları Libya'nın arzu-lanan birliğin önündeki en büyük engel olmaya devam ediyor.

Suriye'de Rusya ve İran destekli Esed, 11 yıldır süren iç savaşa rağmen koltuğunu korumayı başarmıştır ancak bu durum ülkedeki istikrarsızlığı bitirememiştir. Ülkenin kuzey ve güney bölgeleri rejimin kontrolünün dışındadır ve Suriye hala bölünme tehlikesi altındadır.

Mısır'da ve Tunus'ta siyasi istikrar henüz sağlanamamış ve hayat normal siyasi atmosfere bir türlü kavuşmamıştır. Fransa'nın siyasi nüfuzu hala Tunus siyaseti üzerinde etkilidir.

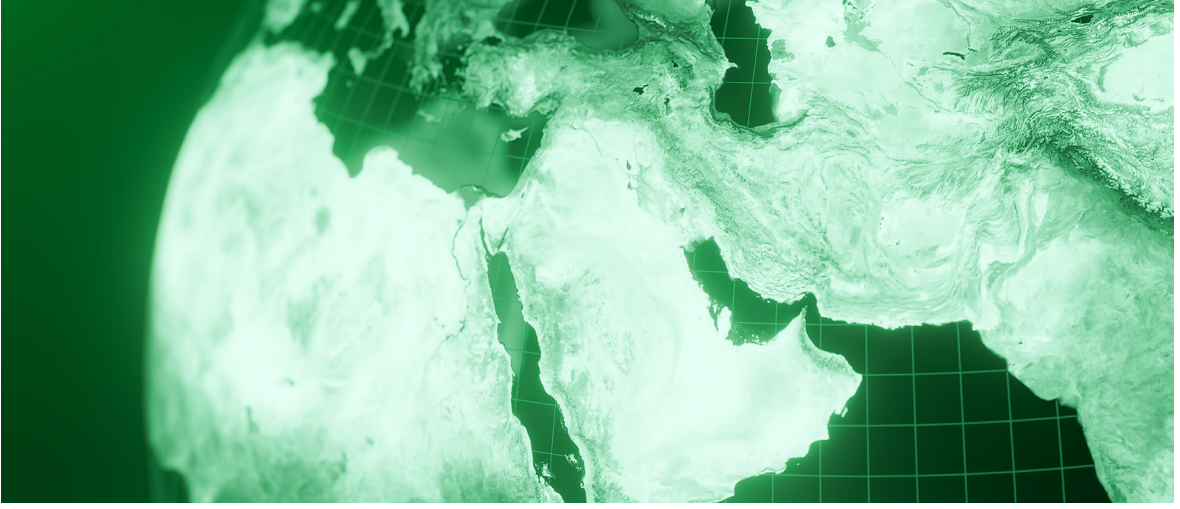
Arap halkları şimdi bu yeni kaotik sürecin tam ortasında bulunuyor. Bağımsızlık ve yönetimde söz hakkı hevesleri başka bir bahara kalmış durumda. Arap Baharı ve Arap devrimlerini inceleyen bütün araştırmacılar halkların, özgürlükleri için meydanlara çıkmalarındaki ana sebepleri sayarken Türkiye gibi Müslüman bir ülkenin örneğine özel olarak işaret ederler. Şüphesiz bu doğrudur. Arap dünyası kara döngü sürecini yaşarken iktisadi, içtimai, askeri ve daha birçok alanda hızla büyüyen Türkiye'ye tanıklık ediyordu. Bu tanıklık şüphesiz ki bir rol model olarak varlığını hissettirdi. Ne var ki, akıtılan onca kana ve göz-

yaşlarına rağmen bahar gelmedi.

Türkiye bugün girişilen bütün yı-kma ve yok etme girişimlerine rağmen yine Arap dünyasının önünde güçlü bir varlık sergilemektedir. Türkiye Yüzyılı olarak belirlenen hedef, özgür Arap halkları için de yol gösterici bir ışık durumundadır.

28 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci turu sonrası Aljazeera internet sitesinde yer alan bir yorumda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın seçimleri kazanmasının Arap dünyasında memnuniyetle karşılandığı ifade edilerek bunun zayıf rejimlerin gölgesi altında yaşayan onur, izzet ve şeref arzusu içindeki halklarda büyük bir mutluluk oluşturduğuna işaret edildi. Muhammed el Kayed tarafından kaleme alınan ve 'Araplar, Erdoğan'ın zaferine neden sevindi?' başlığıyla yayımlanan yazıda seçim sonrası Arap sokaklarında tıpkı Türkiye'de olduğu gibi büyük bir coşkunun yaşandığını ve bunun sebebinin de halkların hürriyet ve adalet istekleri olduğu belirtildi.

Türkiye Yüzyılı işte tam da böyle bir dönemde, hürriyet ve adalet duygularının bastırıldığı yeni kısır döngü içerisinde bir ışık gibi parlamaktadır. Türkiye Yüzyılı, bir yandan ülkemizi bölgenin en etkili ülkesi yaparken diğer yandan komşularımız başta olmak üzere Arap

dünyasına da birlikte var olma ve büyüme rehberi olacaktır.

Türkiye'nin son iki yılda komşularıyla olan problemlerini çözme arzusunun temelinde, sulh ve dayanışma içinde yarınları birlikte kurma kararlılığı bulunmaktadır. Bu kararlılık ve başlayan yeni süreç, iktisadi, içtimai, askeri ve kültürel alanlarda Arap dünyasının da kalkınmasına, temel sorunlarını çözmesine katkı sunacaktır. Türkiye Yüzyılı sadece güçlü bir Türkiye değil aynı zamanda güçlü bir Ortadoğu'nun da kapılarını açacaktır.

Bunun için bölge ülkeleri geçmişte yaşanan hantalardan ders alarak Türkiye'nin uzattığı kardeşlik ipine sarılmalıdır. Örneğin Türkiye yapılan yanlışlıklara ve cinayetlere rağmen Ortadoğu sorununun çözümü için İsrail'i hala bir aktör olarak görmekte ve ilişkilerini diyalog seviyesine çıkarmak istemektedir. Ancak Tel Aviv yönetiminin bir yandan masum Filistinli kardeşlerimizi şehit edip diğer yandan hiçbir şey olmamış gibi diyalog kurmaya çalışması sadece zaman kaybı olacaktır. Bütün dünyanın ve özellikle Arap kardeşlerimizin BM tarafından kabul edilen iki devletli çözüm noktasında Filistin halkının yanında durması gerek-

mektedir. Yeni yüzyılda bölgenin barış ve istikrara kavuşması son derece hayatidir. İsrail bu zemini gözden kaçırdığı sürece sadece Filistin'de değil, Arap dünyasında da gerilim bitmeyecek ve kan durmayacaktır. Bu istikrarsız süreç ise ekonomik ve sosyal gerilemeyi daha onlarca yıl sürdürecektir.

Diğer yandan Arap ülkeleri bu yeni yüzyıl arifesinde iç sorunlarını çözme noktasında Türkiye ile diyaloglarını artırmalıdır. Arap Baharı sonrası Türkiye'ye sığınan yüzlerce muhalif siyasinin cebri bir şekilde iadesi değil, onların yeni yüzyılın ruhu içinde ülkelerinin gelişmesi ve kalkınması için oynayacakları rolü ön plana çıkarmak ve tecrübelerinden istifade etmek gerekir. Türkiye bu anlamda tam ortadadır ve mihver ülkedir. Bütün kardeşlerine görüşlerini ayırt etmeksizin aynı mesafededir. Ortadoğu halklarının huzura ve refaha kavuşması için mevcut liderliklerin dünyaya daha vizyoner bakmaları gerekir. Türkiye bu anlamda tam olarak güvenebilecekleri kardeşleridir.

Türkiye Yüzyılı topyekûn bir ayağa kalkma ve geleceği inşa etme projesidir. Arap kardeşlerimizin bu fırsatı kaçırmamalarını temenni ederiz.

Türk Sinemasının Yüzyılı

Dün ve Bugün; Olanlar ve Olması Gerekenler

Sinemaya giden yol

Fotoğraf ve kameranın icadını sağlayan buluşlardan biri, hatta birincisi *camera obscura*'dır. Latince “kubbeli hazne/oda” anlamına gelen *camera* ile “karanlık” anlamına gelen *obscura* kelimelerinin birleşiminden oluşan ve kısaca “karanlık oda” anlamına gelen *camera obscura*, çevresindekilerin resmini ekrana yansıtan optik bir alettir. Bu terim her ne kadar ilk olarak Alman astronom Johannes Kepler tarafından 1604 yılında kullanılsa da, İbn el-Heysem, ilk açık tanımlamayı ve erken analizini yapmış, karanlık odayı ve iğne deliği kamerayı icat etmiştir. Daha önce Mozi, Al-Kindi, Theon ve Aristo iğne deliğinden geçen tek bir ışık huzmesinin etkilerini açıklarken, hiçbiri ekrana yansıyanın aslında deliğin arkasındaki görüntü olduğunu ileri sürmemiştir. İbn el-Heysem bunu ilk defa geniş bir alanda konumlandığı birkaç ışık kaynağıyla yaptığı deneylerle göstermiştir. Sonuçta, o dışarıdaki tüm objeleri içerideki perdeye yansıtmayı başaran ilk bilim insanı olmuştur.

İbnül Heysem’in 1011–21 yılları arasında yazdığı *Kitāb el-Manāzır* (Optik Kitabı)’den 800 yıl sonra Joseph Nicephore Niepce, 1826 yılında ilk gerçek anlamda resmi kaydetmeyi başarmıştı. 1833’te Niepce’nin ölümü üzerine, çalışmalarını yalnız de-

vam ettiren J.M. Daguerre, nihayet Ocak 1839’da fotoğraf makinasını Fransız İlimler Akademisi Bülteni’nde yayınlatacak kadar geliştirerek bu buluşa imzasını atmayı başarmıştır. Bu yeni makina kendisinden sonra ismi vesilesiyle *Daguerreotype* adı verildi. “Photograph” tabirini bildiğimiz kadarı ile kullanan ilk isim ise, Henry Fox Talbot olmuştur. Bundan da çok değil 50 yıl sonra 1889’da ABD’li mucit Thomas Edison tarafından sinemas-kopun ilk şekli olan kineteskopu icat etti. Hareketleri art arda gösteren projeksiyon anlamına gelen, bu haliyle dondurulmuş kareleri sağlayan fotoğraf makinasından ayrı bir yer tutan Kineteskopun özelliği tek kişilik bir seyir imkânı sağlamasıydı. Sinemaskop, bu seyrin geniş bir perdeye aktararak genel izleyiciye sunulmasını sağladı. Bu imkân da Lumiere Kardeşler’e nasip oldu. Herkesin bildiği üzere Lumiere Kardeşler 28 Aralık 1895 tarihinde Paris’te Capucines Bulvarı’ndaki *Grand Cafe*’nin alt katında bulunan *Salon des Indiens*’de halka açık ilk sinematograf gösterisi düzenlendi. Daha çok belgesel niteliği taşıyan bu seyirler, bugün sinema dediğimiz kurgusal yapıyı sağlamamış olsa da, önemli bir etki bıraktı. Nasıl ki fotoğraf makinasının icadına bihaber ve bigane kalmayan Osmanlı imparatorluğu’nda fotoğraf makinası da camera da yerini hızlı bir şekilde aldı. III. Selim, özellikle

II. Mahmud ve sonrasının İstanbul'u, Avrupa'yı takibe çalışan, Avrupa'dan haberdar olan bir İstanbul manzarası arz etmektedir. Bu dönemler aynı zaman da Osmanlı'nın modernleşme çabalarının olduğu dönemlerdir. Bu da aslında yazımızın ilerleyen ve sonuç kısmını teşkil edecek olan beklentiler bölümündeki "Türk Sineması" tabirinin bir türlü oluşamamasının ve kendine has bir dil icat edilememesinin nedenlerine işaret etmektedir.

Osmanlı'da Fotoğraf ve Sinema

Avrupa'daki birçok şey, 18. yüzyıldan itibaren belirli muhitlerde de olsa, İstanbul'a gelmiş ve yerleşme imkânı bulmuştur. Ağustos 1839'da Paris'te Daguerreotype'in tanıtılmasından çok kısa bir süre sonra, yazılı basında fotoğrafın varlığı iki ay sonra Ekim 1839'da Takvim-i Vekayi'nin 186. sayısında çıkan bir haberle duyuruldu. Bu sadece duyuru ile kalmadı pek tabii ki, 1856'da İstanbul'a gelen kimyager Rabach'ın, İstanbul'da gerçek profesyonel fotoğrafhaneyi açmasını sağladığı gibi, yerli fotoğrafçıların yetişmesindeki öncülüğünde de etkili olmuştur. Fotoğrafçılık tarihinin büyük isimlerinden meşhur

Abdullah Biraderler (Abdullah Freres) bu stüdyoda, Rabach'ın çırakları olarak yetişmişler, 1858'de Rabach'ın Almanya'ya dönüşü üzerine stüdyosu satın alınarak kendilerine kalmıştır. Abdullah Biraderlerin çalışmaları Saray tarafından da takdir edilmiş ve 1862'de "Ressâm-ı Hazret-i Şehriyârî" unvânı ile devrin padişahı Sultan Abdülaziz'in fotoğrafçılığını da üstlenmişlerdir. Bu unvanı, Sultan Abdülaziz'den sonra Sultan İkinci Abdülhamid devrinde de muhafaza etmişlerdir.

Aynı şekilde sinema alanında da hızlı gelişmeler olmuştur. Lumiere Kardeşler'in operatörlerinden Eugene Promio, 1896 yılında İstanbul'a gelerek *Panorama de la Corne d'Or* (Haliç'in Panoraması) ve *Panorama des Rives du Bosphore* (Boğaziçi Kıyılarının Panoraması) adlı çekimler yaptığı bilinmektedir. Fransız Pathe Yapımevi'nin İstanbul temsilciliğini yapan Romanya uyruklu Polonya Yahudisi Sigmund Weinberg, 1896 sonlarında halka açık ilk sinema gösterilerini İstanbul'un Pera (Beyoğlu) semtinde Galatasaray Lisesi'nin karşısındaki Sponeck Birahanesi'nde gerçekleştirmiştir. Şimdilerde St. Antoine Kilisesi'nin bulunduğu bir zamanların Concordia Salonu ile Ramazan boyunca Karagöz

oylatmakla ünlü direkler arasındaki (Şehzadebaşı) Feyziye Kiraathanesi de ilk sinema salonları vazifesini görmüştür. İlk yerleşik sinema salonu, aslında Belediye Tiyatrosu olan bugünkü TRT binasının bulunduğı Tepebaşı'ndaki Pathe'yi de yine Weinberg açtı. Bir tiyatro salonunun sinemaya dönüştürülmesi, Türkiye’de talihsiz bir şekilde gerçekleşen sinema-tiyatro ilişkisi açısından oldukça manidardır. Açılışının II. Meşrutiyet’in ilan tarihi ile aynı yıla denk gelmesi tesadüf olarak değerlendirilemez. Bu da işin başka bir vechesidir. Tüm bunlar Türk sinema tarihinin belirlenmesinde deşifre noktalarıdır.

Çok geçmeden 19 Mart 1914 yılında Feyziye Kiraathanesi'nin yerinde, Cevat (Bayer) ve Murat Beyler tarafından ‘Milli’ adını taşıyan bir sinema açılır. Sirkeci’de de Ali Efendi ve Kemal Bey sinemaları açılacaktır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde imparatorluğun İstanbul, İzmir ve Selanik gibi önemli şehirlerinde sinema oldukça yaygın hale gelmiştir. Bu yeni durum matbaada, tiyatroda olduğu gibi, ilkin azınlıklar tarafından denenerak görülen icatların halk kitlelerine açılımı noktasında test vazifesini de görmüştür. Bir teknik olarak hareketli görüntünün dikkat çekiciliğinden kaynaklı cazibesinin yanında “çağdaş”lık dayatmaları bu ilginin artmasına neden olmuştur.

Bu arada halka açık gösterilerle paralel Yıldız Sarayı'nda da sinematograf gösterildiği biliniyor. Ancak şu da var ki, o dönem sinema filmlerindeki hareketli görüntüleri kaydeden nitrat tabanlı filmler, bir hayli yanıcı olduğu için filmlerin gösterimi sırasında yangın çıkma ihtimali yüksektir. II. Abdülhamid sarayda yangın çıkmasından çekindiğı için elektrik tesisatını Yıldız Sarayı'ndan evvel kendi konağına döşemesini buyurduğu dönemin Mabeyn Başkâtibi İzzet Paşa'nın konağında gerçekleştirilen ilk sinema seyri sırasında korkulan başa gelmiş ve konak iki saat içerisinde kül olmuştur.

İşte bu yangın konusundaki çekinceler sebebi ile sinema yerleşik hale hemen gelememiştir.

Bu filmler ilk olarak Osmanlı’da yaşayan Levantenlere gösterilmiştir. Levantenler genellikle, deniz ticareti yapan Akdeniz ülkelerinden (Venedik, Genova, Ragusa), ticaret ile uğraşan diğer ülke ve şehirlerden (Amsterdam) ya da İtalya ve Fransa gibi devletlerden gelip, çoğunlukla İzmir ve İstanbul’a yerleşmiş yabancı bir sınıftır. Zaten kelime olarak da *levend*, Osmanlıca “denizci” sınıfının adıdır. Bunlara tatlı su frengi de denilmektedir. “Eğlence” kültürü Levantenlerde yerleşmiş bir olgudur ve sinema da onlar ve o dönemler için “eğlence” anlamına gelmektedir. Sinemanın halen bir eğlence olarak nitelendirilmesinde ve bu tarz filmlerin yapılmasında bu etki büyüktür. Gösterilerin ilk olarak Pera’da yapılması ve levantenler tarafından izlenmesi, bunun açık göstergesiydi. Eğlence kültürü, adı türden bir vakit geçirme çabası olarak görüldüğü için hep yabancılara özgü ortamı imlemektedir. Levantenler eliyle sinema bir eğlence sektörü olarak değerlendirildi ve halen de öyle görülmektedir. Bu gerek kendilerini iş dışı zamanlarında vakit geçirme olarak eğlendirme amacına matuf olsun, isterse tebaalarını manipüle etme ve kontrol altında tutma stratejisine yönelik olsun fark etmez; ama bu asli unsuru fark etmek oldukça önem arz eder.

Osmanlı’da İlk Filmler

Film salonlarının yanı sıra “yerli ve milli” film yapım-cılığı noktasında da atılım gerçekleştirilmiştir. Nitekim Enver Paşa’nın sinemanın yaygınlaşması ve profesyonellerce yapılması için çeşitli girişimlerde bulunduğu bilinmektedir. Alman ordusunda savaş propagandası ve acemi askerlerin eğitim filmlerini gören Enver Paşa, 1915 yılında “Merkez Ordu Sinema Dairesi”ni kurarak sinemanın kurumsallaşması-

Osmanlı'da ilk sinemayı
kuran Sigmund Weinberg'e
ve İstanbul Sultanisi'nde
(İstanbul Erkek Lisesi)
öğrenci olduğu yıllarda
onun tedrisatından geçen
Fuat Özkınay'a Osmanlı
ordusunda da böyle bir kol
kurulması ve sinemanın
siyasi bir mecra olmasının
sağlanması görevini verir.

nın temellerini atmıştır. 1915 yılında, dönemin Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından kurulan kurumun öncelikli amacı, savaş ve Türkiye'ye gelen yabancı devlet adamlarının gezileri ile ilgili belgeseller çekmektir. Bu amaçla da, Osmanlı'da ilk sinemayı kuran Sigmund Weinberg'e ve İstanbul Sultanisi'nde (İstanbul Erkek Lisesi) öğrenci olduğu yıllarda onun tedrisatından geçen Fuat Özkınay'a Osmanlı ordusunda da böyle bir kol kurulması ve sinemanın siyasi bir mecra olmasının sağlanması görevini verir. Bu sayede çekilen, 1876-77 Osmanlı Rus savaşı sonunda, Rus birliklerinin ulaştıkları en ileri nokta olan ve bugün Yeşilköy olarak bilinen Ayastefanos'ta yaptırılan Rus anıtının yıkılmasını içeren belgesel nitelikli bu kısa film, 14 Kasım 1914 günü Türk sinemasının başlangıç tarihi sayılır. Her ne kadar Makedonyalı Yanaki ve Milton Manaki Kardeşlerin 1905 yılında çektikleri *Dokumacılar* film ile 1911 yılında Sultan Reşat'ın Selanik ve Manastır gezileri filme alınsa da Osmanlı toprakları içinde yaşamalarına ve Osmanlı vatandaşları olmalarına rağmen Türk kökenli olmadıkları için bunları ilk film saymayanlar bulunmaktadır. Anıtın yıkılışı, yedek su baylığını yapmakta olan Fuat Uzkinay tarafından filme alınmıştır. Her ne hikmetse günümüze ulaşılamayan belgeselden ziyade arşiv niteliğindeki bu film (aslında çekim), "Eğ-

lence" dışında ideolojik ve politik amaç güden bir anlayışın da sergilenmesi, film diline başka bir boyut getirmiştir. Ancak ironik bir biçimde Türk sinemasının yıkıntı üzerinde inşa edildiğini de imleyebilir. Nitekim bunun semeresini ilk kurmaca filmde görmekteyiz. 1917'de genç karikatürist Sedat Simavi'nin, güya Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ne gelir sağlamak amacıyla maddi destek alarak yönettiği *Pençe* filminde, evlilik kurumunu kişinin özgürlüğünü kısıtlayan bir "pençe" olarak değerlendirir. Yaptığı karikatürlerde de mizah adına, kendini özgürlük savunucusu şeklinde gösteren Simavi'nin nasıl bir mizah ve özgürlük içerdiği etkilediği kişilerde rahatlıkla görülecektir. 1917 yılı ve "Pençe" filmi, kendisinden iki yıl önceki Amerika'da ilk kurmaca uzun metraj film sayılan ve asıl sinemanın doğuşu olarak kabul gören D. W. Griffith'in yönetmenliğini yaptığı Thomas Dixon Jr.'ın yazdığı *The Clansman* kitabından uyarlanmış "The Birth of a Nation" (Bir Ulusun Doğuşu) sessiz filmi ile birlikte okunduğunda filmin hem dil hem içerik açısından nasıl geliştiğinin de işaretlerini sunacaktır. İkisi de bir ulusun doğuşunu anlatırken, özgürlük teması ön plandadır. "Bağımsızlık ateşi" film diliyle böyle yakılmıştır.

Türk sinemasında sansüre uğrayan ilk filmin de ilginç bir hikâyesi var-

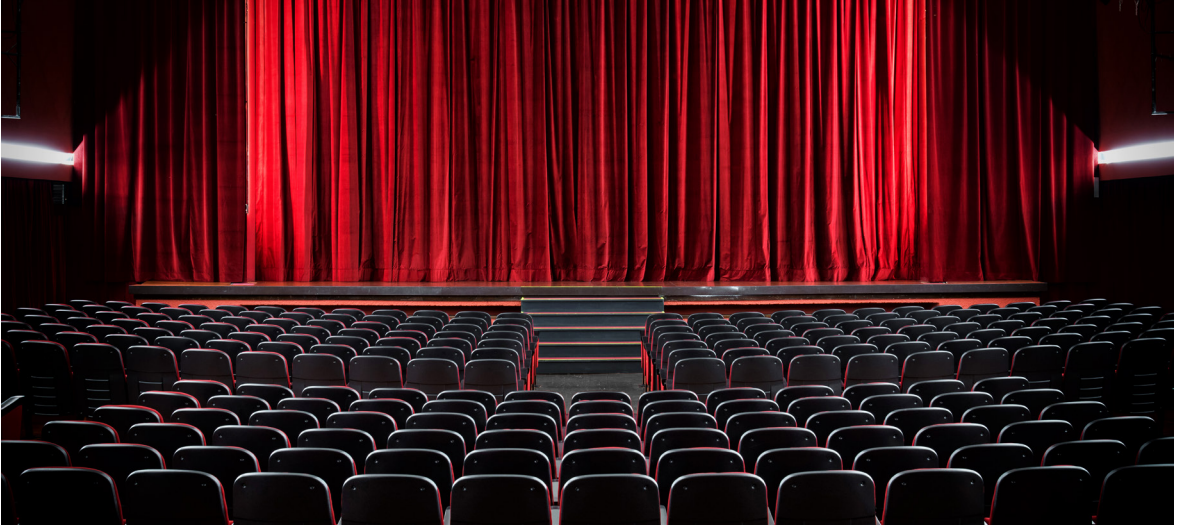
dır. 1919 yılında sansürlenene ilk Türk filmi *Mürebbiye*, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın aynı adlı romanından bir uyarlamadır. İstanbul'un işgali yıllarında kurulan Malul Gaziler Cemiyeti de gelir sağlamak amacıyla film çekmeye karar verince dönemin önemli tiyatrocularından Ahmet Fehim Efendi bu filmi çekmeye karar verir. Anjel adlı Fransız bir kadın, bir konakta mürebbiye yani dadı, olarak işe alınır. Kısa sürede cazibesıyla konağın sahibinden aşçısına kadar herkesi parmağında oynatmaya başlar. Filmin sansürlenme sebebi ve sansürleyen kişi ise çok ilginçtir. İşgal kuvvetleri komutanı Fransız General Franchet D'esperey; "bir Fransız kızının, bu şekilde ahlaksızca gösterilemeyeceği, Anjel'in şahsında Fransızların küçük düşürüldüğü" gerekçesiyle filmi yasaklar. Fakat film yasak olmasına rağmen gizlice gösterilir ve büyük ilgi görür. Bu filmin hem bir edebiyat uyarlaması olması hem de toplumsal gerçekçilik altında yansıtılması dikkate değer bir husustur. Batıda ve Amerika'da da olduğu gibi sinemaya kaynak sağlama açısından romanlar önemli bir yer tutar. Tabii bu durumun film dili ile roman dilinin karışmasına, roman vesilesiyle filmin bir dile oturtulamamasına sebebiyet verdiği de görülmüştür. Bu yüzden de o dönemler olmasa bile sonraları gerçekleştirilen roman uyarlamalarında roman yazarı ile film senaristi veya yönetmen arasında ciddi çatışmalar ve polemikler oluşmuştur. Bu konu önemli olmakla birlikte başka bir yazının içeriğini oluşturacağından bizler şimdilik bununla iktifa ederken, *Mürebbiye* filminin yönetmeninin tiyatro kökenli olmasına odaklanalım.

Sinema tiyatro ilişkisini ve Türk sinemasındaki tiyatronun hazin verici etkisini ele almadan önce kronolojik olarak 1917 yılındaki ilginç bir gelişmeyi de ele alalım. Celal Esat'ın (Arseven) Almanya'da arkadaşlarıyla birlikte kurduğu Transorient

Yapımevi adına çektiği Faust uyarlaması *Die Tote Wacht* (Ölü Uyanıyor), yurt dışında çekilen ilk Türk filmidir. Bu bilgi bize her ne kadar Türklerin Türkiye dışında film yapabilme maharetini gözler önüne serse de, Almanya'da Faust uyarlamasını bir Türk olarak çekmenin abesliğini vurgular. Zira eser bir Alman romanıdır. Adına Türk filmi denilecekse bunun bir Türk tarafından yapılması değil, bir Türk düşüncesi/gözü ile yapılmasıdır. Ancak o dönemler, maalesef Batı ile meşhuriyetin ve meşruiyetin kesbedildiği dönemler olduğu için, Almanya'da (ya da Türkiye'de) İttri veya Dede Efendi yerine Vivaldi veya Bach çalmak gibi bir garabeti açık eder. Bu Goethe'nin Faust'una veya bahsi geçen bestekârların eserlerine gölge düşürmez. Onlar kendi içinde bir deha olarak görülebilir ve bunda bir sakınca yoktur. Ancak kendi dehalarını görmemek ve başkalarına bu dehaları göstermek yerine, zaten onlardan icrasını seyrettiğimiz veya dinlediğimizi Türk eliyle tekrarından "nasiplenmek" ne çağdaşıktır ne de kendi geleneğine yaslanmaktır.

Tiyatrodan Sinemaya Geçiş

Osmanlı'nın geleneksel seyirlikleri içerisinde orta oyunu, Karagöz, meddahlık gibi kadim sayılacak nitelikte olan ve "temaşa" olarak adlandırılan sanatların var olduğu bilinmektedir. Ancak bu sahne ve perde sanatları asla bir eğlence amacı gütmektedir. Nitekim temaşa olarak addedilmesi, sıradan ve içi boş bir tanımlama değildi. Bugünlerde Antik Yunan'dan gelen kelime ile tiyatro ifadesi tercih edilse de, sahne sanatları çok eskilerden beri var idi ve farklı yörelerde gösterilmektedir. Antik Yunan'da daha çok Homeros destanları ile sürdürülen Attike tiyatroları ile epik tarzlı dramalar ilkin revaçtayken, bu daha sonraları tragedya ve komedya ile biçim değiştirdi. Farklı bir

yazının konusu olan tiyatronun başka diyarlarda ve dönemlerde ele alınışı ile tragedyanın varlığı ve komedyanın tarzı sorunu, Türk sahne sanatlarını etkileme açısından önemlidir. Doğaçlama özelliğinden dolayı “tuluat” adını almayı hak eden ve gayet insani/tabii sürekli yeniden doğuş özelliğini göstermekteydi. Mekanik ve statik bir biçimde kendini tekrar etmezdi. Benzerlikler aynılık değil, birlik ve bütünlüğü sağlayan süreklilik içindi.

Türk sahne sanatları ve gösterileri, birçok konuda olduğu gibi, Avrupa’da yozlaşan ve bu çarpıklığa karşı absürt ya da vahşet tiyatroları gibi farklı arayışlar içinde olan tiyatroculara rağmen, taşlaşmış/kalıplaşmış tiyatro algısını heyecanla devraldı ve devam ettirdi. Tiyatro gösterilerini de geçmişte ve dünyanın birçok yerinde en asli şekli olan açık hava yerine kapalı bir ortamda ve seyircilerin izlediği yeri de karartmayla temaşadan ziyade pasif bir seyirci konumuna itilmesine sebebiyet verdi. Sinemanın tiyatrodan etkilenmesine ve bu etkinin olumsuz biçimde ele alınmasına katılan birçok insanın kaçırdığı ilk durum, tiyatronun bizzat kendisinin problemlili hale getirilmesidir. Sinemanın musikiden, şiirden, resimden temaşadan etkilen-

mesi sadece iyi ve güzel değil, aynı zaman da etkili ve gereklidir de. Ancak bunun yolu, farklı sanat ve edebiyat dallarına ait dillerin karıştırılmaması, ondan da önce bu sanat ve edebiyat dallarının asli hüviyetine kavuşturulması gerekliliğidir. Bu aynı amaca hizmet etse ve aynı kökten beslense de, insanların farklı dil ve renklerde olması gibi, farklı sanat ve edebiyat dillerinin olması, dili ve anlamı çoğaltan bir imkândır. Bunları bir arada değil, bir görmek ve birlikte değerlendirmek yerine birlik içinde göstermek, sorunları artırıcı bir pozisyon sunar. Türk sinemasının makus talihi, tiyatrodan etkilenmesine ve hala da bunu sürdürmesine bağlıdır; ancak bundan önce tespit edilmesi elzem olan şey mevcut tiyatronun kendi sorunsalıdır. Sonraları Muhsin Ertuğrullarla başlayan tiyatro akımının sinemaya el atması, filmi tiyatral bir dilden asla kurtaramadığı gibi, tiyatronun kendisini de her daim “geveze” rolünü ifa etmeyi sürdürmesine zemin hazırlamıştır. Demem o ki, ne tiyatro ne de film dilinin oluşamamasının en önemli nedeni, bunların bir eğlence, daha sonraları ise kimilerinin didaktik kimilerinin de ideolojik bir angajman içinde kalmalarından kaynaklanmıştır.

1911 yılında Paris'e giden Muhsin Ertuğrul, modern Batı tiyatrosunu yerinde gözlemleme imkânı bulur. 1912 yılında İstanbul'a gelir ve *Hamlet*'i ilk kez sahneye koyan kişi olur. İlk tiyatrosunu geleneğimizde yeri olmayan tragedya örneği ile vermesinin yanında Anadolu halkına senfoni dinletme dayatması gibi Shakespare uyarlaması yapması ilgi ve içerik açısından bize ipucu verir. Ertuğrul, 1913 yılının Aralık ayında tekrar Paris'e, 1916 yılında da ilk kez olmak üzere Almanya'ya gider; gündüzleri sinema stüdyolarında, geceleri de tiyatrodaki çalışır. Tekrar ülkeye döner. 1918 – 1921 tarihleri arasında ikinci kez Berlin'e gider. Amacı bellidir. Almanya'da ciddi bir yönetmenlik tecrübesi yaşayan Muhsin Ertuğrul orada kendi şirketini kurar ve 1920'de dört tane uzun metrajlı film çeker: Samson, Kara Lale Bayramı, Şeytana Tapanlar, Ölüm Kervanı. Çektiği filmlerin isimlerinden de anlaşılacağı üzere, Ertuğrul rotasını belirtmiştir. Ertuğrul, Almanya'daki film çalışmalarının ardından İstanbul'a döner. Kemal Film ile irtibat kurar. O güne dek film ithalatçılığı yapan Kemal Film'in yerli film işine girmesi ile birlikte 1940'lara kadar sürecek olan Türk sinemasında yeni bir dönem başlar. Muhsin Ertuğrul'un Kemal Film adına yönettiği ilk film olan 1922 yapımı *İstanbul'da Bir Facia-i Aşk*, Türk sinemasında Tiyatrocular Dönemi'ni başlatan filmidir. Kemal Film'in aşırı zarara uğraması sonrasında kurulan İpek Film ile II. Tiyatrocular Dönemi'ne gidilir ama bu da eskisinden farklı değildir.

Muhsin Ertuğrul operetler ve romanlardan oluşan senaryolarla film çekmiştir. Romanların seçimi ile roman ve tiyatro dilini filmde kullanması, sadece filmi değil diğer dalları da zayıflatmıştır. Hatta ilk şarkılı filmi de kendisi yaptığı için, sinemanın bir gazino tadında eğlenceye dönüşmesine, şarkıların da bu minvalde seyretmesine sebebiyet vermiştir.

Filmlerinde belirli kesimleri yücelten, bunun karşısında belirli kesimleri de aşağılayan tarzları, Aristotelesçi dram geleneğinin ve buna yaslanan Hollywood tarzının Türkçe çevirmenliğinden başkasına yaramamıştır. Aslında gittiği ve gezdiği Paris ve Berlin gibi kentlerde o döneme ait dışavurumcu gelenek olmasına rağmen nedense o tarz etkiler kendisinde oluşmamıştır. İlk Tiyatrocular Dönemi'nde şirketin zarara uğramasından sonra kapanmasıyla Rusya'ya gitmesi ve o dönemlerin ideolojik-politik sinemasına denk gelmesi, kendisine cumhuriyetçi bir aydın tarzında kültürel bazda halkı aydınlatma misyonunu yüklemesine sebebiyet vermiştir. Bunu film uyarlaması için seçtiği eserlerden rahatlıkla anlayabiliriz. Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi yazarların Türk romanı adı altında inşa faaliyetlerini, tiyatro ve film alanında Muhsin Ertuğrul'da görebiliriz.

Geçiş Dönemi

1940'larda başlayıp sadece 10 yıl süren dönem geçiş dönemidir. Çünkü bu dönem aynı zaman da 2. Dünya Savaşı'nın başlayıp bittiği ve etkisinin hala sürdüğü bir dönemdir. Bu dönem, Muhsin Ertuğrul'un etkilerinin azalması, sinemasal etkilerin görülmeye başlandığı bir dönem olarak görülür sinema tarihçileri tarafından. Bunlara göre Türk Sineması tiyatrunun etkilerinden kurtularak sinemasal özellikler kazanmıştır.

Savaşın önce sinemalarda Avrupa ve Amerikan filmleri aynı ölçüde temsil edilir. Savaşla birlikte bu oran Amerikan filmleri lehine değişir. Avrupa'dan filmlerin gelmesi zorlaşır, Amerikan filmleri sinemalarda büyük yer kaplamaya başlar. Bu dönemde Mısır üzerinden Türkiye'ye Amerikan filmleri ile Mısır filmleri girmeye başlamıştır. Mısır'dan gelen bu filmler ülkemizde çok rağbet görmüş, üç yıl

boyunca hiçbir yerli filmin çekilmediği Türkiye’de fesli-entarili oyuncular ve ünlü Arap şarkıcıların hem oynadığı hem de bolca şarkı söylediği, müzikli filmler gösterilmeye başlanmıştır. Bu da ülkede bir Mısır filmi furyası başlatır. Bu yüzden de bu döneme Mısır Etkisi dönemi de denilebilir. Ancak tiyatrodan kurtulma, sinemasal özellikleri oluşturma konusundaki bilgiler oldukça yanıltıcıdır. Bu dönemin geçiş dönemi olması yeni arayışlardan kaynaklanmaktadır. Ancak bu arayış, bir film dili oluşturma çabasından değil, film yoksunluğundandır. Avrupa’dan film gelememesi ile sinema salonlarında gösterilecek filmlerin azalması, yerli film ihtiyacını da doğurmuştur. Film yapımcıları lehine geliştirilen vergi düzenlemesi de film yapım stüdyolarının artmasına fırsat oluşturmuştur. Tiyatro kökenli olmayan ve Avrupa’da sinema eğitimi alan yönetmenler çıkış yapmış olsa da, onların kendi geleneklerine yaslanamaması diğer tiyatro kökenli yönetmenlerin hala varolması, Tiyatrocular Dönemi’ndeki kötü etkiyi pekiştirdi ve izleyicinin de sinemacının da film anlayışının gelişmesini engelledi. Tiyatro kökenli olmak ya da olmamak meselesi değildi zira bu; bu tamamen ve aslında hem içerik açısından kendi geleneğine yaslanma hem de biçim olarak film dilini oluşturma çabası ile gerçekleştirilecek bir olguydu.

Milli Sinema Dönemi

Bir şeyin milli olması, onun o millet tarafından ve o milletin yaşadığı topraklarda yapılması anlamına gelmez; velev ki içeriği daha geleneksel kodlara yakın dursun. Millilik tamamen kendi değerlerine ve geleneğinin sanat ve edebiyat dallarına yaslanmasıyla olur. Tabi bu, onu çok iyi bilmek ve günümüze uyarlamakla da yakından ilgilidir.

Milli sinema yönetmenleri için böylesi bir giriş oldukça sert bulunabilir. Bu onların samimiyetini ve

gayretini görmemek anlamına gelmez. Bu milliliğin nerde nasıl ve niçin başladığının işaret taşlarını iyi okumak gerekir. Milli unsurların yüzyıldır Batılılaşma serüveni ile heba edildiği fark edilmezse millilik adına yapılanlar kargaların bile güleceği komedi tarzına dönüşür. Çünkü mesele sadece teknik değildir, aynı zamanda o tekniği belirleyen ve içeren duygu ve düşünce dünyasıdır.

Milli sinema öncesindeki çalışmalar çağdaşlaşma ve aydınlatma adına toplumu dizayn etmeye yöneltti. Haliyle milli olmadığı gibi, geleneksel değerlerden yoksundu. Milli sinema bu akışın tersine hareket etmek istedi ve kendince başarılar elde etti. Ancak millilik içerisine alınabilecek geleneksel değerler, artık milli olmaktan uzak, Batılılar adına hareket eden unsurlardı. Bu bakış açısı, tıpkı Tanzimat aydınlarının “Batılı olmak ama aynı zamanda Müslüman kalmak” çelişkisini yaşatmaktaydı. İhya ve inşa hareketini kendi içinden değil, Batılı değerler üzerinden gerçekleştirmeye çalıştığı için hiçbir zaman ne tam Batılı ne de tam yerli kalabildiler. Milli sinema akımı da, tıpkı günümüzdeki yerli sinema örnekleri gibi, kendi tarihine ve geleneğine göz kırpsa, ondan yararlanmaya kalksa da, sonuçta yüzyıldır kanına işlemiş bir duygu/düşünce atmosferi vardı ki, onu eleştirdiğine dönüştürmekte, sonuçta elindekilerini heba etmesine sebebiyet vermektedir.

Buradan Türk Sinema tarihinde dönüm noktası sayılabilen döneme geçerse, bu dönemi Milli Sinema’nın öncüsü, daha sonra bu görüş doğrultusunda filmler de yapacak olan, o dönemin film eleştirmeni Halit Refiğ ile başlatabiliriz. Refiğ, Osmanlı’nın gelişim yapısı ve üretim tarzının Batı’nınkinden farklı olduğunu savunan toplumsal tezlerden etkilenmiştir. Sinemaya dair fikirlerini daha sonra yazdığı *Ulusal Sinema Kavgası* adlı kitabında

geniş olarak anlatmıştır. Buna göre Türk sinemasının Türk toplumunun değerlerine, köklü geçmişine ve geleneksel sanatlarına dayanması gerektiğini savunmuştur. Ortaya koyduğu bu teze en uygun olarak gösterilen filmi 1965 yapımlı *Haremde Dört Kadın* olarak ifade edilir.

Diğer öncüsü ve temsilcisi ise Yücel Çakmaklı'dır. O da, Türk toplumunun geleneksel yapısı göz önüne alınarak film yapılması gerektiğini savunmuştur. Müslüman kimliği ön plana çıkarılarak, İslam anlayışının sinema aracılığıyla da yaşamın her alanına yerleşmesini öngörmüş ve bu doğrultuda filmler yapmıştır.

Bu akımın en büyük sorunu, sinemayı bir tebliğ/davet aracı olarak görmesidir. Mesaj kaygılı filmlerin sebebi de budur. Halbuki, film bir tebliğ aracı değildir ve genelde sanata özelde de sinemaya yakışmayacak en tehlikeli kelime de mesajdır. Zaten mesaj kaygısı tebliği doğurmuştur; bunun tersi de söylenebilir. İslami sinema terimi bu vesileyle doğmuş sıkıntılı bir tabirdir. Bu ibare hem İslam hem de sinema terimlerini zayıflatmıştır. Gerçekte İslami sanat olmayacağı gibi sinema da olamaz. Müslüman (ya da başka dine mensup) insanların sanatı ve sineması olur. Bu da dünyaya nasıl baktığı ve nasıl bir yaşam arzuladığı ile ilgilidir; ancak kesinlikle tebliğ aracı ola-

rak görmez ve bir mesaj kaygısı gütmaz. Sadece bir arayış, bir keşif peşindedir. Dayatma içeren Batılı argümanlara ve icraatlara karşı, bir keşif yolculuğuna çıkartan, araştırmacı ve sorgulayıcı niteliktedir. Hal böyle olunca içinde ille de ezan sesi ve namaz görüntüsü olmasını gerektirmez. Böyle olmasına İslami denilmez. Doğuda ya da Batıda da dayatmacı gerçekliğe karşı duran, sorgulayıcı ve yolculuğa çıkartan ressam, şair olduğu gibi yönetmenler de bulunmaktadır. Bu kişilerden kimileri Müslüman olmadığı gibi aralarında ateist olanları da var. Bu açıdan baktığımızda bunların yaptığı sinemaya ne diyeceğiz, profan mı, gayri İslami mi? Müslüman olduğu halde Hollywood konvansiyonları içerisinde yapılan filmler İslami mi olmuş oluyor? Hem dikotomik tarzda seküler çağrışımları imleyen hem de kendini meşruiyet ve hakkaniyet dairesi içerisinde gösteren çelişkiler yumağından başkasını içermez, asla hakikat adına zikredilmez.

Devrim Sineması

1965'te kurulan Sinematek Derneği çevresinde toplanan, ülkemizde ticari gösterim şansı bulamayan Avrupa ve Dünya sanat sinemasına ait özgün örneklerin gösterimini yapan; sinema ve kapitalist sistem üzerine eleştirel yaklaşımli konuşma

Doğuda ya da Batıda da dayatmacı gerçekliğe karşı duran, sorgulayıcı ve yolculuğa çıkartan ressam, şair olduğu gibi yönetmenler de bulunmaktadır. Bu kişilerden kimileri Müslüman olmadığı gibi aralarında ateist olanları da var. Bu açıdan baktığımızda bunların yaptığı sinemaya ne diyeceğiz, profan mı, gayri İslami mi?

ve toplantılar düzenleyen grup, Devrimci Sinema tezini savunmuştur. Bu grubun temel yanılgısı, Türkiye'ye ve Türklere özgü bir film çabası ve uğraşısı yerine, Avrupa sinemasını örnek almak ve bu amaçla filmler yapmaktır. Avrupa sineması Alman Dışavurumculuk, İspanya Gerçeküstücü, İtalyan Yeni-Gerçekçilik, Fransız Yeni-Dalga, Büyülü Gerçekçilik, Şiirsel Sinema gibi akımlarıyla özgün film dilleri icat etmiş, fazlasıyla övgüyü hak etmiş yönetmenlerle doludur ve bunda kuşku yoktur. Ancak farklı ülkelerden yönetmenler birbirlerini derinden etkilese ve hepsi sonuçta aynı kulvarda değerlendirilse de, her biri kendi ülkelerinin geleneksel kodlarına yaslanmış ve bunlardan harika filmler çıkartmıştır. Marksist ya da ateist olmaları, kendi ülkelerindeki milli manevi değerlere düşman olmaya yol açmadığı gibi, yabancı kalmaya ve uzak durmaya da neden olmamıştır. Bu yönetmenler bizim milli sinema akımı gibi içi boş filmlerden uzak durmuş, kendi milli anlayışlarını güncelleyerek ve kendi değerleri içerisinde eriterek tutum takınmışlardır. Bu yüzden hiçbir ülkede milli sinema ya da devrim sineması diye bir akım oluşmamıştır. Yukarıda isimlerini zikrettiğim akımlarda kullanılan ifadelerdeki ortak nokta gerçeklik (hakikat)tir. Bu isimdeki ısrarları da,

klasik Hollywood konvansiyonlarına karşı geliştirilebilecek anlayıştır. İçinde millilik de devrimsel bir hareket de bulunmaktadır ama bu ne milli sinema gibi nostalji ne de devrimci sinema gibi ütopya içermektedir. Onlar açısından gerçeklik kendilerinde ve şu andadır. Yapılması gereken onu kavramak ve onunla yaşamaktır. Devrimci sinema, milli değerlerden yoksun, Avrupa soluna özentili, jakoben, dayatmacı, üstten bakan yeryüzünde eşi benzeri bulunmayan bir akımdır. Bunlar Kemal Tahir'in romanlarında yaptığını yapamayan hatta onu bile dışlayan yönetmenler, eleştirmenler zümresidir.

Nereden, Nasıl Başlamalı?

Sinemanın “yedinci sanat” olarak addedilmesi, uhdesinde diğer sanat dallarını barındırmasından kaynaklanmaktadır. Yedi rakamı çokluktan kinaye olduğu kadar, bir yeniliği de içerir. Sadece bir bileşim olarak görülmesi, sinemayı ve film dilini anlamamak demektir. Bu satırların yazarı, sinemanın, bu bileşkelerden doğduğu gibi bunlardan fazlasını da oluşturduğunun farkındadır. Burada bunun belirtilmesi, sinemayı anlamak ve bir dil oluşturmak konusunda gerek imkân gerek zaafardan

bahsedilmesi konusunda tüm bunların es geçilemeyeceğidir. Bu demektir ki, başından beridir çabalara rağmen beraberinde gelen sancılar ve problemler, sadece tiyatro ve film alanında kalmamıştır. Tiyatro ve film, diğer sanat dallarına nispetle daha geç luştığı için, kadim sanatlardan şiir, resim, müzik ve mimari ile edebiyattan masal ve hikâye de çok önceleri Batılılaşma adı altında “ucube” bir tarza dönüşmüştür. İlerleyen satırlarda fark edileceği üzere mesele özellikle sanat ve felsefe gibi alanlarda Doğu ya da Batı şeklindeki ayrışma ve etkileşme kadar sıradan bir mevzu değildir. Elbette farklı tını ve tarzlar içerisinde etkileşim olmuştur ve bu olumludur. Ancak Batılılaşma serüveni bunlardan çok ayrı bir yerde durmaktadır. Batılılaşma adı verilen rahatsız edici durum, tüm yönleriyle ele alınırsa teşhisi ve tedavisi yerinde olacaktır. Bugün bir “Türk Sineması”ndan bahsedilememesi, bir “Türk musikisi”nin yitirilmesi, “Türk şiiri”nin çözülmesi, yine aynı şekilde bir “Türk mimarisi”nden vazgeçilmesindendir. Sinemayı besleyen ana damarlar şiir, resim, musiki, mimaridir ve hepsinin altında yatan da felsefedir, diğer bir deyişle dünya görüşü ve yaşam biçimidir. Biri diğerini derinden etkilediği için çözülme ve iyileştirme çabaları da topyekûn olmalıdır.

Sinemanın Türkiye’deki doğuş ve gelişim aşamalarındaki sorunların kökeninde, “Batı’nın tekniğini alalım ama ahlakını almayalım” şeklinde motolaştırılan garip anlayış neticesinde çelişkiler ve çapraşıklar bulunmaktadır. Sinemanın “gavur icadı” olması ile “Batı’nın mucizesi” olarak görülen iki uç salınım, ilkinde tümünden yasaklamayı içeren selefi bir tutumu doğururken ikincisinde de “ne olsa gider” anlayışına kapı aralamıştır. Nasıl ki, Avrupa solunun geliştirdiği sanat ve sinema anlayışı için Garaudy ya da Ali Şeriatî’den mülhemle “kaçışı göstermiş ama varışı kaçırmıştır” denebilirse, ters-

ten bir biçimde milli sinemacılar için “varışı gören ama kaçışı bilemeyen” tasviri yapılabilir. Hem ilk sinemacılar hem de devrimci sinema için ise, ne varış ne kaçış söz konusudur.

Batılılaşma konusuna sinema bir teknik işi olduğu için oradan gidersek şunu söyleyebiliriz: Tekno-logosta sorun teknede değil, logostadır. Logos tekneyi kendine göre şekillendirir ve sunar. Bu kendince bir hayat tarzıdır aslında. Batılı değer ve Batılılaşma meselesi de, işte teknede değil logostadır. Optiğin mucidi İbnül Heysem iken fotoğraf ve sinemanın kurucusu “başkaları”dır. Bu “öteki” olma özelliği, etnik ya da tensel yapıdan asla kaynaklanmamaktadır, zira Allah’ın indinde olan ilim, Kendisi’nden dileyene verilir; Kendisi’nin dilediğine değil. İlmi “bilimsel bir bilgi” olarak bir “güç” elde etme ve doğaya hükmetme şeklinde tezahür eden Batılı arzu, kendi sistemi doğrultusunda iş görür. Bu açıdan bakıldığında mesele sadece ve sadece “teknik” olarak kalmaz. Sonuçta teknik, fizik yoluyla oluşturulan bir olgudur. Buradaki değer, teknenin hem yapımında hem de kullanımında ortaya çıkan, çıkartılması gereken değerdir. Bu değer skalası, insana ve tabiata, dolayısıyla Tanrıya bakış açısıyla doğrudan alakalıdır. Özellikle resim sanatında kendini gösteren “perspektif”, yerinde bir örnek olacaktır. Optiğin babası sayılan İbnül Heysem perspektiften elbette bihaber değildi ama aynı şekilde bigane kaldı. Çünkü perspektif, gözü biçimlendiren hatta tembellştiren, göze bu vesileyle hükmeden bir bakış sunar. Bu yüzden de resim tüm kültürlerde ve geleneklerde bulunsa da, çizim “teknik”i açısından çok farklıdır. Kadim geleneklerde perspektifin olmaması, görmeyi bilmediğinden değil, tam tersi görmeyi genişletmek istediğindendir. Perspektifin olmadığı dünyalarda göz alabildiğine açılır ve ufuk çoğalır. Terski kültürlerde ise göz bir çerçeveye mahkûm edi-

lir. Zaten kültür kelimesinin kendisinde saklıdır bu anlayış. Kolonize ile aynı kökten oluşan kültür kelimesi, başkasının toprağını işlemek ve ürün devşirmek, kendi toprağının ürünlerini de başka diyarlara göndermek açısından sömürgeyi çağırıştırır. Buradan da yine aynı kökten oluşan kült ortaya çıkar. Kült ve kolonize ile kültür aşılayan Batılı değerler ve eserler, Antik Yunan'dan bu yana dikotomiler ile ayırım ve çarpışma yaşatarak, “biz ve diğerleri”ni oluşturmuş, “öteki” gördüklerini adam etme ve ayar verme adına mahkûm ve mecbur etmiştir. Dilde gramerin, anlatıda dramın, düşüncede mantığın, kent yapımında grid planın, müzikte çok sesliliğin (aslında çok portelilik demek daha isabetli) kaynağı ve işlevi ne ise resimde perspektivite de aynı kulvarda değerlendirilir. Tüm bunlar, Doğu ya da Batı meselesi değil, farklı dünya görüşlerinin izdüşümleridir. Dolayısıyla Batı düşmanlığı ya da Doğu seviciliğinden öte bir tutumun hangi dünya görüşü ve yaşam biçimini barındırma noktasına dikkat çekmektir. Çünkü artık Batı karşısında bir Doğu yoktur, varolanlar oryantalist söylemle şekillenen nostaljilerdir. Bir dönem karşı kutup olarak alınan Doğu, artık doğmayan ve doğurmayan kısır ve başkasına muhtaç bir halde Batı'ya eklemlenmiştir. Bu açıdan iki farklı dünyayı mevcutmuş gibi görmeye ve göstermeye çalışmak beyhudedir. Gerçekliği dayatan ya da sorgulayan kişiler, kesimler ve eserler her zaman varolacak; bu uğurda çabalayanların yolu her daim kutlu kalacaktır ancak bu bugün için iki ayrı dünyanın mevcudiyetine delil teşkil etmez. O yüzden de meseleyi bu denklem üzerinden değil bizzat bu denklemi oluşturan zihniyet üzerinden ele almak gerekecektir.

Batılılaşmayı ve tekno-logosu bu açıdan değerlendirmek, “teknikini alıp ahlakını bırakma” gibi hadiselerde düşülecek yumuşak ve kaygan zeminleri

görmeyi sağlar. Aynı şekilde sadece dışlama hamleleri de, sonuçta dışta kalmayı gerektirmeyen bir sıkıntıya düçar kılar. Işık doğadan gelir. Işığı kullanmak ise insanın dünyasıyla ilgilidir. İbnül Heysem optiği buldu ama perspektifi kullanmadı. Onu kullanmayan ve onunla alakadar olmayan ilk ve tek kişi değildi elbette. İbnül Heysem bunun adını buldu ve tanımını yaptı. Bundan çok önceleri ve tüm kadim geleneklerde zaten perspektif bilince de kullanılan, kullanılması düşünülen bir anlayış değildi. Kadim sanatlardan tiyatro da, çağdaş sanatlardan sinema da aynı şekilde bir tarz olarak değerlendirilmeli, üzerine kendi dünya görüşü giydirilmelidir. Tekne ne olursa olsun üzerindeki logos kime aitse onu gösterir ve öylece gösterir. İçeride başka dışı başka değil, her şeyi bambaşka olur. Kendini tanıması kadar kendine yabancılaşması işten bile değildir. Çünkü sanat insani bir faaliyet, geçmiş ve çile, Doğu ya da Batı ile ilgili ya da sınırlı değildir. Düşünsel çaba gibi yaratıcı faaliyetler de sonuçta her zaman her yerde olmuştur, olacaktır. Döneme ve bölgeye göre ayırt edilme gereksinimi, tamamen dünya görüşü ile ilgilidir. Bu açıdan geleneksel sanat bile farklı bir dünya görüşü ile harmanlanabilir ve çıkırından çıkabilir.

Sinemanın varlığı ve geleceği tüm bu anlatılar üzerinden yürütülmelidir. Türkiye’de çok erken dönemlerde başlayan sinemanın varlığı, işte tüm bunlar iskalandığı için bugün bile “Türk sineması” teriminin doğuşunu aksatmıştır. Hem kurmaca hem belgesel hem de anime tarzlı kısa ya da uzun metrajlı filmlerde gereken seviyenin yakalanamayışı yukarıda bahsi geçen nedenlerle doğrudan ilintilidir. Bu ifadeler, diğer sanat alanlarında olduğu gibi güzel örneklerin olmadığı anlamına gelmez ama başında Türk kelimesinin geçerek kullanılmadığı anlamına pekâlâ gelir.

Filistin’de 75 Yıldır Bitmeyen İşgal

Gazze, dünyanın gözü önünde tarihin en acımasız, en barbar soykırımına tanıklık ediyor. Yeryüzünün her yerinde vicdan sahibi insanlar, Filistin halkına destek için adeta sokaklara akın etti. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin New York Ofisi Direktörü Craig Mokhiber, hem BM’nin Gazze’de soykırımı önlemedeki başarısızlığı hem de ABD, İngiltere ve Avrupa’nın Gazze’ye yönelik korkunç saldırılarındaki suç ortaklığı nedeniyle 28 Ekim’de istifa etti. Craig gibi dünyanın birçok yerindeki vicdan sahibi insanlar, emperyalist ABD ve uşağı siyonist terörün katliamlarına karşı cesur ve dik duruş gösterdi. Hatta bunlar içinde siyonizm karşıtı Yahudiler de vardı. Böylece dünya halkları Filistin için yekvücut oldu.

Fransız ünlü siyaset bilimci Jean-Pierre Filiu “Gazze Tarihi” adlı kitabının önsözüne şu sözlerle başlıyordu: “Akdeniz, İsrail ve Mısır arasına sıkışmış olan ve “dünyanın en büyük açık hava hapishanesi” olarak adlandırılan 360 kilometrekarelik bu toprak parçası üzerinde bulunan bir buçuk milyon insan hayatını ancak günü gününe devam ettirebiliyor. Eylül 2005’te, bu daracık alanın dörtte birini kaplayan yerleşimlerin kaldırılmasının ardından İsrail’in geri çekilmesiyle 38 yıllık fiili bir işgal de son bulmuş oldu. Fakat Gazze yine de sürülmüş, “köşeye sıkıştırılmış” olarak kalmaya devam etti.”

Gazze, 2005’ten sonra 17 yıl, karadan, denizden ve havadan kuşatma altına alınarak tarihin en uzun ambargosuna maruz kaldı. İşgalci İsrail devletinin zulümleri tarihin tanıdığı en büyük zalimlerden

olan Cengiz Han, Firavun ve Hitler’i de geçmişti. Gazze’nin etrafını duvarla ören işgalci İsrail, bu daracık yerdeki kadın, çocuk ve yaşlı demeden herkesi katletmeye aralıksız devam etti. 1948 yılında tarihte Filistin olarak bilinen toprakların büyük bir kısmının üzerine İsrail devletinin tesis edilmesi ile Filistinliler direniş ateşini yaktı. Siyonistlerin Filistin topraklarını işgalinden sonra Gazze, Filistinli mültecilere kucak açmış, nüfusu 2023 itibarıyla yaklaşık iki buçuk milyon insana varmıştı. Gazze’ye iltica eden Filistinli mültecilerin büyük çoğunluğu Bi’ru’s Seb’a, Yafa, Mecdal ve Askalan’dan sürülüp gelmişti. Gazze ise, bütün Filistin topraklarının ancak yüzde 1,5’ünü oluştuyordu.

İsrail işgal politikalarının yıkıcı etkisi altında, 1967 ile 2008 yılları arasında Gazze’nin demografik ve ekonomik yapısı ağırlaşmış, işsizlik oranları gökyüzüne ulaşmış ve aşırı yoksulluk toplumun üçte ikisini esir almıştı. Gazze’nin tarih sahnesinde maruz kaldığı işgaller sayısızdır, fakat İsrail işgali altındaki Gazze’nin karşılaştığı acılar ve katliamlar tarifsiz bir vahşetle hafızalara kazınmıştır; bu acı tarih dünyanın gözü önünde ve emperyalist ülkelerin desteğiyle tekrarlanmaya devam ediyor.

Osmanlı’nın son savaşı, Birinci, İkinci ve Üçüncü Gazze Muharebeleri’yidi. Osmanlı ordusu, Gazze’de tıpkı Çanakkale’de olduğu gibi karadan, havadan ve denizden saldıran İngiliz ve siyonist birliklere karşı çetin mücadeleler verdi. Binlerce Osmanlı askeri, İngiliz ve Siyonist saldırılarında ya şehid oldu, ya da esir düştü.

Gazze, onu işgal eden milletlere göre hep farklı olarak adlandırıldı: Persler ona Hazatu, İbraniler Gazze, Kenanlılar Hazani, Mısırlılar Gazatu demiş, Araplar ise burada vefat eden Resulullah'ın (sav) dedesi Haşim bin AbdunMenaf'ın anısına "Gazzetu Haşim/Haşim'in Gazzesi" demişti. İmam Şafii'nin de doğduğu şehir olan Gazze, antik dünya ticaret yollarının kesişme noktasında yer aldığı için stratejik öneme sahipti. Mısır ile Biladu'ş Şam arasında bir köprü görevi gören Gazze'nin askeri ve ekonomik önemi yadsınamaz. Gazze'nin coğrafi konumu, Mısır'dan gelip Sina Çölü'nü aşarak Biladu'ş Şam'a giden yol üzerindeki doğal bir mola yeri olmasını sağlamıştı. Bu özel konum, Gazze'nin her zaman bir buluşma yeri olmasını ve medeniyetlerin izini taşımasını sağlamıştı. Bugün de Gazze sahili Akdeniz'deki en büyük doğalgaz ve petrol yataklarına sahiplik ediyor.

Gazzeliler, 1987'deki Birinci İntifada ve Eylül 2000'de başlayan Mescid-i Aksa İntifadasında da önemli roller üstlendi. Birinci İntifada sırasında binlerce, Mescid-i Aksa İntifadası'nda ise iki binden fazla şehit verdi; yirmi bin kişi yaralandı, binlercesi ise kalıcı sakatlıklarla yaşamak zorunda kaldı. Gazze halkı, 1965 yılında el-Fetih ile başlayan Filistin mücadelesine aktif olarak katıldı ve o gün bugündür işgalcilere karşı mücadelesini aralıksız sürdürüyor. Amerikalı genç activist Rachel Corrie, 2003 yılında, İsrail işgaline karşı Gazze halkını korumak için Filistin'e geldiğinde İsrail buldozerleri tarafından ezilerek öldürüldü. İsrail, Gazze'yi 2005'te terketip kuşatmaya aldığı günden bugüne değin birçok kez karadan, havadan ve denizden saldırarak tamamen yok etmeye çalıştı.

BM, 2008 yılında Gazze'deki saldırıları incelemesi için Güney Afrikalı Yahudi Savcı Richard Goldston başkanlığında bir heyeti Gazze Şeridi'ne gönderdi. Heyetin hazırladığı rapor, 2009 yılında Goldstone Raporu olarak yayımlandı. Gazze'de yaşananları "Yaşamla Ölüm

Arasında Gazze" adlı kitabında anlatan ünlü Yahudi yazar İlan Pappé, raporla ilgili olarak şunları not düşüyordu: "Bu rapor, çok temkinli ve sınırlı olmakla birlikte, savaş hali bittikten sonra İsrail'in geride bıraktığı kıyımın boyutlarını gayet iyi özetliyordu."

Sonuç olarak, Filistin/Gazze 75 yıldır işgal altında. İsrail adım adım hem Filistinlileri katlediyor hem de topraklarını karış karış işgal ediyor. 75 yıldır BM'nin aleyhine yayımladığı yüzlerce rapora rağmen, İsrail ne katliam yapmaktan vazgeçti, ne de işgalden geri durdu. Yeryüzünde sınırları belli olmayan tek devlet hüviyetine sahip olan siyonist İsrail, Filistin topraklarının yüzde 1,5'ünü oluşturan Gazze topraklarında Filistinlilerin özgürce yaşamasının önündeki en büyük engel olmayı sürdürüyor. İsrail ve Batılı ülkelerin, Filistin ve Gazze tarihini 7 Ekim'de başlatma çabası, hem siyonizmin yıkılan kalelerini onarmayı hem de işgalci İsrail'in giriştiği soykırıma gerekçe üretmeyi amaçlıyordu. İşgal ve zulümde İsrail'e en büyük desteği geçmişte olduğu gibi bugün de ABD başta olmak üzere Batılı ülkeler veriyor. 7 Ekim sonrası İsrail'in giriştiği soykırıma bile "İsrail'in kendini savunma hakkı" bahanesiyle destek verilmesi aslında bir asrı bulan suç ortaklığının zorunlu sonucu olarak da okunabilir. ABD'nin milyarlarca dolar yardımlarına ve askeri desteğine rağmen, bir avuç Gazze halkı tarihin en barbar süper güçlerine meydan okumaya devam ediyor. Tarihte olduğu bugün de işgalcilere karşı verdiği şanlı mücadelesiyle Gazze insanlık tarihine altın harflerle yazılacaktır. Buna karşı Gazze'yi sahiplenemeyen, koruyamayan; hastaneler, okullar, ibadethaneler, üniversiteler bombalanırken; bebekler, çocuklar, kadınlar katledilirken; hastaneler karanlıkta kalmışken ve anestezi ameliyatları yapılırken İsrail'in ve Batılı ülkelerin tehdidi ve şantajına boyun eğerek Gazze'nin yardım çağrılarına cevap vermeyen İslam dünyasına da derin ve unutulamaz bir utanç düşecektir.

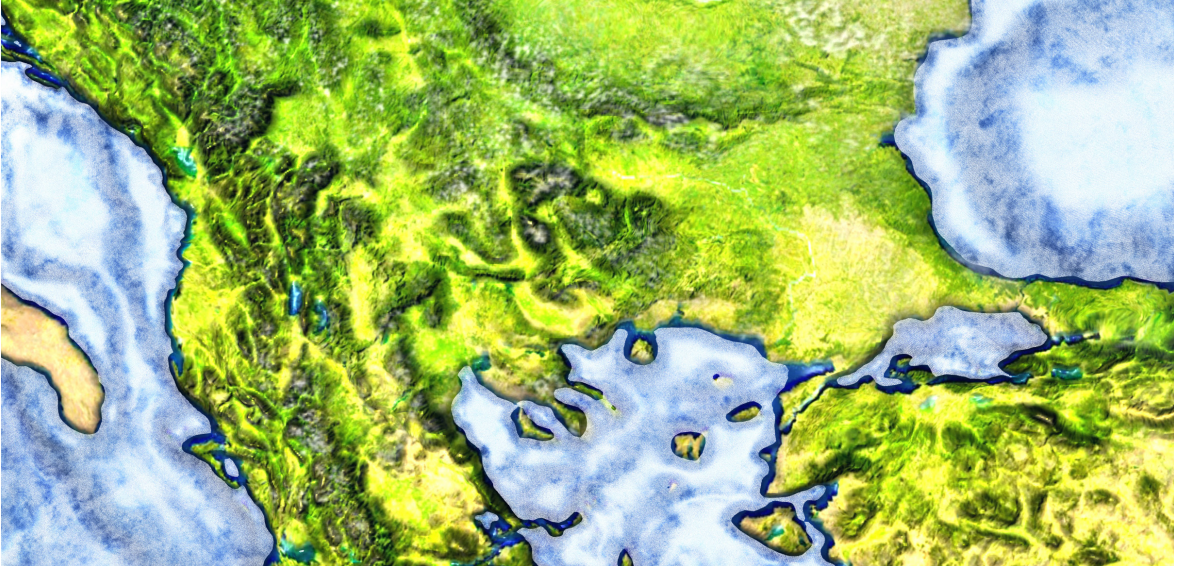
Balkanlar AB ve NATO Tarafından Yeniden Şekillendirilirken...

Bizim tarihimizde Rumeli Eyaleti, Balkan Yarımadası'ndaki fetihler devam ederken ele geçirilen toprakların idaresi için 1362 yılında merkezi Edirne olmak üzere I. Murad'ın emri ile kurulmuştur. Rumeli, Balkanlar kavramı ve ona yüklenen anlam içerisinde (barış, adalet, ana yurt, göç, sürgün ve katliamlar) derin ve önemli izler taşır.

Osmanlı İmparatorluğu, 1912-1913 Balkan Savaşları sonucunda Doğu Trakya hariç Balkanlar'daki tüm topraklarını kaybetti, böylece yaklaşık 550 yıllık Osmanlı-Türk egemenliği tamamen sona erdi. İki dünya savaşının Balkanlar üzerindeki sert etkileri, yeni oluşumlar ve kamplaşma Türkiye'nin uzun süre bölgeden ayrı kalmasını zorunlu kıldı. Yakın dönemde 1992 -1995 Bosna ve 1998 Kosova Savaşları Yugoslavya'nın dağılma süreci, Türkiye'nin Balkanlar'a dönüşüne yeni politikalar ve inisiyatif almasına imkan tanıdı. Bu yeni dönem aslında bizim için hem ekonomik hem siyasi avantajları ve dezavantajları içerisinde barındırıyordu. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde etkin rol oynayan ABD ve Avrupa, Türkiye'yi tarihi bağları nedeniyle Balkanlar'da sürekli baskı ve yakın takip altında tuttu. Bugün Balkanlar ağırlıklı üç aktör tarafından; Almanya, Amerika ve İngiltere tarafından yürütülen orta ve uzun vadeli jeopolitik bir sürece şahit oluyoruz. Bölgede Almanya, Avrupa merkezli stratejiyle, İngiltere ve Amerika ise NATO'nun güçlenmesi için yoğun çaba ve işbirliği içerisinde.

Yugoslavya'nın dağılması ile son 30 yıl içerisinde ortaya çıkan yeni ülkelere baktığımızda Hırvatistan, Slovenya, Karadağ, Sırbistan, Kuzey Makedonya, Bosna Hersek ve Kosova'nın Avrupa ve kısmen Sırbistan'a olan bağlılıkları ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Diğer yandan AB ile Amerika'nın Balkanlar'da yürüttüğü güvenlik politikaları (ekonomi, işsizlik, yolsuzluklar ile mücadelede) henüz istediği doğrultuda yürümüyor. Avrupa için (Sorunlu gördüğü Asya ve Ortadoğu göçmenlerine karşın) dinamik iş gücü, seküler kimliği ve entegrasyon politikalarına uygun sosyolojisi göz önüne alındığında Balkan ülkelerinin ne denli önem arz ettiği daha iyi anlaşılır. Balkanlar'ın diplomatik çevrelerde önce Batı Balkanlar şimdi "Güneydoğu Avrupa" olarak tanımlanması ve AB üyeliği süreçlerin hızlanması planlı bir projedir. Önümüzdeki 15 yıl içerisinde Balkan ülkelerinin tamamı AB ve NATO üyesi olarak bölgesel güvenlik şemsiyesine dönüşecektir.

Uzun zamandır Avrupa'nın elini yavaş tutması Ukrayna savaşının başlamasıyla son bir yıldır ABD ve Avrupa Birliği özel temsilcilerinin Balkanlar'da yoğun siyasi müdahale, kontrollü krizler ve iktidar değişimlerine şahit olmaktayız. ABD'nin özellikle Balkan ülkelerinin AB ve NATO üyeliklerinin ne pahasına olursa olsun bir an önce gerçekleşmesi konusunda kararlılığı ve aceleciliği dikkat çekicidir.

Bosna Hersek yönetimi ile Bosnalı Sırp yönetimi arasındaki gerginlikler, Kosova ile Sırbistan arasında çözüm bekleyen büyük sorunların varlığı, Karadağ'da Sırp ve Karadağ toplumu arasındaki siyasi mücadele, Bulgaristan ve Kuzey Makedonya'da Rusya yanlısı siyasilerin negatif tutumları; Rusya, AB ve ABD'nin bölge üzerindeki politikalarının önümüzdeki dönem daha sert ve karmaşık bir hal alacağını gösteriyor. Balkanlar'da, Avrupa, ABD ve İngiltere'nin; Rusya, Çin Avrasya hattına doğru ciddi bir şekilde uzun vadeli NATO faaliyetlerinin siyasal kültürel ekonomik alt yapısını güçlendirmeye çalıştıkları çok aşikar bir durum. Bu süreçte AB ve NATO'nun ana hedefi Sırbistan'ın siyasal ve ekonomik politikaları üzerinde çalışmalar yaptığını muhalif potansiyeli hedef aldıklarını görüyoruz. İlk planda Sırbistan'ın Avrupa Birliği'ne alınması ve ardından orta vadede siyasal değişim planının gerçekleşme süreci var. ABD'nin Balkanlar'da Sivil toplum ve siyaset kurumlarına olan ilgisini iyi analiz edersek George Soros ve ABD'li duayen diplomat Henry Alfred Kissinger'ın Balkanlar'a dair görüşleri ve önerilerinin sahadaki karşılığını görürüz.

Batı'nın Yugoslavya'yı parçalamasının üzerinden 30 yıl geçti. Bu gün yapılmak istenen Doğu Avrupa ve Balkan toplumlarında Ortadoks ve Slav gücünün Avrupa'nın bir parçası haline gelmesini sağlamak. Batı dünyası Sovyetler birliğinin çöküş döneminde Yugoslavya'nın (Bosna ve Kosova da yaşanan katliamlar trajik süreç) parçalanmasında oynadığı rol ve operasyonun birinci kısmında başarılı olmuştur. Bugün NATO'nun Rusya ve kısmen Çin'e karşı güvenlik politikası algısıyla Balkanlar'ı önemli bir jeopolitik güç sahasına dönüştürmesinin yeni planlarına şahit oluyoruz. Fakat ABD, NATO ve Rusya'nın süper güç olarak giriştiği Afganistan, Bosna, Çeçenistan, Irak, Suriye, Ukrayna ve Libya politikalarını incelediğimizde bir çok hayal kırıklığı ve trajik sonuçlar da görüyoruz. Kabul etmeliyiz ki, Balkanlar AB ve NATO önderliğinde yeni bölgesel bir değişimin arefesindedir.

ABD ve AB'nin son 2 senedir Sırbistan üzerinde yoğunlaşan politik hesapların gün yüzüne çıktığını görüyoruz. Özellikle "Open Balkan" Sırbistan Arnavutluk ve Kuzey Makedonya arasında "Balkan mini-Schengen" projesinin çok ses getirdiğini,

olumlu olumsuz tartışmalara kapı araladığını görüyoruz. Liderliği ni Arnavutluk Başbakanı Edi Rama'nın üstlendiği bu proje Soros'un önerisi ile Avrupa'nın birçok ülkesinin desteklediği fakat henüz istenilen başarıyı elde edemediğini ve tıkanıldığını söyleyebiliriz.

Amerika'nın Sırbistan-Kosova sorununda uzun zamandır Kosova'yı tavizler isteyerek köşeye sıkıştırması ve yaptırımlarla tehdit etmesi Sırbistan'ın açıkça korunduğu anlamına geliyor. ABD'nin kısa vadede özellikle Ukrayna'da devam eden savaş nedeniyle Sırbistan'ı Rusya'dan uzaklaştırmak ve Rusya'nın Sırbistan üzerinden olası yeni cepheler oluşturma ihtimalini engellemek gibi bir amacı var.

NATO ve AB'nin Balkanlar'da ağırlıklı stratejisi, Sırbistan'ın kazanılması hedefi üzerinden ilerliyor. Fakat bu çok kolay olmayacak gibi görünüyor. Unutulmaması gereken nokta, Rusya'nın Yugoslavya'nın parçalanma sürecindeki siyasal, askeri ve ekonomik zayıflığı ile bugün sahip olduğu imkânlar arasında kıyas kabul etmeyecek bir güç farklı olduğu gerçeğidir.

Rusya için endişe kaynağı olan asıl sorun, Balkan ülkelerinin Avrupa birliğine dâhil olması değil, bu ülkelerin NATO üyeliğinin gerçekleşmesidir. Bu güçlü ihtimal, bölge

halkları içinse Avrupa'nın ekonomik potansiyelinden faydalanma adına büyük bir umut teşkil ediyor.

Ortodoks ve Slav toplumlarının AB üyeliği Rusya ve Çin tarafından gayet normal karşılanırken,

NATO'nun Balkanlar'da büyük askeri üsler inşa ederek genişleme stratejisi izlmesi Avrasya'yı kuşatma planının tehlikeli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ukrayna savaşı, Finlandiya ve İsveç'in NATO üyeliği süreciyle zor durumda kalan Rusya, Balkanlar'da Sırbistan, Karadağ Bulgaristan, Kuzey Makedonya gibi Ortadoks Slav toplumların etkin olduğu ülkelerde savunma potansiyelini aktif olarak harekete geçirmesi gayet doğal olacaktır. Rusya'nın sıkıştığında Balkanlar'da harekete geçireceği en önemli potansiyel gücü Sırbistan, Bosna Sırp Cumhuriyeti, Kosova'nın kuzeyinde Sırp Belediyeler Birliği ve Karadağ'daki yoğun Sırp nüfustur. Buna karşı ABD'nin derin aklı ve NATO, Sırbistan'ı kısa sürede AB'ye üye yapmak ve Kosova'nın kuzeyini Belgrad'a bağlamak, Sırbistan'ı AB potasında zaman içerisinde (Karadağ örneğinde olduğu gibi) eriterek ülkedeki batı yanlısı muhalif zemini güçlendirmek gibi bir planı savunuyor. Diğer yandan ABD ve Avrupa'nın Balkanlar'da Müslüman kimliğin çok etkin olmasından tedirgin olduğunu ve

Rusya'nın sıkıştığında Balkanlar'da harekete geçireceği en önemli potansiyel gücü Sırbistan, Bosna Sırp Cumhuriyeti, Kosova'nın kuzeyinde Sırp Belediyeler Birliği ve Karadağ'daki yoğun Sırp nüfustur.

her zaman Müslüman- Hristiyan toplumlar arasında güç dengesini gözeten göreceli riskli politikalar üzerinde çalıştığını görüyoruz.

Balkanlar'da çok kültürlü, farklı etnisite yapısı içerisinde büyük nüfusu ile göze çarpan Arnavut toplumunun 1878'den bu yana "Büyük Arnavutluk hayali" Kosova, Kuzey Makedonya ve Arnavutluk'ta yaşayan Arnavutlar için bir "kızıl elma"dır. ABD'nin, bir çok Arnavut siyasetçi akademisyen ve entelektüelin zaman zaman dillendirdiği bu ülkeye orta vadede sıcak bakmadığını söyleyebiliriz. Bir yandan büyük Arnavutluk tartışmaları ara sıra gündeme gelse de aslında Arnavutluk'un kısa vadede bölünme riskini göz ardı etmemek gerekir. Arnavutluk'un kuzeyinde Katolik Arnavutlar, güneyinde Yunanistan etkisinde olan Ortodoks Arnavutlar ve Bektaşî Müslüman toplumu, Sünni Arnavut toplumu şeklinde doğal bir ayrılık potansiyelinin harekete geçirilmesi çok da zor görünmüyor.

Balkanlar'da Müslüman ve Hristiyan toplumlardan birinin diğerine ezici üstünlüğe sahip olması istenmiyor. Fakat Arnavutlar Balkanlar'da ve Avru-

pa'da Müslüman kimliği öne çıkan ve artan dinamik nüfusu ile önümüzdeki 10 yılın önemli gücü olarak görülebilir.

Diğer yandan Rum toplumu Balkanlar'da 8-10 milyon nüfusu ile büyük potansiyel fakat bu toplum Aşkali, Mısır ve Rom tanımlamasıyla bölünmüş vaziyette, azınlık topluluk statüsünde siyaset ve hukuk alanında karşılık görmektedir.

ABD ve AB'nin Balkanlar politikası son dönemde Kosova ve Sırbistan sorununun çözümüne yoğunlaştı. Kosova-Sırbistan arasındaki gerilim iki kardeş ülke olan Arnavutluk Başbakanı Edi Rama ve Kosova Başbakanı Albin Kurti'nin arasının açılmasına da yol açtı. ABD, Sırbistan Başbakanı Vucic üzerinden bir politika yürütüyor ve Kosova lideri Albin Kurti'den koşulsuz itirazsız kendisine teslim olmasını istiyor. Kurti ise Amerika'nın planına şiddetle karşı çıkarak herkesi şaşırtmaya devam ediyor. ABD, Albin Kurti'yi gözden çıkardığını, Kosova'nın istenilen tavizleri vermezse çok ciddi yaptırım ve cezalara maruz kalacağını açıkladı. Fakat en çok merak edilen konu Sırbistan, uzun yıllardır

en güçlü ortağı olan Rusya ile ilişkilerini kolay kolay askıya alır mı? Çünkü Kosova'ya karşı alınan tedbirlere karşı Balkan ulusal meclislerinde, AB Parlamentosu'nda, ABD Kongre ve Senatosu'nda şimdiden sesler yükselmeye başladı. Eleştirel tutum ve değerlendirmeler "AB ve ABD'nin Kosova'ya yönelik cezai tedbirler konusunda yanıldığı yönünde oluşmaktadır." Mevcut durumun sorumlusu Sırbistan ve doğrudan Başbakan Vuciç olarak gösteriliyor. Ortak kanaat; Sırbistan'ı tavizlerle Rus ve Çin etkisinden çıkacağını kabul edenler ciddi şekilde yanıılıyorlar, Sırbistan, Rusya ve Çin'i asla terk etmez. Sırbistan bu ülkelerle büyük bir ekonomik, mali ve askeri bağımlılık altına girdi, dolayısıyla bu bağımlılığı bırakamaz. Artık elimizde sadece kendisini korumayı ve Batı'dan mali kaynaklar almayı amaçlayan bir Vuciç adlı bir oyuncu var. Neticede ABD ve AB'nin Balkanlar politikasının son 30 yılda istediği doğrultuda gitmediği de aşikâr.

Sırbistan'da ise, muhalefet cephesi Rusya, Çin ve İran ile ilişkilerin iyi tutulmasına karşı çıkıyor ve Sırbistan'ın güçlü bir şekilde bağımlı hale geldiği Rusya'dan kopmaması durumunda ülkenin yeni bir parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu savunuyor. Sırbistan, Rusya ve Çin ile ilişkilerini iyi kurgulayamaması halinde Yugoslavya gibi parçalanmakla karşı karşıya kalabilir.

Sırbistan'ı orta ve uzun vadede bekleyen en büyük tehlike de Sancak, Voyvodina ve Belgrad şeklinde üçe ayrılarak parçalanmasıdır.

Türkiye, Balkanlar'da yaşayan Ortodoks ve Müslüman toplumlar arasında tarihsel tecrübesi birikimi, jeostratejik ve jeopolitik konumunu göz önünde bulundurarak Yeni Balkanlar'ın şekillenme sürecine geç kalmadan kurumlarını revize ederek proaktif bir konuma geçmelidir. Balkanlar'da AB

liderliğinde ciddi bir yapılanma ve entegrasyon süreci yaşanıyor. Siyaset, hukuk, ekonomi, eğitim, askeri ve diplomasi alanında devletlerin işleyişi, hükümetlerin ve liderlerin değişiminin sorgulanması da dâhil sert ve yumuşak politikalara şahit oluyoruz. Türkiye'nin tarihsel ve güncel anlamda derin ve güçlü olan güvenlik konsepti Balkanlar'daki değişimi yakından takip eden bilgi, analiz ve stratejik politikalara sahip olması büyük avantajlar getirecektir.

NATO üyesi olan Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşındaki tarafsızlığı ve iki ülke arasında arabulucu rolü dünya kamuoyuna olumlu bir yansıması oldu. Geçtiğimiz hafta Türkiye'nin Çin ile üst düzey temaslarını yoğunlaştırmaya, Türkiye'nin Orta Koridor girişimi ile Çin'in önerdiği Kuşak ve Yol Girişimi arasındaki işbirliğini güçlendirmeye, ticaret, enerji ve turizm alanlarında işbirliğini derinleştirerek Türkiye-Çin ilişkilerini yeni bir boyuta taşımaya istekli olduğunu açıklaması önemliydi. Bölgede yaşanan sorunların çözümü ve yeni değişim sürecinde daha aktif roller üstlenmemiz gerekir. Balkanlar'da bulunan devlet kurumlarımızın siyasi, sosyal kültürel, eğitim ve ekonomik şubelerinin sahadaki icra ve üretkenliklerini iyi analiz etmeliyiz.

Bölgede faaliyet gösteren sivil ve resmi tüm kurumlarımızın revizyona ve restorasyona ihtiyacı olduğunu belirtmekte fayda var. Balkanlar'da AB ve ABD'nin önyak olduğu entegrasyon süreci değişimi zorunlu kılıyor. Buna karşın Türkiye'nin bölgede halklar ve hükümetler nezdinde güven ve saygı potansiyeli güçlüdür. Balkan halklarının ve hükümetlerinin gözünde Türkiye'nin umudu temsil etmesi değerlidir. Uzun zamandır normal seyrinde yürütülen Balkanlar politikamızın yaşanan sıcak gelişmelerle birlikte Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın öncülüğünde güncellenmesi en büyük arzumuzdur.

Sanal Okyanusların Teknoloji Labirentlerindeki Masumlar

Sosyal Medyanın Çocuklara Etkileri ve Çözüm Önerileri

GİRİŞ

Sosyal medyanın ortaya çıkışı, dünya ile bağlantı ve iletişim kurma şeklimizi kökten değiştirirken kendimizi ifade etme için sonsuz fırsatlar sundu. Çok küçük yaşlarda bilgisayar, telefon ve tablet kullanmayı öğrenen günümüz çocuklarının sosyal medyayı kullanmasından dolayı ortaya çıkan zorluklar kadar ebeveynlerinin ya da yakınlarının çocukları sosyal medyada paylaşmasından kaynaklanan birçok sorun ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medya, paylaşılan anıların, görüşlerin ve deneyimlerin bir deposu haline gelirken birçok ebeveyn, ebeveynlik yolculuklarını çevrimiçi olarak sergilemektedir. Ebeveynler çocuklarını sosyal medyada paylaşırken değerli anları kutlamak, arkadaşlar ve aile ile bağlarını güçlendirmek gibi amaçlar gütsede bu durum birçok soruna da yol açmaktadır.

Bununla birlikte bu platformları, tehlikelerinden habersiz bir şekilde kullanan çocuklar ise başlı başına bir endişe kaynağıdır. Sosyal medya platformlarının çocuklar arasında yaygın kullanımı, onların refahını ve güvenliğini etkileyen zorlukları

da beraberinde getirmektedir. Çocukların çevrimiçi varlığı yaygınlaştıkça, acil dikkat gerektiren çok sayıda soruna yol açmaktadır. Bu yazımız, çocuk paylaşımı ve çocukların sosyal medya kullanımından kaynaklanan karmaşık konuları ele almakta ve potansiyel riskleri ve sonuçları incelemektedir. Ayrıca, dijital çağda çocukların refahını ve mahremiyetini korurken sosyal medyanın faydalarından yararlanmak arasında hassas bir denge kurmayı amaçlayan temel çözümler sunmayı amaçlamaktadır.

1. Ebeveyn Paylaşımından Kaynaklanan Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Dijital çağda çocuklarımızın hayatlarından anıları yakalamak ve sosyal medyada paylaşmak birçok ebeveyn için doğal bir hal durumuna dönüştü. Arkadaşlarımız ve ailemizle bağlantı kurmanın cazibesi değerli anıları belgeleme arzusuyla birleştğinde çocuklarımızın resimlerini, videolarını ve anekdotlarını paylaşmadan rahat edemiyoruz. Ancak masum görünen bu hareketimiz çocuklarımızın hayatını etkileyecek düzeyde problemlere

gebe. Bu yüzden öncelikle kendimize şu soruları sormamız gerekiyor; çocuklarımızı sosyal medyada paylaşmanın sonuçları nelerdir? Bu onların mahremiyetini, duygusal refahını ve geleceğini nasıl etkiler? Sosyal medyada çocuk paylaşımının karmaşıklıklarını dikkatlice düşünmeli ve çocuklarımız için oluşturduğu potansiyel riskleri ve sonuçları rasyonel bir şekilde değerlendirmeliyiz. Bu dijital ikilemin inceliklerini çözerken, değerli anılarımızı ölümsüzleştirmek ile çocuklarımızın engin sanal alemdeki kıymetli masumiyetlerini korumak arasında bir denge sağlayan düşünceli ve sorumlu çözümlere odaklanmalıyız. Peki ne tür sorunlar ortaya çıkabilir ve biz bu sorunlara ne gibi önlemler alabiliriz?

Rıza ihlali: Hepimizin bildiği üzere yalnızca güzel, şirin veya tatlı olduğu için çocuklar sosyal medyaya paylaşılmaktadır. Çocuk bir yerlerden düşerken, şaşkın veya sakarca bir şeyler yaparken ortaya çıkan sempatik görüntüleri hevesle paylaşılmakta. Bu tür paylaşımlar sonrasında çocuklar kendileri hakkında hangi bilgilerin paylaşılacağı konusunda söz sahibi olmadan tüm yaşamları

rı çevrimiçi belgelenerek büyümektedir. Yaşları ilerledikçe, kim olduklarını veya olmak istediklerini yansıtmayabileceğinden, paylaşılan içerikten rahatsız olabilir veya onların kariyer planını olumsuz etkileyebilir. Ebeveynlerin çocukların mahremiyet hakkına saygı göstermeli ve onlarla ilgili herhangi bir içerik paylaşmadan önce iyi düşünmelidir. Çocuklar büyüdükçe, onları çevrimiçi mevcudiyetleri hakkındaki tartışmalara dahil etmeli ve neyi paylaşmaktan rahatsız olacakları ve olmayacaklarına dair kararlarına saygı duymalı ve bu kararlarına göre hareket etmeliyiz.

Dijital Ayak İzi: Ebeveynler çocuklarının tam adları, doğum tarihleri ve konumları gibi kişisel bilgilerini paylaştıklarında farkında olmadan siber suçlular tarafından istismar edilebilecek dijital bir ayak izi oluştururlar. Bu dijital iz, siber suçlular tarafından kimlik hırsızlığı veya diğer kötü niyetli faaliyetler için kullanılabilir. Her gönderinin hedef kitlesi konusunda dikkatli olmak ve gizlilik ayarlarının uygun şekilde yapılandırarak faydalı olacaktır. Çocuklar hakkında tam adları, doğum tarihleri ve devam ettikleri okulların adları gibi tanımlayıcı

bilgileri çevrimiçi ortamda paylaşımı en aza indirerek bu sorunu çözebiliriz.

Siber Zorbalık ve Çevrimiçi Taciz: Çocuklarımızı paylaştığımızda onları potansiyel siber zorbalığa ve çevrimiçi tacize açık hale getiriyoruz. Sosyal medyada paylaşılan resimler ve videolar art niyetli kişiler tarafından kötüye kullanılabilir veya manipüle edilebilir. Bu da hem bizim hem de çocuğun zorbalığa uğraması ve duygusal yönden sıkıntılar yaşamasına neden olabilir. Bu duruma düşmemek için paylaşılan içerik konusunda seçici olmamız ve erişimi yakın arkadaşlarımız ve aile üyeleriyle sınırlandırmamız yerinde olacaktır. Herhangi bir uygunsuz davranışı derhal ele almak için gönderilerdeki yorumları ve etkileşimleri dikkatli bir şekilde izlememiz de faydalı olacaktır.

Duygusal Refah: Çocuklar, hayatlarının sürekli olarak sosyal medyada ifşa edildiğini fark ettiklerinde olumsuz duygular ve öz saygı sorunları yaşayabilirler. Belirli bir imajı korumak veya belirli bir şekilde davranma zorunluluğu çocukların kendilerini baskı altında hissetmelerine yol açabilir. Bunu çocukları sosyal medyanın ötesinde özgüven inşa etmeye teşvik ederek aşabiliriz. Sağlıklı bir öz-değer duygusu geliştirmek

için çevrimdışı deneyimlerin ve ilişkilerin önemini çocuğa düzenli bir şekilde hatırlatmamız yerinde olacaktır.

Güvenlik Riskleri: Çocuk paylaşımı, çocukları istemeden potansiyel tehditlere maruz bırakma potansiyeli barındırmaktadır. Savunmasız çocukların bilgileri bu paylaşımlardaki detaylardan yararlanılarak kullanılabilir. Dolayısıyla çocuklarımızla ilgili yapacağımız paylaşımların gizli olması ve yalnızca güvenilir kişiler tarafından erişilebilir olmasını sağlamak güvenlik risklerini azaltacaktır.

İstismar ve Görüntü Sahipliği: Çocukların sosyal medyada paylaşılan görüntü ve videoları, ebeveynlerin bilgisi veya onayı olmadan ticari amaçlarla kullanılabilir. Örneğin çocuklarının parkta oynarken çekilmiş bir fotoğrafını herkese açık bir şekilde paylaştığımızda uygunsuz bir web sitesinde çevrimiçi bir istismarcı tarafından indirilip kullanılabilir. Bu hem çocuk hem de aile için büyük sıkıntıları beraberinde getirecektir. Bunu engellemek için sosyal medya platformlarının görüntü sahipliğine ilişkin hizmet şartlarını bilmek ve kolayca kötüye kullanılacak veya ticari kazanç için istismar edilebilecek içerikleri paylaşmaktan kaçınılmalıdır.

Sosyal medyada paylaşılan resimler ve videolar art niyetli kişiler tarafından kötüye kullanılabilir veya manipüle edilebilir. Bu da hem bizim hem de çocuğun zorbalığa uğraması ve duygusal yönden sıkıntılar yaşamasına neden olabilir

2. Çocukların Sosyal Medya Kullanımından Kaynaklanan Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Günümüzde hepimizin yaptığı gibi çocuklar da dijital dünyanın uçsuz bucaksız genişliğinde, gizli hazinelerle dolu keşfedilmemiş bölgeleri büyük bir merak ve heyecanla keşfe çıkıyorlar. Çocuklar ve gençler için sosyal medya platformları kendini ifade etme, öğrenme ve arkadaşlık kurma fırsatları vaat ediyor. Sosyal medya kullanan çocuklar, bu mecralarda sosyalleşirken dijital oyunlar da dahil sınırsız olasılıklarla dolu bir diyarda yolculuk ediyorlar. Ancak bu büyüleyici yolculuğun birçok tehlikesi de var. Sosyal medya; ekran bağımlılığı, siber zorbalık, bilişsel zorluklar, mahremiyet kaygıları, sosyal izolasyon ve ruh sağlığı mücadeleleri gibi birçok tehdidi de içinde barındırıyor. Tam da bu noktada ebeveynlere çok iş düşüyor. Ancak ebeveynlerin çocuklarını sosyal medya tehlikelerinden nasıl koruyabileceğini, onların duygusal dayanıklılıklarının nasıl artırabileceğine dair yeterli bilgiye sahip olduğu konusu tartışmaya açık. Alanla ilgili araştırma merkezlerinin bilimsel çalışmaları doğrultusunda alabileceğimiz tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz.

Dikkat Süresinde Azalma: Sosyal medyada gündemi kaçırma korkusuyla ortaya çıkan sürekli uyurum, çocuklarda dikkat süresinin kısılmasına neden olabilir. Çocuklar daha geleneksel öğrenme ortamlarında veya uzun süreli odaklanma gerektiren faaliyetler sırasında odaklanma sorunu yaşayabilirler. Bunu engellemek için ebeveynler ve bakkıcılar, yaş ve gelişimsel ihtiyaçlara göre çocuklar için makul ekran süresi sınırları belirleyebilirler.

Uyku Bozuklukları: Özellikle yatmadan önce sosyal medya kullanımı uyku düzenini bozarak konsantrasyonun azalmasına, yorgunluğa ve eğitim performansının düşmesine neden olabilmektedir. Çocukları yatmadan en az bir saat önce ekranları kapatmak gibi sağlıklı dijital alışkanlıklar edinmelerini sağlayacak ortamlar oluşturarak bu sorunla baş edebiliriz.

Çevrimiçi İstismar: Çocuklar farkında olmadan çevrimiçi avcılarla etkileşime girebilir veya manipülatif kişilerin daha sonra onları istismar etmek için güven oluşturduğu bazı davranışların kurbanı olabilirler. Çocukları yabancılarla çevrimiçi etkileşime girmenin potansiyel tehlikeleri konusunda bilinçlendirmeliyiz. Ayrıca endişe verici şüpheli durumları güvindikleri bir yetişkinle paylaşmaları için teşvik etmemiz yerinde olacaktır.

Bağımlılık: Sosyal medya platformlarının bağımlılık oluşturan doğası, aşırı kullanıma yol açarak çocukların eğitim öğretime dair sorumluluklarına ve diğer temel faaliyetlere odaklanmasını olumsuz etkileyebilir. Ekranlara uzun süre maruz kalmak göz yorgunluğuna, dijital göz sendromuna ve uyku düzeninin bozulmasına yol açabilir. Aşırı ekran süresi, hareketsiz davranış daha yaygın hale geldiğinden çocuğun fiziksel sağlığını da etkileyebilir. Ekran süresi konusunda net sınırlar belirlemeliyiz. Sosyal medya kullanırken spor, hobi ve eğitim alanları arasında sağlıklı bir denge kurmalarını teşvik edecek davranış kalıpları geliştirebiliriz.

Sosyal İzolasyon: Sosyal medya sosyal izolasyona yol açabilir. Çocuklar ekranlarla çok zaman geçirdiklerinde sosyal beceriler ve duygusal zekâ geliştirmek için çok önemli olan yüz yüze etkileşimleri kaçırabilirler. Yine burada da en mantıklı önlem sosyal medyadan arındırılmış bölgeler ve

buralarda çocuklarla yapılacak oyun faaliyetleri olacaktır.

Siber Zorbalık ve Çevrimiçi Ta-

ciz: Sosyal medyanın çocuklar arasında giderek yaygınlaşmasıyla birlikte, siber zorbalık ve çevrimiçi taciz önemli bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Çocuklar acımasız yorumlara, kötü niyetli söylentilere ve incitici mesajlara maruz kalabilir. Bu, duygusal sıkıntılara ve ruh sağlıkları için uzun vadeli olumsuz sonuçlara yol açabilir. Araştırmalar siber zorbalık mağduru olan çocukların kaygı, depresyon ve sosyal izolasyon düzeylerinde artış olduğunu göstermektedir. Ayrıca öz saygı ve eğitim performansında da azalma görülebilmektedir. Dahası, bazı mağdurlar acımasız çevrimiçi tacizin sonucu olarak kendine zarar verebilmekte veya intihar düşüncesine sürüklenebilmektedir. Yapılan araştırmalar bu sorunun çözümünde en etkili yöntemin akran desteği olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Akranlarından duygusal destek alan çocukların ve gençlerin çevrimiçi tacizin neden olduğu sıkıntıyı içselleştirme olasılığı daha düşüktür. Nezaket Elçileri programı gibi yapılan araştırmalar sonucunda akran desteği ile empatinin geliştiği, dayanıklılığı ve sorumlu dijital vatandaşlık bilincinin arttığı tespit edilmiştir. Bu destek, siber zorbalığın olumsuz sonuçlarına

karşı koruyucu bir faktör olarak işlev görmektedir, etkilenen çocuklar arasında dayanıklılığı ve başa çıkma becerilerini artırmaktadır.

Şiddet ve Uygunsuz İçerik: Birçok sosyal medya platformunda çocuklar için uygun olmayan şiddet ve cinsel içerikli paylaşımlar bulunmaktadır. Bu tür içeriklere erken yaşta maruz kalmak çocukları şiddete karşı duyarsızlaştırırken cinsel konularda sağlıklı davranışlar geliştirmelerine sebep olabilir. Kullandıkları dijital platformlardaki paylaşımlara yaş sınırını ekleyerek ve düzenli takibini yaparak bu tür olumsuz durumlar bertaraf edilebilir.

Veri Güvenliği: Çocuklar bilmeden sosyal medya platformlarında kişisel bilgilerini paylaşabilir, bu da onları gizlilik ihlallerine ve verilerin kötüye kullanımına karşı savunmasız hale getirebilir. Çevrimiçi avcılar bu bilgileri kötü niyetli amaçlarla kullanabilir. Çocuklara gizlilik ayarlarının önemini ve kişisel bilgileri yalnızca güvenilir kişilerle paylaşma konusunda bilinç geliştirmelerini sağlamak veri güvenliği risklerini azaltacaktır.

Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkiler: Sosyal medyanın aşırı kullanımı yetersizlik, anksiyete ve depresyon duygularını güçlendirecektir. Çünkü çocuklar

Çocukları teknolojisiz dönemler geçirmeye, açık hava etkinliklerine katılmaya ve sosyal medyadaki duygu ve deneyimleri hakkında açık iletişim kurmaya teşvik etmek gibi önlemler bu sorunlarını bertaraf etmeye çalışabiliriz.

hayatlarını başkalarının küratörlü ve genellikle gerçekçi olmayan  evrimi i tasvirleriyle kar ıla -tırabilirler. Çocukları teknolojisiz dönemler geçir-meye, açık hava etkinliklerine katılmaya ve sosyal medyadaki duygu ve deneyimleri hakkında açık iletişim kurmaya teşvik etmek gibi önlemler bu sorunlarını bertaraf etmeye  alı abiliriz.

Pratik   z m  nerileri

Ebeveyn Rehberliği ve Denetimi: Ebeveynler çocuklarının  evrimi i deneyimlerine aktif olarak katılmalıdır. Yanlarında bulunarak, sosyal medya kullanımlarını takip ederek ve sorumlu davranış konusunda onlara rehberlik ederek bilinçli bir di- jital medya okuryazarı olmalarına katkı sa layabi- lirler.

Ya a Uygun Platform Eri imi: Çocukların kendi ya  gruplarına uygun sosyal medya platformları- nı, bu platformlar tarafından belirlenen minimum ya  gereksinimlerine ba lı kalarak kullanmalarını sağlayın.

Çevrimiçi Güvenlik Araçları: Çocukları, sosyal medya platformlarının sunduğu raporlama meka- nizmaları ve gizlilik ayarları gibi güvenlik özellikle- riyle tanı tırın.

Açık İletişim: Çocuklarla açık ve yargılayıcı olma- yan bir iletişim sürdürün,  evrimi i deneyimlerini payla malarına ve gerektiğinde rehberlik almala- rına izin verin.

Olumlu Rol Modelli i: Ebeveynler ve bakıcılar, kendi  evrimi i davranışlarına ve etkileşimlerine dikkat ederek sorumlu sosyal medya davranışını modellemelidir.

Okul Katılımı: Eğitim kurumları, dijitale okurya- zarlık ve  evrimi i güvenlik derslerini müfredata dâhil ederek bir rol oynayabilir.

Ruh Sa lı ı Desteği: Çocuklarda ruhsal sıkıntı belirtilerine karşı dikkatli olun ve gerekirse danı - manlık veya terapi gibi uygun desteği sağlayın.

Dijital Okuryazarlık Eğitimi: Çocuklara ele ti-

rel düşünmenin, doğruluk kontrolü yapmanın ve çevrimiçi içeriği özgünlük ve güvenilirlik açısından değerlendirmenin önemini öğretin.

SONUÇ

Teknoloji ilerledikçe çocukların sosyal medyada paylaşılmasıyla ilgili riskler giderek daha belirgin hale gelmektedir. Çocuklarımızın mahremiyetini ve güvenliğini koruyarak dijital dünyada güvenle ve emniyetle gezinmelerini, çevrimiçi avcılarının gizlenen tehditlerinden ve güvenlik risklerinden uzak durmalarını sağlayabiliriz. Sosyal medya, bağlantı ve ifade için güçlü bir araç olabilirken çocukların bu platformlarda paylaşım yapması, çocukların mahremiyeti, güvenliği ve duygusal refahı için önemli riskler oluşturmaktadır. Sorumlu dijital ebeveynlik, çevrimiçi ortamda nelerin paylaşıldığına dikkat etmeyi, çocuğun rızasını almayı ve gizliliği ile güvenliğini korumayı içerir. Değerli anıları korumak ile çocukların yüksek menfaatlerini korumak arasında bir denge kurmak dijital çağda çok kritik bir önemdedir. Sorumlu çevrimiçi uygulamalara öncelik vererek, çocuklarımızın refahını koruyabilir ve gelecek nesiller için daha güvenli bir dijital ortamı teşvik edebiliriz.

KAYNAKÇA

Aydın, G. (2015). Teknoloji ve genç öğrenciler: Teori ve uygulama arasındaki boşluğu doldurmak. IGI Global.

Cingel, D. P., & Kircaburun, K. (2020). Ergenler arasında sorunlu sosyal medya kullanımı ve depresif belirtiler: Uyku kalitesi ve kaçırma korkusunun

ılımlı aracılık modeli. *Journal of Adolescence*, 84, 180-188.

Gardner, H., & Davis, K. (2013). *The App Generation: How Today's Youth Navigate Identity, Intimacy, and Imagination in a Digital World*. Yale University Press.

Gündüz, Y., & Karataş, Z. (2018). İlkokul öğretmenlerinin dijital yeterliliklerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. M. E. Aşıcı (Ed.), *Handbook of Research on Pedagogical Innovations for Sustainable Development* içinde (s. 202-223). IGI Global.

Kavak, Y., & Seferoğlu, S. S. (2017). Çocukların akıllı telefon bağımlılığı ile uyku kalitesi arasındaki ilişkinin anneye bağlanma aracılığı ile incelenmesi. *Procedia Computer Science*, 120, 554-559.

Kuzu, A., & Akbulut, Y. (2021). Türkiye'de Ergenler ve Dijital Bağımlılık: Kültürel Bir Bakış Açısı. In S. C. Winter & T. B. Şimşek (Eds.), *Adolescent Online Social Communication and Behavior: İnternette İlişki Oluşumu* (s. 30-47). IGI Global.

Livingstone, S. (2009). *Children and the Internet: Great Expectations, Challenging Realities*. Polity Press.

Sönmez, V., & Odabaşı, H. F. (2019). Türkiye'de çevrimiçi araştırma ve anlamının yeni okuryazarlıkları. T. Bastiaens & M. Van J. W. Dron (Eds.), *Proceedings of EdMedia + Innovate Learning* içinde (s. 1746-1751). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).

Turkle, S. (2015). *Reclaiming Conversation: The Power of Talk in a Digital Age*. Penguin Press.

Twenge, J. M. (2019). Decreases in psychological well-being among American adolescents after 2012 and links to screen time during the rise of smartphone technology. *Emotion*, 19(6), 833-841.

Şiirini Yaşayan Şair: İsmet Özel

İsmet Özel, yani yaşasaydım, yazar mıydım hiç şiir, diyen şair. Hayatının her evresini şiirinin şahitliğinde ve eşliğinde yaşayan büyük edip. Yepyeni bir hata için iniyorum Akdeniz'e, derken bile şiire yaslanarak yeni arayışlar peşinde koşar ve insanı kendisinden hareketle şiirin masasına koyar. İnsan bilmecesini çözmek, sahici insanın yanında yer almak için adeta dile yeniden şekil verir, verili biçimleri reddeder. İsmet Özel, kadirşinas itaatsizliği, isyancı ruhu ve dizginlenemeyen merakıyla hayatın girdabında farklı kavşaklarda dolanır. Zaman zaman sayfasını atlayarak okuduğu kitaplar gibi hayatının en başına dönmekten çekinmez. Dile ve hayata uyguladığı bu cesur tavır, İsmet Özel'i özgün ve özel kılar.

*elbet bir hinlik var seni sevişimde
ey kanıma çakıllar karıştıran isyan¹*

İsmet Özel portresini ortaya koymak için onun şiirle, babasıyla iletişimiyle ve savaştığı hayatla iç içe geçen serüvenini bilmek gerekir. Şair, 19 Eylül 1944 yılında Kayseri'de dünyaya gözlerini açar. Babası Ahmet Bey, Kayseri'de polis memurudur. Annesi ev hanımı, Sıdika Hanım'dır. Ahmet Bey ve Sıdika Hanım'ın 9 çocuğu olmasına rağmen bunlardan 6 tanesi hayatta kalır. İsmet Özel, sonuncudur. Baba, çocukların eğitimine çok önem verir, bu sebepten ötürü onları okutmakta kararlıdır. Ahmet Bey, polis memuru olduğu için aile birçok şehri dolaşmak zorunda kalır. İzmir, Muğla, Van, Hakkâri, Kayseri ve

Kastamonu memur ailesinin dolaştığı illerdir. Son olarak çocuklarının lise eğitimi nedeniyle Çankırı'da ikamet eden aile, kızları Aysel'in Ankara Hukuk fakültesini kazanmasından dolayı Ankara'ya taşınır.

Ailenin en küçüğü olan İsmet Özel, el üstünde tutulur. Ağabey ve ablalarından çok ilgi görür. Okumaya meraklı olan Özel, erken yaşlarda kitaplarla özel bir bağ kurar. Hem kitap okuma hem resim yapma zevki, ağabeyleri ve ablalarının etkisiyle iyice gelişir. Yaş farkından dolayı anne babasıyla arasındaki iletişim ağabey ve ablalarınkinden olduğu gibi sıcak değildir. Babasıyla arasındaki mesafeli iletişim daha belirgindir. Baba sevgisi onda sürekli sızlayan bir yara olur. Birçok şiirinde baba vurgusu üstü açık ya da örtülü bir biçimde kendini açığa vurur.

*insan, eşref-i mahlûkattır derdi babam
bu sözün sözler içinde bir yeri vardı
ama bir eylül günü bilek damarlarımı kestiğim
zaman
bu söz asıl anlamını kavradı*

Özel, 1950 yılında Kastamonu Abdülhak Hamit ilkokuluna başlar. Başarılı bir ilkokul dönemi geçirir. Erken yaşlarda okuma merakı, onu şiire yöneltir. Özel, ilk şiirini Ankara'da yayımlanan bir ilkokul gazetesine gönderir. Şiirin ismi Kış'tır.

*kış geldi kar yağdı, her yere soğuk saldı
iki taraf olsak, kar topu oynasak
yaz gitti, güz gitti, yine geldi kış baba.*

1 İsmet Özel, Erbain, 8. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 1998, s.87.

Babasının Çankırı'ya tayini ile birlikte İsmet Özel, ortaokulu ve lise birinci sınıfı burada sürdürür. Lise 1. sınıfı Çankırı Lisesi'nde tamamladıktan sonra ikinci sınıfı Ankara Gazi Lisesi'nde devam ettirir. Burada bir yıl sınıfta kalan Özel, liseyi dört yılda tamamlar. Lise sonlarda Özel, şair olmaya karar verir ve aynı zamanda sosyalist olur. Şair Özel, insanların sadece para kazanarak ya da mal düşkünlüğünün peşinde koşarak kabalaştığını düşünür. Bu durumun insanı yıkıcı, vahşi ve ruh bakımından katı bir insana dönüştürdüğünü ifade eder. Dolayısıyla Özel'in şiire yönelmesi esasında insan olma ülküsünü korumak ve ruhu inceltmek bakımından önemli bir tercihtir. Sosyalizm, şiir ve isyancı ruh hâlinin getirdiği yoğun bir düşünüş ve yaşayış tarzı şairi başka fikirlere de sürükler.²

Söz konusu çerçevede şiire ciddi anlamda kafa yoran Özel, aynı zamanda Müslümanlık kimliği üzerinde de sorgulamalar yapar. Onun açısından

inanç anne babasından ya da çevresinden öğrenildiği bilgilerle takip edilecek bir model değildir. Özel, bizzat düşünerek, sorgulayarak ve anlayarak inanca nüfuz etmek ister. Kur'an-ı Kerim mealini sorgulayarak okur fakat ruhunun çağıldadığı bu dönemde inanç henüz tam anlamıyla onu sarmaz. Sosyalist dünya görüşü ekseninde yaşamını sürdürür.³

Liseyi bitiren şair, 1962 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girer. Burada sosyalist düşüncenin savunusunu açıkça yapmaktan çekinmez. Şair korkusuz, itaate karşı, asaletli ve devrimci bir bakış açısıyla üniversitenin ilk yıllarını geçirir. Bu dönemde ilgileri üzerine çeken Özel, çeşitli düşünce kulüplerine üye olur. Bunlardan bir tanesi de Fikir Kulübü'dür.

İsmet Özel, heyecanlı ve coşkulu dünya görüşünün ön plana çıkması ve Atıf Behramoğlu'nun da

2 İsmet Özel, Taşları Yemek Yasak, İstanbul: Şule Yayınları, 1997, s.101-103.

3 İsmet Özel, Surat Asmak Hakkımız, 5. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 1998, s.9-12.

teklifiyle 7 Aralık 1963 yılında Türkiye İşçi Partisi'ne üye olur. Yoğun arayışlar, faaliyetler ve aktif yaşam nedeniyle Özel, üniversitenin birinci ve ikinci sınıflarında tekrara kalır. 1966'da fakülteden ayrılan şair, yeni bir üniversiteye kaydolmak ister. Fakat bunun için askerlik yapması gerekir. 1967 yılında asker olur. 24 ay askerlik yapar. Sivas, Konya, Elâzığ ve Muş askerlik yaptığı yerlerdir. Bu süreçte Özel, Behramoğlu ile edebi ve siyasi mektuplaşmalar da bulunur. Kaygısı ülkenin içinde bulunduğu durumdur. Askerdeyken babasını kaybeder. 10 Ekim 1969'ta terhis olur.

Askerlik dönüşü çeşitli dergilerde yazılar yazar. Emperyalizme karşı halkın yanında durduğunu ortaya koyar, ardından İstanbul'a gider. Burada Meydan Larousse Ansiklopedisi'nde çalışır. Aradan üç ay geçtikten sonra işinden ayrılır, Ankara'ya döner. 1970 yılında bu kez Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi'nde teknik sekreter olarak çalışır. 12 Mart 1971 yılında Halkın Dostları dergisine yoğun bir katkı sunar fakat dergi kapanınca İsmet Özel yurt dışına çıkmak ve üniversite eğitimini orada almak ister. Pasaport alamaz. Bunun üzerine Akdeniz gezisine çıkar. Antalya, Alanya, İskenderun ve Adana gibi şehirleri gezer.

*beni artık kimseler arayıp da bulmasın
beyaz harmanilerin göklere açık sofrasında
yıkıttığım saltanatın dizinde inlediğim
aşkın en tabanında yattığım anlaşılmasın
çünkü ben çok gizli bir yanılsın
dehşetengiz yeteneğini ölçmek için
yepyeni bir hata için iniyorum Akdeniz'e.*

İsmet Özel, Sivas'a gitmek üzere yola koyulur. Malatya'da dönemin birtakım karmaşık olaylarından dolayı tutuklanır. Daha sonra serbest bırakılır. Özel, Sivas'a uğrar, oradan Ankara'ya döner.

1972 yılına gelindiğinde Ankara'da Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde okumaya başlar. Bu yıllarda yalnız kalan şair, inanca yönelik sorgulamalarını sürdürür, bunun neticesinde Müslüman olur. Özel için inanç, sorgulamalar neticesinde gençliğinde bir uyanış olarak başlamış fakat tam anlamıyla ona nüfuz edemediği için sönümlenmiştir. Ama artık onun için İslam'ı etrafıca idrak etme dönemi başlar. Kendisini yarılatacak, ona doğru ve yanlış yaptığında bir ölçü verecek inancı bulur. Müslüman oluşunda birinci etmenin insan-dünya ilişkisini sorgulamasının etkili olduğunu ifade eder. Yalnızlıktan kurtuluşunu yani Müslüman oluşunu bir bakıma modern bir insan olmaktan kurtuluş olarak değerlendirir.⁴

İsmet Özel, Müslüman olmakla kendisini güvende hisseder, öteden beri içine düştüğü yalnızlıktan sıyrılır. Şair için Müslüman olmak, kendini güvenli ve dingin bir limana ulaştırmakla özdeşir. Müslümanlığın kendisini yalnızlıktan kurtardığını söyleyen şair artık Müslüman dünya ile bağ kurmak ister. Buna yönelik olarak Amentü adlı şiirini Sezai Karakoç'un çıkardığı Diriliş dergisinde yayımlar.

*insanın gölgesiyle tanımlandığı bir çağda
marşlara düşer belki birkaç şey açıklamak
belki ruhların gölgesi düşer de marşlara
mümkün olur babamı varlık sancısıyla çağırarak:
ezan sesi duyulmuyor, haç dikilmiş minbere
kâfir Yunan bayrak asmış, camilere, her yere.*

Şairin Müslüman dünya görüşüne bağlanması çevresi tarafından tepkiyle karşılaşır. Özel, döneklilikle suçlanır. O, tepkileri göğüsler ve inandığı yoldan devam eder. 1976 yılında Hacette Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü okurken sınıf arkadaşı Necla Aslandoğdu ile evlenir. Yine 1976

yılında Ticaret Bakanlığı'nda işe girer. Burada Fransızca yazışmalara bakar.⁵

İsmet Özel 1977 yılında üniversiteden mezun olur ve Yeni Devir gazetesinde yazmaya başlar. Bu dönemde maddi sıkıntılar yaşar. Kütüphanesindeki kitapları satarak sorunları aşmaya çalışır. 1981 yılında Kültür Bakanlığı İstanbul Devlet Konservatuvarı'nda Fransızca okutmanlığı yapmaya başlar. 2 Mayıs 1985 yılında Millî Gazete'nin yazar kadrosuna katılır. Şair, 1988-1994 yılları arasında Çıdam Yayınları'nı kurar. Yayınevini yöneten şair, 1995-1997 yılları arasında Kanal 7 televizyonunda İsmail Kara'nın sunduğu İsmet Özel'le Başbaşa adlı programı yapar. Maddi durumu düzelen şair bu programa son verir. Millî Gazete'de haftada 4 gün, Yeni Şafak'ta ise 1996 yılından itibaren haftada 3 gün köşe yazısı kaleme alır. Gazete yazılarına 2001 yılında Gerçek Hayat dergisinde yazıları takip eder. Şair Özel, 1998 yılında Devlet Konservaturarı'ndaki

okutmanlık görevinden ayrılarak Bilgi Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalışmaya başlar. Burada şiir üzerine dersler verir. 4 Ağustos 2003 yılında Millî Gazete'deki yazılarını ve Gerçek Hayat dergisindeki mektuplarını sonlandırır. Gazete yazılarını bırakır ama yazmayı bırakmaz.

İsmet Özel yazıları ve şiirleriyle birçok ödül kazanır. 1985 yılında Taşları Yemek Yasak adlı kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği Deneme Ödülü'nü alır. Ardından 1992 yılında 12. Dünya Şairler Kongresi tarafından kendisine Yunus Emre Ödülü takdim edilir. 1996 yılında gelindiğinde Gabriela Mistreal Nişanı ödülünü de alır. 2005 yılında İsmet Özel Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Üstün Hizmet Ödülü ile onurlandırılır.

Şair, 2007 yılında İstiklal Marşı Derneği'ni kurar. 2007-2016 yılları arasında bu derneğin genel başkanlığını yapar. Derneğin internet sitesinde yazılar yayımlayan şair hâlen söz konusu derneğin fahri

5 İsmet Özel, Ve'l Asr, 3. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 1998, s.131-134.

başkanlığını yapmaktadır. Zamanla sağlık sorunları yaşayan şair kalp krizi geçirir ve kalbine stent takılır. 15 Mart 2019 günü beyin kanaması geçiren Özel, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi'nde iki defa ameliyat olur. Şair, yoğun bakım ve tedavi sürecinden sonra normal hayatına döner. Dört çocuk babası ve iki torunu olan İsmet Özel, İstanbul Çengelköy'de yaşamını sürdürmektedir.

Farklı türlerde birçok eser veren İsmet Özel'in ön plana çıkan belli başlı yapıtları şunlardır: *Erbain, Bir Yusuf Masalı, Üç Mesele, Şiir Okuma Kılavuzu, Taşları Yemek Yasak, Tehdit Değil Teklif, Zor Sorular, Faydasız Yazılar, Cuma Mektupları, Tahrir Vazifeleri, Surat Asmak Hakkımız, Waldo Sen Neden Burada Değilsin, Sorulunca Söylenen, Kırk Hadis*.⁶

Velut bir yazar olan İsmet Özel, şiir yazdığı kadar şiiri üzerine konuşur ve onu hayatının merkezine alır. Şiir Okuma Kılavuzu bu anlamda şairin 1980 yılında şiir üzerine fikirlerini ortaya koyduğu önemli bir metindir. Sözü edilen metin bağlamında Özel açısından şiirin ne olduğu önemli bir meseledir. Ona göre şiir anlatılamayanın anlatılması, anlatılanın yeniden anlamlandırılması ya da yetersiz anlatılanın etkili ve güçlü bir dille dışa vurumudur. Bu bağlamda şair açısından şiir insan ilişkilerinin vermediği canlılığı, heyecanı ve sahiciliği verir. Şiir, İsmet Özel için bir hayata tutunma biçimidir. Aynı zamanda insanın kendisi olmasını sağlayan bir üsluptur.

yaşamak çarpıntısı derlerdi buna, yaşamak çarpıntısı

ne acelemiz vardı, kime kavuşacaktık

*yokuşu göze almak mı, niçin?*⁷

İsmet Özel, şiirini ayrıca haksızlığa karşı bir tepki olarak da görür. Bu anlamda şiir onun için insana dair hassas özellikleri dile getiren dahası insan olmanın inceliklerini ortaya koyan bir türdür. Şiirin mısraları şair açısından halkın hayallerini, korkularını ve yaşam özlemini dile getirir. Dolayısıyla şiir, Özel için yaşamın kaçınılmaz bir parçasıdır. Şair, İkinci Yeni şairlerinin iddia ettiği gibi şiirin belli bir yazılma formülünün olmadığını ve biçimde uzlaşılacak bir durumun söz konusu edilemeyeceğini belirtir. Asıl amacın sahicilik arayışı olduğunu ifade eder. Şairin kullandığı kelimelerin sahicisi ve insana dair kaygılar taşıması gerektiğini söyler.⁸

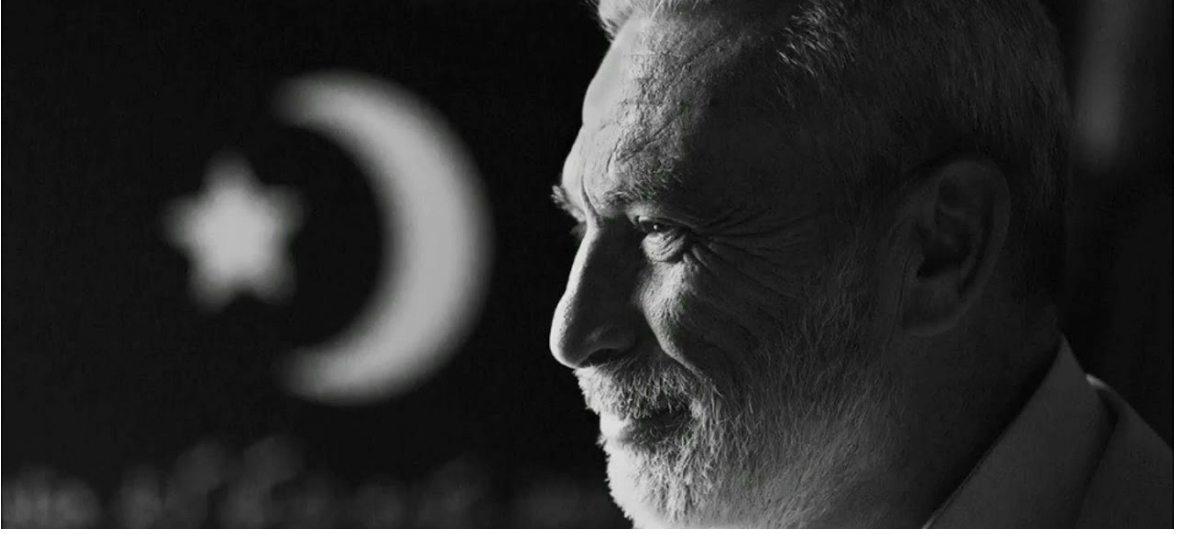
İsmet Özel'in hayatı, kendi deyimiyle şairin değil, şiirin hayatıdır. Yazanı değil, yazılanı yaşadığını vurgular. Şairliği bir maliyet meselesi olarak gören Özel, itaat etmemeyi, taviz vermemeyi ve dik durmayı şiire bağlar. Bu anlamda şiir, İsmet Özel için hayatla kurduğu bir ilişki ve motivasyon biçimidir. Bu ilişki biçimini genç yaşlardan itibaren derinden hisseder ve çoğu zaman şiirle dünya görüşünü ortaya koyar. Şiir varoluşunu anlama, insana dair bilinmeyenleri açığa çıkarma ve samimi bir hayatı yaşamada ona yol gösterir.⁹ Bu çerçevede kişisel tarihinde sırasıyla yazmış olduğu şiirler onun dünya görüşü ve portresi hakkında önemli ipuçları verir. *“Geceleyin Bir Koşu (1954-1965), Evet, İsyan (1965-1970), Cinayetler Kitabı (1971-1975), Celladıma Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar (1981-1993), Bir Yusuf Masalı (1993-1999) ve Of Not Being A Jew (2003-2006)”* İsmet Özel'in belli dönemlerini ortaya koyan adeta bir yaşam panoramasıdır.

6 İbrahim Tüzer, İsmet Özel, Şiire Damıtılmış Hayat, 2. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012, s.57-58.

7 İsmet Özel, Bir Yusuf Masalı, 3. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 2000, s.37.

8 İsmet Özel, Şiir Okuma Kılavuzu, 6. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 2000, s.16-18; 26-28; 38-40.

9 İsmet Özel, Heny Sen Neden Buradasın I, 6. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 2004, s.53-54.

İsmet Özel'in içerik olarak şiirlerinde üzerinde durduğu belli başlı temalar vardır: Çocukluk, arayış, yalnızlık, cinsellik, devrimcilik, kendilik bilinci, toplum eleştirisi ve ölüm şairin şiirinde başat olarak üzerinde durduğu motiflerdir. Biçim olarak ise İsmet Özel genellikle serbest formda şiirler yazmış herhangi bir ölçü ya da uyak düzenine bağlı kalmamıştır. Zaman zaman çeşitli nazım şekillerini kullansa da serbest nazım şekli, şairin tercih ettiği önemli bir yapı biçimidir. İsmet Özel, çarpıcı ve farklı kelimeler kullanarak şiirine yeni heyecanlar katar. Ayrıca kullandığı ironik, imgesel ve müzikal üslubuyla şiirine ahenk ve çeşitlilik getirir.

Son kertede çocukluğundan yaşlılığına kadar hep diri ve çağıldayan bir nehir olarak akmaya devam eden İsmet Özel'in, şiir dünyasında doldurulamaz bir yeri vardır. Çünkü o sadece şiir yazmaz aynı zamanda şiirini yaşar ve şiiriyle bir dünya kurar. Geçmişte ve bugün İsmet Özel'in şiir ırmağından içip ondan tat almayan neredeyse yok gibidir. Bugünün dijital dünyasında bile ona dair mısraların hâlâ çok beğeniliyor ve paylaşıyor olması şairin ne denli önemli ve kalıcı bir miras bıraktığının göstergesidir.

Kaynakça

Özel, İsmet. *Taşları Yemek Yasak*, 1. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 1997.

Özel, İsmet. *Erbain*, 8. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 1998.

Özel, İsmet. *Ve'l Asr*, 3. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 1998.

Özel, İsmet. *Surat Asmak Hakkımız*, 5. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 1998.

Özel, İsmet. *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*, 7. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 1999.

Özel, İsmet. *Bir Yusuf Masalı*, 3. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 2000.

Özel, İsmet. *Şiir Okuma Kılavuzu*, 6. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 2000.

Özel, İsmet. *Heny Sen Neden Buradasın I*, 6. Baskı, İstanbul: Şule Yayınları, 2004.

Tüzer, İbrahim. *İsmet Özel, Şiire Damıtılmış Hayat*, 2. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.

Memur-Sen'in
Bilimsel, Akademik ve Sosyal Hayata Katkısıdır.

+90 312 230 48 98

www.memursen.org.tr